

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

КАМЕНЧУК ТЕТЯНА ВАСИЛІВНА

УДК 340.12: 342.72/.73

ДИСЕРТАЦІЯ

ПРАВА ЛЮДИНИ: ТРАДИЦІЙНІ ТА СУЧАСНІ ПІДХОДИ

081 «Право»

08 «Право»

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Т.В. Каменчук

Науковий керівник

Процюк Ігор Валерійович,
доктор юридичних наук, професор

ХАРКІВ – 2023

АНОТАЦІЯ

Каменчук Т. В. Права людини: традиційні та сучасні підходи. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2023.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню поняття, сутності і змісту прав людини, виходячи з традиційних та сучасних підходів та є першою науковою працею, у якій досліджено окреслену проблему. Вибір теми «Права людини: традиційні та сучасні підходи» був зумовлений декількома факторами.

По-перше, тема прав людини є важливою та актуальною в сучасному світі. Права людини є фундаментальними цінностями, які мають загальносвітовий характер і визнаються міжнародним співтовариством.

По-друге, тема дослідження дозволяє зробити порівняльний аналіз традиційних і сучасних підходів до прав людини, які зміни відбулися в уявленнях про права людини з часів їх становлення і як ці зміни відображаються на законодавстві та практиці.

По-третє, тема дослідження має широкий обсяг і можливості для детального дослідження. Розкриття різноманітних аспектів теми зможе надати цінні висновки та рекомендації щодо покращення захисту прав людини в сучасному світі.

По-четверте, вивчення традиційних і сучасних підходів до прав людини допоможе зрозуміти історичний контекст їх формування та визначити поточні виклики і перспективи для майбутнього, підвищити їх значення у суспільстві.

Таким чином, вибір теми «Права людини: традиційні та сучасні підходи» був здійснений з метою внести свій внесок у розуміння та підтримку прав людини, розкрити актуальні питання та спонукати до обговорення цієї важливої теми в глобальному контексті.

Перший розділ дисертаційної роботи присвячений передусім дослідженню поняття «права людини» як важливої загальноправової категорії. У роботі детально

розглядаються історичні аспекти формування прав людини, основні засади та принципи, що лежать в основі цієї категорії, а також її сучасне розуміння та захист.

Досліджено традиційні підходи до понять, зокрема «права», «свободи», «демократія», «справедливість» та інших, розглядаються історичні та культурні контексти формування цих понять, їхні традиційні значення та відношення до них у сучасному світі.

Детально проаналізовано традиційні підходи до поняття «права», зокрема у римській, англійській та французькій правовій традиції. Розглянуто відношення до поняття «свободи» у культурних традиціях різних народів та держав, включаючи грецьку демократію, римську республіку, американську конституцію та інші. Досліджено традиційні підходи до поняття «демократія» та її відношення до понять «права» та «свободи». Також розглянуто традиційні підходи до поняття «справедливість» у різних культурах та епохах, зокрема у грецькій традиції, середньовічній європейській філософії та інших.

У результаті дослідження було встановлено, що традиційні підходи до понять «права», «свободи», «демократія» та «справедливість» мають значний вплив на сучасне розуміння та застосування цих понять. При цьому, необхідно враховувати культурний та історичний контекст, у якому вони виникли, щоб зрозуміти їхні справжні значення та відношення до сучасного світу.

Проаналізовано історичні етапи становлення поняття «права людини», починаючи зі Стародавнього світу та закінчуючи сучасними міжнародними правовими документами.

У другому розділі дисертаційної роботи розглянуто основні засади та принципи, які лежать в основі прав людини, такі як незалежність, невід'ємність, універсальність та недоторканність. Детально проаналізовано сучасні форми та механізми захисту прав людини, такі як національні та міжнародні правові інструменти, судова практика, засоби масової інформації та громадські організації.

У результаті дослідження було встановлено, що права людини є невід'ємною складовою людської гідності та європейської культури, які мають універсальне значення. Права людини визнаються як важлива загальноправова категорія, що

забезпечує захист людської гідності, свобод та прав у всіх сферах життя. Відповідно, права людини повинні бути захищені і визнані національними та міжнародними законодавствами та документами, а також повинні бути сприйняті як важливий елемент міжнародної співпраці та діалогу.

Також у результаті дослідження було встановлено, що права людини є невід'ємною складовою загальноправової системи, яка базується на принципах справедливості, рівності та свободи. Також було встановлено, що права людини є універсальними, невідчужуваними та невід'ємними, тобто їх не можна позбутися чи передати іншій особі.

Отже, дослідження дозволило зробити висновок про важливість прав людини як загальноправової категорії та їхню невід'ємність від справедливого та ефективного функціонування сучасного правового дискурсу.

У третьому розділі роботи проаналізовані сучасні виклики та проблеми, пов'язані з реалізацією прав людини в різних країнах світу, зокрема, права жінок, права меншин, проблеми расизму та дискримінації. Викладено думки про те, які підходи можуть допомогти у реалізації прав людини в сучасному світі та які принципи та інструменти використовуються для захисту прав людини.

Результати дослідження свідчать про те, що права людини є універсальними та невід'ємними для кожної людини та вимагають постійної уваги та захисту з боку держав, міжнародних організацій та громадськості. Результати дослідження свідчать про те, що вчення про права людини стало важливою частиною сучасної глобалізованої спільноти, яка відстоює загальнолюдські цінності та інтереси. Ця концепція допомогла сформувати основні принципи, на яких ґрунтується захист прав людини в сучасному світі.

Отже, дослідження дозволило зробити висновок, що вчення про права людини стало невід'ємною складовою глобальної культури та є однією з найбільш важливих та актуальних тем нашого часу.

Окрім цього робота є дослідженням впливу глобалізаційних процесів на права людини в сучасному світі. У роботі проаналізовано різні аспекти взаємозв'язку між глобалізацією та правами людини, а також розглянуто сучасні

виклики, що ставляться до прав людини у глобалізованому світі.

У роботі було проведено аналіз впливу глобалізаційних процесів на економічні, соціальні та політичні права людини. Було досліджено роль міжнародних організацій та міжнародного права у забезпеченні прав людини в умовах глобалізації. Також було проаналізовано взаємозв'язок між глобалізацією та правами меншин, правами жінок, правами національних меншин та правами мігрантів.

У результаті дослідження було встановлено, що глобалізаційні процеси можуть як позитивно, так і негативно впливати на права людини. З одного боку, глобалізація може сприяти забезпеченню економічних, соціальних та політичних прав людини, з іншого – може створювати нові виклики та загрози для прав людини, зокрема, у зв'язку зі зростанням глобальної нерівності та зменшенням рівня демократії.

Отже, дослідження дозволило зробити висновок про необхідність розвитку міжнародного права та міжнародних організацій для забезпечення прав людини в умовах глобалізації, а також про необхідність звернення уваги на нові виклики та загрози для прав людини, які виникають в глобалізованому світі.

Засновані на дослідженні теми «Права людини: традиційні та сучасні підходи», висновки та пропозиції мають як теоретичне, так і практичне значення.

Теоретичне значення:

1. Підвищення рівня свідомості: вивчення традиційних і сучасних підходів до прав людини допомагає підвищити рівень свідомості про важливість і необхідність захисту прав людини у сучасному світі.

2. Розуміння еволюції прав людини: аналіз і порівняння різних підходів допомагає зрозуміти, як права людини розвивалися протягом історії та як вони відображають зміни в суспільстві.

3. Закладення фундаменту для подальших досліджень: дослідження традиційних і сучасних підходів створює основу для подальших досліджень у галузі прав людини, допомагаючи розширити знання та розуміння теми.

Практичне значення:

1. Удосконалення законодавства: висновки та пропозиції можуть служити основою для удосконалення національного та міжнародного законодавства з питань прав людини, що сприятиме більш ефективному захисту прав громадян.

2. Запровадження нових заходів: дослідження може вказати на потребу в нових заходах та програмах для підвищення свідомості про права людини, розвитку освіти та забезпеченні рівних можливостей для всіх.

3. Зміна громадської свідомості: інформація про права людини може сприяти зміні громадської свідомості та ставлення до важливих питань прав людини, покращуючи культуру правової свідомості в суспільстві.

4. Запобігання порушенням прав: засновані на дослідженні висновки можуть вказати на проблемні аспекти та ризики порушення прав людини, допомагаючи приймати заздалегідь заходи для їх запобігання.

Таким чином, дослідження «Права людини: традиційні та сучасні підходи» має значимі наслідки як для академічного співтовариства, так і для суспільства в цілому, сприяючи підвищенню усвідомленості, зміні підходів та практичному застосуванню прав людини.

Ключові слова: права людини, захист прав людини, гарантування прав людини, соціально-економічні права, правова інтерпретація, розуміння права, позитивізм у праві, природне право, міжнародні норми прав людини, система захисту прав людини, світова інтеграція, культурний плюралізм, глобалізація.

ANNOTATION

Kamenchuk T. V. Human rights: traditional and modern approaches. – Qualification research work presented as manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 081 “Law”. – Yaroslav Mudryi National Law University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2023.

The dissertation is devoted to a comprehensive study of the concept, essence, and content of human rights, based on traditional and contemporary approaches. It serves as the first scholarly work where a defined issue has been thoroughly investigated. The choice of the topic “Human rights: traditional and modern approaches” was determined by several factors.

First, the topic of human rights is important and relevant in the modern world. Human rights are fundamental values that have a universal character and are recognized by the international community.

Secondly, the research topic allows for a comparative analysis of traditional and modern approaches to human rights, what changes have occurred in the ideas of human rights since their inception and how these changes are reflected in legislation and practice.

Thirdly, the research topic has a wide scope and opportunities for detailed research. Uncovering various aspects of the topic can provide valuable conclusions and recommendations for improving the protection of human rights in the modern world.

Fourth, the study of traditional and modern approaches to human rights will help to understand the historical context of their formation and to determine current challenges and prospects for the future, to increase their importance in society.

Thus, the choice of the topic “Human rights: traditional and modern approaches” was made with the aim of contributing to the understanding and support of human rights, revealing current issues and encouraging discussion of this important topic in a global context.

The first section of the dissertation is primarily devoted to the study of the concept of “human rights” as an important general legal category. The work examines in detail

the historical aspects of the formation of human rights, the basic principles and principles underlying this category, as well as its modern understanding and protection.

Traditional approaches to concepts, in particular “rights”, “freedom”, “democracy”, “justice” and others, are studied, the historical and cultural contexts of the formation of these concepts, and their traditional meanings and relation to them in the modern world are considered.

The traditional approaches to the concept of “rights”, in particular the Roman, English and French legal traditions, are analyzed in detail. The relationship to the concept of “freedom” in the cultural traditions of various nations and states, including Greek democracy, the Roman Republic, the American constitution, and others, is considered. Traditional approaches to the concept of “democracy” and its relation to the concepts of “rights” and “freedom” have been studied. Traditional approaches to the concept of “justice” in various cultures and eras, in particular in the Greek tradition, medieval European philosophy, and others, are also considered.

As a result of the research, it was established that traditional approaches to the concepts of “rights”, “freedom”, “democracy” and “justice” have a significant impact on the modern understanding and application of these concepts. At the same time, it is necessary to take into account the cultural and historical context in which they arose in order to understand their true meaning and relevance to the modern world.

The historical stages of the formation of the concept of “human rights” are analyzed, starting from the ancient world and ending with modern international legal documents.

The second chapter of the dissertation examines the main principles and principles underlying human rights, such as independence, inalienability, universality and inviolability. Modern forms and mechanisms of human rights protection, such as national and international legal instruments, judicial practice, mass media and public organizations are analyzed in detail.

As a result of the research, it was established that human rights are an integral component of human dignity and European culture, which have universal significance. Human rights are recognized as an important general legal category that ensures the

protection of human dignity, freedoms and rights in all spheres of life. Accordingly, human rights must be protected and recognized by national and international legislation and documents and must also be perceived as an important element of international cooperation and dialogue.

As a result of the research, it was established that human rights are an integral part of the general legal system, which is based on the principles of justice, equality and freedom. It was also established that human rights are universal, inalienable and inalienable, that is, they cannot be taken away or transferred to another person.

Therefore, the study allowed us to draw a conclusion about the importance of human rights as a general legal category and their inseparableness from the fair and effective functioning of modern legal discourse.

In the third chapter of the author's work, modern challenges and problems related to the implementation of human rights in various countries of the world are analyzed. This includes women's rights, minority rights, and issues of racism and discrimination. Opinions are expressed about what approaches can help in the realization of human rights in the modern world and what principles and tools are used to protect human rights.

The results of the study are a witness that human rights are universal and inalienable for every person and require constant attention and protection from states, international organizations and the public. The results of the study indicate that the doctrine of human rights has become an important part of the modern globalized community that upholds universal human values and interests. This concept helped form the basic principles on which the protection of human rights is based in the modern world.

Therefore, the study allowed us to conclude that the doctrine of human rights has become an integral part of global culture and is one of the most important and relevant topics of our time.

In addition, the work is a study of the impact of globalization processes on human rights in the modern world. The paper analyzes various aspects of the relationship between globalization and human rights, as well as considers the modern challenges to human rights in the globalized world.

The work analyzed the impact of globalization processes on economic, social and

political human rights. The role of international organizations and international law in ensuring human rights in the context of globalization was investigated. The relationship between globalization and the rights of minorities, women's rights, the rights of national minorities and the rights of migrants was also analyzed.

As a result of the study, it was established that globalization processes can have both a positive and a negative impact on human rights. On the one hand, globalization can contribute to the provision of economic, social and political human rights, on the other – it can create new challenges and threats to human rights, in particular, in connection with the growth of global inequality and the decrease in the level of democracy.

Therefore, the study allowed us to draw a conclusion about the need for the development of international law and international organizations to ensure human rights in the context of globalization, as well as about the need to pay attention to new challenges and threats to human rights that arise in the globalized world.

Based on the research of the topic “Human rights: traditional and modern approaches”, the conclusions and proposals have both theoretical and practical significance.

Theoretical value:

1. Raising the level of consciousness: studying traditional and modern approaches to human rights helps to raise the level of consciousness about the importance and necessity of protecting human rights in the modern world.

2. Understanding the evolution of human rights: analyzing and comparing different approaches helps to understand how human rights have evolved throughout history and how they reflect changes in society.

3. Laying the groundwork for further research: the study of traditional and contemporary approaches lays the foundation for further research in the field of human rights, helping to expand knowledge and understanding of the topic.

Practical meaning:

1. Improving legislation: conclusions and proposals can serve as a basis for improving national and international legislation on human rights, which will contribute

to more effective protection of citizens' rights.

2. Implementation of new measures: the study may indicate the need for new measures and programs to raise awareness of human rights, develop education and ensure equal opportunities for all.

3. Changing public awareness: information about human rights can contribute to changing public awareness and attitudes towards important human rights issues, improving the culture of legal awareness in society.

4. Prevention of rights violations: research-based findings can indicate problematic aspects and risks of human rights violations, helping to take proactive measures to prevent them.

Thus, the study “Human rights: traditional and modern approaches” has significant implications for both the academic community and society as a whole, contributing to increased awareness, changing approaches and the practical application of human rights.

Key words: human rights, protection of human rights, guarantee of human rights, socio-economic rights, legal interpretation, understanding of law, positivism in law, natural law, international norms of human rights, human rights protection system, world integration, cultural pluralism, globalization.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких відображено основні результати дослідження:

1. Гулаткан Т.В. Витоки концепції прав людини. *Юридичний вісник*. 2020. № 1. С. 329-335.
DOI: <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i1.1641>
2. Гулаткан Т.В. Призначення держави у сфері захисту прав людини. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2021. № 8 (44) vol. 1. С. 142-147.
DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.8.1.20>
3. Каменчук Т.В. Глобалізація як механізм забезпечення єдності розуміння прав людини. *Нове українське право*. 2022. № 2. С. 237-243.
DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2022.2.32>
4. Каменчук Т.В. Стан забезпечення прав людини в умовах війни в Україні. *Право і суспільство*. 2022. № 4. С. 27-31.
DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.4.5>

Наукові праці, в яких засвідчено апробацію матеріалів дослідження:

1. Гулаткан Т.В. Історичний аспект становлення прав людини. *Основні права людини: розуміння та виклики: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 10 грудня 2019 р.). К.: Видавничий дім «Гельветика», 2019. С. 30-33.
2. Hulatkan T. The Relation between Democracy and Human Rights. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції іноземними мовами *Сучасне суспільство і наука: актуальні дослідження молодих науковців* (м. Харків, 29 травня 2020 р.). Х.: НЮУ ім. Ярослава Мудрого, 2020. С. 43-45.
3. Гулаткан Т.В. Поняття прав людини. *Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (м. Львів, 29-30 січня 2021 р.). Львів: Західноукраїнська організація

«Центр правничих ініціатив», 2021. Ч. 1. С. 10-13.

4. Каменчук Т.В. Діяльність місцевих органів влади як джерело множинності сучасних підходів до розуміння прав людини. «*Чорноморські наукові студії*»: матеріали VIII Всеукраїнської мульти-дисциплінарної конференції (м. Одеса, 24 червня 2022 р.). Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2022. С. 52-56.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. СТАНОВЛЕННЯ ВЧЕННЯ ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ ЯК ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКОЇ ЦІННОСТІ	14
1.1. Права людини на етапі їх формування.....	14
1.2. Концепції прав людини в ХІХ та ХХ століттях.....	37
1.3. Новітні підходи до визначення сутності та змісту прав людини на сучасному етапі.....	60
РОЗДІЛ 2. ПРАВА ЛЮДИНИ ЯК ЗАГАЛЬНОПРАВОВА КАТЕГОРІЯ...	79
2.1. Правова сутність інституту прав людини.....	79
2.2. Система прав людини.....	97
2.3. Роль держави у сфері захисту прав людини.....	115
РОЗДІЛ 3. ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	133
3.1. Значення та місце прав людини в умовах глобалізації.....	133
3.2. Проблеми універсалізації прав людини та культурний релятивізм.....	152
3.3. Розвиток прав людини на сучасному етапі в Україні.	163
ВИСНОВКИ.....	183
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	193
ДОДАТОК.....	214

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЄС – Європейський Союз

ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини

ЄКПЛ – Європейська конвенція з прав людини

ЗДПЛ – Загальна декларація прав людини

МОП – Міжнародна організація праці

МПГПП – Міжнародний пакт про громадянські та політичні права

МПЕСКП – Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Існування поняття «права людини» в людському суспільстві забезпечує захист прав і свобод людини, обмежує державу та інших суб'єктів права щодо можливості втручання в життя людей, гарантує всебічний розвиток особистості. Завдяки правам людини, люди створили правові закони, що регулюють їх поведінку та відносини між ними, а також державою, які забезпечують їх безпеку, свободу та розвиток. Це поняття забезпечило створення належних інструментів для захисту своїх інтересів, відстоювання своїх прав та відповідальність держави у випадку їх порушення. Без такого поняття не існувало б концепції рівності та гідності людей, яка є основою сучасної правової системи.

Також, без поняття «права людини» був би неможливим розвиток демократії, громадянського суспільства та правової держави, що є важливими складовими елементами сучасної політичної культури. Отже, дослідження царини прав людини є надзвичайно важливим та необхідним для забезпечення свободи, рівності та гідності кожної людини, що дозволяє людям жити у гармонії та розумінні, а також створює передумови для сталого розвитку суспільства.

Дослідження поняття «права людини» дозволяє

– по-перше, розуміти суть та значення цього поняття для людей та суспільства. Це необхідно для ефективного застосування та захисту прав людини, а також розвитку правової культури та правової держави в цілому;

– по-друге, виявити його еволюцію та зміни відповідно до суспільно-історичних процесів. Це може допомогти зрозуміти, як розуміння прав людини змінювалося з часом, які фактори впливають на його розвиток, і які можливі наслідки можуть виникнути при неправильному застосуванні цього поняття;

– по-третє, знайти нові способи застосування цього поняття в сучасних умовах, зокрема в контексті глобалізації, кібербезпеки, кіберзлочинності та інших викликів сучасного світу.

Так, дослідження традиційних та сучасних підходів до поняття «права

людини» визнається дуже важливим та актуальним, оскільки права людини є фундаментальними цінностями, які повинні бути захищені та забезпечені щодо кожної людини незалежно від її походження, статі, релігії, політичних переконань та інших атрибутів, що притаманні особистості як соціальному суб'єкту.

Тема дослідження має значний науковий та практичний інтерес, оскільки на сьогоднішній день існують різні традиційні та сучасні підходи щодо забезпечення та захисту прав людини, що може призводити до протиріч у реалізації прав людини та різноманітних конфліктів у сфері прав людини. Дослідження таких протиріч може допомогти зрозуміти природу цих конфліктів та знайти шляхи їх подолання.

Вивчення прав людини є необхідним для розуміння сутності суспільних процесів у сучасному світі. Права людини виступають фундаментальною основою демократичного суспільства та правової держави, а відтак їх захист та забезпечення є важливим завданням для кожного державного утворення, діяльність якого заснована на правових засадах.

Крім того, тема дослідження актуальна для різних галузей наукового пізнання, таких як правознавство, політологія, філософія, соціологія, історія, міжнародні відносини та інші. Вивчення традиційних та сучасних підходів щодо прав людини може допомогти краще зрозуміти їхні особливості та застосування у сучасному світі.

Отже, вибір теми дослідження «Права людини: традиційні та сучасні підходи» є обґрунтованим, оскільки дослідження цієї теми може допомогти краще зрозуміти сутність та роль прав людини у сучасному світі та сприяти підвищенню їх ефективності та захищеності, а також використовувати знання про права людини для покращення життя людей та розвитку суспільства.

Науково-теоретичним підґрунтям цього дослідження стали численні праці зарубіжних та вітчизняних науковців у різних галузях права, у різні періоди історії, зокрема, О. Бандура, В. Бачинін, Ю. Білас, Є. Білозьоров, В. Братасюк, О. Бринцева, О. Буткевич, В. Вовк, С. Головатий, Д. Гудима, О. Грищук, О. Дашковська, С. Добрянський, Ю. Євтошук, М. Єлнекова, М. Козюбра, А. Колодій, Е. Крейг, Дж. Локк, С. Максимов, М. Мельник, А. Мерник, Л. Наливайко, М. Нуссбаум,

А. Олійник, О. Петришин, С. Погребняк, П. Рабінович, Ж.-Ж. Руссо, О. Скакун, Ю. Тодика, Т. Фулей, С. Шевчук та ін.

Відомо, що безліч відомих науковців займалися дослідженням поняття прав людини. Проте, дослідження у цьому напрямку є складним та потребує багато часу, зусиль та ресурсів, тому необхідним є продовження дослідження цієї важливої теми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано на кафедрі теорії права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого в межах цільової комплексної програми «Загальнотеоретичні проблеми правотворення та правозастосування в умовах формування правової держави» (державний реєстраційний номер 0106U002286). Тема дисертаційної роботи затверджена вченою радою Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого 22 листопада 2019 року (протокол № 4).

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є отримання нових наукових висновків щодо поняття, сутності і змісту прав людини, виходячи з традиційних та сучасних підходів. Для досягнення вказаної мети були поставлені такі завдання:

- розкрити процес формування поняття «права людини» та визначити етапи його становлення;
- охарактеризувати концепції прав людини в XIX та XX століттях та визначити їх вплив на сучасне розуміння прав людини;
- з'ясувати новітні підходи до визначення сутності та змісту прав людини на сучасному етапі;
- розкрити правову сутність інституту прав людини та визначити його значення в сучасному світі;
- охарактеризувати систему прав людини, визначити основні засади та принципи цієї системи;
- визначити роль держави у сфері захисту прав людини та оцінити ефективність її діяльності на цьому напрямку;
- визначити значення та місце прав людини в умовах глобалізації та дослідити їх взаємозв'язок;

- встановити проблеми універсалізації прав людини та культурного релятивізму, оцінити їх вплив на сучасне розуміння прав людини;
- охарактеризувати розвиток прав людини на сучасному етапі в Україні та визначити основні напрями їх захисту та розвитку.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають під час реалізації прав людини.

Предметом дослідження є права людини: традиційні та сучасні підходи.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційної роботи було обрано із врахуванням сформульованої мети, завдань, об'єкту та предмету дослідження. Для забезпечення об'єктивності висновків, використано досить широке коло методів дослідження, а також здійснено порівняння та аналіз отриманих висновків. При цьому враховувано контекст дослідження, його обмеження та можливості застосування результатів у практичній діяльності.

За допомогою використання діалектичного методу в дослідженні поняття прав людини, розглянуто не тільки історичний розвиток та традиції, але й сучасний контекст та підходи до розуміння прав людини. Використання діалектичного методу дозволило автору виявити причинно-наслідкові зв'язки між різними підходами, поняттями та теоріями щодо прав людини, а також зрозуміти їх взаємозв'язок та вплив на сучасне розуміння цього поняття.

Діалектичний метод також допоміг виявити протиріччя та вирішити їх шляхом аналізу та синтезу інформації з різних джерел. Використання діалектичного методу дозволило зрозуміти, що права людини є складним та багатогранним поняттям, яке розвивається в зв'язку з різними факторами та контекстами. Застосування діалектичного методу також надало можливість вивчення різних підходів до прав людини та їх взаємозв'язку з іншими правовими поняттями та принципами.

Для дослідження поняття «права людини» було застосовано індуктивний метод, при збиранні відомостей про права людини з різних джерел та при висуванні загальних висновків про їхню сутність та зміст.

Для дослідження поняття «права людини» також було застосовано

дедуктивний метод, зокрема, виходячи з загального положення про те, що права людини є універсальними та невід'ємними, і дедукуючи з нього конкретні положення про права людини.

Для дослідження поняття «права людини» також було використано аналіз та синтез для розкриття сутності та змісту прав людини, їх системи, місця в умовах глобалізації тощо.

Використання емпіричних методів у дослідженні поняття «права людини» надало змогу зібрати дані про те, як права людини визнаються та захищаються в різних країнах світу.

Також було використано аналіз офіційних документів, що стосуються прав людини, таких як конституції, закони, міжнародні договори та інші. Цей метод дозволив зрозуміти, які права людини визнаються у різних країнах та як вони реалізуються на практиці.

За допомогою методу спостереження було досліджено реалізацію прав людини у конкретних країнах або регіонах. Цей метод було використано для спостереження за судовими рішеннями, діяльністю правоохоронних органів та інших діячів, які займаються захистом прав людини.

Використання емпіричних методів допомогло в зборі та аналізі даних, що стосуються реалізації та захисту прав людини, що є важливим елементом дослідження поняття «права людини».

Окремо було застосовано такі методи як історичний та порівняльний. Історичний метод використано автором для розгляду Розділу 1 «Становлення вчення про права людини як загальнолюдської цінності». Наприклад, дослідження розвитку концепцій прав людини в XIX та XX століттях включає аналіз документів, які відображають історичні зміни в поглядах на права людини.

Порівняльний метод використаний для Розділу 3 «Права людини в умовах глобалізації», зокрема, для аналізу різних підходів до захисту прав людини в різних країнах світу, та з'ясування подібностей та відмінностей в підходах до прав людини.

Так, основні висновки, положення й результати наукових пошуків

ґрунтуються на аналізі об'єктивних даних, отриманих за допомогою різноманітних методів дослідження, а також на логіці та аргументації, що побудовані на базі теоретичних концепцій та підтверджені результатами емпіричних досліджень.

Основні висновки, положення й результати наукових пошуків представлені узагальнено та точно, з використанням наукової термінології та поняттєвого апарату. Вони також підтверджені даними досліджень, що надаються у відповідній літературі та інших джерелах.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є системною кваліфікаційною науковою працею, в якій отримано нові результати у вигляді комплексу наукових висновків в контексті традиційних та сучасних підходів щодо розуміння прав людини. До найважливіших положень, що містять наукову новизну, слід віднести такі.

Уперше:

- аргументовано положення про істотну зміну підходів щодо визначення сутності та змісту прав людини на сучасному етапі розвитку українського суспільства через аналіз нових парадигм, концепцій та теорій;
- обґрунтовано положення про безпосередній взаємозв'язок між правами людини та глобалізаційними процесами, що дозволяє зрозуміти, як глобалізація впливає на розвиток прав людини в сучасному світі;
- доведено положення, що на розвиток прав людини на сучасному етапі в Україні безпосередньо впливає універсалізація, міжнародне співробітництво нашої держави, ефективна діяльність уповноважених суб'єктів і інституцій громадянського суспільства щодо захисту прав людини, підвищення рівня правової культури населення, включаючи ідентифікацію основних напрямів їх захисту та розвитку для покращення системи захисту прав людини, зокрема, в умовах війни;
- обґрунтовано формування п'ятого покоління прав людини, які сформувалися в останні десятиріччя, в сфері кібернетичної безпеки і цифрових прав людини;
- визначено внутрішнє наповнення сучасної системи прав людини, аспектами якої є: елементи, взаємодія, ціль, середовище, структура та функція.

Удосконалено:

- розуміння правової сутності інституту прав людини, включаючи його роль, функції та значення в сучасному світі, що дозволяє краще розуміти місце прав людини в системі права;
- наукові аспекти основних концепцій розуміння змісту, обсягу, сутності, призначення і т.і. поняття «права людини» через застосування комплексного підходу завдяки поєднанню усіх позитивних аспектів кожної концепції в авторській інтерпретації;
- наукові підходи щодо класифікації основних поколінь прав людини на сучасному етапі розвитку людства, виокремивши для їх поділу, крім традиційних критеріїв, розвиток інформаційних технологій, віртуалізацію суспільної діяльності і пов'язані з цим виклики у сфері прав людини;
- визначення ролі держави у сфері захисту прав людини, включаючи оцінку її діяльності на різних етапах розвитку, що дозволяє зрозуміти її вплив на сферу прав людини;
- дослідження проблеми, пов'язаної з універсалізацією прав людини та культурним релятивізмом, і проведено оцінку їх впливу на сучасне розуміння прав людини, що дає можливість розробити ефективніші стратегії захисту прав людини;
- положення про те, що права людини за своїм внутрішнім змістом і роллю серед інших норм є нормами права, які мають верховенство над всіма іншими нормами, що забезпечуються державою;
- розуміння індивідуального підходу щодо прав людини для забезпечення справедливого балансу між правами окремої особи та інтересами суспільства;
- положення про важливість механізму ефективного реалізації прав людини в сучасних умовах за допомогою комплексу як національних, так і міжнародних засобів.

Набули подальшого розвитку:

- аналіз історичного процесу формування поняття «права людини» з ідентифікацією різних етапів його становлення, включаючи внесок різних культур

і цивілізації у розвиток цього поняття;

– положення про вплив різних концепцій прав людини в XIX та XX століттях на формування сучасного розуміння прав людини, висвітлено їхні взаємозв'язки і значення для сучасного правознавства;

– положення щодо комплексного аналізу системи прав людини (через висвітлення основних засад та принципів, які лежать в основі цієї системи, що дає можливість уточнити її структуру та механізми дії);

– положення про вплив глобалізаційних економічних, політичних, соціальних, культурних та інших чинників на розвиток і процес реалізації прав людини в світі;

– положення про позитивний вплив ЄС, Ради Європи, ЄСПЛ, ООН та інших міжнародних інституцій на практику реалізації, гарантій та забезпечення прав людини в Україні;

– ідеї про необхідність і позитивні аспекти інтеркультурного діалогу щодо розробка універсальних принципів прав людини, які мають сприяти зміцненню взаєморозуміння та співпраці між різними культурами;

– аналіз правової сутності і змісту інституту прав людини, розглядаючи його як систему норм, принципів, процедур та механізмів, що регулюють взаємовідносини між людьми та державою з погляду захисту та гарантування прав людини на міжнародному і національному рівні;

– положення про те, що за наявності нетипових систем прав людини, які виникають в країнах з авторитарними або тоталітарними режимами, конфліктних зонах, державах релігійних та традиційних правових сімей, за наявності корупції та масового порушення приписів норм права тощо, завжди призводить до порушення основоположних прав і свобод людини;

– положення про те, що за наявності нетипових систем прав людини, які виникають в країнах з авторитарними або тоталітарними режимами, конфліктних зонах, державах релігійних та традиційних правових сімей, за наявності корупції та масового порушення приписів норм права тощо, завжди призводить до порушення основоположних прав і свобод людини;

– положення щодо стану прав людини на сучасному етапі в світі і Україні та визначення основних напрямів їх захисту та розвитку для стимулювання та удосконалення правозахисної діяльності і сприяння підвищенню рівня захисту прав громадян.

Практичне значення одержаних результатів. Викладені в дисертації висновки та пропозиції, що мають як теоретичне, так і практичне значення, можуть бути використані:

а) у науково-дослідницьких цілях – для подальшого опрацювання питання традиційних та сучасних підходів до розуміння прав людини;

б) у нормотворчій діяльності – при удосконаленні чинного законодавства України у сфері захисту прав людини;

в) у правозастосовній діяльності – для надання практичної допомоги людині у застосуванні закону, особливо, коли мова йде про порушення прав людини;

г) у навчально-методичному процесі – при підготовці підручників, навчальних посібників та методичних матеріалів з теорії права, а також під час викладання навчальних дисциплін «Теорія права», «Права людини», «Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод» та інших.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення, рекомендації та висновки, які містяться у дисертації, обговорювалися та були схвалені кафедрою теорії права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Основні положення та результати дисертації пройшли апробацію в рамках таких міжнародних науково-практичних, науково-практичних конференцій: «Основні права людини: розуміння та виклики» (м. Київ, 10 грудня 2019 р.), «Сучасне суспільство і наука: актуальні дослідження молодих науковців» (м. Харків, 29 травня 2020 р.), «Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України» (м. Львів, 29-30 січня 2021 р.), «Чорноморські наукові студії» (м. Одеса, 24 червня 2022 р.).

Структура та обсяг дисертації визначається метою, завданнями, об'єктом та предметом дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять

9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 215 сторінок, з них основний текст – 192 сторінки, список використаних джерел (210 найменувань) – 21 сторінка, додаток – 2 сторінки.

РОЗДІЛ 1

СТАНОВЛЕННЯ ВЧЕННЯ ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ

ЯК ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКОЇ ЦІННОСТІ

1.1. Права людини на етапі їх формування

Права людини – це одне з найбільш актуальних питань сьогодення, яке стосується всіх сфер життя. Але як вони з'явилися? Як вони формувалися на різних етапах історії людства? Ці запитання є ключовими у розумінні історії та значення прав людини в сучасному світі. Вивчення історії формування прав людини допоможе краще зрозуміти сутність цих прав та їх значення для розвитку людського суспільства.

«Права людини» – це права, притаманні всім людям, незалежно від національності, місця проживання, статі, сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності, національного чи етнічного походження, кольору шкіри, релігії, мови чи будь-якого іншого статусу. Ми всі маємо однакове право людини без дискримінації [31]. Це сучасна концепція наших основних прав, але так було не завжди.

Віра в те, що кожна людина, в силу своєї природи, має певні невід'ємні права, є досить новою, яка впливає з еволюції врахування людської гідності протягом останніх століть. Багато науковців зазначають, що сучасна ідея прав людини базується на ідеях природного права, власне природних прав або виникла з них. Концепція природного права справедливо слугує початком становлення поняття прав людини та відображає первісну історію права, «природне право» в своєму генезисі виходить з біологічної природи людини, і в цьому сенсі можна говорити про те, що право починається з інстинктів [25, с. 6].

Саме з інстинкту виходить, перше право – право на життя. Перші прояви захисту людського життя з'являються ще в первісному суспільстві, як зазначає Буткевич, об'єктивна необхідність збереження життя і запобігання масовим вбивствам проявлялась, як це не парадоксально, навіть в первісному правилі

кровної помсти, що знайшла своє вираження у чіткій регламентації [8, с. 727]. Самоціль помсти не була спрямована на знищення життя, а на те, щоб його поважало та цінувало суспільство. Кровна помста, маючи імперативний характер, була відповіддю на акт, який ставив під загрозу існування всього суспільства.

Тому твердження про те, що певні дії чи політика суперечать або порушують права людини, часто пояснюються та виправдовуються з посиланням на ідею природного права. Наприклад, певні дії або політику можна стверджувати як «нелюдські» або «неприродно жорстокі». У міжнародному праві та юриспруденції ідея «злочинів проти людства» іноді пояснюється і виправдовується не з точки зору позитивного права, а з точки зору апеляції до ідеї «вищого права» або «природного права».

Загалом кажучи, теорія природного права вміщує вимоги такого типу в контексті загальної теорії добра в людському житті, а також правильного і неправильного в людських виборах і вчинках [133, с. 687]. Платон припустив, що в царині етики – так само, як і в царині математики та естетики – існують абстрактні, вічні та універсальні істини, які існують як елементи «незмінного природного порядку». Вони існують незалежно від людського спостереження і можуть бути сприйняті процесами міркування.

Розробляючи цю теорію, Платон припустив, що емпіричні факти етичного різноманіття та незгоди у світі не обов'язково ставлять під сумнів достовірність універсальних істин, оскільки різноманітність і незгода не виключають висновку, що одні погляди є правильними, а інші неправильні. Ці ідеї мали важливий і тривалий вплив на західну політичну думку. Протягом століть прихильники універсалізму відстоювали положення про те, що етичні цінності можуть мати універсальне значення в контексті різних історичних епох, різних суспільств і різних культур.

Однак це положення було піддано критиці прихильниками різних форм релятивізму (гносеологічного, етичного, культурного тощо), які припустили, що етичні цінності є приватними, випадковими та контекстуальними, а не універсальними та абсолютними. Ця дискусія – яка характеризує багато сучасних

суперечок у сфері прав людини сьогодні – була передвісником філософських дискусій у Стародавній Греції. Теорії Платона були оскаржені на тій підставі, що вони ігнорували важливу роль культури у формулюванні етичних переконань.

Торговці та мандрівники були добре поінформовані про велику різноманітність моральних переконань і культурних практик, поширених у світі. Наприклад, стародавній текст, пов'язаний із софістами, говорить про те, що, якщо для лакедемонян дівчатам було добре займатися без хітонів, а дітям – не вивчати музику та літери, то для іонійців ці речі були «поганими» [98, с. 24]. Грецький історик Геродот також підкреслив важливість ролі культури у формуванні етичної віри у своїй розповіді про перські війни.

Геродот описав історію Дарія, царя Персії, який розпитуючи різні етнічні групи про їхні ритуали поводження з мертвими, зіткнувся з принциповими відмінностями в етичних і культурних практиках. Геродот визначав відмінності, як основу фундаментального виклику ідеї загальнолюдських цінностей, відзначаючи, що: «Бо якби запропонувати всім людям вибрати найкращі з усіх звичаїв і добре розглянути всі їх по черзі, то кожний віддав би перевагу перед іншими своїм звичаям. Адже кожна людина вважає, що її звичаї незрівнянно кращі за всі інші.

Отже, все це цілком природньо і лише божевільний може знущатися з чужих звичаїв, і ніхто інший. Те, що всі люди мають таку думку, про яку я щойно згадав, можна впевнитися і з інших прикладів і, насамперед, із такого. Дарій, коли він був царем, запросив до себе еллінів, що були в його країні і запитав їх, скільки грошей вони хотіли б, щоб він їм дав, якщо вони з'їдять тіло свого померлого батька. Вони відповіли йому, що цього вони ніяк не можуть зробити.

Дарій після цього запросив до себе індусів, які називаються каллатіями, знаючи, що вони їдять своїх померлих батьків, і спитав їх у присутності еллінів, які зрозуміли його з допомогою перекладача, скільки грошей вони хотіли б одержати, коли помре їх батько і вони сплять його тіло. Всі вони голосно закричали і попросили його про це не казати. Отака є сила звичаю і, гадаю, що добре сказав Піндар в одному своєму творі, написавши, що звичай – це цар над усім» (бл.400-500 до н.е.) [13, с. 134-179].

Платон намагався спростувати релятивістський виклик і відстояти ідею об'єктивності етичних цінностей. Він приписував Протагору думку про те, що вірування кожної людини є істинними для цієї людини – щоб істина – це просто те, що спільнота вважає істиною, а не «зовнішне» чи «об'єктивне» знання – і припустив, що ця точка зору є самогубною [194]. Питання Платона «Чи можуть бути об'єктивні етичні цінності?» відноситься до сучасного питання, чи існує таке поняття, як загальне право людини?

Захищаючи і розробляючи цю думку, Аристотель запропонував: «Очевидно, що найкраща політея – це така система, згідно з якою будь-хто (*hostisoun*) міг би робити найкраще (*arista prattoi*) і жити процвітаючим життям (*zoie makarios*)» [173, с. 146]. Хоча Аристотель піддавався критиці в сучасній літературі з політичного лібералізму (наприклад, у відношенні до «надмірної конкретизації теорії добра»), а в сучасній літературі про рівність, демократію та права (наприклад, стосовно жінок і рабства), його роботу можна інтерпретувати як основу для подальших теорій індивідуальних прав, засновані на апеляції до природи людини. Визнання Аристотелем важливості людського процвітання було підкреслено останнім часом розмірковуючи про універсалізм, здібності та права людини, при цьому варто наголосити на Аристотелівській «ясній формулювання важливості вільного здійснення здібностей» [200, с. 9-10], а Нуссбаум явно спирається на аристотелівський підхід.

У більш загальному сенсі широкий вплив Аристотеля на історичний розвиток ідеї природного права широко визнаний. У Стародавній Греції стоїки розробили акцент Аристотеля на втіленні раціональних здібностей і сформулювали те, що було описано як «відмітна вимога» теорій природного права – твердження, що природний закон, закон природи, є законом людини, і що цей закон є розумом. Саме в такій формі ідея природного права була передана в римський і середньовічний світ [128, с. 163-164].

Про можливості та права людини писала Марта Нуссбаум, яка віддавна займається проблемами культури, прав людини та соціальної справедливості і є відомою американською філософкою та письменницею. У своїй книзі «Creating

Capabilities: The Human Development Approach» вона розглядає концепцію можливостей як нового підходу до розуміння прав людини.

Нуссбаум стверджує, що відновлення здатності людини до вільного розвитку в якості цінності, яку слід захищати, вимагає звернення до того, що ми можемо зробити, а не до того, що ми маємо мати. Концепція можливостей підкреслює, що права повинні давати людям можливість розвиватися та вільно реалізовувати свої потреби.

Наприклад, замість простого права на освіту, можливість належної освіти означає доступ до належного рівня освіти, досвідчених викладачів та добре обладнаних класів. Це також означає, що люди повинні мати можливість використовувати свої знання та вміння для покращення своїх життів.

Таким чином, Нуссбаум закликає нас дивитися на права людини як на засіб забезпечення можливостей для людей. Забезпечення прав людини має бути спрямоване на створення умов, в яких люди можуть вільно розвиватися та реалізовувати свої потреби, зберігаючи при цьому свою гідність та повагу.

Розробляючи теорію здібностей і прав людини, Нуссбаум чітко спиралась на аристотелівський підхід [199]. Відкидаючи як реалістичне положення про те, що універсальні цінності можна ідентифікувати за допомогою абстрактних процесів міркування, так і релятивістське положення про те, що універсальні цінності неможливі через відсутність «об'єктивної» методології оцінки конкуруючих етичних вимог, вона відстоювала і розвивала ідею, що Універсальна концепція людини є «як доступною для етики, так і цінною відправною точкою» [172, с. 70].

На думку Нуссбаум, спільне розуміння складових елементів людяності та хорошого людського життя може бути доступним у суспільствах і культурах. Емпіричні методи та антропологічні дослідження можуть допомогти визначити набір «центральної і базових» можливостей, які «не є простою проекцією місцевих уподобань, а є повністю інтернаціональними» – забезпечуючи основу для «крос-культурної пристосованості» [172, с. 74-81]. Крім того, Нуссбаум слідувала за ідеями Аристотеля, пов'язуючи можливість універсального викладу людського функціонування з теорією політичних домовленостей. Вона стверджувала, що

людське життя, якому бракує основних і центральних можливостей, може в певному сенсі бути «хорошим» людським життям. На думку вченої, цей розрив між потенційними можливостями для хорошого людського життя та повною реалізацією такого життя породжує моральні претензії до урядів, створюючи основу для сучасних уявлень про політичні зобов'язання та права людини [171]. «[Ми] віримо, що певні базові та центральні людські задатки мають право на допомогу в розвитку, і пред'являти цю вимогу іншим, і особливо, як бачив Аристотель, уряду...подумайте... [це] є основною основою, у західній філософській традиції, для багатьох уявлень про права людини. Тоді я пропоную... ми розпочнемо з цього поняття, розглядаючи базові здібності людини як потреби для функціонування, які породжують пов'язані політичні обов'язки» [172, с. 88].

Ідеї природного права та прав у римському світі.

Ідея природного права – це погляд на те, що існують універсальні, не залежні від культури чи держави, закони, які повинні бути дотримані усіма людьми. Так, ідея природного права була розвинута у давньогрецькій філософії, зокрема у вченнях Сократа, Платона та Аристотеля. У Римській імперії ідеї природного права були відображені у римському праві, яке було розвинуте на основі збирання й узагальнення різних правових норм.

У римському світі, право було важливою складовою суспільного життя. Римляни вважали, що право повинно бути справедливим і захищати права кожної людини. Римське право розвивалося поступово, у процесі накопичення правового досвіду та визначення норм, які стали юридичними прецедентами. Римське право було надзвичайно впливовим і стало основою багатьох правових систем, що розвивалися у Європі.

У римському світі, права були залежні від соціального статусу людини, однак з часом з'явилися ідеї про рівність перед законом та загальнолюдські права. Таким чином, ідеї природного права стали протистояти ідеям прав, які були залежні від соціального статусу. Ідеї природного права та прав людини на етапі їх формування мали великий вплив на розвиток правових норм у Заході.

Вважається, що римський юрист Цицерон передав ідею природного права з

Стародавньої Греції до римського світу, а отже й до християнських мислителів середньовічного періоду. Наступний уривок, який розглядається багатьма політичними теоретиками як парадигматична формулювання ідеї природного права, відображає шляхи, у які давньогрецькі ідеї природного права були викладені як основа політичного життя римських часів. Ідея природного права з її наголосом на «фактах» людської природи в кінцевому підсумку функціонувала, щоб узаконити ідею єдиного, універсального і вічного зводу законів у всій Римській імперії.

«Справжній закон – це правильний розум у згоді з природою; він має універсальне застосування, незмінний і вічний; він закликає до обов'язку своїми наказами і відвертає від неправомірних дій своїми заборонами... Гріх є намагатися змінити цей закон, також не дозволяється намагатися скасувати будь-яку його частину, і неможливо скасувати його повністю. Ми не можемо бути звільнені від його зобов'язань сенатом або народом ... (і) не буде різних законів у Римі та в Афінах, або різні закони зараз і в майбутньому, але один вічний і незмінний закон буде діяти для всіх народів і в усі часи, і там буде одним господарем і володарем, тобто Богом, над усіма нами, бо він є автором цього закону, його проголошенням і його суддею. Хто неслухняний, той тікає від себе і заперечує свою людську природу, і через це... він зазнає найгірших покарань, навіть якщо уникне того, що зазвичай вважається покаранням» [132, с. 52].

Існують складні юриспруденційні дебати щодо того, чи знайшла відображення в класичному римському праві сучасна ідея індивідуального суб'єктивного права, що розуміється як влада чи вимога. Ці дебати розглядаються і обертаються навколо тлумачення термінів *dominium* і *ius*, які зазвичай перекладаються як власність і право. Часто тлумачать термін *dominium* не лише як володіння, а й володіння та контроль, а питання полягає в тому, чи можна термін *ius* (похідне від терміна *dominum*) розуміти не лише у так званих «об'єктивних» термінах, тобто як те, що правомірно – але й суб'єктивно, як індивідуальна влада чи вимога [201, с. 7-13].

Як пояснює Річард Так, деякі автори критикували спроби простежити

сучасну ідею суб'єктивного права до класичного римського права. На відміну від цього, Річард Так припускає, що терміни *dominium* та *ius* підлягали процесу історичного розвитку та переосмислення протягом римського періоду, і що суб'єктивні інтерпретації *ius* вийшли на перший план. Наприклад, поява ідеї публічних прав, як і права проїзду, призвела до тлумачення терміна *ius* як «щось, чим людина володіла в результаті своїх відносин з державою, громадськістю чи імператором [201, с. 11].

Ідея природного права була центральною у філософських і теологічних дискусіях у середньовічній період. Він був використаний для обґрунтування та просування багатьох різних теорій і планів – від абсолютного правління, божественного права королів і послуху до ранніх ідей про права людини. Богослов Фома Аквінський (1226-1274) пам'ятний за його гуманізуючий і лібералізуючий вплив на мислення природного права. Узгоджуючи християнську ідею первородного гріха з аристотелівською концепцією процвітання людини, Аквінський розробив нову теологічну, моральну та політичну теорію, яка викладає взаємозв'язки між чотирма видами права – вічним законом, природним законом, божественним законом і людським (позитивне) право, яке було широко прийнято як основа римо-католицького вчення. Аквінський стверджував, що природне право – це та частина вічного закону, яка відкривається розумним істотам у формі розуму, і має свою основу в людській природі.

«Усе, що суперечить порядку розуму, суперечить природі людини як такої; а те, що розумно, відповідає людська природа як така. Добро людської істоти – це буття у згоді з розумом, а людське зло – це перебування поза порядком розумності... Отже, людська чеснота, яка робить добром як людську особу, так і її твори, відповідає людській природі саме так наскільки це відповідає розуму; і порок суперечить людській природі лише в тій мірі, в якій він суперечить порядку розумності» [129, с. 165].

Розвиток ідеї природних прав у юриспруденції та теології середньовіччя розглянуто в *Natural Rights Theories: Their Origin and Development* [201, с. 13-31]. Важливі дебати про значення *dominium* та *ius* точилися з XII століття. Ці дебати

часто були нерозривно пов'язані з розробкою канонічного права, а важливі богословські дебати – наприклад, між францисканськими ченцями та Папою Іваном XXII – оберталися навколо значення, яке надавалося цим концепціям, заснованим на правах, у 1320-х роках.

У відповідь на ці дискусії було опубліковано «Opus Nonaginta Dierum» Оккама, і деякі сучасні автори, зокрема Віллі, цитують його як першу роботу, в якій можна визначити сучасну теорію суб'єктивних прав. Однак, на думку Р. Така, опис Герсона іus як «диспозиційних властивостей або влади, відповідних комусь і відповідно до вказівок правильного розуму», міг бути вирішальним поворотним моментом. Вперше поняття права було зрозуміло з точки зору здатності [201, с. 22, 25-26].

У середньовічному періоді ці юриспруденційні та богословські дебати впливали з важливих заяв про ідею прав *prima facie*. Ця ідея була висунута в теоріях природного права в XVII-XVIII століттях. Вона припускала: «Чоловіки, які розглядаються виключно як ізольовані особистості, мали контроль над своїм життям, який можна було б правильно описати як панування чи власність. Це не було явищем соціального спілкування, а тим більше цивільного права: це був основний факт про людей, на яких повинні були ґрунтуватися їхні соціальні та політичні відносини» [201, с. 24].

Поняття прав на свободу, гідність особи та особисту недоторканність сформувалися в ранній історії розвитку людського суспільства [25, с. 6]. Варто виділити стародавню історію як вирішальний та первинний етап у формуванні прав людини. Це саме на тому відрізку часу вперше було сформовано поняття гідності, яке стало невід'ємною частиною людського існування.

Уявлення про гідність людини виникло тисячі років тому в контексті як правових, так і релігійних вірувань. Цей період заслуговує на особливу увагу, оскільки відзначає поняття, що були першими кроками на шляху розвитку прав людини. Так, поняття гідності прийшло з такими поняттями, як те, що не слід застосовувати свавільне насильство, брехати, красти або розривати контракти.

Уже до 200 р. до н.е. була заснована більшість основних світових систем

вірувань: єврейська віра (пізніше розвинулась у християнство), конфуціанство і даосизм в Китаї, індуїзм і буддизм в Індії, а також гуманістична філософія Афін. Однак, як уже зазначалось, права людини існують з моменту визнання людством права на права на життя. Право на життя, людська гідність були передбачені ще в Старому Завіті.

Природа гідності людини не пояснюється чимось іншим, але впливає безпосередньо з Божого задуму створення людини: «І сказав Бог: Створімо людину за образом Нашим, (і) за подобою Нашою» [9]. Однак, основна особливість біблійної концепції прав людини полягає не лише в підтвердженні гідності як абстрактної ідеї, а в тому, як це поняття заповнюється конкретним змістом: гідність відображає якості Бога, передані людині.

Протягом тисячоліть для безлічі народів, біблійна заповідь «Не вбивай!» була незаперечною і висловлювалася через століття. Проте людству також надавалися уроки та настанови щодо способів уникнення порушення цієї заповіді. Наприклад, в Біблії ми бачимо, як Господь Бог дає Адамові настанову стосовно дерева пізнання добра і зла, зазначаючи, що «не їж від нього, бо в день, коли ти їсти від нього, обов'язково помреш». З іншого боку, текст показує, що порушення Божих заповідей не завжди несе негайні серйозні наслідки.

Наприклад, «Адам жив дев'ятсот тридцять років і помер», що свідчить про те, що порушення може призвести до наслідків у довгостроковій перспективі. Подібно до цього, Бог стверджує, що якщо людина не виконує обов'язок попередження безбожного від свого шляху, то ця особа несе відповідальність за це безбожництво, але кров безбожного вимагається з руки того, хто міг би запобігти цьому» [52, с. 16-17]. Коріння поняття прав людини і самі права започатковані в давніх традиціях різних культур.

Уже з найдавніших часів в історії людства існували ідеї про цінність та недоторканність життя, а також про рівність людей перед вищими силами, що відображалися в прадавніх міфах і віруваннях. Ці концепції, які з часом стали називати правами людини, відображали фундаментальні принципи справедливості та гідності. Засновники різних цивілізацій і культур розвивали різноманітні аспекти

цих ідей.

Р. Фальк називає розвиток права людства «складним, багатограним, але незворотнім завданням» [138, с. 21]. А. Колодій та А. Олійник проводять поділ історичного розвитку розуміння, закріплення та намагань забезпечити права і свободи людини на п'ять важливих етапів [44, с. 21]:

а) міфологічні уявлення про людину та її права: на першому етапі, існували міфологічні уявлення про сутність людини та її права. Це були часи, коли вірування, легенди та оповіді визначали, які права та обов'язки пов'язані з існуванням людини.

б) античний період розвитку суспільства: другий етап стосується античних часів, коли суспільство почало більше удосконалювати ідеї про права людини. В античній Греції та Римі виникали поняття громадянських прав та свобод, і це стало важливим кроком у розвитку правових норм.

в) часи Середньовіччя: третій етап, середньовіччя, характеризувався обмеженням багатьох прав та свобод відомими системами феодалізму та релігійного впливу. Тим не менше, на цьому етапі почали виникати перші прояви прав людини у вигляді хартій та статутів.

г) Новий час: четвертий етап, або Новий час, був періодом, коли з'явилися нові ідеї щодо прав людини, великі філософські рухи, і важливі правові документи. Це включає поширення принципів індивідуальної свободи та рівності перед законом.

д) ХХ століття: останній етап у розвитку розуміння прав людини відбувся в ХХ столітті. Цей період був важливим у формуванні сучасного розуміння прав людини, які закріплені в міжнародних документах та стандартах. У цей час права людини стали глобальними та всеосяжними, і суспільство визнало їх як невід'ємну частину гідності та справедливості.

Цей історичний розклад відображає еволюцію розуміння прав людини в різні епохи та підкреслює важливість цього процесу у формуванні сучасного правового світу

А. Першиц акцентував на присутності мононорми, яка завжди обумовлювала

однаковий статус усіх членів групи, і таким чином закріплювала «первісну рівність». Ця рівність характеризувала прадавні суспільства, але варто зазначити, що ця рівність існувала в умовах відсутності особистої свободи, де індивід втрачався в групі і підлягав жорсткій регламентації усіх аспектів свого життя. Такі суспільства були консервативними та застійними, а їх норми закріплювали існуючі зв'язки та відносини.

Ця «нормативна надмірність» була характерною для культурно відсталих товариств, для яких головним завданням було підтримувати стан рівноваги, що відомий як «соціостаз». Тим не менше, варто розглядати це як одну із стадій еволюції суспільства, яка лягла в основу подальших перетворень та розвитку концепцій прав людини. Розуміння гідності та прав особи еволюціонувало від «первісної рівності» до більш високого ступеня індивідуалізму і свободи, і це визначило подальший розвиток суспільства.

Варте уваги і спостереження, що на початку існували права членів роду, і вони були пов'язані з обов'язками, оскільки першодавній індивід не розумів свого власного інтересу окремо від інтересів свого роду. У цьому контексті В. Поршнєв відзначав внутрішнє поневолення першодавньої людини, яка діяла в рамках суспільства, і ця концепція підкріплювалася дослідженнями Томаса Штрелова, який вивчав життя австралійського племені аранда. За спостереженнями Штрелова, релігійна традиція та «тиранія» старших членів племені обмежували творчість та індивідуальну уяву тубільців, викликаючи апатію та розумовий застій.

Ця ситуація ілюструє важливий етап в розвитку суспільства, коли індивіди першодавнього суспільства перебували в певному внутрішньому обмеженні та залежності від колективу, що покладало під сумнів їхню творчість та індивідуальну свободу. Проте важливо зазначити, що цей етап становив перехід до подальшого розвитку суспільства, в якому індивіди почали більше цінувати свою незалежність та права. Ця еволюція важлива для розуміння подальшого розвитку концепцій прав людини та ролі індивідуальних прав і свобод у суспільстві.

Мова, яка використовувалася при структуруванні та розвитку прав людини, була похідною від правових документів, які виникли в період Просвітництва.

Однак основна сучасна філософія відображає лише відсоток людей і культур світу, оскільки основна філософія не є міжкультурною, моральний і культурний релятивізм перешкоджає правам людини бути універсальними.

Твердження цієї тези полягає в тому, щоб показати, що, незважаючи на межі універсальності з точки зору релятивізму та незв'язного філософського підґрунтя, права людини все є складним для розуміння елементом соціальної конструкції. До розробки проекту ЗДПЛ не було жодних правових документів, які були б написані спеціально для захисту прав людини. До Першої світової війни не існувало жодного міжнародного права, яке б забезпечувало захист індивідів у будь-якому питанні прав.

Л. Глухарєва першим етапом розвитку прав людини називає період з II пол. V ст. до н. е. [105, с. 35]. Однак, перші держави виникли у IV тисячоліття до н. е. в Азії та Північно-Східній Африці [96, с. 8], зокрема Вавилон і уже там існують норми, у яких присутні елементи, які і зараз характеризують сучасне поняття «права людини». Кодекс Хаммурапі представляє собою збірку правових норм, охоплюючи різні сфери права, включаючи кримінальне законодавство. Один із основних аспектів цього законодавчого акта – це забезпечення гарантій окремих особистих прав. Конкретно, в ньому передбачено санкції за злочини, що відносяться до особистих прав і свобод.

Цей закон включав в себе визначення та покарання за різні злочини, включаючи вбивство, будь воно навмисним чи не навмисним. Наприклад, зазначалася відповідальність за вбивство дружиною свого чоловіка, невдалий втручання лікаря, що призвело до смерті пацієнта, і доведення кредитором боржника до голодної смерті. Крім того, Кодекс Хаммурапі регулював інші права, такі як право на життя та право на недоторканність, які порушувалися у випадках фізичних ушкоджень.

Сам кодекс також включав положення, спрямовані на захист свободи, гідності та честі людини. Злочини проти цих прав були широко представлені, зокрема, такі, як кровомішання, невірність дружини, її розпусна поведінка, зґвалтування, крадіжка та підміна дитини, втеча дружини від чоловіка,

переховування втікачки та викрадення заміжньої жінки. Ці положення відображали турботу Кодексу Хаммурапі щодо прав особистості, свободи та недоторканності [99].

Протягом історії існували юридичні документи, які містять права, що пізніше були включені в документи захисту прав людини, але не закріплені в обов'язковій міжнародній угоді, договорі чи забезпечені за допомогою іншого інструменту. Прав людини в тому вигляді, у якому вони, існують сьогодні, не існувало до Другої світової війни. Це не означає, що не було уявлень про права людини, скоріше, вони не мали тієї остаточної якості, яку мають зараз.

Звісно, поняття право людини майже так само давнє, як і наша цивілізована історія. Ще в 530 році до нашої ери «права» були надані особам, які проживали у Вавилоні, на території сучасного Іраку. Циліндр Кіра – це артефакт, який датується приблизно 539 роком до нашої ери і на якому клинописом написана історія про те, як Кір Великий завоював правлячого царя Набоніда.

Циліндр Кіра перелічує не тільки історію завоювання, а захист для людей, які живуть під новою владою Кіра Великого. До них належали свобода від рабства, свобода релігії та свободи від расової нетерпимості [64].

Циліндр іноді називають «першою хартією прав людини», і момент його відкриття служив переходом від стародавньої історії до сучасної законності прав людини: «Я Кір, цар світу, великий цар, законний цар, цар Вавилону... Я не дозволив нікому тероризувати [будь-яке місце] [країни Шумер] та Аккада. Я прагнув до миру у Вавилоні та в усіх його [інших] священних містах. Що стосується жителі Вавилону... я скасував примусову працю... я повернувся до цих священних міст... образи, які [коли] жили в них, і встановив для них постійні святилища» [162].

До іранської революції 1979 року шах Ірану схвалив Циліндр Сайруса як приклад розвитку поваги до прав людини починаючи з Перської імперії.

Тож, витоки сучасного розуміння прав людини можна відслідкувати аж до подій 539 року до нашої ери, коли війська Кіра Великого завоювали Вавилон. Історичний акт Кіра включав кілька ключових принципів, які стали першими

кроками до формування прав людини. Спершу, Кір звільнив рабів, визнаючи їх право на свободу, що стало важливим кроком у розвитку прав людини.

Важливою була також його декларація про право на вільний вибір релігії, що підкреслило важливість релігійної свободи для людей. Крім того, Кір встановив принцип расової рівності, демонструючи важливість недискримінації на основі раси. Ці принципи і ідеї були сформульовані на Циліндрі Сайруса, зробленому з випеченої глини, який відомий світу як історичний документ.

Записані положення на цьому циліндрі послужили натхненням для формулювання перших чотирьох статей ЗДПЛ, що у подальшому стали каменем відточення сучасного міжнародного права людини.

Безумовно, деякі ідеї прав людини старі, як цивілізація. З найдавніших часів, наприклад, вавилонського царя Хаммурапі близько 1750 р. до н.е., були написані (або вирубані в камені) закони, які включають принципи справедливості, рівності та захисту. Такими законами передбачено, що люди повинні бути захищені законом; правитель обмежений законом і не може свавільно розправлятися зі своїми підданими; жінки, діти, іноземці та інші групи населення заслуговують на особливий захист; навіть з рабами не слід погано поводитися; суди мають бути вільними від корупції та свавілля.

Однак ці стародавні закони не можна вважати такими, що відображають сучасне розуміння «прав людини». Оскільки зазначені в них права не були універсальними: вони дійсні тільки для певної держави чи суспільства, а не для людства в цілому. Вони ґрунтувалися на засадах грубої нерівності: не було жодного сумніву, що монарх, громадянин і раб будуть мати однакові права. І багато з того, що ми зараз називаємо правами людини, не згадується в тих старих законах, як-от право на свободу думок або заборона катувань середньовічної та ранньомодерної Європи [119].

Зроблені з часів Кіра кроки вперед були вражаючими, але все ж багато з цих концепцій, коли вони спочатку втілювалися в політику, виключали жінок, кольорових людей та членів певних соціальних, релігійних, економічних і політичних груп.

Концепція «прав людини» в сучасному розумінні була невідома в ранньосередньовічній Європі. Усі чоловіки та жінки підкорялися волі Всемогутнього Бога і, під Нього, його земних агентів, головним чином царя та вищого духовенства, і могли виконувати те, що хотіли, лише за згодою чи принаймні мовчазною згодою влади.

Розвиток ідеї про права людини був довгим та складним процесом. Протягом століть, люди боролися за свої права, ідеї рівності та свободи. З часом, з'являлися інноваційні концепції, які дозволили розширити поняття прав людини. Наприклад, ідея про природні права, що почала формуватися у середньовічні часи, вважалося, що кожна людина має певні невід'ємні права, незалежно від її соціального становища.

В кінцевому підсумку цей розвиток привів до сучасних уявлень про права меншин. Цей процес почався в 1215 році з видання королем Іоанном «Великої хартії вольностей», яка надавала баронам і вільним людям в Англії певні специфічні права, зокрема свободу від ув'язнення без суду та ін. Хартія була встановлена як постійна частина політико-правового «ландшафту» шляхом її підтвердження в остаточному вигляді в 1225 році. Саме підписання королем Іоанном «Великої хартії» (Magna Carta) відіграло важливу роль у розвитку поняття прав людини. Цей документ був укладений як угода між королем та його баронами і встановлював обмеження на королівські повноваження, відповідно до чого барони мали більше свободи та захисту від державної влади. Хоча в цей час права були призначені переважно для королівської еліти, «Велика хартія» забезпечила фундаментальні принципи, які згодом стали стандартом для розвитку прав людини.

Один із найважливіших аспектів «Великої хартії» полягав у визнанні принципу, що ніхто, навіть король, не може бути позбавлений своїх прав без належного судового процесу та можливості захисту своїх інтересів. Це відкрило шлях до розвитку поняття «право на справедливий суд», яке стало ключовим компонентом сучасних прав людини. Крім того, «Велика хартія» також встановила принцип, що король повинен дотримуватись законів, що стало основою для подальшого розвитку конституційних принципів.

Таким чином, «Велика хартія» була першим важливим кроком у напрямку розвитку прав людини та конституційних принципів, які сьогодні є невід'ємною частиною багатьох країн світу.

Велика хартія вольностей стала загальноприйнятою лише через щасливі політичні обставини протягом десятиліття між 1215 і 1225 роками, періодом королівської меншості. Хартія багато разів підтверджувалася протягом 13 століття; найзначніший випадок був у 1297 р., коли разом із випуском нових примірників її текст було внесено до списку статутів, надавши їй статус парламентського статуту.

Три глави Хартії на сьогодні залишаються чинними в англійському законодавстві, у тому числі (1225, глава 29), яка гарантувала кожному з підданих короля, що вони не зазнають ув'язнення «якщо тільки за рішенням його ровесників або за законом країни». Цю фразу – не схожу на сучасні уявлення про права людини – вперше прирівняли до «належного процесуального права» в статуті 1354 року. У цьому статуті фразу «немає вільної людини» було замінено на «ніякої людини будь-якого стану або стан, який він може бути». Це значно розширило коло людей, які могли вважати себе охопленими цим.

У той же період філософська віра в природні права, такі як свобода і безпечне володіння майном, почала з'являтися в працях таких філософів, як Вільям Оккам. Проте більшість «звичайних людей» залишилися незайманими такими писаннями, оскільки не вмiли читати.

Епоха Великої хартії вольностей також стала свідком створення парламенту. З поступовим залученням представників місцевих громад він з часом перетворився на центр представницької демократії, яким він є сьогодні.

Перший зареєстрований парламент розпочав діяльність в січні 1237 року. Представники місцевих громад вперше були включені в 1254 році, а перший збережений виклик до графства Кент датується 1275 роком.

Концепція «спільнота царства» представляла те, що пізніше можна було б назвати «співдружністю». Він утвердився навіть серед нижчих верств суспільства. Його цитували в 1265 році деякі з жителів села Пітлінг Магна в Лестерширі, коли вони зробили те, що можна було б інтерпретувати як політичну заяву: вони

вчинили заходи проти слуг людини, яку вони вважали ворогом громади, царства. Винні провели кілька місяців у в'язниці.

Так, не зразковим, але визначним документом, який став поворотним моментом для прав людини, була Велика хартія вольностей, яка була написана як юридичний указ для Англії під час правління короля Іоанна в XIII столітті. Сама Велика хартія вольностей була більш-менш угодою між монархією та привілейованими підданими, яка встановлювала обмеження для монархії та вимагала від короля та наступних королів дотримуватись закону, а не бути вільними від його наслідків.

Крім того, Велика хартія вольностей встановила основні свободи для підданих англійської монархії, такі як захист від позбавлення волі без причини, належний судовий процес і деякі релігійні свободи. Деякі з цих свобод можна побачити в «тридцять дев'ятому пункті Великої хартії вольностей»: «Жодна вільна людина не може бути захоплена, або ув'язнена, чи розкрита, або оголошена поза законом, чи заслана, чи будь-яким чином знищена, і ми не будемо йти проти його або послати проти нього, за винятком законного рішення його однолітків або закону країни». Цим пунктом [вільній особі] гарантувався захист її особи та майна від свавільних дій» [177, с. 44].

Велика хартія вольностей розглядається як документ, що знаменує початок конституційного права та правління. Оскільки було створено прецедент у законі, який передбачає захист для всіх людей з обмеженням влади для правителів. І хоча більша частина Великої хартії вольностей відтоді стала застарілою, але три статuti з неї, в конституційному праві Англії і досі вважаються частиною некодифікованої Конституції Англії.

Велику хартію вольностей вважають наріжним каменем в історії формування і розвитку прав людини. Вона ввела в науковий обіг концепцію «верховенства права» та основну ідею визначених прав і свобод для всіх людей, що забезпечує захист від свавільного переслідування та ув'язнення. До Великої Хартії верховенство закону, яке тепер розглядалося як ключовий принцип належного управління в будь-якому сучасному демократичному суспільстві, сприймалося як

божественна справедливість, яка поширювалася виключно монархом або королем або, у цьому випадку, королем Англії Джоном.

Велика хартія вольностей була важливим кроком у розвитку концепції прав людини. Вона започаткувала ідею, що навіть король підпорядковується законам і що існує обмежена влада влади. Ця ідея поступово еволюціонувала і стала центральною у багатьох інших документах, що стосуються прав людини.

Одним з найважливіших документів, які розвивали ідеї Великої хартії вольностей, була Декларація незалежності США від 1776 року. Ця декларація заявляла, що всі люди народжуються рівними і мають незаперечні права на життя, свободу та присутність щастя. Ця ідея була також відображена в Конституції США, яка була прийнята кілька років пізніше.

Так, еволюція концепцій, виражених Великою хартією вольностей, представлена англійським Біллем про права. Це був акт, підписаний у 1689 році Вільгельмом III і Марією II, які стали співправителями в Англії після повалення короля Якова II. Законопроект окреслив конкретні конституційні та громадянські права і в кінцевому підсумку надав парламенту владу над монархією. Багато експертів вважають англійський Білль про права законом, який створив основу для конституційної монархії в Англії. Він також вважається джерелом натхнення для створення Білля про права США (1791) [33, с. 73-77].

Тож хоча точний початок історії прав людини і важко визначити, зазвичай початком розглядаються два правових документи, впроваджені в Англії в XVII столітті: Петиція про права (1628 рік) та Білль про права (1689 рік). Ці документи спочатку застосовувалися лише до громадян Великої Британії, але були сформульовані настільки універсально, що «безсмертні права англійця» легко можна було застосувати до громадян інших країн. Варто зауважити, що коріння концепції прав людини сягають далеко в минуле і їх можна відслідкувати в найдревніших періодах історії людства [19, с. 33].

Ще однією з основних хартій людських свобод, що містить принципи, які надихнули Французьку революцію, була Декларація прав людини і громадянина, прийнята в 1789 році Національними зборами Франції.

Декларація прав людини і громадянина, прийнята в 1789 році Національними зборами Франції, є одним з найважливіших документів в історії прав людини. Цей документ став першою формальною заявою про права людини, що стали визнані універсальними, і визначив початок нової ери в історії прав людини.

Декларація гарантувала свободу слова, релігії, зборів і об'єднань, право на приватність та право на справедливий суд. Вона закріпила принципи рівності перед законом та невід'ємних прав, зокрема права на життя, свободу і безпеку особи.

Декларація прав людини і громадянина стала прикладом для багатьох інших країн у визначенні та захисті прав людини. Вона стала основою для подальшого розвитку інших міжнародних документів про права людини, таких як Всесвітня декларація прав людини, прийнята ООН у 1948 році.

У свою чергу, Декларація прав людини і громадянина вплинула на внутрішню політику Франції, сприяючи утвердженню принципів демократії та свободи. Вона відіграла важливу роль у формуванні сучасної Франції, а також збереженні її культурної та історичної спадщини.

Основна цінність, запроваджена Декларацією, полягала в тому, що всі «люди народжуються і залишаються вільними і рівними в правах», які конкретизувалися як права на свободу, приватну власність, недоторканність особи та опір утискам. Усі громадяни були рівними перед законом і мали право прямо чи опосередковано брати участь у законодавстві; ніхто не повинен був бути заарештований без ухвали суду. Свобода релігії та свобода слова захищалися в межах громадського «порядку» та «закону». Приватній власності надано статус непорушного права, яке держава могла отримати лише за умови надання контрибуції та відкриття посад і посад для всіх громадян.

Концепція громадянських і політичних прав з'явилася вперше в XVIII столітті в часи Великої французької революції. Ця концепція передбачала, що кожна людина має певні невідчужувані права, які гарантують їй свободу, гідність та рівність перед законом. Громадянські права мають стосуватися соціальних відносин між людьми, таких як право на власність, на працю, на освіту, на свободу слова та думки. Політичні права, у свою чергу, мають стосуватися відносин між

громадянами та державою, таких як право голосу, право на участь у виборах, на збори, на обрання та бути обраним до органів влади.

Концепція громадянських і політичних прав була висунута як реакція на тоталітаризм та диктатуру, які були в багатьох країнах Європи та світу в минулому. Вона передбачає, що громадяни мають бути рівні перед законом та мати право на участь у прийнятті рішень, які стосуються їхнього життя та діяльності. Ця концепція стала основою сучасної правової системи багатьох країн, що ґрунтується на принципах демократії, правової держави.

Саме в цей історичний період було визначено концепцію громадянських і політичних прав, переважно засновану на політичних інтересах. Ці права, також відомі як права першого покоління, визнають існування певних речей, які всемогутні правителі не повинні робити, і що люди повинні мати певний вплив на політику, яка їх стосується. Дві центральні ідеї були ідеями особистої свободи та захисту людей від порушень з боку держави. Вони негативно захищають людину від надмірностей держави.

Цей період став свідком низки важливих політичних, соціальних, економічних та релігійних подій. Багато з них почалося або закінчилося запеклим конфліктом, але з них виникли початки багатьох наших теперішніх «громадянських прав» і свобод.

Окремо слід зазначити стосовно того, що багато філософів, діячів, політиків та інших зробили внесок у розвиток прав людини. Великі прориви відбулися в XVIII столітті, в епоху Просвітництва. Це п'ять осіб, чії дії та твори мали великий вплив також далеко за межами їхніх рідних країн.

Вольтер (Франція, 1694-1778) відстоював право вибору релігії чи ні. З 1726 року жив по черзі в еміграції і під фальшивим іменем у Франції. Лише наприкінці життя він отримав великі почесні у Франції. Його твори сформували ідеї Просвітництва, його дії від імені жертв релігійних переслідувань зробили його прикладом вільнодумної боротьби проти несправедливості та нетерпимості. Приписувана йому заява: «Я ненавиджу ваші ідеї, але готовий померти за ваше право їх пропагувати» точно відображає його життя та діяльність [48, с. 124].

Джон Локк (Англія, 1632-1704) розвивав багато своїх ідей про права та політику під час свого вигнання в Нідерландах (1683-1688). У своїх «Двох трактатах про уряд» (1690) він припустив «природний стан», у якому всі люди народжуються вільними і рівними і не підпорядковуються жодній владі. Громадянське суспільство замінює цей природний стан. Таким чином держава стає результатом суспільного договору, за яким люди добровільно зобов'язуються виконувати рішення більшості. У цьому суспільстві король не має божественних прав і кожен має невід'ємні права на життя, свободу, власність і здоров'я [83, с. 525].

Чезаре Беккарія (Італія, 1735-1794) опублікував працю «Про злочин і покарання» в 1764 році. Правова система повинна сприяти найбільшому щастю найбільшої кількості, вона ніколи не повинна залежати від свавілля королів і знаті. Покарання мають бути гуманними, смертна кара та катування повинні бути скасовані. Його логічно побудована система робить Беккарія основоположником правової держави [69, с. 227].

Томас Пейн (1737-1809) народився в Англії та емігрував до Америки в 1774 році. Там він опублікував «Здоровий глузд» – заклик до незалежності Америки, який протягом року розійшовся накладом у сто тисяч примірників. Він був свідком революції у Франції, уникнув гільйотини, а повернувшись до Англії, опублікував «Права людини» (1791). Її принципи полягають у тому, що всі люди народжуються вільними і мають рівні права. По-друге, політика не повинна втручатися в «природні» права людей, такі як свобода, власність, безпека та право чинити опір утискам. І по-третє, державна влада походить від народу [16, с. 435].

Мері Уолстонкрафт (Англія, 1759-1797), яка дружила з Томасом Пейном, написала першу книгу про те, як жінки повинні бути повністю рівні з чоловіками: у своїх правах, можливостях освіти, їх представництві в політиці. У своїй «Відстоювання прав жінок» (1791) вона каже: «Я визнаю, що жінки мають виконувати інші обов'язки; але принципи, яким вони повинні підкорятися, тому я вперто буду дотримуватись, мають бути однаковими». І: «Я справді вважаю, що жінки повинні бути представлені [у політиці]». Після її передчасної смерті

громадськість виявила більше інтересу до її любовного життя, ніж до її творів, тож знадобилося ще сто років, щоб її ідеї були широко сприйняті серйозно [61, с. 39-40].

Тож які процеси спричинили історичний розвиток прав людини? Одним із факторів розвитку прав людини є прагнення до свободи у сенсі емансипації для таких груп, як громадяни, робітники, жінки та раби. Існує також прагнення до легалізації, як у міжнародному праві проти таких звірств, як рабство, катування та ув'язнення. У правах людини принцип об'єктивності має вирішальне значення, оскільки звітність має бути фактичною та чесною. Римський історик Тацит (I століття) вже писав, що історичні описи мають бути «sine ira et studio» (без образи чи упередженості). Гуманність є рушійною силою зусиль, спрямованих на обмеження як фізичної, так і психічної жорстокості. Сентиментальність звертається до співчуття до інших людей, які мають такі ж почуття, як і ви: рабів, бідних, божевільних, злочинців, жінок і дітей. Близько 1750 року в Європі виникла художня література, в якій емпатія відіграє важливу роль для менш щасливих. У своїй промові на Нобелівську премію Барак Обама підсумував цей процес як «безперервне розширення моральної уяви» [174]. Ідея універсальності підкреслює дійсність людяності, норм і моральних суджень де б і коли завгодно. Ми знаходимо це ще в грецькій філософії Стоа, а Карл Маркс писав у 1845 році: «Філософи лише тлумачили світ. Суть полягає в тому, щоб змінити це» [57, с. 4]. Що стосується прав людини, шлях до цих змін є безстороннім і ненасильницьким.

Тож розвиток поняття «права людини» завдячує таким переломним моментам:

III століття до нашої ери: рівність. Ідея про те, що рівність прав стосується всіх людей, міститься в грецькій філософії стоїків. Вони вважали чоловіка і жінку рівними. Вони виступали за повагу до жінок і дітей, за співчуття і терпимість до інших, за включення «варварів» до людської спільноти. Деякі стоїки також вважали рабів на рівних правах.

XIII століття: народне представництво. Практика, згідно з якою уряд несе відповідальність перед представниками народу, вже існувала в грецьких містах-

держав, таких як Афіни, але згодом зникла на багато століть. З XII століття були створені малі парламенти в Шотландії, Польщі, королівстві Леон і Париж. Найбільш помітною була англійська Велика хартія вольностей 1215 року, контракт між монархом і (заможними) громадянами, які створили «parlamentium» («розмовний дім»).

XVIII століття: право на свободу особистості. Окремі персоналії були визначені в цьому підрозділі. Це була епоха, коли були прийняті Американська декларація незалежності (1776 р.) і французька Декларація прав людини і громадянина (1789 р.).

1.2. Концепції прав людини в XIX та XX століттях

Словосполучення «права людини» може використовуватися в абстрактному та філософському сенсі, або як позначення особливої категорії моральних вимог, на які можуть посилатися всі люди, або, більш прагматично, як прояв цих вимог у позитивному праві, наприклад, як конституційні гарантії притягнення урядів до відповідальності за національними правовими процесами.

В історії ідеї прав людини було запропоновано різні системи класифікації цих прав. Залежно від рівня розвитку наукового підходу, обраних критеріїв та особливостей концепцій щодо прав людини, склалася історична послідовність у вдосконаленні класифікаційних систем – від простого розділення прав на окремі складові до складних моделей взаємозалежних прав людини.

Класифікація основних прав людини має важливе практичне застосування, особливо під час формування конституцій та інших законів в кожній державі. Вона сприяє створенню систематичного та послідовного підходу до закріплення прав у законодавстві та допомагає докладно розглядати та обґрунтовувати кожне право окремо. Подібні класифікації сприяють визначенню потрібних юридичних інструментів для захисту та гарантування цих прав, а також дозволяють розрізняти підходи до їх правового забезпечення. Таким чином, класифікація прав людини робить їхнє розуміння та захист більш системним та ефективним в межах різних

правових систем [60, с. 298].

У цілому, концепції прав людини в XIX та XX столітті розвивалися у напрямку визнання більш широкого кола прав, включаючи соціальні, економічні та культурні права, а також у напрямку визнання необхідності захисту цих прав на рівні держави та міжнародного співтовариства.

У XIX та XX століттях ідеї про права людини продовжили еволюцію та розширилися. Особливо важливим був розвиток концепції соціальних прав, які передбачали захист не лише від державного насильства, а й від соціальних нерівностей та незадоволеності основними потребами.

Однією з визначних подій у розвитку прав людини в XIX столітті стала антирабовласницька кампанія. Аболіціоністи виступали за заборону рабства і визнання прав на волю та рівність всіх людей.

Г. Еллінек вважав, що права людини першого покоління, які були встановлені в Новий час, ще називають правами на свободу; вони є безумовними домаганнями людини на вільну самореалізацію в суспільстві й державі [29, с. 406], а також за його класифікацією можна виділити три статуси особи – *status negativus*, *status positivus*, *status activus*, що визначають її становище в державі й суспільстві залежно від того, як держава забезпечує реалізацію та захист цих прав [29, с. 409].

Хоча походження «прав людини» лежить у природі самої людини, як це сформульовано в усіх основних світових релігіях і моральній філософії, формальне їх вираження є більш сучасним явищем, зародження якого в XIX-XX століттях було тісно пов'язане із зростанням «ліберальної демократичної держави».

XIX-XX століття – момент зародження другого покоління прав людини, що сталося в результаті боротьби в суспільстві, з'явилась необхідність перегляду концепції прав та свобод.

Правозахисну діяльність можна охарактеризувати як боротьбу за скорочення розриву між правами людини та законодавством про права людини, щоб забезпечити повне юридичне визнання та реальну реалізацію прав людини. Історія показує, що уряди, як правило, не надають права добровільно, але що отримання прав забезпечується лише через успішний виклик абсолютистській владі. Після

Великої хартії вольностей, яка обмежувала повноваження королівського уряду в Англії тринадцятого століття, американська Декларація незалежності 1776 року та Декларація прав людини і громадянина 1789 року Франції (Декларація прав людини і громадянина) були віхами того, як революційні бачення можна було трансформувати в національне законодавство та перетворити на гарантії проти майбутніх зловживань.

Права людини другого покоління знаменували перехід від класичного лібералізму XVII–XVIII ст. до сучасної соціально-правової державності [68, с. 112].

Традиційна категоризація поколінь прав людини, що використовується як у національному, так і в міжнародному дискурсі з прав людини, простежує хронологічну еволюцію прав людини як відлуння крику французької революції: *Liberté* (свободи, «громадянська та політична» або «перша права покоління»), *Egalité* (рівність, «соціально-економічні» або «друге покоління» права) і *Fraternité* (солідарність, «колективні» або «третє покоління» права). У XVIII–XIX століттях боротьба за права зосереджувалась на звільненні від авторитарного гніту та відповідних правах на свободу слова, асоціацій, релігії та право голосу. Зі зміною уявлення про роль держави в індустріальному світі та на тлі зростання нерівності важливість соціально-економічних прав стала чіткіше формулюватися. Із зростаючою глобалізацією та підвищеним усвідомленням перебігу глобальних проблем, особливо через крайню бідність у деяких частинах світу, були прийняті права «третього покоління», такі як право на здорове довкілля, самовизначення та розвиток.

У період холодної війни права «першого покоління» були пріоритетними в західних демократіях, тоді як права другого покоління чинили опір як соціалістичні поняття.

У процесі аналізу конфлікту в галузі прав людини, американський учений Джек Донеллі зауважував на такому аспекті, що Комісія з прав людини, під впливом США, активно обговорювала свободу інформації, право, яке систематично порушувало Радянське урядове угруповання. Проте, водночас вони не надавали відповідної уваги економічним і соціальним правам, так само як і

іншим специфічним громадянським і політичним правам. З іншого боку, Радянський Союз намагався акцентувати увагу на проблемах расової дискримінації та безробіття на капіталістичному Заході. Можливо, навіть при наявності реальних порушень прав людини, обвинувачення стали головним чинником у тактичній боротьбі, що вийшла за межі реальної обговорюваної проблеми. Ці дві супердержави також постійно демонстрували відверте ігнорування прав людини [26, с. 19].

У країнах, що розвиваються, економічне зростання та розвиток часто розглядалися як цілі, здатні перевершити «громадянські та політичні» права.

Також було наголошено на розбіжності між двома наборами прав: вважалося, що «громадянські та політичні» права застосовуються безапеляційно, тоді як права «другого покоління» розумілися як реалізовані лише в довгостроковій перспективі або поступово. Іншою віссю поділу було передбачуване уявлення про те, що права «першого покоління» накладають негативні зобов'язання на держави, тоді як права «другого покоління» накладають на держави позитивні зобов'язання. Після падіння Берлінської стіни стало загальноновизнаним, що така дихотомія не відповідає тому, наскільки ці права взаємопов'язані та взаємозалежні. Дихотомія позитивних/негативних зобов'язань більше не має сили. Здається, набагато корисніше розглядати всі права як взаємозалежні та неподільні та потенційно тягнуть за собою різноманітні зобов'язання для держави. Ці зобов'язання можна класифікувати як обов'язок поважати, захищати, сприяти і виконувати.

Протягом багатьох століть не існувало міжнародного правового режиму прав людини. Насправді, міжнародне право підтримувало та вступало в змову в багатьох найгірших злочинах щодо прав людини, включаючи атлантичну работоргівлю та колоніалізм. Лише в XIX столітті міжнародне співтовариство прийняло договір про скасування рабства. Перші норми міжнародного права було сформовано відповідно до керівництва МОП, яка була створена у 1919 році як частина Версальського мирного договору. МОП покликана захищати права працівників у світі, що постійно індустріалізується.

Після Першої світової війни були зроблені попередні спроби створити

систему прав людини в рамках Ліги Націй. Наприклад, для розгляду скарг меншин було створено Комітет меншин, а також створено мандатну комісію для розгляду індивідуальних звернень осіб, які проживають на підмандатних територіях. Однак ці спроби не увінчалися успіхом і раптово закінчилися, коли почалася Друга світова війна. Травма цієї війни, і зокрема грубі расові звірства Гітлера в ім'я націонал-соціалізму, знадобилися, щоб закріпити міжнародний консенсус у формі ООН як оплоту проти війни та для збереження миру.

Основна система заохочення та захисту прав людини в ООН має подвійну основу: Статут ООН, прийнятий у 1945 році, і мережу договорів, згодом ухвалених членами ООН. Система, заснована на Статуті, застосовується до всіх 192 держав-членів ООН, тоді як лише ті держави, які ратифікували певні договори або приєдналися до них, зобов'язані дотримуватися тієї частини системи, що ґрунтується на договорах (або традиційній), на яку вони чітко погодилися.

Система на основі статуту розвивалася в рамках Економічної та Соціальної Ради ООН, яка створила Комісію з прав людини, як це передбачено статтею 68 Статуту ООН. Комісія не складалася з незалежних експертів, а складалася з 54 представників уряду, обраних Радою, незалежно від прав людини відповідних держав. Як наслідок, до складу Комісії входили держави, визначені як одні з найгірших порушників прав людини. Головним досягненням Комісії була розробка та майже повсюдне визнання трьох основних міжнародних документів з прав людини: ЗДПЛ, прийнятої в 1948 році, МПГПП та МПЕСКП, останні два ухвалені в 1966 році. Як свідчить прийняття цих двох окремих документів, початкова ідея перетворення Загальної декларації в єдиний обов'язковий документ не була здійснена, головним чином через відсутність домовленості про судовість соціально-економічних прав. В результаті можна було подавати індивідуальні скарги на порушення певними державами МПГПП, але не з МПЕСКП.

Початкові ідеї природного права та природних прав створили необхідну підставу для подальшого розвитку теорії прав людини: всі люди можуть претендувати на певні права лише тому, що вони є людьми, то місце проживання цих людей, історична епоха або форма уряду, в яких вони перебувають, стають

неважливими. Ця основоположна концепція витягнута з юридичних текстів та поглядів, що сформувалися до кінця XVIII століття, і була підтримана делегатами, які написали значущу ЗДПЛ – документ, який слугуватиме моделлю для практично кожного міжнародного договору про права людини [18, с. 333].

Сьогодні нормативною основою системи Статуту ООН є ЗДПЛ, прийнята 10 грудня 1948 р., яка надала авторитетного змісту нечіткому згадці про права людини в Статуті ООН. Незважаючи на те, що вона була прийнята як проста декларація, без обов'язкової сили, вона згодом стала визнана універсальним критерієм поведінки держави. Багато його положень набули статусу міжнародного звичаєвого права.

Зіткнувшись із заявами про порушення прав людини, зокрема в умовах апартеїду в Південній Африці, Комісії довелося розробити систему розгляду скарг. Виникли два механізми, процедури «1235» і «1503», прийняті відповідно в 1959 і 1970 роках, кожна з яких названа на честь резолюції Економічної та Соціальної Ради про їх заснування. Обидва механізми стосувалися лише ситуацій грубого порушення прав людини. Різниця полягала в тому, що процедура «1235» передбачала громадське обговорення, а «1503» залишалася конфіденційною. Щоб заповнити прогалину в ефективній реалізації прав людини, Комісією було встановлено ряд спеціальних процедур. Унікальні процедури мають форму спеціальних доповідачів, незалежних експертів або робочих груп, які розглядають конкретну країну (мандат для конкретної країни) або зосереджуються на тематичній проблемі (тематичний мандат).

Перескочивши на кілька десятиліть до 2005 року, у своїй доповіді «У більшій свободі: на шляху до розвитку, безпеки та прав людини для всіх» колишній Генеральний секретар ООН Кофі Аннан закликав замінити Комісію меншою, постійною та правозахисною відповідальною Радою, здатна заповнити пробіл у довірі, залишений державами, які використовували своє членство в Комісії, «щоб захистити себе від критики та критикувати інших». Основною причиною заміни Комісії був дуже вибірковий спосіб, у який вона використовувала свої вимоги до певної країни. мандата, в основному через політичну упередженість представників.

Система, заснована на договорах, розвивалася навіть швидше, ніж система, заснована на Хартії. Першою угодою, прийнятою в 1948 році, була Конвенція про запобігання злочину геноциду і покарання за нього, в якій розглядався найближчий минулий досвід нацистського Голокосту. З тих пір було прийнято величезну кількість договорів, які охоплюють широкий спектр тем, вісім з яких стосуються прав людини, кожен із яких містить орган контролю за виконанням договорів, під егідою ООН.

У 1965 році була прийнята Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (КЛРД), яка була першою у своєму роді. Пізніше, у 1966 році, були створені МПГПП і МПЕСКП. Починаючи з цього періоду, система міжнародного права прав людини розширила свою увагу і стала активно враховувати проблеми, які стосувалися особливо маргіналізованих та пригноблених груп і тем.

Деякі з важливих міжнародних документів, що приймалися пізніше, включають Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW), прийнята у 1979 році; Конвенцію проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність видів поведження і покарання (1984); Конвенцію про права дитини (1989); Міжнародну конвенцію про захист прав усіх трудящих-мігрантів та членів їх сімей (1990); і Конвенцію про права людей з інвалідністю (2006). Також важливою є Міжнародна конвенція для захисту всіх осіб від насильницьких зникнень (ICED), прийнята в 2006 році, яка, однак, ще не набула чинності. У 2008 році був прийнятий Факультативний протокол до МПЕСКП, який надає можливість подавати індивідуальні скарги щодо можливих порушень соціально-економічних прав. Ця нова можливість відзначає, що всі права підлягають судовому розгляду.

Через 20 років після прийняття Загальної декларації перша Міжнародна конференція з прав людини відбулася в 1968 році в Тегерані. Оскільки світ на цьому етапі охопив холодну війну, консенсусу досягнуто мало, а багато чого досягти не вдалося. Сцена була зовсім іншою, коли друга всесвітня конференція відбулася у Відні в 1993 році. Холодна війна закінчилася, але геноцид у Боснії та

Герцеговині розгортався. На цьому тлі 171 глава держав і урядів зустрівся та ухвалив Віденську декларацію та Програму дій. Він підтвердив, що всі права є універсальними, неподільними та взаємозалежними. Кілька прийнятих там резолюцій згодом було виконано, включаючи прийняття Факультативного протоколу до CEDAW та створення Управління Верховної Комісії ООН.

Верховний комісар несе основну відповідальність за права людини в ООН. Все більш важлива присутність на місцях у сфері прав людини в країнах із храповатістю також підпадає під це управління.

Інші конференції також висвітлювали важливі питання, такі як расизм і ксенофобія, які обговорювалися на Всесвітній конференції проти расизму 2001 року, що проходила в Дурбані, Південна Африка. Це завершилося прийняттям Дурбанської декларації та Програми дій. У квітні 2009 року відбулася оглядова конференція для оцінки прогресу в реалізації Декларації.

Після Другої світової війни було створено три регіональні режими прав людини – норми та інститути, які визнаються державами як обов'язкові. Кожна з цих систем діє під егідою міжурядової організації або міжнародного політичного органу. У випадку європейської системи – найкращої з трьох – це Рада Європи, яка була заснована в 1949 році 10 західноєвропейськими державами для підтримки прав людини та верховенства права в Європі після Другої світової війни, уникав регресу в тоталітаризм і служив оплотом проти комунізму. Організація американських держав (ОАГ) була заснована в 1948 році з метою сприяння регіональному миру, безпеці та розвитку. В Африці система прав людини була прийнята під егідою Організації африканської єдності (ОАЄ), яка була утворена в 1963 році і перетворена в 2002 році в Африканський Союз (АС).

У кожній із трьох систем матеріальні норми викладені в одному основному договорі. У 1950 році Рада Європи прийняла свій основний договір про права людини: Європейську конвенцію з прав людини і основоположних свобод. Враховуючи прийняті до нього протоколи, він включає переважно «громадянські та політичні» права, але також передбачає право власності. Усі 47 членів Ради Європи стали учасниками Європейської конвенції. ОАД прийняла Американську

конвенцію з прав людини в 1969 році, яку ратифікували 24 держави. Американська конвенція містить права, подібні до Європейської конвенції, але йде далі, передбачаючи мінімум «соціально-економічних» прав. На відміну від цих двох договорів, Африканська хартія, прийнята ОАЕ в 1981 році, містить підлягають судовому розгляду «соціально-економічні» права та детально розкриває обов'язки окремих осіб і права народів. Усі члени АС є учасниками Африканської хартії.

Спосіб виконання або виконання основного договору відрізняється в кожному регіоні. В еволюції, що охоплює багато десятиліть, європейська система імплементації, яка функціонує у Страсбурзі, Франція, розвинулась із системи, де Комісія та Суд співіснували, щоб утворити єдину судову інституцію. ЄСПЛ розглядає окремі справи. В Америці діє подвійна модель, яка складається з Міжамериканської комісії, що розташована у Вашингтоні, округ Колумбія, та Міжамериканського суду з прав людини, що базується в Сан-Хосе, Коста-Ріка. Індивідуальні скажники повинні спочатку подати свої скарги до Міжамериканської комісії; після цього справа може бути подана до Міжамериканського суду з прав людини. Комісія також має функцію проведення виїзних відвідувань. Після деяких недавніх інституційних реформ африканська система тепер нагадує міжамериканську систему.

Молоді арабські та мусульманські регіональні системи також виникли в рамках Ліги арабських держав та Організації Ісламська конференція (ОІК). Згідно з ісламським світоглядом, Коран та інші релігійні джерела відіграють домінуючу роль у регулюванні суспільного життя.

Ліга арабських держав була заснована відповідно до Пакту Ліги арабських держав 1945 року. Її основною метою є зміцнення єдності між арабськими державами шляхом розвитку тісніших зв'язків між її членами. Пакт підкреслює незалежність і суверенітет його членів, але в його установчому документі не згадується ні зміст, ні принципи прав людини.

На Всесвітній конференції в Тегерані в 1968 році деяким арабським державам вдалося включити в порядок денний положення арабів на окупованих Ізраїлем територіях і успішно сформулювати це як питання прав людини. Це призвело до

усвідомлення прав людини в арабських державах після низки поразок від Ізраїлю в 1967 році. Однак на Тегеранській конференції та після неї прихильність Ліги арабських держав до прав людини була в першу чергу спрямована на критику проти Ізраїль через його ставлення до жителів Палестини та інших окупованих районів. У 1968 році в Бейруті відбулася регіональна конференція з прав людини, де була створена Постійна арабська комісія з прав людини (АСНН). З моменту заснування АСНН був дуже політизованим органом, політична природа якого підкреслюється методом призначення. Комісія не складається з незалежних експертів, як у багатьох інших

Так, сучасне розуміння концепції прав людини беззаперечно пов'язане із сучасним міжнародним правом прав людини та створенням ООН.

Однак неможливо було досягти універсалізації прав людини без інтеграції народів і культур, яскравим прикладом цього є спроби в XIX столітті заборонити работоргівлю та обмежити жахіття війни: у 1919 році країни заснували Міжнародну організацію праці (МОП) для нагляду за договорами, що захищають працівників щодо їх прав, у тому числі їх здоров'я та безпеки є яскравим прикладом цього. Наприкінці Першої світової війни Ліга Націй висловила стурбованість захистом певних груп меншин. Однак ця організація міжнародного миру та співпраці, створена переможними європейськими союзниками, так і не досягла своїх цілей. Ліга занепала через те, що Сполучені Штати відмовилися приєднатися і тому, що Ліга не змогла запобігти вторгненню Японії в Китай і Маньчжурію (1931) і напад на Італії на Ефіопію (1935). Остаточо Ліга Націй припинила свою діяльність з початком Другої світової війни (1939) [191, с. 6-7].

XIX століття: Соціально-економічні права та скасування рабства. Права на захист у сфері праці та безробіття виникли в XIX столітті під тиском профспілкового руху. Британська національна профспілка була заснована в 1830 році. Під тиском парламенту і за його межами Британська імперія скасувала работоргівлю в 1807 році і рабство в 1833 році. Лише через десятиліття рабство було скасовано в таких країнах, як Росія (1861), Нідерланди (1863) і США (1865).

Початок XX століття: рівні права для жінок і чоловіків. Виборче право жінок

було запроваджено в Новій Зеландії (1893), пізніше в таких країнах, як Нідерланди та Росія (1917), Сполучені Штати (1920) та Сполучене Королівство (1928).

Ідея прав людини посилилася після Другої світової війни. Знищення нацистською Німеччиною понад шести мільйонів євреїв, сінти та ромів, гомосексуалістів та людей з обмеженими можливостями жахнуло світ. Після Другої світової війни в Нюрнберзі та Токіо проходили суди, чиновники з переможених країн були покарані за воєнні злочини, «злочини проти миру» та «злочини проти людства».

Тоді уряди взяли на себе зобов'язання створити ООН з основною метою зміцнення міжнародного миру та запобігання конфліктам. Люди прагнули до того, щоб ніколи більше нікому не було несправедливо відмовлено в житті, свободі, їжі, притулку та національності. Суть цих нових принципів прав людини була висвітлена у зверненні президента Франкліна Делано Рузвельта про стан Союзу 1941 року, коли він говорив про світ, заснований на чотирьох основних свободах: свободі слова та релігії та свободі від потреби та страху [185].

З усього світу лунали заклики щодо стандартів прав людини, щоб захистити громадян від зловживань з боку їхніх урядів, стандартів, за якими нації можуть бути притягнуті до відповідальності за поведження з тими, хто живе в їхніх кордонах. Ці голоси відіграли вирішальну роль на зустрічі в Сан-Франциско, на якій у 1945 році було розроблено Статут ООН.

Держави-члени ООН пообіцяли сприяти повазі прав людини. Для досягнення цієї мети ООН створила Комісію з прав людини і доручила їй підготувати документ, що викладає значення основних прав і свобод, проголошених у Хартії. Комісія, керована потужним керівництвом Елеонори Рузвельт, привернула увагу всього світу [191, с. 6-7].

10 грудня 1948 року 56 членів ООН прийняли Загальну декларацію прав людини. Голосування було одностайним, хоча вісім країн утрималися.

Цю декларацію, яку зазвичай називають міжнародною Великою хартією вольностей, розширила революцію в міжнародному праві, започатковану Статутом ООН, а саме те, що те, як уряд ставиться до своїх громадян, тепер є питанням

законного міжнародного занепокоєння, а не просто внутрішнього проблема. Стверджується, що всі права є взаємозалежними і неподільними, а преамбула красномовно стверджує, що основою свободи, справедливості та миру у світі є визнання природної гідності людини, рівних та невід'ємних прав.

Вплив ЗДПЛ був значним. Його принципи були включені в конституції більшості з більш ніж 185 держав, які зараз входять до складу ООН. Хоча декларація не є юридично обов'язковим документом, Загальна декларація отримала статус міжнародного звичаєвого права, оскільки люди розглядають її «як загальний стандарт досягнення для всіх людей і всіх націй».

З 1948 року: Універсальні стандарти. На основі ЗДПЛ виникла низка міжнародних конвенцій, декларацій та моніторингових установ, що існують і до сьогодні.

Вражає, як нещодавно ідея прав людини набула широкого поширення. Протягом 1970-х років моральний світ західних культур змінився, відкривши простір для такого роду утопізму, який злився у міжнародному русі за права людини, якого ніколи не існувало. «Вічні права людини» були проголошені в епоху «Enlightenment», але вони були настільки різними за своїми практичними результатами – аж до кривавої революції – включаючи зовсім іншу концепцію.

У 1948 р., після Другої світової війни, була проголошена ЗДПЛ, вона відновила повоєнні програми, які викристалізувалися в ті ж роки, коли виникла ООН, яка спонсорувала декларацію. Пріоритет впав на перемогу того чи іншого із двох глобальних бачень холодної війни для Америки, Радянського Союзу та європейського континенту, який вони поділяли між собою. А боротьба за деколонізацію імперії зробила боротьбу за часи холодної війни глобальною, навіть якщо деякі нові держави прагнули знайти певний вихід із суперництва холодної війни, щоб визначити свій власний курс [70, с. 18].

Сполучені Штати, які під час Другої світової війни спричинили інфляцію глобальних надій на новий порядок після неї та впровадили ідею «прав людини» в незначний тираж, незабаром відмовилися від цієї фрази. І Радянський Союз, і антиколоніалістичні сили були більш прихильні колективним ідеалам емансипації

– комунізму та націоналізму – як шляху у майбутнє, а не безпосередньо права особистості чи їх закріплення у міжнародному праві. Навіть у 1968 році, який ООН оголосила «Міжнародним роком прав людини», такі права залишалися периферійними як організаційне поняття і майже не існували як рух. ООН організувала двадцяту річницю конференції в Тегерані, Іран, щоб згадати та відродити мертвонароджені принципи.

Це була дивовижна сцена: диктаторський лідер, шах Мохаммад Реза Пехлеві, урочисто відкрив весняну конференцію, висуваючи твердження, що він спадкує традицію великого перського імператора Кіра, яка була сформована понад тисячу років тому, і зараз вона знаходить своє втілення в увазі й повазі до моральних принципів [127]. Подальші зустрічі під головуванням його сестри, принцеси Ашраф, висунули на перший план трактування прав людини, взагалі невпізнанне зараз: стан націй, які раніше перебували під владою імперії, був представлений як найважливіше досягнення досі, результат довготривалої боротьби з правами людини, а також модель того, що ще належить здійснити – не тільки принаймні в Ізраїлі, який привернув до себе увагу у процесі, через його стан після Шестиденної війни проти своїх арабських сусідів.

Поза межами ООН у 1968 р. Права людини ще не стали потужним набором ідеалів, і цей факт є більш вирішальним, ніж усе, що відбувалося на інсценованій події шаха, коли конференція проходила за своїми сценаріями, реальний світ вибухав повстанням. Травень 1968 р. у Парижі стався найбільший повоєнний переворот: студенти та робітники закрили країну і вимагали покінчити з компромісами середнього класу. У далеких місцях по всьому світу, від Східної Європи до Китаю та по всій території Сполучених Штатів, від Берклі до Нью-Йорка, люди – особливо молодь, вимагали змін. Але поза Тегераном ніхто в умовах глобального зриву 1968 року не думав про кращий світ, якого вони вимагали як світ, яким керують «права людини. Отже, драма прав людини полягає в тому, що вони виникли у 1970-х, здавалося б, нізвідки. Якби Радянський Союз взагалі втратив авторитет (а в'єтнамська авантюра Америки викликала велике обурення міжнародного суспільства), права людини не були безпосередніми виграшами.

Під час кризи супердержави 1960-х років процвітали інші утопічні бачення. Вони закликали до змін різні спільноти: Сполучені Штати – відмовитись від пустого споживацтва, до «соціалізму з людським обличчям» у радянській імперії, або до подальшого звільнення від так званого неоколоніалізму в країнах третього світу.

На той час майже не було неурядових організацій, які б відстоювали права людини. Міжнародна амністія, молода група, залишається практично невідомою. З 1940-х років до 1968 року небагато неурядових організацій, які розглядали права людини як частину своєї місії, боролися за них у рамках ООН, але конференція в Тегерані підтвердила безглуздість цього проекту. Один з давніх керівників громадських організацій, Московіц, після конференції з гіркотою зауважив, що ідея прав людини «ще не викликала цікавості інтелігенції, не розбурхала уяву соціального та політичного реформатора та не викликала емоційний відгук мораліста» [168, с. 126]. І необхідно зауважити, що він мав рацію.

Тим не менш, протягом одного десятиліття права людини почнуть проголошуватись у розвиненому світі та серед набагато більшої кількості звичайних людей, ніж будь-коли раніше. Замість того, щоб передбачати колоніальне визволення та створення емансипованих націй, права людини найчастіше тепер означали індивідуальний захист від держави. Міжнародна амністія стала знову помітною і, як маяк нових ідеалів, отримала Нобелівську премію миру в 1977 році за свою роботу.

Популярність їх нового способу захисту назавжди змінила те, що означало агітувати за гуманну справу, і породила новий бренд та вік громадян-інтернаціоналістів. Західники залишили позаду мрію про революцію як для себе, так і для країн третього світу, якими вони колись керували, прийняли іншу тактику, передбачаючи міжнародне право прав людини як розпорядника утопічних норм і як механізм їх виконання.

Навіть політики, особливо американський президент Джиммі Картер, почали посилатися на права людини як на орієнтир зовнішньої політики держав. Найбільш помітно, що суспільна актуальність прав людини зросла, що вимірюється простою

присутністю фрази у газеті, що вказує на нинішні недоліки прав людини. Майже ніколи не використовувалися англійською мовою до 1940-х років, коли вони зазнали лише незначного зростання, слова «права людини» були надруковані в 1977 році в New York Times майже в п'ять разів частіше, ніж будь-якого попереднього року.

Моральний світ пройшов перетворення: люди думають про історію як про щось визначене, але насправді історія може раптово змінитися. Це особливо відноситься до історії прав людини. Розмова про концепції прав людини в ХІХ та ХХ століттях неможлива без визнання їх утопічної складової – візії ідеального світу, де кожна людина живе в гідності та гармонії, навіть коли реалізація прав людини здається повільною та еволюційною. Тож в 1948 році було прийнято справжнє всесвітнє твердження: ЗДПЛ. По суті, текст є розробкою ідеї, яка існувала з незапам'ятних часів: необхідні спільні фундаментальні права, тому що суспільство не може існувати без них. Суспільство, яке допускає свавілля у формі обману, чи порушення контракту, чи випадкового насильства, чи невибіркового вбивства, є небезпекою для себе.

Принципи ЗДПЛ виникли з вивчення багатьох джерел права західної історії, але посилення на віру чи традицію були опущені в остаточному тексті. У формуванні декларації були залучені люди з дуже різним професійним досвідом і з різними переконаннями та ідеологіями. Те, що остаточний текст включає широкий спектр прав людини, включаючи соціально-економічні права, пояснюється, зокрема, різним походженням західних учасників підготовчих дебатів. Коли вона виникла, не всі країни погодилися (тобто вісім країн утрималися від остаточного голосування). Проте рішення не вносити зміни до Загальної декларації були прийняті державами-членами ООН у 1968 (Тегеран) та 1993 (Відень) без голосування проти.

Це означає, що всі країни-члени ООН, а не лише ті, які погодилися в 1948 році, тепер прийняли ЗДПЛ (як і Тайвань, вигнаний з ООН у 1971 році). З 1948 року ООН прийняла близько 300 договорів і декларацій у сфері прав людини. Посилання на ЗДПЛ зустрічаються в конституціях щонайменше дев'яноста країн.

У своїй книзі «Остання утопія: права людини в історії» американський історик Семюел Мойн стверджує, що лише приблизно в 1968 році права людини стали концепцією, яка об'єднала людство в його боротьбі за справедливість. У Східній та Західній Європі, а також у Сполучених Штатах та Латинській Америці за кілька років права людини викристалізувалися як ключове слово у суспільній активності, риториці міжнародної політики та діяннях ООН. Це було в просторі, який залишився після загибелі попередніх політичних утопій, таких як комунізм і націоналізм.

Мойн описує, як сучасна ідеологія прав людини витекла з Amnesty International, організації, яка була заснована в 1961 році і переросла в справжній транснаціональний рух у 1970-х роках. Ця організація надала права людини широко спільним зобов'язанням, які не залежать від уряду [168, с. 131]. Amnesty International була удостоєна Нобелівської премії миру в 1977 році. Того ж року президент США Картер зробив права людини наріжним каменем своєї зовнішньої політики.

Правозахисники Amnesty International та інших організацій схиляються до історичних джерел у своїй діяльності, зокрема на Просвітництво. Проте, Мойн висловлює сумнів щодо вірності такого посилання, зауважуючи, що: «У часи Просвітництва люди не запалювали свічки, щоб звільнити в'язнів. Вони радше підсаджують шию короля під гільйотину» [168, с. 130].

Отже, чи існують права людини в наш час лише кілька десятиліть? З точки зору світового визнання концепції, так. Однак, як було вказано у першому розділі наукової роботи, ідеї та практика вже давно сформували те, що ми зараз розуміємо під правами людини.

З метою створення механізмів для забезпечення дотримання ЗДПЛ, Комісія ООН з прав людини розпочала розробку двох договорів: МПГПП та факультативного протоколу до нього, а також МПЕСКП. Разом із Загальною декларацією вони зазвичай називаються Міжнародним біллем про права людини. МПГПП зосереджується на таких питаннях, як право на життя, свобода слова, релігія та голосування. МПЕСКП зосереджується на таких питаннях, як

харчування, освіта, охорона здоров'я та житло. Обидва пакти свідчать про поширення прав на всіх осіб і забороняють дискримінацію.

Станом на 1997 рік ці пакти ратифікували понад 130 країн. Сполучені Штати, однак, ратифікували лише МПГПП, і навіть цю, з багатьма застереженнями або офіційними винятками, до повної відповідності.

На додаток до пактів у Міжнародному біллі про права людини, ООН прийняла понад 20 основних договорів, які додатково розширюють права людини. До них належать конвенції щодо запобігання та заборони конкретних зловживань, таких як катування та геноцид, та захисту особливо вразливих груп населення, таких як біженці (Конвенція про статус біженців, 1951 р.), жінки (Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, 1979 р.), та дітей (Конвенція про права дитини, 1989 р.). Станом на 1997 рік Сполучені Штати ратифікували лише такі конвенції:

- Конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації
- Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього
- Конвенція про політичні права жінок
- Конвенція про рабство 1926 року
- Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких,

що принижують гідність, видів поведження та покарання [191, с. 6-7].

У Європі, Америці та Африці регіональні документи щодо захисту та заохочення прав людини поширюють Міжнародний білль про права людини. Наприклад, африканські держави створили власну Хартію прав людини і народу (1981), а мусульманські держави – Каїрську декларацію прав людини в ісламі (1990). Драматичні зміни у Східній Європі, Африці та Латинській Америці з 1989 року яскраво продемонстрували зростання попиту на дотримання прав людини. Народні рухи в Китаї, Кореї та інших азіатських країнах виявляють подібну відданість цим принципам.

У всьому світі борцями за права людини найчастіше були громадяни, а не урядовці. Зокрема, неурядові організації (НУО) відіграли кардинальну роль у зосередженні міжнародної спільноти на проблемах прав людини. Наприклад,

діяльність НУО навколо Четвертої Всесвітньої конференції ООН з питань жінок у Пекіні (Китай) у 1995 році привернула безпрецедентну увагу до серйозних порушень прав людини жінок. Такі неурядові організації, як Amnesty International, Товариство боротьби з рабством, Міжнародна комісія юристів, Міжнародна робоча група у справах корінних народів, Human Rights Watch, Minnesota Advocates for Human Rights і Survivors International, контролюють дії урядів і тиснуть на них, щоб вони діяли відповідно до принципів права прав людини.

Урядові чиновники, які розуміють рамки прав людини, також можуть вплинути на далекосяжні зміни для свободи. Багато президентів Сполучених Штатів, таких як Авраам Лінкольн, Франклін Рузвельт, Ліндон Б. Джонсон та Джиммі Картер, твердо виступають за права людини. В інших країнах такі лідери, як Нельсон Мандела та Вацлав Гавел, здійснили великі зміни під прапором прав людини.

Права людини – це ідея, час якої настав. ЗДПЛ є закликком до свободи та справедливості для людей у всьому світі. Щодня уряди, які порушують права своїх громадян, кидають виклик і ставлять перед ними завдання. Щодня люди в усьому світі мобілізуються і протистоять несправедливості та нелюдству. Як краплі води, що падають на камінь, вони виснажують сили гноблення і наближають світ до досягнення принципів, викладених у ЗДПЛ.

Віра в те, що кожна людина, в силу своєї гуманності, має право на певні права людини, є досить новим. Однак його коріння лежать у попередніх традиціях і документах багатьох культур; Це був каталізатор Другої світової війни, щоб просунути права людини на глобальну арену та в глобальну свідомість.

Протягом більшої частини історії люди набували прав та обов'язків завдяки приналежності до групи – сім'ї, корінної нації, релігії, класу, громади чи держави. Більшість суспільств мають традиції, подібні до «золотого правила» «Роби з іншими так, як хочеш, щоб чинили з тобою». Індуїстські Веди, Вавилонський кодекс Хаммурапі, Біблія, Коран (Коран) і Аналекти Конфуція – п'ять із найдавніших письмових джерел, які розглядають питання про обов'язки, права та відповідальність людей. Крім того, кодекси поведінки і справедливості інків і

ацтеків, а також Конституція ірокезів були джерелами індіанців, які існували задовго до 18 століття. Насправді, усі суспільства, чи то в усній, чи в письмовій традиції, мають системи пристойності та справедливості, а також способи піклуватися про здоров'я та добробут своїх членів.

Документи, що підтверджують права особистості, такі як Велика хартія вольностей (1215 р.), англійський Білль про права (1689 р.), Французька декларація прав людини і громадянина (1789 р.), а також Конституція та Білль про права США (1791 р.) є письмовими попередниками багатьох сучасних документів з прав людини. І все ж багато з цих документів, коли вони були спочатку перекладені на політику, виключали жінок, кольорових людей та членів певних соціальних, релігійних, економічних і політичних груп. Тим не менш, пригноблені люди в усьому світі спиралися на принципи, викладені в цих документах, щоб підтримати революції, які стверджують право на самовизначення.

Сучасне міжнародне право прав людини та створення ООН мають важливі історичні передумови. Яскравим прикладом є спроби в XIX столітті заборонити работоргівлю та обмежити жахіття війни. У 1919 році країни заснували МОП для нагляду за договорами, що захищають працівників щодо їх прав, у тому числі їх здоров'я та безпеки. Наприкінці Першої світової війни Ліга Націй висловила стурбованість захистом певних груп меншин. Однак ця організація міжнародного миру та співпраці, створена переможними європейськими союзниками, так і не досягла своїх цілей. Ліга занепала через те, що Сполучені Штати відмовилися приєднатися і тому, що Ліга не змогла запобігти вторгненню Японії в Китай і Маньчжурію (1931) і нападу Італії на Ефіопію (1935). Остаточо загинув з початком Другої світової війни (1939).

Загальну декларацію прав людини зазвичай називають міжнародною Великою хартією вольностей, розширила революцію в міжнародному праві, започатковану Статутом ООН, а саме те, як уряд ставиться до своїх власних прав.

Статут ООН визначає «притаманну гідність» і «рівні та невід'ємні права всіх членів людської сім'ї». Підтримка цих принципів прав людини як «основи свободи, справедливості та миру у світі» є основоположною для будь-якої діяльності ООН.

Генеральна Асамблея ООН.

Зараз до складу ООН входять 185 держав-членів, усі з яких входять до Генеральної Асамблеї. Генеральна Асамблея контролює фінанси ООН, дає необов'язкові рекомендації, а також наглядає та обирає членів інших органів ООН. Саме Генеральна Асамблея в кінцевому підсумку голосує за прийняття декларацій і конвенцій з прав людини, які також називають договорами або пактами. Наприклад, у 1948 році, коли Комісія ООН з прав людини завершила розробку проекту ЗДПЛ, Генеральна Асамблея проголосувала за прийняття цього документа.

Окрім Генеральної Асамблеї, в якій представлені всі країни-члени, існує п'ять інших головних органів ООН, які займаються різними видами міжнародних проблем та адміністративними завданнями.

Хоча права людини є основоположними для всіх функцій ООН, питання прав людини в основному підпадають під розгляд Економічної та Соціальної Ради (ЕКОСОР). Ця рада з п'ятдесяти чотирьох членів, обраних Генеральною Асамблеєю, відповідає за координацію всієї економічної та соціальної роботи ООН та пов'язаних з нею установ.

Економічна і соціальна рада контролює роботу багатьох міжурядових організацій (МПО) і певних комісій ООН, наприклад Комісію ООН з прав людини.

Комісія ООН з прав людини

Комісія ООН з прав людини, яка складається з п'ятдесяти трьох держав-членів, обраних ЕКОСОР, ініціює дослідження та місії з встановлення фактів та обговорює конкретні питання прав людини. Він відповідає за ініціювання та розробку декларацій та конвенцій з прав людини.

ЕКОСОР також контролює міжурядові організації (МПО), які є спеціалізованими установами, які функціонують незалежно зі своїм статутом, бюджетом і персоналом, але пов'язані з ООН за спеціальними угодами. МПО звітують перед ЕКОСОР, і їх можуть попросити переглянути звіти певних органів ООН, які мають відношення до сфери їхньої діяльності.

Деякі міжурядові організації, які займаються захистом прав людини, включають:

МОП – розробляє міжнародні трудові стандарти та надає урядам навчання з технічної допомоги.

Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) – співпрацює з іншими органами ООН, урядами та неурядовими організаціями, щоб надавати послуги на рівні громади у сфері первинної медико-санітарної допомоги, базової освіти та безпечної води та санітарії для дітей у країнах, що розвиваються. Права людини є фундаментальними для його програмування.

Фонд розвитку ООН для жінок (UNIFEM) – Сприяє розширенню економічних і політичних прав і можливостей жінок у країнах, що розвиваються, забезпечуючи їх участь у плануванні та практиках розвитку, а також їх права людини.

ООН з питань освіти, науки та культури (ЮНЕСКО) – здійснює інтелектуальну співпрацю в галузі освіти, науки, культури та комунікацій та сприяє розвитку через соціальні, культурні та економічні проекти.

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) – проводить кампанії імунізації, сприяє та координує дослідження, а також надає технічну допомогу країнам, які покращують свої системи охорони здоров'я.

Рада Безпеки ООН, що складається з п'ятнадцяти держав-членів, відповідає за прийняття рішень щодо міжнародного миру та безпеки. Вона може давати рекомендації та приймати рішення щодо дій, включаючи надання гуманітарної допомоги, накладення економічних санкцій та рекомендувати операції з підтримання миру. Рада Безпеки відповідає за створення міжнародних трибуналів для переслідування серйозних порушень гуманітарного права. Наприклад, були створені спеціальні трибунали для переслідування військових злочинів у колишній Югославії та актів геноциду в Руанді.

Секретаріат є адміністративним органом ООН, відповідальним за нагляд за програмами та політикою, встановленими іншими органами ООН. Посада Верховного комісара ООН з прав людини, яку зараз обіймає Фолкер Тюрк [82], громадянин Республіки Австрія, є частиною Секретаріату ООН.

Розвиток прав людини включає глибше закріплення як особистих

(громадянських), так і соціально-економічних та культурних прав. Цей процес сформувався через боротьбу народів за поліпшення свого економічного стану та культурного статусу. Вже наприкінці XIX століття, коли індустріальні країни впроваджували трудове законодавство, виникла потреба в міжнародних стандартах прав людини.

Трудове законодавство, спрямоване на підвищення вартості праці, призвело до зниження конкурентоспроможності цих країн у порівнянні з тими, які не мали такого законодавства. Уже у XIX столітті в Європі з'явилися конституційні проекти, які включали не лише «класичні» особисті та політичні права, але й статті, що регулювали соціально-економічні та культурні права, визнавали обов'язки уряду у сферах зайнятості, освіти, громадського здоров'я і т. д. Соціальні права такого роду вперше були включені до конституцій Мексики в 1917 році, конституцій Радянської Росії (1918 р.), України (1919 р.), і конституції Німеччини в 1919 році.

Звідси, економічна необхідність призвела держави до обговорення та прийняття перших конвенцій, в яких вони брали на себе зобов'язання перед іншими державами щодо прав своїх громадян. Першою багатосторонньою конвенцією, спрямованою на захист соціальних прав, була Бернська Конвенція 1906 року щодо праці жінок у нічну зміну. У 1919 році було створено МОП, яка прийняла безліч конвенцій, що регулюють права людини у сфері праці.

Таким чином, хоча класичні права людини були визнані на глобальному рівні раніше, ніж соціальні права, останні першими знайшли своє закріплення в міжнародних правових нормах. Третє покоління прав людини представлені солідарними (колективними) правами.

«Коли ви розширите боротьбу за громадянські права до рівня прав людини, ви зможете винести справу чорношкірої людини в цій країні перед націями в ООН. Ви можете взяти її до Генеральної Асамблеї. Ви можете віддати дядька Сема під світовий суд. Але єдиний рівень, на якому ви можете це зробити, – це рівень прав людини. Громадянські права утримують вас під його обмеженнями, під його юрисдикцією. Громадянські права тримають вас у своїй кишені. Громадянські

права означають, що ви просите дядька Сема поводитись з вами справедливо. Права людини – це те, з чим ви народилися. Права людини – це права, дані Богом. Права людини – це права, які визнають усі народи цієї землі. І щоразу, коли хтось порушує ваші права людини, ви можете подати на нього до світового суду» [161].

У XVIII-XIX століттях з поширенням конституціоналізму і парламентаризму права людини почали включатися в нормотворчий процес країн. На початку XX століття, особливо після Першої світової війни та заснування Ліги Націй та МОП, права людини стали об'єктом міжнародно-правового регулювання. Друга світова війна активізувала формування стандартів у галузі прав людини та вивела їх за національні межі, зробивши предметом міжнародного права.

Під час цього періоду було створено такі права, як право на мир, безпеку, та незалежність. Ці права не обмежені особистим статусом, а ґрунтуються на належності до якоїсь спільноти. Факторами, що спричинили інтернаціоналізацію прав людини і призвели до прийняття міжнародних пактів та співробітництва країн у галузі прав людини, стали:

- 1) національно-визвольні рухи у країнах, що розвиваються.
- 2) загострення глобальних світових проблем після Другої світової війни.

У 1948 році Генеральна Асамблея ООН прийняла Загальну декларацію прав людини – перший універсальний документ, що оголосив основні громадянські, політичні, соціально-економічні та культурні права. З цього часу стандарти та ідеали ЗДПЛ є гідними наслідками для всіх країн. Важливу роль у підготовці документу відіграв відомий французький правознавець і політик Рене Кассен, відзначений Нобелівською премією миру у 1968 році.

Отже, наведені положення висвітлюють розвиток концепції прав людини в різних країнах та різні історичні періоди. Це водночас проявлялося у формі свого роду юридичних формулювань, ураховуючи національні правові та культурні традиції. Загалом, сучасні глобально визнані стандарти в галузі прав людини відображають довгий досвід народів світу та є спільною спадщиною всього людства.

1.3. Новітні підходи до визначення сутності та змісту прав людини на сучасному етапі

В сучасних умовах юриспруденція стикається з проблемою визначення поняття та сутності прав людини, зокрема у зв'язку з швидкими змінами суспільних реалій. Ця проблема визначає необхідність розв'язання методологічних питань, що визначають подальший розвиток правової системи. Таким чином, виникає потреба в створенні футурології у праві – прогнозування очікуваних, бажаних та допустимих наслідків розвитку правової системи у взаємодії з соціальними системами. Ця футурологічна перспектива може сприяти виявленню оптимальних шляхів адаптації права до змін у суспільстві та вирішенню нових правових викликів.

Питання визначення сутності та змісту прав людини завжди залишаються актуальними, оскільки людина постійно відкриває нові аспекти співвідношення між правами та соціальними явищами. Це дозволяє розглядати права людини як еволюціонуючий феномен, що адаптується до сучасних реалій і вимог суспільства.

Права людини, в силу своєї універсальної природи, є частиною індивідуального та колективного розвитку людства. Вони виступають основою для становлення справедливого та гуманного суспільства, в якому кожна особа має можливість реалізувати свій потенціал та внести свій внесок у загальний прогрес.

Однак, разом із зростанням ролі прав людини, виникають нові виклики і питання, що потребують постійного перегляду та переосмислення. Сучасний технологічний розвиток, глобалізація та складні геополітичні відносини створюють нові контексти для захисту прав людини та гарантії їх збереження у різних країнах і культурах.

Тому, вивчення сутності прав людини має бути динамічним і універсальним процесом, який враховує зміни у суспільстві та вчиться відкривати нові аспекти та якості цього явища. Науковці, правознавці та активісти повинні спільно працювати, щоб розширювати розуміння прав людини і забезпечувати їх захист в умовах сучасного світу.

Крім того, важливо звернути увагу на освіту та свідомість суспільства щодо

прав людини. На цьому етапі розвитку суспільства збільшується необхідність усвідомлення та прийняття універсальних цінностей, що лежать в основі прав людини. Світова спільнота має працювати над тим, щоб сприяти широкому розповсюдженню знань про права людини та формуванню толерантного та гуманістичного світогляду. Це допоможе забезпечити стійку підтримку прав людини як універсального і невід'ємного складника суспільства.

Досліджуючи проблему прав людини логічно виникають питання: чи існує (може існувати) якесь універсальне поняття прав людини, безвідносно щодо часу, простору, особливостей культури та наскільки правомірною буде така постановка цього питання; чи можливе єдине поняття прав людини (навіть з урахуванням існуючих особливостей).

М. В. Давидова вказує на постійний розвиток прав людини, їх динаміку, а також вплив суспільних відносин та зростання правосвідомості громадян на цей процес [24, с. 9].

Права людини і основоположні свободи властиві кожній людині від самого народження, без потреби додаткових умов чи надання державою. Права не можуть бути надані державами, оскільки вони є непорушними і існують із самого початку існування особи. Однак реалізація та захист цих прав залежить від волі держави, що є обов'язком влади перед громадянами. В кожній країні уряд відповідає за забезпечення прав людини, і це може призводити до різних рівнів реалізації прав у різних країнах.

Права людини є непорушними, і жоден уряд не може позбавити людину цих прав на власний розсуд. Людина не може відмовитися від своїх прав, проте вона може впливати на їх реалізацію в суспільстві. Україна є підписником багатьох міжнародних угод, що стосуються прав людини, і зобов'язана їх дотримуватися та реалізовувати на своїй території.

Хід суспільної діяльності людини в значній мірі обумовлений рівнем прав і свобод, які формують її соціальні можливості, визначають структуру життєдіяльності та впливають на систему взаємин між людьми у суспільстві. Більшість країн світу, у тому числі й Україна, сформулювали базовий перелік прав

людини та основних свобод та передбачили відповідні обов'язки органів державної влади щодо їх реалізації.

Ці угоди визначають, які мінімальні суми певних прав людини мають бути гарантовані. Проте, навіть якщо деякі країни не приєдналися до певних міжнародних угод, вони все одно зобов'язані поважати та не порушувати права людини через дії інших норм міжнародного права. Таке розуміння походження прав людини має далекосяжні наслідки для того, як люди повинні обмежувати владу держави та формувати людські відносини в демократичній країні. Коли громадяни розуміють свої права, державі важко відібрати їх права законом чи будь-якими іншими діями. Права людини належать людям від народження і є універсальними; це сильне громадянське суспільство в країні (наслідок універсальних прав людини) зробить країну більш демократичною.

С. В. Бобровник правильно відзначає, що обсяг прав і свобод визначає соціальні можливості та характер діяльності людини, а також систему зв'язків у суспільстві [34, с. 85].

У більшості країн світу, включаючи Україну, сформульовано основний перелік прав людини та основних свобод, а також передбачено відповідні обов'язки органів державної влади з їх реалізації. Міжнародні угоди визначають мінімальні стандарти прав людини, які мають бути гарантовані. Навіть у випадку, якщо деякі країни не приєдналися до певних міжнародних угод, вони все одно зобов'язані поважати та не порушувати права людини згідно інших норм міжнародного права.

Таке розуміння походження та захисту прав людини має далекосяжні наслідки для демократії в країні. Зрозумілість громадянами своїх прав робить владу держави важкою у спробах обмежити їх права законом або іншими діями. Права людини належать людям з народження, є універсальними і сприяють розвитку сильного громадянського суспільства в демократичній країні.

Друге загальнонаціональне опитування, проведене у липні 2018 року (національне дослідження прогресу прав людини), а також базове опитування 2016 року також показали, що близько половини українців не орієнтуються на походження прав людини [108]. Ці дані майже не відрізняються від отриманих два

роки тому, що свідчить про сталість таких уявлень. Близько половини респондентів погоджуються, що права людини належать їй від народження. Близько чверті респондентів вважають їх джерелом держави. Невелика частина респондентів відзначила інші можливі варіанти. Ставлення до цього питання не змінилося в порівнянні з попереднім дослідженням.

Коли люди чують фразу «права людини», вони думають про найвищі моральні заповіді та політичні ідеали. І вони мають рацію, коли мають на увазі знайомий набір незамінних ліберальних свобод, а іноді й більш широкі принципи соціального захисту. Але сьогодні права людини означають щось більше.

Права людини стали визначати найвищі прагнення як суспільних рухів, так і політичних суб'єктів – державних та міждержавних. Вони викликають надію та провокують дії.

Сучасна переорієнтація в праві на акцентування уваги на особі та її потребах визначає нові завдання для дослідників та практиків. Головним завданням стає органічне поєднання двох протилежних аспектів: демократичних тенденцій та відданості держави виконанню своїх зобов'язань у забезпеченні прав і свобод громадян, з одного боку, та управлінського компонента держави, яка гарантує ефективну організацію державних процесів та відповідне дотримання законодавства на всіх рівнях, – з іншого [3, с. 103].

Слід відзначити, що ліберальна (європейська) концепція прав людини має значний вплив у цьому контексті. Ця концепція спирається на природно-правову доктрину, яка визнає пріоритет прав людини і встановлює нові відносини між індивідом та владою. Ідеологічне та доктринальне обґрунтування прав людини грає важливу роль, особливо в контексті вчення про природні права людини. Ці права вважаються незалежними від розсуду та свавілля державної влади, а мета влади полягає у забезпеченні цих природних прав.

С. Коталейчук наводить основні положення сучасної ліберальної концепції, які можуть бути узагальнені так:

а) усі люди народжуються вільними, і ніхто не може позбавити їх природних прав. Забезпечення цих прав є головним завданням держави;

б) свобода полягає у тому, що людина може робити все, що не завдає шкоди іншим. Свобода має бути обмеженою рівністю можливостей для всіх;

в) межі свободи можуть бути визначені лише законом, який є мірою свободи. Тобто дозволено все, що не заборонено законом;

г) права людини закріплюються в конституції з метою допомогти людині усвідомити свої можливості та забезпечити державний захист цих прав. Проте, конституційний перелік прав людини не є вичерпним;

г) обмеження прав людини допустимі лише у виключних випадках та здійснюються державою з метою сприяти загальному добробуту і безпеці в демократичному суспільстві [50, с. 11].

Ці положення спрямовані на захист і забезпечення прав людини, визначають основні принципи їх дотримання та обмеження. Вони покликані створити збалансовану систему, яка забезпечує свободу і права людини в контексті загальної благополучності та безпеки у сучасному демократичному суспільстві.

Сучасна концепція прав людини та громадянина, з усіма її модифікаціями та особливостями, базується на багатому досвіді людства у створенні правових форм для організації суспільного життя, регулювання поведінки людей та їх ролі та значенні в світі. Права людини – це історичне явище, оскільки їх розвиток завжди враховував еволюцію уявлень про право в контексті участі людини в суспільному житті. Загалом, рівень розвитку прав людини визначається рівнем розвитку держави та правової системи в конкретному суспільстві. Держава та право, з одного боку, і права людини та громадянина, з іншого, – це не відокремлені за своєю суттю, функціями та призначенням поняття. Вони є взаємопов'язаними і взаємозалежними соціальними явищами одного рівня [45, с. 96].

У більшості країн Європи була тривала боротьба за права та свободи людини до Першої світової війни, і в інших частинах світу ця боротьба триває й досі. Основною метою політичної діяльності демократичних сил є забезпечення максимально можливого рівня реалізації прав і свобод кожної людини в конкретних історичних, соціально-економічних і духовних умовах.

У політологічній та правовій літературі існують різні підходи до визначення

прав людини. Кожна правляча еліта, політична партія та соціальна група часто формулюють поняття прав людини відповідно до своїх цілей і інтересів.

Багато великих подій в історії розвитку людства відбувалося під гаслом боротьби за права та свободи. Незважаючи на це, ці цінності часто були об'єктом маніпуляцій сучасних політичних авантюристів, агресорів, диктаторів та ісламських екстремістів. Вони використовують права та свободи як інструмент для досягнення своїх цілей і втягують народи в безглузді і жорстокі конфлікти. Це свідчить про те, що права людини мають конкретний історичний, політичний, соціальний і культурний контекст. Однак права людини мають таку властивість, яка робить їх основною передумовою для існування та розвитку людства [43, с. 8].

Права людини є основою сучасного суспільства, і вони є центральною та невід'ємною частиною правової реальності. Будь-яка діяльність, яка обмежує ці права, вважається протиправною, незалежно від того, чи є її ініціатором інституція соціальної системи чи окремих член суспільства.

Права людини пов'язані з існуванням самої людини і виражають основні ідеологічні цінності, які сьогодні визначають політико-правове життя, включаючи рівність, свободу та демократію.

Проте наростає питання про обсяг поширення цих прав, особливо в контексті поширення «четвертого» покоління прав людини, яке стає однією з найбільш обговорюваних правових категорій на сучасному етапі. Ці нові права виникають внаслідок активного розвитку глобальних технологій та включають в себе інформаційні, соматичні, репродуктивні, сексуальні та гендерні права.

Національне законодавство України активно адаптується до цих змін, зокрема через євроінтеграційні процеси та глобалізацію, яка впливає на різні аспекти життя, включаючи правову реальність та права та свободи окремих осіб. Важливо враховувати, що ці зміни виокремлюються з контексту та вимагають нових правових підходів. Наприклад, права людини стають гармонічною частиною спільної тріади «людина-суспільство-держава», яка базується на визнанні гідності людини.

Розвиток глобальних технологій спричиняє активне становлення нових прав

людини. Зокрема, до них слід віднести: інформаційні права, які розширилися в аспекті поширення інформаційного простору; соматичні права людини, які отримали новий потенціал у зв'язку з розвитком медичної галузі знань, біохімічних та біомедичних технологій; репродуктивні права – поширилися у зв'язку з винаходом новітніх репродуктивних технологій, що допомагають активно боротися з глобальною проблемою безпліддя; сексуальні та гендерні права.

В межах внутрішньонаціонального контексту, це питання набуває особливої актуальності, оскільки права людини, як двоаспектна категорія, перетворюються внаслідок ряду чинників:

- процесів євроінтеграції, що породжують потребу в інтеграції та гармонізації українського законодавства із законодавством ЄС;
- процесів глобалізації, оскільки Україна є членом світового співтовариства, і сучасні явища економічного, екологічного, правового і т.д. характеру безпосередньо впливають як на внутрішні національні процеси, так і на правову реальність, а також на права та свободи окремої особи [102, с. 10].

Гідність людини виступає як основна патерна прав людини в будь-якому поколінні. Правова система визнає гідність людини, її права і свободи як гуманітарний універсальний принцип, ціннісний орієнтир загальнолюдської ідентифікації [17, с. 381].

Поняття людської гідності має комплексний характер і може трактуватися у двох аспектах. По-перше, в об'єктивному розумінні воно означає визнання та повагу до особистості зі сторони оточуючих, що передбачає дотримання прав та свобод кожної людини незалежно від її походження, статусу чи переконань. Це виявляється у сприйнятті кожної особи як цінності в суспільстві.

По-друге, в суб'єктивному сенсі, людська гідність проявляється у свідомості особи, яка усвідомлює своє суспільне становище, значимість та права. Це підтримується внутрішнім почуттям гідності, яке дає людині впевненість у собі та важливість її місця в суспільстві.

Такий комплексний підхід до гідності важливий, оскільки враховує як зовнішнє визнання, так і особистісну свідомість кожної людини. Здійснення поваги

до гідності від інших та свідомість власної гідності допомагає створити гармонійне та справедливе суспільство, де права і інтереси кожного громадянина поважаються та захищаються. Важливо забезпечувати цінність людської гідності як основний принцип демократичних суспільств, що сприяє зміцненню прав людини та забезпеченню справедливих умов для життя всіх громадян.

На сьогоднішній день загальноприйнятою є думка, що суть гідності людини полягає в її можливості самостійно визначати свою ідентичність, вільно виражати себе і розвиватися в усіх сферах особистого життя. Це має велике значення для характеристики прав людини і основних свобод, включаючи питання про їх універсальність. З точки зору доктрини, гідність визнається основним правом, що включає три ключові аспекти: право особи на самовизначення, самозбереження та публічне вираження власної ідентичності [12, с. 53-60].

Отже, гідність людини визначає можливості та потреби в правах людини. Кожна особа індивідуально визначає комплекс прав, який вважає пріоритетним для себе. Цей комплекс прав буде різним для різних людей, залежно від їх внутрішнього самовизначення. Для деяких осіб право участі в управлінні громадськими справами може бути особливо цінним, тоді як для інших, які обмежують свою активність в цій сфері, це право може бути менш важливим.

З часом, на різних етапах людського життя та розвитку особистої свідомості, культури, індивідуальних цінностей та пріоритетів, самовизначення людини та її антропологічні характеристики зазнають змін. Як відзначає професор О. Петришин, гідність людини – це постійно змінюване соціальне явище. Її сутність може бути теоретично виражена лише поняттями, що розвиваються, перетворюються та змінюють одне одного. Це враження в свідомості людей того особливого місця, яке займає людина, і її соціальної цінності [71, с. 4].

Н. Г. Шукліна розглядає гідність людини у загальносоціальному аспекті, зокрема, як сукупність різноманітних орієнтирів, соціальних і правових можливостей, а також як «індивідуальну» культуру держави, яка визначає сутність гідності людини на певному етапі історичного розвитку цивілізації. У практичному юридичному плані вчена розуміє гідність людини як сукупність особистих прав і

свобод, реалізація яких дозволяє кожній людині бути і залишатися особистістю. У цих умовах гідність особистості є фундаментальною нормою існуючого державного устрою, що водночас утворює основу конституційно організованого суспільства [114, с. 220].

Незважаючи на те, що гідність кожної людини є унікальною, як ціннісна категорія, вона повинна служити основою для міжнародних стандартів у галузі прав людини. У вступній частині ЗДПЛ 1948 року вказано, що визнання гідності, яка є характерною для всіх членів людської сім'ї, і їх рівних та невід'ємних прав є основою свободи, справедливості та загального миру [31]. У Преамбулі МПГПП чітко вказується, що права випливають з гідності людини, яка притаманна кожній особі. У важливих міжнародних документах гідність людини розглядається як основоположна вихідна точка, з якої виникають основні права людини і основні принципи державотворення.

Більше того, гідність людини впливає на політичну та правову ідеологію країни і стає фундаментом для її правової системи та системи законодавства. Це закріплено на рівні конституції. Наприклад, Конституція Польщі в статті 30 закріплює, що природжена та невід'ємна гідність людини є джерелом свобод і прав людини та громадянина. Вона є недоторканою, а повага та захист її є обов'язком органів публічної влади [111, с. 21]. Стаття 1 Конституції України визначає країну як демократичну, соціальну та правову державу [47]. У подальших розділах конституції декларується, що людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека є найвищою соціальною цінністю. Тому права та свободи людини становлять основу функціонування державного апарату управління. Це також підкреслюється в частині 2 статті 3 Конституції України, яка вказує, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності української держави, яка несе відповідальність перед громадянами за їхнє забезпечення. Забезпечення та захист прав і свобод людини є головним завданням держави [47].

Розвиток технологій та науковий прогрес в різних сферах господарства відкривають нові можливості для людини. Однак, разом зі зміною соціальної

реальності, право також повинно змінюватися. Людська гідність, як складна концепція, також піддається трансформації як під впливом зовнішніх факторів (зазвичай, законодавчих), так і внаслідок внутрішніх процесів. На жаль, уявлення про добро і зло належать до категорії моралі і змінюються набагато повільніше, ніж технології у світі глобальних інновацій. Це створює одну з найважливіших проблем сучасності – дихотомію між новими і класичними моральними цінностями.

Права людини нового покоління можуть виникати в умовах конфлікту і розбіжностей. З одного боку, існують моральні цінності, які лягли в основу правового регулювання у всіх цивілізованих суспільствах протягом історії. З іншого боку, сучасні технологічні досягнення відкривають нові можливості для людей, але одночасно підривають традиційні моральні і етичні принципи, які існували тисячі років.

Деякі з цих розбіжностей включають:

- визначення материнства: сучасні технології дозволяють визначати матір дитини не тільки жінку, яка її народила, але й іншу, навіть генетично незв'язану особу, наприклад, донора яйцеклітини чи сурогатну матір;
- вікові можливості для батьківства: з'явилася можливість стати батьками в досить зрілому віці, навіть після відповідного віку для природженого зачаття;
- генетичне модифікування та клонування: розвиток науки привів до можливості здійснювати генно-модифіковане та клонування біологічних істот, що ставить питання етичних наслідків і збереження ідентичності;
- розширення розуміння шлюбу: одностатеві шлюби, шлюби з неживими предметами чи явищами, або навіть шлюби з самим собою – ці форми шлюбу викликають дискусії стосовно традиційних відносин і сімейних цінностей.

Ці суперечності вимагають обговорення та вироблення нових етичних норм та правових стандартів, які б враховували сучасні можливості та забезпечували гармонію між розвитком науки, технологій та збереженням гідних стандартів життя, поваги до прав кожної людини. Особливо важливо зберігати індивідуальні права, гідність і недоторканність особистості в умовах постійних змін та прогресу.

Указаний перелік ілюструє значний розмах змінних можливостей, пов'язаних

з правами людини. З одного боку, він демонструє, як технологічний прогрес і розвиток суспільства впливають на сферу прав людини, розширюючи межі можливостей. З іншого боку, вказує на виклики, пов'язані зі збереженням усталених моральних цінностей і вікових традицій.

Варто звернути увагу на те, що цей перелік може значно розширитися в майбутньому, оскільки технологічний прогрес, такий як біомедицина та нанотехнології, розвиваються на дивовижно швидких темпах.

Таким чином, наша увага повинна бути сфокусована на додаткових аспектах, що стосуються значення розвитку науки для суспільства та окремої особи. Відмова від розвитку науки є неможливою, а цінність наукового прогресу для людства та кожної особи стає дедалі більшою. Технології допомагають вирішувати глобальні кризові питання, такі як бідність, голод, безпліддя, покращення якості життя та здоров'я людини.

«Представники антропології права стверджують, що людина є істинним образом права, фокусом, з якого виходить розвиток права, та безпосередньо обґрунтовує його. Таким чином, людська гідність, свобода та інтереси окремої особи є важливими аспектами в правовій невизначеності. З одного боку, сутність прав людини виходить з її особистих характеристик, а з іншого – вона ґрунтується на моральних принципах, які впродовж цілієї цивілізації утверджувалися в суспільстві. У цьому контексті, людина виступає як центральний суб'єкт, фокус, звідки і в якому здійснюється сприйняття та створення природного права і правової реальності. Можна зазначити, що людина є активним учасником, втілювачем і творцем права» [30, с. 109].

Жоден аргумент не суперечить тому, що права людини «нового» покоління, так само як і всі інші, можуть бути обмежені, якщо їх використання порушує права інших осіб. Але основне питання виникає у зв'язку з можливістю обмеження прав, таких як право на визначення гендерної або сексуальної ідентичності окремої особи або право на репродукцію для тих, хто має проблеми з безпліддям, лише на підставі існуючих норм суспільної моралі. Ця проблема не має однозначної відповіді, і саме тому потрібно застосовувати індивідуальний підхід і розглядати кожен випадок

окремо.

Оскільки моральні та етичні переконання можуть варіюватися в різних культурах і суспільствах, рішення про обмеження права особи повинно базуватися на збалансованому підході, який враховує контекст і потреби конкретної людини. При цьому варто враховувати суспільну мораль та права інших осіб, але не на шкоду особистим правам і свободам окремих осіб.

Застосування індивідуального підходу у ситуаціях, подібних змодельованій, є способом забезпечити баланс між правами особи та суспільством. Це може включати дискусії з експертами, врахування медичних аспектів, соціальних обставин та бажань самої особи. Прийняття рішення має враховувати різноманітність людських потреб і інтересів, дотримуючись принципу рівних можливостей для всіх, без дискримінації.

У кінцевому результаті, індивідуальний підхід допомагає забезпечити справедливий баланс між правами окремої особи та інтересами суспільства, дозволяючи знайти компромісні рішення, що задовольняють всіх учасників процесу.

У даному контексті потрібно застосовувати обережний підхід. Р. Алексі, видатний німецький філософ права, наголошує на дуальній природі права, де принципи, закони та інші аспекти мають застосовуватись у правильному співвідношенні, щоб забезпечити гармонію. Таким чином, ключовим поняттям в праві є «врівноваження» (balancing), що підкреслює його значення як для процесу правотворчості, так і для правозастосування. Пропорційність також лежить в основі самої сутності права.

Принцип врівноваження визнається як невід'ємна частина юридичної практики, яка допомагає знайти збалансовані та справедливі рішення в конкретних ситуаціях. Важливо забезпечити, щоб права та свободи одного індивіда не перекривали права інших, і це досягається через урівноваження їх інтересів.

Поняття пропорційності відображає необхідність збалансованого підходу до вирішення правових питань. Це означає, що застосування законів та вживання заходів мають бути адекватними і не перевищувати необхідного міри. Пропорційність допомагає уникнути надмірного обмеження прав і свобод особи та

сприяє забезпеченню справедливості у правовідносинах.

Остаточо, розумне застосування принципів врівноваження та пропорційності в правотворчості та правозастосуванні є важливими кроками для забезпечення справедливості, рівноправності та гармонії в суспільстві. Ці концепції виражають сутність права як інструмента, що допомагає розв'язувати складні проблеми і виклики, з якими стикаються сучасні суспільства [55, с. 317-318].

Четверте покоління прав людини на сучасному етапі стає предметом активних дискусій у правовій галузі. З одного боку, існуючі моральні цінності, що сформувалися протягом історії людства, послужили основою для правового регулювання цивілізованих народів. З іншого боку, нові можливості та перспективи для людини, які виникають у зв'язку з розвитком сучасних технологій та суспільних змін, ставлять під сумнів традиційні морально-етичні стандарти, що склалися протягом тисячоліть.

У такій ситуації, на вагах правової невизначеності, з одного боку, маємо гідність та інтереси окремої особи, які потребують захисту та визнання, а з іншого боку – усталені моральні принципи, які визначають основи людської цивілізації. Для вирішення цього різноманітного питання, автор пропонує використовувати врівноважувальний підхід, який дозволяє знайти гармонійні рішення, збалансувавши інтереси особистості та морально-етичні засади суспільства.

Рабінович С. зазначає, що українська юридична думка за останні двадцять років висловлює різні підходи до обґрунтування прав людини. Деякі дослідники спираються на класичні універсалістські концепції, які обґрунтовують права людини на основі абстрактних принципів існування людини. Інші відзначають важливість антропологічних основ і діалектики прав людини.

Ці різні підходи важливі в контексті пострадянського економічного та соціального розвитку України, оскільки вони впливають на спосіб розуміння прав людини, відносини між людиною і суспільством та обов'язки держави перед громадянами.

Наразі діапазон позицій визначається двома ключовими аспектами: інтересами збереження людського існування та прагненням до реалізації

богоподібної сутності людини. Перший аспект віддзеркалює «скромну» правову антропологію і ліберальні погляди на роль держави. Другий аспект відзначається «максималістськими» антропологічними поглядами релігійного характеру.

У цілому, дискусія щодо обґрунтування прав людини в Україні продовжується і включає різні методологічні підходи [81, с. 27-28].

Коли ми говоримо про права людини у контексті культурної ідентичності, важливо розуміти, що різні культурні середовища можуть мати свої власні традиції та цінності, які впливають на сприйняття прав. Зважаючи на це, можуть виникати різноманітність підходів до розуміння та захисту прав людини. Наприклад, поняття сімейних стосунків може відрізнятися в різних культурах, і що для одних може бути нормою, для інших може здатися порушенням прав людини. Такі різниці слід враховувати при формулюванні та застосуванні правових норм.

Отже, вирішення питань, пов'язаних з четвертим поколінням прав людини, вимагає обережного та врівноваженого підходу, здатного узгодити потреби та права окремої особи з універсальними морально-етичними принципами, що формують основу нашої людської цивілізації.

Так само можна зазначити приклади різниці в оцінці міри покарання в різних країнах світу або навіть розбіжності в культурних уявленнях стосовно смертної кари. Розглядання права з позицій культурної ідентичності має сенс, якщо ми визнаємо багатоманітність культурних ідентичностей різних правових груп. Завдяки цьому розуміємо, що право є втіленням думок, уявлень та міркувань, які формуються в межах конкретної культури про належне упорядкування соціальних відносин.

Зважаючи на цю різноманітність, важливо пам'ятати про різні культурні контексти, в яких формуються правові норми. Наприклад, підходи до визначення прав і обов'язків сім'ї можуть відрізнятися в різних культурах, що впливає на регулювання сімейних відносин. І тому, щоб розвивати справедливе та прийнятне правосуддя, слід враховувати різноманітні культурні перспективи та домовлятися про компроміси, які забезпечать врівноважені та гуманні рішення.

Такий підхід дозволяє уникнути однозначного ставлення до права, а замість

цього розглядати його як різноманітне інтелектуальне творіння, що втілює індивідуальні потреби та цінності різних культурних спільнот. Засаднича мета полягає в тому, щоб сприяти розвитку універсальних правових принципів, які одночасно беруть до уваги унікальні аспекти кожної культури. Такий підхід сприятиме зміцненню рівноправності та толерантності, стимулюватиме взаєморозуміння та мирне співіснування між різними правовими системами [104, с. 100].

Одним із можливих підходів в праві є теорія інтеркультурного дискурсу, яка є поглибленням попередньої методології. Згідно з цією теорією, у ситуації культурної різноманітності світу слід не тільки враховувати своєрідність культурних спільнот та їхніх уявлень про права людини, але й прагнути до активного міжкультурного правового діалогу.

Засадничим аспектом інтеркультурного дискурсу є базове визнання культурної ідентичності кожної спільноти, що забороняє нав'язувати певні моделі та аргументи однієї культури (наприклад, західної) іншій (наприклад, східній) в контексті їхнього розуміння людини та її прав.

Однак, важливо зазначити, що відсутність загальноприйнятої теорії прав людини, яку б можна було поділити всіма представниками різних соціокультурних і цивілізаційних спільнот, потребує встановлення базових принципів, які були б прийнятними для всіх. Це дозволить зменшити ціннісні конфлікти між культурними спільнотами. Таким чином, пошук спільних цінностей стає важливим завданням міжнародного інтеркультурного дискурсу.

Запровадження інтеркультурного діалогу та розробка універсальних принципів прав людини можуть сприяти зміцненню взаєморозуміння та співпраці між різними культурами. Це допоможе забезпечити більш широкий захист прав людини в усьому світі, враховуючи різні культурні контексти та специфіку кожної культурної спільноти.

Результатом інтеркультурного правового дискурсу є прийняття тези про універсальну цінність людського життя, яка є незалежною від специфіки окремих регіонів і цивілізацій. Ця максима відповідає всім культурам, не зважаючи на їхні

різні особливості. Інтеркультурний правовий дискурс включає комунікативні процеси обґрунтування правових норм, інститутів і цінностей, що мають бути прийнятими різними соціокультурними спільнотами.

Цей дискурс має два головних завдання. По-перше, він потребує обґрунтування базових прав людини, враховуючи контекст і традиції окремих культур, та використання мови та логіки мислення цих спільнот. По-друге, інтеркультурний діалог також потребує виправдання й обґрунтування. Різні світові релігії в цьому контексті мають свої аргументи, що сприяють встановленню порозуміння.

Наприклад, буддизм і індуїзм підтримують принцип ахімсі, який вказує на необхідність уникати заподіяння шкоди живим істотам. У юдаїзмі та християнстві акцент робиться на цінність людини як образу Божого. А в ісламі високо цінують життя людини як творіння єдиного Бога. Ці цінності, що лежать в основі світових релігій, створюють можливість для діалогу та зміцнюють порозуміння між культурами.

Таким чином, інтеркультурний дискурс базується на взаєморозумінні та пошуку спільних цінностей. Він визнає універсальну цінність людського життя та розвиває комунікативні механізми для обґрунтування правових норм, які відповідають різним культурним спільнотам.

Признаючи право нашої власної культури на унікальність, ми також повинні визнати і аналогічне право іншої культури. Осмислений діалог між представниками та цінностями різних культур є важливим завданням, і для його забезпечення необхідно розвивати інтеркультурний дискурс. Головне завдання цього дискурсу полягає у створенні мови та інтелектуального середовища, яке сприятиме досягненню згоди та взаєморозуміння щодо проблем людини та її прав.

Особливу увагу привертає концепція О. Гьофе щодо двох вимірів інтеркультурності: «міжкультурний дискурс та співіснування». Міжкультурний дискурс спрямований на активний обмін ідеями, цінностями та переконаннями між представниками різних культур з метою досягнення спільного розуміння та прийняття компромісних рішень. Цей дискурс сприяє поглибленню знань про інші

культури, взаємному навчанню та взаємовпливу.

З іншого боку, ідея співіснування відноситься до практичної реалізації взаємодії між різними культурами в мирі та гармонії. Це означає прийняття різноманітності, підтримку культурного плюралізму та розуміння важливості співіснування без конфліктів.

Таким чином, інтеркультурний дискурс та співіснування є взаємопов'язаними концепціями, які підкреслюють важливість діалогу, взаєморозуміння та взаємоприйняття між різними культурами для досягнення гармонії та розвитку суспільства [22, с. 68].

Ціль і завдання інтеркультурного дискурсу полягають у теоретичному осмисленні та обґрунтуванні явища інтеркультурності. В рамках цього дискурсу виникає питання про універсальність цінностей та норм, таких як права людини та колективів. Їхню легітимацію можна досягти шляхом вільного та неупередженого обговорення, з урахуванням культурних особливостей різних народів.

Щоб універсальні права людини отримали легітимність в межах різних культур, інтеркультурний правовий дискурс враховує принципи толерантності та визнання значущості та унікальності різних правових культур у світі. Важливим етапом розвитку цього дискурсу є забезпечення відповідності універсальних правових норм та інститутів цінностям та світогляду конкретної культури, що панує в даний момент.

Для забезпечення довгострокової легітимації правових норм слід знайти аргументи, які засвідчують укоріненість ідеологічних джерел певних правових явищ у традиціях приймаючої соціокультурної спільноти. Це означає знайти спільні основи, які зв'язують універсальні цінності з конкретною культурою та сприятимуть гармонійному розвитку суспільства.

Щоб реалізувати інтеркультурний правовий дискурс у локальних культурах, потрібно пройти складний і багатоетапний процес. По-перше, вимагається попереднє розроблення універсальних цінностей, які могли б бути прийняті різними культурами. По-друге, необхідно визнання цінності самої локальної правової культури. По-третє, потрібне узгодження універсальних правових норм з

баченням людини в рамках певної культури, а також знаходження шляхів впровадження цих норм у соціокультурну спільноту. Цей процес може бути складним, але єдиним способом забезпечення інтеркультурного обґрунтування ідеї прав людини та її прийняття різними культурами.

У контексті розгляду ідей утилітаризму та кантіанства, «теорія інтересу» ставить своєю метою захист певних фундаментальних людських інтересів, включаючи соціальні та біологічні передумови гідного життя, такі як особиста безпека. Реалізація фундаментальних цінностей можлива лише в суспільстві, де взаємодіють багато людей, тому потрібне право як сукупність правил, підкріплених силою влади, для координації суспільних відносин та досягнення базових благ. Фінніс описує природне право як набір принципів практичного розуму для упорядкування життя та співжиття людей. Конкретні закони повинні відповідати цьому природному праву або, як альтернатива, виводитися з нього.

Поняття права базується на вимогах практичного розуму, який вимагає, щоб фундаментальні цінності поважались у кожному діянні. Наприклад, закон, який забороняє вбивство, відповідає вимозі практичного розуму поважати фундаментальну цінність людського життя. Щоб забезпечити хороше життя людей та ефективне використання матеріальних благ, необхідна система приватної власності та правові норми.

Основне поняття права відноситься до правил, прийнятих ефективною владою в межах певного суспільства і підтримуваних санкціями згідно з правовими нормами. Ця система правил та інститутів спрямована на розумне вирішення координаційних проблем суспільства для досягнення загального блага співтовариства.

Важливо відрізнити фокальне та периферійне значення поняття права. У фокальному значенні право виражається як система підкріплених владою правил для впорядкування спільноти з метою досягнення загального блага. Однак, якщо один або кілька складових елементів відсутні, поняття права все одно існує, але лише в периферійному, межовому значенні. Наприклад, якщо відсутні санкції, установи або правила про зміни в законах, деякі можуть стверджувати, що це не

справжнє право. Однак ці розбіжності можуть бути зумовлені бажанням привернути увагу до центрального значення права, а не виключити інші нецентральні випадки.

Право можна описати як «сукупність людських дій, схильностей, взаємозв'язків і концепцій, які виникають з адаптації до сумарних людських потреб, враховуючи емпіричні особливості природи людини, і при цьому можуть мати різні форми та рівні пристосованості або, навпаки, відхилень від цих потреб, що може здаватися цілком розумним людині».

Багатьом юристам важко засвоїти ідею того, що певні правові норми можуть бути менш або більш законними, а також що законність може мінятися на різних рівнях. Однак, варто розглянути, що право, як і інші аспекти життя, є відображенням динамічного світу і суспільства, тому відносність інтерпретацій може відрізнятися в різних контекстах та часових періодах.

Ця ідея може здатися складною, але розуміння того, що право не є абсолютною і незмінною концепцією, допоможе краще сприймати різноманітність і розвиток правових норм у сучасному світі. Юридична громадськість може користуватися цією унікальною можливістю для покращення і адаптації правової системи до потреб та цінностей суспільства в різних умовах.

РОЗДІЛ 2

ПРАВА ЛЮДИНИ ЯК ЗАГАЛЬНОПРАВОВА КАТЕГОРІЯ

2.1. Правова сутність інституту прав людини

У науці термін «інститут» використовується для позначення системи, структури або механізму, які визначаються певними правилами, нормами, процедурами і встановлюють певні відносини між суб'єктами [41, с. 11]. Інститут може мати як матеріальну, так і нематеріальну форму.

В контексті соціальних наук, інститут розглядається як важлива складова соціальної системи, що включає норми поведінки, правила, цінності, ролі, установи та організації. Він функціонує як упорядкована структура, що визначає поведінку людей і їх взаємодію [178, с. 143].

Інститути можуть бути різного виду, наприклад, політичні (парламент, уряд), економічні (банки, ринки), правові (судова система, правові норми), соціальні (сім'я, освітні установи) та інші. Вони відіграють важливу роль у формуванні і регулюванні соціальних відносин, структури суспільства та функціонування соціальних систем.

У наукових дослідженнях інститути вивчаються з різних підходів і перспектив, таких як соціологія, політична наука, економіка, право, антропологія тощо. Вони досліджуються як ключові чинники визначення структури та функціонування суспільства, а також впливу на поведінку та інтеракцію людей.

Інститути розглядаються як конструкти, які формуються шляхом об'єктивації реальності людьми. За поглядами Т. Парсонса, інститути є сукупністю нормативних комплексів, які регулюють статусно-рольову поведінку індивідів [178, с. 143].

Ці підходи дають різні розуміння інститутів і їх функцій. Об'єктивація реальності відображає процес, у якому абстрактні концепти та ідеї надаються матеріальної форми через прийняття норм та створення специфічних структур. Ці норми виконують роль регуляторів поведінки людей, забезпечуючи встановлені

соціальні ролі та взаємодію між ними.

Окрім того, підкреслюється, що інститути мають юридичний аспект, оскільки вони втілюються в практику шляхом застосування об'єктивних правових норм. Це означає, що інститути є не лише соціальними конструктами, але й механізмами, що забезпечують правову регуляцію в суспільстві.

В цілому, інститути визнаються як важливі елементи соціальної системи, які формуються та функціонують через прийняття норм, структури та регуляцію поведінки. Вони мають різні аспекти, включаючи соціальні, юридичні та політичні, і грають важливу роль у підтриманні стабільності та функціонуванні суспільства.

Вивчення французьким дослідником Ж.-Л. Бержелем природи правового інституту виявило, що його існування передбачає певну тривалість, стабільність та перманентність, які залежать від його гнучкості в рамках правової системи, що прагне адаптувати інститут до змін економічних, соціальних та ідеологічних умов. Ж.-Л. Бержель також вказував на систематичність правових інститутів, що пояснюється їх організованістю та стійкістю, наданою об'єктивним правом. Це вказує на існування живої системи правил, що ставлять обмеження для розвитку певних аспектів соціального життя [4, с. 249-250].

Таким чином, дослідження Бержеля демонструє, що інститут права має динамічний та стабільний характер одночасно. З одного боку, він пристосовується до змінних умов суспільства, розвивається та адаптується до нових викликів. З іншого боку, інститут зберігає свою стійкість та систематичність, дотримуючись заданих рамок та правил, що сприяє забезпеченню стабільності в правовій системі та забезпечує впевненість у регулюванні соціальних відносин. Таке синхронне існування стабільних та динамічних аспектів дозволяє інститутам права ефективно функціонувати та розвиватись у гармонії з потребами суспільства.

О. І. Ющик стверджує, що традиційне розуміння «правового інституту» полягає у сприйнятті його як «правової спільності» абстрактних норм або уявних об'єднань нормативних приписів, відокремлених від їх реального походження. Іншими словами, концепція правового інституту базується на помилковому протиставленні абстрактного та конкретного у його визначенні; через це стають

сумнівними теоретичні спроби штучно «закріпити» певний інститут за конкретною галуззю права [116, с. 45].

Загальна соціальна цінність правових інститутів полягає у їхньому значенні для розвитку суспільства, сприяючи встановленню та захисту відповідних відносин, які регулюються правовою системою. Особистісна цінність правових інститутів визначається реальними можливостями та свободами, які вони надають людині в конкретних історичних умовах.

Проте варто зазначити, що будь-які зусилля щодо поліпшення, модернізації та реформування державно-правової сфери або інших аспектів життя, включаючи соціальні, культурні та економічні, приречені на провал, якщо вони не враховують інтереси конкретної людини, які здебільшого виражаються через її права та свободи.

Це означає, що вдосконалення правових інститутів та інших аспектів суспільства повинне бути спрямоване на задоволення потреб та інтересів індивідуальних осіб. Права та свободи людини виступають основою для забезпечення її гідності, самореалізації та вільного розвитку. Це вимагає врахування індивідуальних потреб та уважне ставлення до правового захисту цих потреб.

Отже, успішне реформування та розвиток суспільства передбачають балансування загальносоціальних цінностей і інтересів конкретної людини, забезпечуючи реалізацію прав і свобод кожного члена суспільства. Тільки такий підхід забезпечує належний розвиток і благополуччя суспільства в цілому.

Правовий інститут, який стосується прав людини, можна заслужено визнати складним явищем, що потребує глибокого й комплексного дослідження, оскільки має унікальні характеристики та особливості, які потребують уважного аналізу. Цей інститут настільки значимий та універсальний, що розуміння його сутності вимагає злагоженого зусилля з боку науковців, правників та філософів для впровадження ефективних механізмів захисту та забезпечення прав кожної людини.

Початковим етапом створення інституту прав людини стали особисті та

політичні права, які виникли на хвилі революційних подій, зокрема, під час Великої Французької революції у 1789–1799 роках та Американської революції, що відбулася у період з 1775 до 1783 року. Ці революційні події привели до зміни феодальної системи того часу і створили нові суспільні відносини, сприяючи розвитку принципу рівності громадян [92, с. 129].

Цільовим пунктом була Декларація незалежності США, видана у 1776 році, яка містила нормативні принципи, засновані на ідеях рівності та індивідуальних прав людини [198]. Ці зміни стали основним переломним етапом не лише у сфері прав людини, але й у всій демократичній цивілізації.

Саме ці революційні події забезпечили перехід від феодального устрою до нових суспільних відносин, що заклало основи для розвитку інституту прав людини. Особисті та політичні права, що виникли на тлі цих революцій, зазнаменували історичний прогрес у визнанні та гарантуванні прав та свобод громадян, а також стали кроком у формуванні універсальних норм та принципів прав людини, які знаходять відображення у сучасних правових документах і міжнародних договорах.

Так, інститут прав людини стає центральною рисою сучасного суспільства і в той же час вони є одним із найнезвиченіших моральних засобів усіх часів. Майкл Розен зауважив, що «сьогодні майже всі сповідують прихильність правам людини, але мало хто стверджує, що вони добре розуміють, чим вони є і чому ми їх маємо» [186, с. 54].

Водночас жодне інше поняття не має навіть порівнянного потенціалу для зміни політичного життя. Але вони також є одним із найбільш непрозорих понять нашого морального репертуару. З моменту прийняття Загальної декларації теоретики обговорюють справжню природу прав людини.

Чи є права людини моральними чи позитивними правами; чи має їх дотримуватися кожне людське суспільство чи лише ліберальні чи західні народи; чи можуть порушники включати лише уряди чи недержавні суб'єкти; чи є вони негативними правами чи позитивними правами, що визнають вимоги щодо певних товарів і послуг; чи мають вони суто внутрішні масштаби, чи також глобальне

охоплення?

Загальна концепція прав людини має коріння в грецькій політичній філософії, стоїцизмі, іудаїзмі та християнстві, які надали людському створінню особливе місце в системі цінностей і сприяли розвитку індивідуальної свідомості [35, с. 117].

Ці джерела впливу вважають людське існування цінністю в собі, відзначаючи його унікальність та важливість. Грецька політична філософія сприяла формуванню ідеї громадянської свободи та рівноправності, стоїцизм підкреслював роль розуму і природних законів у визначенні моральних принципів. Іудаїзм і християнство вводили поняття людської гідності та принципи любові до ближнього і милосердя.

Цей вплив сприяв виникненню ідеї прав людини, де людина стала центральним об'єктом захисту та поваги: людське створіння розглядається як недоторкане і заслуговуюче на повагу, що виражається у визнанні його невід'ємних прав та свобод.

Ці концепції стали основою для формулювання універсальних принципів та стандартів, які визначають права людини. Ідея, що кожна людина має право на гідне життя, свободу, рівність та справедливість, стала невід'ємною частиною сучасного світового порядку.

Таким чином, вплив грецької філософії, стоїцизму, іудаїзму та християнства допоміг визначити і закріпити загальноприйняті принципи та цінності, на основі яких формулюються права людини. Вони наголошують на важливості індивіда, його гідності і визнанні його невід'ємних прав, що є необхідною основою для розвитку справедливого та гуманного суспільства.

Можна стверджувати, що існування прав людини полягає в їх постійній обґрунтованості [1, с. 123]. Філософія прав людини виступає як засіб їхнього існування та збереження, неперервної динаміки формування прав, які не можуть бути встановлені одноразово та назавжди, але потребують постійного переосмислення і перетворення [86, с. 127].

Ця динаміка конституювання прав людини заснована на визнанні, що

суспільство і його цінності еволюціонують, а отже, права людини повинні адаптуватись до умов та потреб, що змінюються. Обговорення і розуміння прав людини є основою для їхньої трансформації та вдосконалення, що відбувається у процесі соціально-культурного розвитку.

Філософія прав людини дозволяє переосмислити сутність та обсяг прав, зважаючи на нові виклики і вимоги сучасного світу. Це відкриває можливості для усунення недоліків, нерозуміння та недостатнього захисту деяких аспектів прав людини, а також для визнання та врахування нових правових потреб та інтересів.

Таким чином, філософія прав людини виступає як постійний процес переформулювання і переустановлення прав, що відбувається шляхом дискусій, діалогу та активної участі всіх зацікавлених сторін. Цей процес є важливим для забезпечення актуальності та релевантності прав людини, а також їхнього ефективного застосування в реальному світі.

За останні кілька років було запропоновано два основні підходи до осмислення прав людини. Перша – це модель природних прав, згідно з якою права людини – це моральні права, спрямовані на збереження першорядних інтересів або особливостей людської особистості, таких як автономія, особистість, вибір. Другий – права розглядаються як норми, які держави повинні поважати при взаємодії з людьми.

Важливо зауважити, що ці моделі призводять до протилежного розуміння прав людини в трьох найважливіших аспектах.

Перший з них – це процедура, яку вони рекомендують для визначення того, які права людини існують. Прихильники моделі природних прав вважають, що, щоб вирішити, чи є певне право правом людини чи ні, ми повинні вивчити природу людських інтересів або людських рис, які це право прагне зберегти. Натомість прихильники позитивістського підходу стверджують, що для того, щоб вирішити, чи можна певне право вважати правом людини чи ні, необхідно показати, що його порушення виправдовує прийняття міжнародним співтовариством заходів для виправлення ситуації.

Другим аспектом є нормативний обсяг, який вони надають нормам прав

людини. Відповідно до підходу природних прав, права людини – це моральні претензії, які люди можуть пред'являти проти всіх інших суб'єктів, включаючи уряди, транснаціональні корпорації та інших осіб. Проте для позитивістського підходу права людини є стандартами, що регулюють лише поведінку урядів та офіційних осіб.

Третій аспект стосується умов, необхідних для застосування або існування прав людини. Відповідно до підходу природних прав, права людини діють завжди і всюди. Натомість, згідно з позитивістським підходом, права людини стосуються виключно світу, яким ми зараз стикаємося: світу сучасних політичних інститутів, що діють у рамках окремих суверенних держав.

І.Ю. Кретьова, упорядкувала основні принципи тлумачення права, розроблені зарубіжними ученими й висловила свої власні думки щодо їх застосовності в умовах нашого правового середовища. По-перше, за її відгуком, різноманіття доктрин тлумачення канонів свідчить про можливі конфлікти між ними або невідповідність практичним потребам. По-друге, чимало з цих канонів може бути застосоване у сучасних умовах нашої правової системи. Тим не менше, вчена відзначає, що деякі з них можуть бути корисними для вчення юридичної інтерпретації. Наголошуючи на значущості здорового глузду, яка є загальною для англо-американської та романо-германської правових систем, І.Ю. Кретьова вказує також на важливість урахування глобалізаційних процесів. Все це створює підґрунтя для активнішого застосування цих канонів в межах української правової системи [51, с. 19-20]. Тип праворозуміння визначає парадигму наукового пізнання права та держави, а також визначає науково-правовий зміст, предмет і методологію відповідної концепції юриспруденції. Однак, в даний час можливості розуміння права з позицій філософії та конституціоналізму обмежені.

Сьогодні в багатьох державах інститут прав людини, як правило, ґрунтується на інтеграції двох основних підходів юридичної теорії: природно-правового та позитивістського. Теорії природнього права розглядають права людини як неодмінну частину її буття, яка впливає з розуму, божественної волі або природи людини. З іншого боку, позитивістські теорії розглядають права людини як

створені державою норми, де роль патера виконує сама держава.

Ці два підходи зазвичай поєднуються шляхом прийняття конкретних конституційних положень або «Білля про права». Таким чином, права людини отримують юридичну форму та стають одним із важливих інститутів конституційного права [46, с. 200-201].

На жаль, сучасне праворозуміння українських юристів переважно зосереджене на приватноправових цінностях, залишаючи поза увагою загальнолюдські цінності, такі як справедливість, моральність і гідність, які є невід'ємною частиною права і закону. Ця ситуація призводить до кризи праворозуміння серед юристів.

Важливо зрозуміти, що загальнолюдські цінності мають пріоритетне значення у праворозумінні. Вони визначають сутність права і закону і мають бути підставою для науково-правових досліджень та практики. Занедбання цих цінностей призводить до кризи у розумінні прав людини серед юристів.

Отже, для подолання кризи праворозуміння важливо повернутися до загальнолюдських цінностей і враховувати їх при аналізі, розробці і застосуванні правових норм. Це допоможе відновити належне розуміння сутності права і закону, забезпечити їх відповідність універсальним стандартам і прагненням до справедливості, моральності та гідності.

На думку Мойна С., права людини є мінімалістичними та достатніми: вони зосереджені на забезпеченні межі, нижче якої ніхто не повинен опускатися. Стверджується, що появу основних свобод і прав людини можна пов'язати з домінуючою структурою сучасного суспільства, тобто функціональною диференціацією. Права людини розглядаються як соціальний інститут, за допомогою якого сучасне суспільство захищає власну структуру від саморуйнівних тенденцій [166, с. 134]. Надаючи невід'ємні та рівні права всім людям, суспільство забезпечує збереження диференціації між різними функціональними підсистемами та водночас інституціоналізує специфічні механізми підвищення стабільності та захисту особистості.

Так, права людини, як соціальний інститут, відіграють важливу роль у

сучасному суспільстві. Вони є необхідними для самореалізації та збереження ідентичності кожної людини. Однак, для їх ефективного захисту і реалізації, важливо, щоб всі учасники правового дискурсу були рівними та поважали права інших.

Універсальні принципи справедливості також відіграють важливу роль для співтовариства в цілому, так як вони сприяють збереженню культурної ідентичності та ненасильницькому самоутвердженню. Це можливо тільки тоді, коли визнаються рівність культурних традицій та поважаються права інших.

П. М. Рабінович вказує, що хоча існують загальні риси та характеристики, що спільні для інституту прав людини у всесвітньому контексті, конкретний обсяг та діапазон кожного права можуть виявлятися локальними і тимчасовими [80, с. 14].

Це означає, що певні права людини можуть визначатися на рівні окремих країн або регіонів залежно від їхніх унікальних соціокультурних та політичних умов. Такі різниці можуть бути зумовлені історичними факторами, національними традиціями або геополітичними обставинами. Тимчасовість зазначає, що з плином часу права людини можуть еволюціонувати та змінюватися, адаптуючись до нових викликів та потреб суспільства.

Це різноманіття і динамічність інституту прав людини показують, що його реалізація потребує гнучкого та комплексного підходу, що враховує особливості кожної специфічної ситуації та контексту. Забезпечення всебічного захисту прав людини вимагає постійного діалогу, співпраці та прогресивного мислення, щоб впоратися з викликами сучасного світу та забезпечити гідне життя всім і кожному.

Проте, права людини не можуть залишатися лише ідеями або предметом теоретичного обговорення. Вони повинні бути інституалізовані і стати складовою частиною чинного законодавства. Цей процес, відомий як позитування, передбачає перехід від природного права до позитивного права. Права людини перетворюються на основі законності, що набувають юридичного статусу як основні права. Хоча вони мають аналогічний зміст, їх спосіб існування різний [54, с. 57].

Права людини виступають як морально-політичні постулати, загальні і

незалежні від просторово-часових характеристик. З іншого боку, основні права є юридичними нормами, що існують у певному правовому порядку конкретної спільноти [150, с. 293]. Ці дві категорії прав співіснують і взаємодіють, забезпечуючи нормативний фундамент для захисту прав людини і реалізації їхнього потенціалу.

Отже, важливо зрозуміти, що права людини мають бути закріплені в законодавстві і мати юридичний захист, а не залишатися тільки на рівні моральних постулатів. Інституалізація прав людини сприяє їхньому практичному застосуванню і забезпечує їхню реальну вагомість у правовій системі країни.

Інститут прав людини представляє собою систему норм, принципів, процедур та механізмів, що регулюють взаємовідносини між людьми та державою з погляду захисту та гарантування прав людини. Це комплексна структура, яка включає як міжнародний, так і національний рівень, заснована на міжнародних договорах, конституціях та внутрішніх законах країн.

Іноді права людини помилково розуміються винятково як вимогливі моральні стандарти: права, як звичайне моральне міркування, об'єктивно, хоча й помилково, розкриває нам, якими володіють усі люди просто в силу буття людьми. Якщо розглядати права людини як універсальні моральні права, то вони постійно перебувають під тиском як щодо нашого їх розуміння, так і щодо нашого успіху в їх дотриманні. Тиск походить від поширених недоліків, які вражають людське буття – невігластво, відсутність емпатії та уяви, лінь та інертність, бажання домінувати, обмежені ресурси тощо, – що заважає людству досягнути ці стандарти або дотримуватися цих стандартів та їхнім вимогам на практиці.

І це може бути джерелом непорозумінь або спротиву. Тож важливо розрізняти права людини і моральні стандарти, оскільки це дві різні концепції.

Права людини є правовими нормами, що закріплюються в міжнародних і національних правових актах. Вони є юридичними стандартами, які визнаються державами та зобов'язують їх до захисту та гарантування прав і свобод кожної людини, незалежно від її раси, статі, національності, релігії чи інших ознак. Права людини встановлюють обов'язки держави та надають громадянам право вимагати

їх виконання та захисту.

У той же час, моральні стандарти виражають суспільні норми, цінності та вірування, які можуть варіюватися в різних культурах і суспільствах. Вони є особистими переконаннями і можуть відрізнятися від особи до особи. Моральні стандарти можуть включати в себе такі поняття, як добро і зло, справедливість, вірність тощо.

Хоча права людини мають моральну підвалину, вони визнані і прийняті на міжнародному рівні як правові стандарти, які мають юридичну обов'язковість для держав. Їх реалізація та дотримання не залежить від моральних переконань або особистих уподобань, а є обов'язком держави перед своїми громадянами.

Отже, хоча права людини можуть спиратися на моральні цінності, вони мають свою власну правову природу і визнані як норми, які повинні дотримуватися державами. Розуміння цієї різниці є важливим для забезпечення поваги до прав людини і їх захисту в суспільстві.

Якщо розглядати права людини як універсальні моральні права, то це означає, що вони є основаними на загальноприйнятих моральних цінностях та принципах, які повинні застосовуватися незалежно від культурних, релігійних або інших розбіжностей. Однак, у такому розумінні права людини постійно перебувають під тиском.

По-перше, права людини можуть бути предметом різних інтерпретацій та розуміння. Відношення до певних прав може змінюватися в залежності від культурних, історичних та інших контекстів. Це може приводити до суперечностей і розбіжностей у сприйнятті прав людини, особливо коли стикаються різні системи цінностей і традиції.

По-друге, успіх у дотриманні прав людини також може бути викликаний різними факторами. Деякі країни можуть бути більш успішними у забезпеченні та захисті прав людини, в той час як інші можуть стикатися з викликами і недоліками. Це може бути пов'язано з політичними, економічними, соціальними чи культурними факторами, які впливають на ефективність реалізації прав людини.

Таким чином, розгляд прав людини як універсальних моральних прав

підкреслює постійний виклик і завдання у забезпеченні їх дотримання. Це вимагає постійного зусилля від держав, міжнародних організацій, громадськості та інших сторін, щоб розширювати розуміння та захист прав людини, протистояти дискримінації, нерівності та іншим викликам. Тільки шляхом постійного вдосконалення та активної підтримки можна забезпечити, щоб права людини залишалися життєво важливою та актуальною частиною нашого суспільства.

Відсутність чіткого визначення понять, таких як честь, гідність і репутація, на нормативному та доктринальному рівнях має наслідки як для самої цінності цих понять, так і для їх юридичного захисту. Це ускладнює розуміння і застосування цих понять в юридичних рамках і може призвести до зниження їх значення.

Наприклад, відповідно до досліджень, розуміння справжнього змісту поняття «гідність» не може бути повністю відтворене лише на основі законодавчих норм. Воно вимагає формування філософсько-правових та доктринальних позицій, які допоможуть розкрити його сутність і значення. Це має велике значення для належної практики правозастосування, оскільки правовий захист гідності, честі та репутації має бути заснований на чіткому розумінні цих понять [113, с. 105].

Тому, для забезпечення належного юридичного захисту цих цінностей, важливо розвивати філософсько-правові концепції і доктринальні позиції, які б допомагали уточнити зміст цих понять і визначити їх роль у суспільстві. Це допоможе забезпечити більш точне та ефективне застосування законодавства, а також покращити захист прав та інтересів громадян у сфері їх гідності, честі та репутації.

Немайнові права пов'язані з обов'язками, які становлять їх нормативний зміст. Говорячи про права людини, ми не просто звертаємося до загальнолюдських інтересів, таких як свобода від болю, чи інтереси до автономії, знання чи дружби. Не можна просто звертатися до якоїсь іншої деонтичної цінності, як-от людської гідності. Як загальнолюдські інтереси, так і людська гідність є цінностями, які лежать в основі прав людини; вони є основними цінностями, на яких ґрунтуються вимоги прав людини. Але їх не можна ототожнювати з правами людини. Права людини існують лише тоді, коли цінності універсальних інтересів і людської

гідності є достатніми, у випадку всіх людей, щоб виправдати зобов'язання ставитися до кожного з них певним чином [197, с. 46]. Права людини передбачають відповідні зобов'язання.

Як зауважає С.В. Несинова, з розвитком суспільства поступово виникають нові суспільні відносини, пов'язані з правами людини, які отримують визнання державою, закріплені у джерелах права і базуються на морально-правовій основі. Таким чином, правовий інститут – інститут прав людини постійно формується, розширюється та доповнюється [62, с. 291]. Права людини є самостійними нормативними концепціями, які мають свої особливості та основу в міжнародних та національних правових системах.

Хоча права людини виходять з визнання і захисту людської гідності, вони не є тотожними цим поняттям. Права людини мають конкретний законодавчий та нормативний зміст, який відображений у міжнародних документах.

Права людини передбачають конкретні стандарти та обов'язки, які зобов'язують держави та інші суб'єкти регулювання дотримуватися цих прав і забезпечувати їх захист. Вони надають індивідуальним особам правовий захист від державних втручань і недоброзичливих дій інших осіб.

Таким чином, хоча поняття людської гідності може бути важливим етичним та філософським аспектом розуміння прав людини, самі права людини мають свою юридичну основу та реалізуються через закони та механізми правової системи. Вони становлять конкретні зобов'язання для держав та інших суб'єктів і мають свої чіткі норми, які можуть бути захищені та здійснюватися через правові процедури та механізми.

Попри те, що інститут прав людини має глибокі коріння, існує проблема, пов'язана з нерівномірним розвитком та впровадженням його в різних сферах правового регулювання суспільних відносин. Ця проблема створює виклики і вимагає уваги для забезпечення єдиної і ефективної системи захисту прав людини на всіх рівнях суспільства. Нерідко можуть виникати ситуації, коли деякі групи або індивідуальні права не отримують належного захисту чи визнання порівняно з іншими, що порушує засаду рівності та універсальності прав людини. Ця проблема

потребує постійного вдосконалення механізмів захисту прав та поширення свідомості про значущість та дотримання прав людини у всіх сферах життя суспільства.

Права людини визнаються та існують лише за умови, коли універсальні цінності, такі як рівність, справедливість, свобода та гідність, є достатніми для всіх людей. Це означає, що кожна особа, незалежно від свого походження, статусу, раси, статі, релігії чи інших характеристик, має право на захист своїх прав і повинна поважатися як самостійна особистість.

Універсальність прав людини передбачає, що права і свободи мають застосовуватися до всіх людей без дискримінації. Незалежно від національності, місця проживання, культури або політичних переконань, кожна людина має право на життя, свободу думки, свободу виразу, свободу віросповідання, рівність перед законом та багато інших прав, які закріплені в міжнародних документах про права людини.

Зобов'язання ставитися до кожної людини певним чином впливає з універсальності цих прав. Держави та інші суб'єкти мають зобов'язання поважати, захищати і забезпечувати реалізацію прав людини всіх своїх громадян. Це означає, що вони повинні приймати закони та проводити політику, спрямовану на захист прав людини, забезпечувати доступ до судової системи, створювати механізми для нагляду за додержанням прав та вживати заходів для усунення будь-якої дискримінації чи порушення прав.

Таким чином, існування прав людини пов'язане з універсальними цінностями і гідністю кожної особи. Ці принципи становлять основу для створення механізмів захисту та забезпечення прав людини та вимагають від держав і суспільства дотримання і захисту прав кожної людини.

Євген Булигін, стверджував, що права людини не є статичними фактами, а є «тендітним і тому особливо цінним досягненням людства» [7, с. 152], у такий спосіб акцентуючи увагу на ролі законодавця у встановленні прав людини, тоді як для нас більш цікавим є момент конституювання прав у процесі дискурсу.

Розуміння прав людини як «тендітного досягнення» свідчить про їхню

динамічність та змінність у соціальному контексті. Права людини не є незмінними абсолютами, а складаються та розвиваються у результаті активного діалогу, обговорень та дискусій. Це важливий процес конституційного та правового формування, де різні групи суспільства висловлюють свої ідеї, цінності та потреби, а результати цього дискурсу стають основою для визначення та захисту прав людини.

У нашому підході ми приділяємо увагу самому процесу конституювання прав у дискурсі, де різні групи, включаючи громадські організації, активісти та експерти, спільно формують та розробляють концепції, принципи та стандарти прав людини. Цей дискурс дозволяє залучити різноманітні перспективи та врахувати різні культурні, історичні та соціальні контексти.

Такий підхід розглядає права людини як продукт колективного зусилля та взаємодії, де конституційні норми стають результатом демократичних процесів і домовленостей. Він дозволяє враховувати різноманіття поглядів та інтересів, а також забезпечує широку підтримку і легітимність правових стандартів, що регулюють права людини.

Отже, дискурсивний підхід до конституювання прав людини дає можливість враховувати змінність та комплексність вимог сучасного суспільства і забезпечує шлях для ефективного формування та захисту правових норм, що відповідають потребам і цінностям людей.

Права людини є основою правової системи будь-якої держави. Вони гарантують свободу, гідність і безпеку людини, і вони є запорукою справедливого і демократичного суспільства.

Правова сутність інституту прав людини полягає в тому, що права людини є нормами права, які мають верховенство над усіма іншими нормами права, і які гарантуються державою. Держава зобов'язана захищати права людини від будь-яких порушень, як з боку своїх органів, так і з боку інших осіб.

Правова сутність інституту прав людини відображає його значення, цінність та функції у правовій системі кожної країни. Цей інститут базується на принципах, нормах та стандартах, що визнаються міжнародним співтовариством і закріплені в

міжнародних документах та національному законодавстві.

Права людини є невід'ємною частиною універсальних цінностей та принципів, які визнаються і гарантуються державою. Вони походять з ідеї, що кожна людина має право на гідне життя, свободу, рівні можливості та захист від будь-якої форми дискримінації, насильства чи зневаги.

Правова сутність інституту прав людини полягає у запобіганні порушень прав людини, захисті прав порушених та забезпеченні відшкодування шкоди, врегулюванні спірних ситуацій і встановленні механізмів реалізації прав людини. Це передбачає створення нормативно-правових актів, правових гарантій, інституцій та механізмів, що забезпечують захист прав людини від державного втручання, приватного насильства, недбалості чи недотримання закону.

Правова сутність інституту прав людини також включає принципи недоторканості прав людини, взаємозв'язку прав та обов'язків, рівності перед законом, презумпцію невинуватості, доступ до суду, свободу висловлювання, думки, совісті та релігії, та інші принципи, які забезпечують захист та реалізацію прав людини.

Важливим аспектом правової сутності інституту прав людини є його універсальність. Це означає, що права людини є загальними та єдиною мірою для всіх і не залежать від раси, національності, статі, релігії, соціального статусу або інших характеристик. Вони повинні бути гарантовані та захищені в усіх країнах, незалежно від їх політичного, економічного чи соціального устрою.

Правова сутність інституту прав людини визначає його роль у зміцненні демократії, розвитку правової культури та побудові справедливого суспільства. Цей інститут є основою для забезпечення індивідуального щастя, гармонії та розвитку суспільства в цілому.

У будь-якому сучасному суспільстві, незалежно від його шляху розвитку, визнання, дотримання і захист прав і свобод людини та громадянина мають бути центральними принципами. Саме вони визначають вектор розвитку суспільства і впливають на формування державно-правових інституцій.

Сучасне українське суспільство також повинно враховувати цінність і

важливість прав людини у своєму розвитку. Врахування та захист прав людини є необхідною умовою для будівництва справедливого та гуманного суспільства. Це вимагає формування культури поваги до прав людини, розуміння їх важливості і значення, а також вдосконалення державно-правових інституцій.

Будь-яка держава повинна розвиватися, забезпечуючи повне визнання та реалізацію прав людини. Це включає забезпечення правової охорони, пропаганду та освіту щодо прав людини, а також впровадження механізмів контролю за дотриманням прав людини у всіх сферах життя.

Формування шанобливого ставлення до прав людини є складовою частиною загальнолюдської культури і цивілізації. Це означає, що кожен громадянин має бути свідомим про свої права і обов'язки, поважати права інших людей та сприяти створенню сприятливого середовища для їх реалізації.

Таким чином, права і свободи людини та громадянина мають бути основними керуючими принципами сучасного розвитку суспільства. Вони є важливими цінностями, які сприяють будівництву справедливого, гуманного і демократичного суспільства, а їх визнання і захист є необхідними для досягнення прогресу та розвитку країни.

А. Головін правильно вказує, що основні права і свободи громадян мають соціальне призначення, оскільки вони втілюють ідеали демократії, гуманізму та справедливості, і сприяють всебічному розвитку особи. Це означає, що права людини не тільки гарантують індивідуальну свободу, але й мають важливу соціальну функцію.

Автор також підкреслює важливість соціального призначення правового інституту прав людини для функціонування державного і політико-правового механізму [15, с. 5]. Це означає, що ціннісний підхід до прав людини і громадянина, їх захист сприяє підвищенню рівня загальної та правової культури особи. Це зміцнює життя і розвиток демократичного суспільства та активну участь громадян у справах управління суспільством і державою.

Таким чином, соціальне призначення прав людини та їх важлива роль у захисті особистості сприяють створенню суспільства, в якому кожен громадянин

може розкрити свій потенціал та бути активним учасником політичного, економічного і соціального життя. Це підвищує якість життя всієї спільноти і сприяє побудові справедливого і гуманного суспільства.

Інституційна складова характеристики прав людини виражає особливу їх інтеграцію у структуру системи права та законодавства. Це означає, що права людини не лише визнаються в загальних принципах та міжнародних документах, але й впроваджуються в законодавство та інституції країни. Таке впровадження забезпечує реальний захист та гарантії прав кожного і кожної.

Ця інтеграція прав людини в систему права має закономірний характер. Вона передбачає, що права людини стають неодмінною складовою частиною юридичного порядку та законодавчої системи країни. Це забезпечує їх офіційне визнання та захист на рівні закону, що робить їх дієвими і правовими зобов'язаннями.

Запровадження прав людини в законодавство є гарантією їхнього практичного втілення та виконання в різних сферах суспільного життя. Це включає права на рівність, свободу, безпеку, гідність, освіту, здоров'я та інші сфери, які дозволяють кожному і кожній здійснювати свої можливості і потенціал.

У результаті століть плідної праці науковців та реформаторів, ідеї одночасної самостійності та інтегрованості інституту прав людини у всіх галузях права стали нерозривною частиною сучасного правового устрою. Одночасна самостійність означає, що права людини мають свою унікальну ідентичність та не можуть бути підпорядковані іншим інтересам чи припущенням. Вони мають сильний фундамент існування, що гарантує їх незалежність та універсальність.

Одночасно інститут прав людини інтегрується в усі сфери права, враховуючи специфіку кожної галузі. Його принципи і цінності пронизують законодавство та практику, що забезпечує їх реалізацію та захист у різних сферах життя. Наприклад, права людини у цивільному, кримінальному, трудовому, адміністративному та інших галузях права отримують конкретне втілення з урахуванням специфіки кожної сфери.

Така взаємодія прав людини з іншими галузями права сприяє їх глибокому

укоріненню та ефективному функціонуванню. Відтак, права людини стають не лише абстрактною ідеєю, але й життєво необхідною реальністю, яка захищає права та свободи кожної особи в усіх сферах її діяльності. Завдяки цьому узгодженому підходу, ідеї прав людини стають живими та працюючими нормами, що гарантують гідне, справедливе та рівноправне суспільство.

Предмет правового регулювання інституту прав людини можна висвітлити як суспільні відносини, що стосуються забезпечення реалізації, охорони та захисту визнаних світовим співтовариством благ і умов життя, до яких кожна особа має право від держави і суспільства, в яких вона проживає, та гарантування яких є реальним завдяки досягнутому людством прогресу [32, с. 50]. Також інститут прав людини розглядають як суспільні відносини пов'язані із гарантуванням реалізації, охорони та захистом природних прав індивіда, які забезпечують його життя, гідність і свободу діяльності у всіх сферах суспільного життя [94, с. 317], або як суспільні відносини пов'язані із забезпеченням реалізації, охороною та захистом правових можливостей (рівень свободи) особи, що дозволяють забезпечити її розвиток у конкретно-історичних умовах. Ці правові можливості закріплені як міжнародні стандарти і гарантовані законами держави, вважаються невідчужуваними, загальними і рівними для всіх людей [88, с. 64].

2.2. Система прав людини

Права людини в наші дні знаходяться у центрі уваги, але все ще існує недостатньо досліджень, які б розглядали їх системно, використовуючи філософсько-правовий інструментарій та методологію [67, с. 49].

Перш за все необхідно зауважити, що термін «система» використовується для опису різних аспектів і сфер існування. В загальному розумінні, система – це комплекс взаємопов'язаних елементів, які працюють разом з метою досягнення певних цілей або функцій. Системи можуть бути фізичними, соціальними, технічними, біологічними, інформаційними та іншими.

Основні характеристики системи включають:

- система складається з окремих складових частин, які називаються елементами. Ці елементи взаємодіють та взаємопов'язані для досягнення спільних цілей;
- елементи системи мають взаємодіяти між собою, впливати один на одного та взаємозалежні для ефективної роботи системи;
- кожна система має свою власну мету або ціль, яка визначає, для чого вона існує та які результати вона має досягти;
- система знаходиться у взаємодії зі своїм оточенням або середовищем, яке може впливати на її роботу та функціонування;
- система має певну організацію та структуру, яка визначає взаємозв'язки між її елементами;
- система виконує певні функції або завдання для досягнення своєї цілі.

Системи можуть бути дуже простими, як наприклад, механічні пристрої, або дуже складними, як соціальні, економічні чи природні системи. Вивчення систем дозволяє зрозуміти їхню організацію, функціонування та взаємозв'язки між елементами, що допомагає у досягненні більш ефективних і результативних процесів у різних галузях людської діяльності.

Українські вчені переважно зосереджувались на дослідженні окремих видів прав і свобод людини і громадянина або їх груп, замість звернення до системної та комплексної проблеми конституційно-правового регулювання цих прав [42, с. 26].

Замість глибокого аналізу системи прав людини, українські вчені частіше зверталися до вивчення окремих правових норм і механізмів їх захисту. Такий підхід, безумовно, має свою важливість, але це обмежує усвідомлення системної взаємодії між різними правами та їх взаємозалежністю.

Важливо переорієнтувати увагу на комплексне дослідження системи прав людини, яке дозволить глибше розуміти сутність прав людини та їх ролі в суспільстві. Такий підхід дозволить більш ефективно розробляти правові механізми захисту прав людини та сприятиме покращенню реалізації цих прав у практичній сфері.

Створення системної та комплексної концепції прав людини допоможе

підвищити їх ефективність та універсальність. Такий підхід дозволить розглядати права і свободи людини у контексті їх взаємодії та забезпечить більш повне і глибоке розуміння цього важливого соціального явища.

Особливу увагу слід звернути на системність та комплексність дослідження системи прав людини в контексті українського правового простору. Інтеграція різних правових підходів та практичних аспектів усвідомлення прав людини дозволить сформулювати цілісне уявлення про їх роль і значущість у сучасному суспільстві.

Таким чином, перегляд підходу до дослідження прав людини і перехід до системного аналізу системи прав людини сприятиме глибшому розумінню і ефективному захисту прав та свобод людини в Україні, забезпечивши більш гармонійний і прогресивний розвиток правової системи країни.

Система прав людини – це комплексний і інтегрований підхід до захисту та гарантування прав і свобод людей, що базується на міжнародних документах, національному законодавстві, судовій практиці та інших нормативних актах. Вона передбачає взаємодію і взаємозалежність різних рівнів захисту прав людини, забезпечуючи їх універсальність, недоторканність та загальність.

Філософське та правознавче розуміння права сприяють більш точному визначенню парадигм, принципів, моделей, змісту та обсягу наукового поняття права, предмета і методів відповідних теорій права. Ці дві сфери співпрацюють для осмислення сутності права в усій його повноті і одночасно для забезпечення ефективного впливу правових норм на людину та її розвиток [112, с. 8].

Філософія права, вивчаючи сенс права в його цілісності, аналізує його моральні та етичні аспекти, що дозволяє збагатити правову систему цінними принципами. Водночас, теорія права, як теорія загального юридичного предмета, переносить результати філософського дослідження на рівень конкретного розкриття об'єктивної суті правових явищ та їх взаємозв'язків.

Така взаємодія між філософією права і теорією права надає правовій системі більшої глибини та гармонії. При цьому теорія права має враховувати реалії правового життя, аналізувати його властивості, зв'язки та суперечності. Такий

підхід допомагає розвивати правову науку, робить її більш специфічною та придатною для вирішення реальних правових питань.

Важливо, щоб теорія права тісно співпрацювала з філософією права, оскільки ця взаємодія дозволяє досягти фундаментальної значущості права для людського буття. Об'єднання цих двох підходів робить систему прав людини більш цілісною, прогресивною та адаптованою до сучасних викликів суспільства.

Поєднання конституційних, морально-етичних, релігійних та традиційних норм в системі прав людини відіграє важливу роль у забезпеченні стабільності цієї системи та запобігає її девальвації. Можемо стверджувати, що право належить до соціальних явищ, нарівні з мораллю, політикою, релігією та етикетом, утворюючи нормативно-регулятивні системи. Кожна з них є складним соціально-культурним комплексом норм, ідей і відносин, що визначають поведінку і діяльність людей через формування та реалізацію стереотипів поведінки. Взаємодія цих різноманітних нормативних систем у системі прав людини забезпечує її внутрішню збалансованість і стійкість відповідно до культурних, моральних і історичних контекстів.

У працях О. В. Пушкіної [79; 78] покладено значний акцент на дослідження системи прав людини в Україні як важливої категорії права. Автор проводить історико-правовий та теоретико-правовий аналіз даної системи, виходячи з різних класифікаційних моделей і обґрунтовує наявність універсальних теоретико-методологічних засад, які є основою її функціонування.

Особливу увагу автор приділяє висвітленню стратегічних напрямків законодавчого забезпечення захисту прав людини в Україні. Вона також звертається до актуальних питань реформи системи законодавства, адаптації її до норм європейського і міжнародного права в контексті прав людини.

Систематичний аналіз системи прав людини сприяє кращому розумінню інституту прав людини в Україні та допомагає вдосконалити механізми її захисту. Розкриття універсальних засад системи дозволяє зберегти її стабільність і актуальність в умовах змін суспільства та правової практики.

Крім того, зосередження на аспектах адаптації системи законодавства до

європейських та міжнародних стандартів свідчить про прагнення України до гармонізації прав людини зі світовими нормами. Це є необхідною передумовою для зміцнення правового простору країни, забезпечення її інтеграції в міжнародному співтоваристві та підвищення довіри до української правової системи.

Усе вищезазначене підкреслює важливість досліджень про систему прав людини, які сприяють розвитку правової науки, а також удосконаленню захисту прав та свобод кожного громадянина. Академічний підхід до цієї теми покликаний забезпечити сталість та розвиток системи прав людини в Україні, а також сприяти позитивним змінам в суспільстві на шляху до більш справедливого та правового державного устрою.

Політичному суспільству не потрібні інші джерела легітимності, окрім повної поваги до його прав. Останнє також повертає нас до болючого запитання щодо того, чому права людини використовувалися, історично та філософськи, як перешкоди та вороги демократії. Як би там не було, з правами людини «природа» метафізично-політичного суспільства мала стати «правдою, яка оживає в реальному світі» [146, с. 338].

Зрозуміло, що система прав людини має складну структуру, її складові елементи можуть бути подріблені і розділятися на ще менші частини. Це нагадує про фрактальну теорію Бенуа Мандельброта [136], яка досліджує незвичайні структури, що мають однаковий вигляд на будь-якому масштабі [65, с. 8]. Так само, в системі прав людини, кожен складовий елемент, будь то право на життя, свободу висловлювання чи соціальні права, може бути розглянутий більш детально, виявляючи їх взаємозв'язки та вплив на життя людини. Такий аналіз допомагає зрозуміти важливість кожного права і його взаємодії [115, с. 42] з іншими елементами системи прав людини.

Акцентуючись на системі прав людини, можемо звернутися до твердження Габермаса, що наголошує на важливості уявлення реципієнтами закону себе як авторів прав людини [145, с. 485]. Згідно з його поглядом, законодавець повинен не лише визнати права людини як моральні факти, але й забезпечити їх позитивний статус.

Таким чином, система прав людини не може обмежуватись лише формальним наданням правового статусу. Вона має бути побудована на основі моральних принципів та загальноприйнятих етичних стандартів, що визначаються суспільством. Права людини повинні бути дотримувані та захищені незалежно від їх законодавчого визнання, і мають бути засновані на загальних моральних цінностях, які є невід'ємною частиною культури та історії суспільства.

Такий підхід дозволяє створити систему прав людини, яка перебуває в гармонії з моральними принципами та потребами суспільства. Це допомагає забезпечити стабільність і легітимність прав людини в очах громадян та забезпечити їх активну участь у встановленні та захисті цих прав. Все це робить систему прав людини більш ефективною та здатною до протистояння будь-яким загрозам їх порушення та девальвації.

Головна мета системи прав людини – забезпечити захист особи від зловживань влади, включаючи навіть можливість домінування влади більшості, яка може бути великою і впливовою. Така система призначена забезпечити, щоб індивідуальні права та свободи поважалися, а сама людина не була переваженою і беззахисною перед будь-якою формою влади [202, с. 11].

Основою системи прав людини є міжнародні документи, такі як ЗДПЛ, МПГПП, МПЕСКП, ЄКПЛ та інші. Ці документи закріплюють основні права і свободи, такі як право на життя, гідність, свободу думки, совісті, релігії, право на справедливий суд, освіту, працю та інші.

Не можна заперечувати, що система прав людини дійсно має властивість присутності зв'язку між її елементами. Це є обов'язковим та постійним аспектом, як стверджує Т.Р. Кияк у своїх дослідженнях систем [28, с. 11]. Цей зв'язок відображає взаємодію та взаємозалежність різних прав і свобод, які становлять цілісну систему, забезпечуючи захист і гарантію для кожної людини. Притаманний та стійкий зв'язок між правами людини підтверджує їхню важливість і значущість для забезпечення гідного життя всіх і кожного.

Система прав людини також передбачає створення та діяльність національних інституцій та органів захисту прав людини, які забезпечують

реалізацію прав громадян на місцевому рівні. Ці інституції слідкують за дотриманням правових норм, вживають заходів для захисту жертв порушень прав та сприяють інформуванню суспільства про права людини.

Правозастосовні органи, зокрема суди, також відіграють важливу роль у системі прав людини, забезпечуючи захист прав через розгляд справ і прийняття відповідних рішень.

Система прав людини постійно розвивається, адаптується до змін в суспільстві, забезпечуючи актуальний та ефективний захист прав людини. Її основною метою є забезпечення гідного та справедливого життя для кожної людини, незалежно від її походження, релігії, статі, національності та інших характеристик.

Зважаючи на характеристики системи, пропонується проаналізувати систему прав людини:

Елементи: елементами системи прав людини є права і свободи, які прив'язані до індивіда. Вони включають такі права, як право на життя, свободу думки, віросповідання, свободу слова, право на справедливий суд, право на освіту, працю, житло та інші.

Взаємодія: права і свободи людини взаємодіють між собою та з іншими правами, законами та інституціями. Вони взаємозалежні, інтерпретуються і захищаються системою правових норм і механізмів.

Ціль: основною метою системи прав людини є забезпечення захисту прав і свобод людини, гарантування гідності, розвитку особистості та підтримка демократичних цінностей в суспільстві.

Середовище: система прав людини взаємодіє зі своїм соціальним, культурним, політичним та економічним середовищем. Суспільство, державні інституції, міжнародні організації, судові органи та інші структури є частинами середовища, яке впливає на розвиток та дотримання прав людини.

Структура: система прав людини має свою структуру, включаючи міжнародні та національні закони, договори, конституції, судові рішення, правозастосування та інші механізми, які гарантують реалізацію прав людини.

Функція: основною функцією системи прав людини є захист прав та свобод особи, регулювання відносин між індивідами та державою, створення можливостей для розвитку та самореалізації кожної особи.

Права людини слід розглядати як єдину систему у соціумі через їх взаємозв'язок, взаємозалежність та взаємодію. Основні причини, чому права людини утворюють єдину систему, включають:

Універсальність: права людини застосовуються до всіх і без винятку осіб у суспільстві, незалежно від їх раси, національності, статі, релігії чи інших характеристик. Це універсальне застосування надає правам людини спільної основи та об'єднує їх у систему, яка діє для всіх.

Взаємозв'язок: права людини взаємодіють між собою, і їхня реалізація та захист часто залежить від дотримання інших прав. Наприклад, право на свободу думки пов'язане з правом на свободу слова та правом на інформацію.

Взаємозалежність: реалізація одних прав може залежати від забезпечення інших. Наприклад, право на освіту може бути ефективним лише тоді, коли існує право на недискримінацію та доступ до освіти.

Загальна мета: всі права людини спрямовані на захист та гарантування гідного, справедливого та вільного життя для кожної людини. Вони слугують загальній меті підтримки гідності та самореалізації кожного члена суспільства.

Інтернаціональність: права людини визнаються як інтернаціональні, що означає, що вони виходять за межі одного конкретного державного законодавства. Їх захист і примирення має глобальний характер, тому ці права є складовою всесвітньої системи прав.

Неподільність: права людини не можна взяти окремо або виділити їх з системи. Вони взаємопов'язані та необхідні для забезпечення повноцінного життя та гідності людини.

Таким чином, розгляд прав людини як єдиної системи у соціумі допомагає зрозуміти їх універсальний характер, а також показує, що реалізація одних прав неможлива без дотримання інших, сприяючи створенню справедливого та гуманітарного суспільства.

Сучасний світ додає важливості перегляду деяких підходів до розуміння сутності прав людини як системного явища. Однією з ключових причин цього є те, що сучасні реалії накладають нові виклики на захист та забезпечення прав людини у глобальному масштабі.

Водночас з усіма досягнутими успіхами у визнанні та захисті прав людини, з'являються нові проблеми та виклики, такі як кібербезпека, захист персональних даних в електронному просторі, етичне використання штучного інтелекту, інклюзивне суспільство для людей з особливими потребами та інші.

Ці виклики актуалізують необхідність перегляду та удосконалення правових інструментів, що гарантують права людини. Важливим є розуміння, що права людини мають інтегрований характер та не можуть бути розглянуті ізольовано від соціального, економічного, технологічного та культурного контексту.

Забезпечення справедливості та рівноправності, попередження дискримінації та захист уразливих груп, а також глобальне співробітництво є ключовими аспектами у переосмисленні прав людини. Забезпечення сталого розвитку, збереження довкілля та гідне життя для кожної людини стають частинами системного підходу до прав людини у сучасному світі.

Цей перегляд підходів до розуміння прав людини допоможе забезпечити адаптацію правових механізмів до сучасних викликів і забезпечити захист та забезпечення прав для всіх, незалежно від їх місця проживання та індивідуальних потреб. Постійний розвиток та вдосконалення прав людини є процесом, що вимагає активного залучення всіх зацікавлених сторін для побудови більш справедливого та гуманітарного світу.

Загалом, система прав людини є важливим інститутом в сучасному суспільстві, який має спрямовуватись на захист і гарантування прав і свобод кожного індивіда, сприяючи створенню справедливого і демократичного устрою. Вона базується на різних цінностях, як природно-правових, так і позитивістських, та потребує постійного розвитку, адаптації до змін у суспільстві та міжнародному співробітництві.

Існує кілька різних систем прав людини. Система прав людини включає набір

стандартів, законів, міжнародних угод, державних політик та інституцій, які гарантують та захищають права та свободи людини. Оскільки права людини мають універсальний характер і визнаються як основоположний принцип в міжнародних відносинах, існує також система міжнародного права людства, що включає міжнародні договори, декларації, резолюції та інші правові документи, які забезпечують захист прав людини на міжнародному рівні.

Окрім того, у кожній країні існує національна система прав людини, що включає національне законодавство, конституцію, судову систему, правозастосування та інші інституції, які гарантують дотримання прав людини на національному рівні.

Кожна система прав людини може мати свої особливості, залежно від історії, культурного контексту, політичного режиму та інших факторів. Однак, не зважаючи на різницю, усі системи прав людини повинні спиратися на універсальні принципи і стандарти прав людини.

Безсумнівно, як би не класифікували права людини, їх основною основою і невід'ємним елементом їх загальної системи завжди вважається право на життя. Це фундаментальне право визнається як найбільш критичне, оскільки без належного забезпечення та захисту нього, неможливо говорити про будь-які інші права та свободи людини.

Право на життя стоїть в основі всієї системи прав людини і визнається універсально, абсолютною вартістю, яку повинна гарантувати будь-яка правова система. Це не лише базове право, а й передумова для реалізації всіх інших прав та свобод.

Забезпечення права на життя передбачає захист від насильства, війни, геноциду, а також забезпечення необхідних умов для життєдіяльності, які включають доступ до їжі, води, житла, медичних послуг та інших основних потреб.

Таким чином, незалежно від системи класифікації прав людини, право на життя залишається основним і необхідним елементом, який створює основу для всіх інших прав і свобод людини. Це право повинно бути гарантоване та захищене державою і міжнародними організаціями з метою забезпечення гідного життя для

кожної людини.

При вивченні відповідних рівнів або складових загальної системи прав людини, дослідники зазвичай виділяють кілька основних груп, таких як особисті або громадянські, політичні, економічні, соціальні та культурні права людини. Однак, з огляду на останні технологічні здобутки та інновації, у юридичній науці народжується нова доктринальна розробка групи прав, таких як інформаційні та соматичні права людини. Ці права, враховуючи сучасні реалії, заслуговують на самостійне місце в загальній системі прав людини.

Ці інформаційні права відображають значущість збору, зберігання та обробки інформації про особу, забезпечують захист приватності та конфіденційності даних, а також регулюють доступ до цієї інформації. У зв'язку з розширенням цифрової сфери життя, захист особистих даних та права людини на цифровий простір набувають все більшої ваги.

Соматичні права людини стосуються використання технологій у медичній сфері, таких як генетичний інженіринг, клонування та імплантація мікрочіпів. Ці права визнають право людини на самовизначення та контроль над власним тілом, а також регулюють етичні аспекти використання новітніх медичних технологій.

Ці дві нові групи прав показують, як сучасні технологічні досягнення впливають на систему прав людини, і наголошують на необхідності постійного розвитку та адаптації правових норм до сучасних реалій. Інтеграція цих нових прав у загальну систему допоможе забезпечити захист та забезпечення прав людини в умовах стрімкого технологічного прогресу.

Концепція об'єднання європейських країн та інтеграції за міжнародним правом має свої коріння у віддаленій історії. Однак у сучасному етапі розвитку міжнародних відносин ці процеси набувають важливого значення. Постійне розширення функцій, які передбачає міжнародне право, спричиняє зростання кількості міжнародних правових документів, які встановлюють загальноприйняті стандарти [85, с. 264]. О. Руднева виділяє стандарти-принципи як окрему групу міжнародних стандартів [84, с. 33].

Типові системи прав людини включають:

1. Міжнародна система прав людини: Вона базується на міжнародних документах, угодах та договорах, які гарантують та захищають права людини на міжнародному рівні. Основними документами є ЗДПЛ, МПГПП, та МПЕСКП.

2. Національні системи прав людини: Кожна країна має свою національну систему прав людини, що включає закони, конституцію, судову систему, правозастосування та інші інституції, що забезпечують захист прав людини на національному рівні.

Контекст усталеної системи прав людини відображає визнання та закріплення основних прав і свобод людини, які є універсальними та невід'ємними для кожної людської істоти. Ця система розвивалася протягом десятиліть і стала результатом численних історичних, філософських, правових та соціокультурних процесів.

Основними осередками становлення усталеної системи прав людини були:

1. Декларації і конвенції: Велика Французька революція та Американська революція у XVIII столітті були першими кроками на шляху визнання індивідуальних прав і свобод. Подальший прогрес розвитку установлювався через такі важливі документи, як ЗДПЛ та багато інших міжнародних конвенцій, які забезпечують захист прав людини на міжнародному рівні.

2. Конституції та закони держав: багато держав у своїх конституціях та законах визнали і закріпили права людини як важливий складник їх правової системи. Ці документи гарантують громадянам держави захист їх прав і свобод.

3. Діяльність міжнародних організацій: ООН, Рада Європи, Організація Американських Держав та інші міжнародні організації виконують важливу роль у просуванні та захисті прав людини в світі. Вони сприяють розробці стандартів та нормативів, які стосуються прав людини, і контролюють дотримання цих стандартів державами-членами.

4. Судова практика: рішення міжнародних судових органів, таких як Міжнародний Суд ООН, ЄСПЛ та Інтерамериканський суд з прав людини, мають значний вплив на розвиток і вдосконалення системи прав людини. Вони допомагають забезпечувати виконання прав людини та роз'яснюють їх тлумачення.

Ідея усталеної системи прав людини заснована на універсальності, недоторканості та рівності всіх прав людини незалежно від їхньої раси, статі, релігії, національності або інших ознак. Вона відображає зусилля спільноти держав та міжнародних організацій забезпечити гідне життя та захист прав для всіх людей навколо світу.

Нетипові системи прав людини можуть виникати у таких випадках:

1. Недемократичні режими: у країнах з авторитарними та тоталітарними режимами можуть існувати нетипові системи прав людини, де права та свободи людини обмежені або порушуються з боку держави.

2. Конфліктні зони: у зонах збройних конфліктів або окупованих територіях, права людини можуть бути порушені через військові дії, насильство та беззаконня.

3. Релігійні чи культурні особливості: у деяких країнах можуть існувати нетипові системи прав людини, де права людини можуть бути піддані впливу релігійних чи культурних норм та традицій.

4. Несприятливий економічний стан: у країнах зі слабкою економічною базою може бути обмежений доступ до соціальних та економічних прав, таких як освіта, охорона здоров'я та житло.

5. Корупція та беззаконня: у деяких країнах, корупція та беззаконня можуть впливати на захист прав людини, допускаючи безкарність за порушення прав.

Нетипові системи прав людини можуть бути проблематичними, оскільки порушують універсальні стандарти та принципи прав людини, які є основоположними для сучасного міжнародного співтовариства. Забезпечення та захист прав людини є важливою задачею, і міжнародна спільнота старається покращувати ситуацію у країнах з нетиповими системами прав людини шляхом політичних, дипломатичних та правових засобів.

Існування ефективної регіональної системи захисту прав людини має фундаментальне значення для просування та захисту прав людини, оскільки вона забезпечує доступні механізми захисту прав людини після того, як національні засоби правового захисту вичерпано, і посилює відповідальність держав поважати та гарантувати прав. Держави, як правило, виявляють більшу схильність

підкорятися регіональним ініціативам, ніж міжнародним, і це додає переваги кращої примусової реалізації рішень регіональних механізмів порівняно з міжнародними аналогами.

Регіональні права людини були проголошені одним із найбільших нововведень міжнародного права ХХ століття [175, с. 1].

Основними регіональними системами захисту прав людини вважають африканську, міжамериканську та європейську системи прав людини (як потенційні та усталені моделі).

Більшість вчених, які дають глобальний опис прав людини, як правило, нехтують регіональними системами та зосереджуються натомість на системі ООН, можливо тому, що вона претендує на універсальність [167, с. 470; 155, с. 3].

Однак порівняльний регіональний підхід дозволяє нам відштовхуватися від тенденції розглядати інституції з прав людини та міжнародні суди як витвори Заходу, які пересаджуються, копіюються або іншим чином згодом утворюються на Півдні. Звичайно, можна описати Міжамериканський суд, наприклад, як трансплантацію на формальному та суто інституційному рівні [120, с. 135]. Однак така вузька перспектива не бере до уваги те, як ця система – як європейська та африканська – вбудована в і реагувати на регіон з відмінним культурним, політичним і соціальним контекстом. Ця контекстуальна вбудованість значною мірою пояснює траєкторію розвитку системи. Навіть теза про «вернакуляризацію» [164; 160, с. 32] яка прагне підкреслити роль місцевих акторів у адаптації та зміні позначення «глобальних» практик, припускає спрямованість – від глобальної Півночі до глобального Півдня, – яку наш розгляд ставить під сумнів: наприклад, міжамериканська регіональна система, зробила ключовий внесок у практику та інститути інших регіональних систем прав людини [142, с. 39].

Деякі народи і їх уряди втілюють у собі успішне досягнення демократії, не визнаючи тим самим, що всі демократії є недосконалими і що сама природа демократії полягає в суперечці. Політична мета сприяння самовладанню рівних громадян базується скоріше на дебатах, обговореннях і експериментах [152, с. 44].

Втім, розвиток універсальних прав людини наразі вважається одним із

найбільших зусиль і найважливіших досягнень людства. Ідея про те, що всі люди народжуються з певними невід'ємними правами та свободами, існувала в різних формах протягом усієї історії людства та багатьох суспільств і цивілізацій.

Однак жоден суб'єкт, держава чи регіон не може претендувати на одноосібне авторство міжнародних чи регіональних прав людини. Це має історичні причини: на момент зародження всіх трьох систем репертуар ідей і концепцій, з яких вони черпали, вже виник у правовому та політичному дискурсі – і це вплинуло як на регіональні, так і на міжнародні події [205, с. 259].

Права людини можуть бути виділені за різними ознаками або критеріями, включаючи час їх виникнення. Такі права поділяють на права першого, другого, третього і четвертого поколінь. Також, права можуть бути виділені залежно від категорій людей, до яких вони стосуються, такі як права жінок, права дітей, права осіб з обмеженими фізичними властивостями і т.д. Також можна виділити індивідуальні та колективні права, залежно від суб'єктного складу їх здійснення.

Безумовно це ставить регіональні системи на перехресті універсалізаційного дискурсу про права людини та специфічних обмежень, що впливають із місцевого правового та політичного контекстів. Якщо використовувати поняття Стенфордської школи інституціоналізму [209, с. 148], то міжнародні права людини створили глобальний «сценарій», який був реалізований у радикально різних умовах у Європі, Латинській Америці та Африці та призвів до відносної різноманітності інститутів і практик.

Ще одним критерієм виділення прав людини є особливості форм і механізмів державного забезпечення прав. З цієї перспективи права людини можна розділити на негативні та позитивні. Негативні права відносяться до обов'язку держави не втручатися у певні сфери особистого життя, гарантуючи свободу і незалежність. З іншого боку, позитивні права означають зобов'язання держави забезпечити певні блага і можливості для громадян, такі як право на освіту, медичне обслуговування та соціальний захист.

Відображаючи цю особливу лінію дослідження, порівняльний аналіз повинен відображати події в кожному регіоні протягом певних історичних періодів. Наукові

роботи часто демонструють глибокий взаємозв'язок між геополітикою та еволюцією прав людини [159], ми вибрали три широкі геополітичні епізоди світової історії, щоб окреслити аналіз: кінець Другої світової війни; холодна війна; і ера глобалізації та демократизації, що починається після 1990 року.

Ці категорії дозволяють краще розуміти різноманітність прав людини і їхню роль в суспільстві, а також сприяють розвитку юридичної науки і захисту прав людини у всіх сферах життя.

Сучасна міжнародна система прав людини є спадкоємицею цих основоположних ідей і певних періодів часу. Ця система була створена після Другої світової війни як частина нової організації Об'єднаних Націй (ООН). Учасники перших засідань Комісії з прав людини (головного органу ООН, відповідального за заохочення прав людини, заснованого відповідно до статті 68 Статуту ООН) передбачили систему прав людини, побудовану на двох взаємопов'язаних і взаємозалежних стовпах. Він встановив міжнародні норми прав людини, кодифіковані в Міжнародному біллі про права людини, який складається з декларації принципів і одного або кількох договорів. Після ратифікації урядами ці норми стануть юридично обов'язковими. Для реалізації цих норм були запроваджені «заходи імплементації», такі як міжнародні інституції, механізми та процеси.

Розробка міжнародних норм прав людини була однією з найбільших історій успіху ООН. Першим великим досягненням стало прийняття Генеральною Асамблеєю 10 грудня 1948 року ЗДПЛ – «загального стандарту досягнення для всіх народів і всіх націй».

Спираючись на цей перший крок, ООН прийняла Міжнародну конвенцію про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (1965), МПГПП та МПЕСКП (обидва в 1966 р.) і шість інших основних конвенцій (називаються так тому, що вони черпають своє натхнення з положень, закріплених у Загальній декларації). З прийняттям і широкою ратифікацією державами цих юридично обов'язкових угод і конвенцій (відомих як «жорстке право»), а також розробкою інших інструментів прав людини, таких як декларації, резолюції, керівні принципи та кодекси

поведінки (відомих як «м'яке право»), міжнародне співтовариство перейшло до створення всеосяжного глобального кодексу норм прав людини, що регулює практично кожну сферу відносин між особою та державою. Важливо те, що цей нормативний кодекс закріплює принцип універсальності – тобто те, що права людини притаманні всім людям у всьому світі.

Цей принцип, вперше підкреслений у ЗДПЛ словами «всі люди народжуються вільними та рівними у своїй гідності та правах», був повторений у численних міжнародних конвенціях, деклараціях і резолюціях з прав людини. Віденська всесвітня конференція з прав людини 1993 року, наприклад, підкреслила консенсус міжнародного співтовариства про те, що «універсальність цих прав і свобод не викликає сумнівів».

Набагато складніше концептуалізувати та досягти встановлення ефективних заходів впровадження. Незважаючи на те, що було зроблено важливі кроки, прагнення запровадити такі заходи донині залишається ключовим викликом, що стоїть перед міжнародною правозахисною системою.

Проблема імплементації в міжнародну систему прав людини є, по суті, проблемою політики та політичної волі. Постійною перешкодою для прогресу є постійні розбіжності щодо того, чи здатна система захистити права або просто просувати права людини.

Це політичне питання виникло під час розробки Статуту ООН і триває досі, хоча позиції держав у дебатах змінилися. У 1940-х роках внаслідок національної стурбованості щодо наслідків колоніалізму для прав людини (у випадку Великобританії та Франції) та проблем сегрегації та расової дискримінації (у випадку Сполучених Штатів), великі західні держави взяли позицію, що ООН може лише сприяти, а не активно захищати права людини.

Комісія ООН з прав людини від свого створення в 1945 році до початку 1960-х років відмовлялася розглядати грубі чи систематичні порушення прав людини, незважаючи на отримання тисяч петицій з усього світу. Натомість він зосередився на розробці процедур звітності та створенні договірних органів для сприяння імплементації норм, викладених у нових конвенціях (тобто мандат «сприяння»).

Ситуація не змінилася до середини 1960-х років, коли новий приплив нещодавно незалежних країн почав тиснути на ООН, щоб вона розглядала звинувачення у грубих порушеннях прав людини на колоніальних і залежних територіях, а також у Південній Африці під час апартеїду.

У 1967 році Комісія з прав людини зайняла більш активний підхід, вирішивши проводити щорічний розгляд питання про порушення прав людини в будь-якій частині світу. Це призвело до щорічних дебатів щодо цього пункту, створення робочих груп і доповідачів, а також ухвалення осудливих резолюцій з питань, що викликають стурбованість. Сьогодні існує низка «заходів реалізації» – інститутів, механізмів і процесів – для забезпечення того, щоб принципи, викладені у ЗДПЛ, призводили до реальних на місцях покращень у здійсненні прав людини.

Ці заходи або механізми часто поділяють на так звані Хартійні органи (органи, створені на основі положень Статуту ООН) та договірні органи (створені згідно з міжнародними договорами про права людини). Органи, засновані на Хартії, складаються з Ради з прав людини та її механізмів: спеціальних процедур, універсального періодичного огляду та процедури розгляду скарг Ради з прав людини. Договірні органи – або «договірні органи» – це комітети, що складаються з незалежних експертів, уповноважених контролювати дотримання державами-учасницями своїх договірних зобов'язань.

Окрім цих спеціалізованих правозахисних механізмів ООН, низка інших органів ООН, міжнародних організацій і регіональних правозахисних систем відіграє важливу роль у впровадженні стандартів, викладених у Міжнародному біллі про права.

В Україні за чинним законодавством функціонує система прав і свобод людини, яка охоплює широкий спектр аспектів життя громадян. Ця система містить різноманітні види прав та свобод, які спрямовані на захист та забезпечення гідного та вільного існування кожної особи.

До основних компонентів системи прав і свобод людини в Україні можна віднести особисті права, що забезпечують недоторканність особистого життя та гідність людини. Також у системі присутні екологічні та природоресурсні права,

спрямовані на захист навколишнього середовища та відповідальне використання природних ресурсів.

Гуманітарні права сприяють розвитку культури, науки, освіти та мистецтва, створюють умови для забезпечення духовного розвитку особистості. Економічні права забезпечують можливість досягнення матеріального благополуччя та реалізації економічних інтересів громадян.

Соціальні права та свободи мають на меті забезпечити рівні можливості усіх членів суспільства та підтримку тих, хто потребує допомоги. Громадянсько-політичні права надають громадянам можливість брати участь у прийнятті рішень, виражати свою думку та об'єднуватися в організації.

Крім цього, система прав і свобод також включає правозахисні права, що спрямовані на забезпечення захисту прав та інтересів громадян від можливих порушень.

Таким чином, система прав і свобод людини в Україні є комплексною та різноманітною, спрямованою на забезпечення гідного життя, захисту прав та свобод громадян та створення рівних умов для їх реалізації в різних сферах життєдіяльності. Принцип системності державно-правових явищ вимагає всебічного та збалансованого вивчення кожного аспекту конституційно-правового регулювання прав, свобод та обов'язків людини і громадянина з використанням теорії, законодавства та практики його застосування. При проведенні досліджень, вчений повинен приділяти значну увагу порівнянню українського та іноземного законодавства та акцентуватися на детальному вивченні норм Конституції [5, с. 140].

2.3 Роль держави у сфері захисту прав людини

В історії багато прикладів, як держави забезпечували захист прав людини та встановлювали норми, що сприяли справедливому та гуманному ставленню до своїх громадян. Один із таких прикладів стосується давнього Єгипту, де правителі видавали директиви та приписи своїм чиновникам, зокрема, щодо поведінки з

людьми.

У приписі, який походить із стародавнього Єгипту, правителі закликали своїх чиновників до справедливого та гуманного ставлення до громадян [140, с. 78-79]. Припис викладав такі принципи, як утримання від несправедливого покарання та вбивства, а також невстановлення різниці між людьми залежно від їхнього походження. Це свідчить про те, що давньоєгипетські правителі розуміли важливість захисту прав та гідного поводження зі своїми підданими.

Давньоєгипетське суспільство було одним із перших, де з'явилися писані закони та правила, які регулювали відносини між людьми і державою. Ці приписи відображали загальноприйняті норми моралі та етики, які стали основою для захисту прав людини в їхньому суспільстві.

Припис правителів давнього Єгипту щодо захисту прав людини свідчить про те, що і в ті далекі часи держави віддавали значну увагу цінностям справедливості, гідності та рівноправ'я. Це відзначене застосування писаних законів та норм моралі, які допомагали створити атмосферу захисту прав та свобод людини в суспільстві. Давньоєгипетський приклад служить нагадуванням про важливість ролі держави у сфері захисту прав людини, а також про необхідність справедливих та гуманних відносин між державою та її громадянами.

Для українців поняття прав людини є корінним і органічно національним, причому його історія сягає далеких часів давнього політикоправового досвіду України. Історичний шлях відзначений значними досягненнями в формулюванні та захисті прав людини, відображеними у документах та договорах. Українська правова спадщина коріниться в «Уставі і законі руському», Олегових договорах з Візантією та «Руській правді» дія яких випадала на середньовіччя. У цих історичних документах відзначалася рівність суб'єктів правовідносин, а також важливі поняття суспільної цінності особистої свободи, недоторканності, честі та гідності людини [37].

Поняття прав людини також включало захист економічної заповіді свободи людини через принцип приватної власності. Значення та роль особистої власності як важливого права людини закріплені в історичних документах України.

Слід зазначити, що цей давній досвід мали великий вплив на формування ідеї прав людини, яка стала неодмінною складовою української національної свідомості. І хоча сучасні форми правової охорони прав людини можуть відрізнятися від тих, що існували у давнину, цей органічний зв'язок із національним досвідом викликає підтримку і патріотизм серед українського народу в боротьбі за справедливість, гідність та свободу кожної людини.

Таким чином, історія України є багатим джерелом для розуміння та формування понять і принципів прав людини, що викликає глибоке сприйняття та відчуття гідності у громадян і сприяє збереженню важливих цінностей українського народу.

Сьогоднішня міжнародна концепція прав людини є результатом історичного процесу боротьби за свободу та справедливість, який відбувався через політичні рухи, що ставили під сумнів авторитарну державну владу [131, с. 47]. Завдяки цим рухам права людини отримали юридичний статус.

Проте, з плином часу, роль прав людини зазнала змін, і вони перетворилися з політичних вимог у забезпечені державою права. Це означає, що держава надає юридичний захист та гарантує виконання прав людини. Таким чином, права людини стали частиною правової системи держави, і держава зобов'язана дотримуватися цих прав і забезпечувати їх дотримання всіма громадянами.

Це відбулось завдяки поєднанню природної та позитивістської концепцій прав людини стало можливим закріплення фундаментальних свобод у конституціях демократичних держав [93, с. 87]. Природна концепція передбачає, що права людини є вродженими і не залежать від волі держави. Вона підкреслює універсальний характер прав і наголошує на їх недоторканості.

З іншого боку, позитивістська концепція розглядає права як ті, що визнаються і гарантуються самою державою через прийняття відповідних законів та правових актів. Вона ставить акцент на роль державного апарату у забезпеченні прав та свобод громадян.

Синтезуючи ці підходи, демократичні держави визнають, що права людини є універсальними і недоторканими, оскільки вони випливають з самої природи

людини, але їх реалізація та захист вимагають активної ролі держави. Таким чином, конституції демократичних країн закріплюють права і свободи громадян, а також визначають обов'язки держави у забезпеченні їхнього додержання.

Цей синтез природної та позитивістської концепції дозволяє демократичним державам забезпечити рівноправність та справедливість в суспільстві, захистити права меншостей і забезпечити умови для розвитку кожного громадянина. Закріплення фундаментальних свобод у конституціях демократичних держав визнається як гарантія забезпечення гідного життя і громадянських прав усіх і кожного громадянина.

У сучасних західних країнах ліберальні ідеї, які стосуються відносин людини і держави, а також людини і політики, стають все більш популярними і їх значення неодмінно підтверджується на практиці. Особливо, коли мова йде про захист прав і свобод людини, що стає пріоритетом демократичного суспільства [73, с. 129-130].

Ліберальні ідеї підкреслюють важливість індивідуальних прав та свобод і розглядають людину як центральний суб'єкт політики і суспільства. Вони ставлять акцент на необхідність розподілу влади між державою і громадянами, забезпечення принципу правової держави і поваги до приватної власності.

Засади лібералізму активно впроваджуються в законодавство, що дозволяє гарантувати захист прав і свобод кожного громадянина. Демократичні країни розвивають систему правового захисту, яка дозволяє контролювати дії держави, гарантує незалежність судової влади, забезпечує свободу слова та вільну думку.

Крім того, ліберальні принципи сприяють створенню рівних умов для всіх громадян, сприяють розвитку громадянського суспільства, де активність та участь громадян у прийнятті політичних рішень є цінністю. Така практика сприяє сталому демократичному розвитку та забезпечує стійке функціонування суспільства.

Зведення до мінімуму державного втручання в особисті справи людини та забезпечення її свобод, як це викладено у ліберальних принципах, забезпечує гармонійне та відкрите суспільство, де громадяни мають можливість здійснювати свої права та свободи, а політика базується на захисті прав людини і стабільності суспільства.

Концепція верховенства права відображається у визнанні держави як сутності, що функціонує на основі норм права. Ця концепція, яка надалі має важливий характер, виокремлює декілька ключових цінностей. Перш за все, це функціонування держави, яке ґрунтується на непорушному дотриманні принципів права. Важливим аспектом цієї концепції є повага до невідчужуваних прав і свобод людини, яка включає їхню охорону, сприяння їх реалізації та забезпечення їх дотримання. У цьому процесі ключове значення надається незалежному і неупередженому правосуддю, яке забезпечує рівність перед законом та судом для всіх громадян.

Рівність між людьми в цьому контексті була розглянута як формально-юридична рівність, що означає рівність у правах і свободах, а також рівність перед законом і судом. Такий підхід відповідав ліберальній філософії прав людини, яка нерідко визначалася як філософія негативних прав. Ця філософія підкреслювала обмеження втручання держави в особисті справи та свободи громадян. Однак з часом виявилось, що хоча ця концепція має позитивні аспекти, вона також має суттєві недоліки.

Наприкінці XIX і на початку XX століть стало очевидним, що негативний підхід до прав людини має обмежену придатність у розв'язанні комплексних суспільних проблем. Підхід, що акцентує тільки на недопущенні втручання держави, не враховує позитивних обов'язків держави щодо активного захисту, забезпечення та реалізації прав людини. Таким чином, здатність цієї концепції адаптуватися до змінних суспільних реалій і відповідати на сучасні виклики стала під сумнівом. Це стимулювало пошуки нових підходів до формулювання прав людини, які б враховували більше аспектів, включаючи позитивні зобов'язання держави [11, с. 50].

Зосередження на кореляції між позитивними зобов'язаннями держави та конкретними видами прав людини відкриває широкий простір для аналізу та рефлексії. Цей напрям дослідження спрямований на виявлення взаємозв'язків між зобов'язаннями держави та сферами прав людини, враховуючи їх класифікаційні критерії. Важливо виокремити, які конкретні види прав взаємодіють з позитивними

зобов'язаннями держави, а також які аспекти цієї взаємодії можуть виявитись ключовими для забезпечення дійсно ефективного захисту прав людини [107, с. 39].

Аналізуючи відносини між позитивними зобов'язаннями держави та основоположними правами людини, зокрема в контексті практики Європейського суду, можна визначити їх взаємозв'язок та важливість. Зобов'язання держави щодо основних прав людини стають важливим показником готовності держави гарантувати та забезпечувати належний рівень життя громадян. Позитивні зобов'язання, які держава бере на себе, сприяють зміцненню довіри громадян до її влади та правосуддя.

Цей підхід до дослідження має неабияку практичну значущість. Він надає можливість визначити конкретні обов'язки держави, які спрямовані на реалізацію окремих прав людини. Такий аналіз допомагає перейти від абстрактних концепцій до практичних заходів, спрямованих на покращення якості життя громадян.

Важливо також враховувати, що позитивні зобов'язання держави в сфері прав людини мають бути підтримані ефективними юридичними механізмами захисту. Це означає, що громадяни повинні мати можливість вимагати дотримання своїх прав від державних органів та звертатись до судових інстанцій у разі порушення цих зобов'язань.

Ураховуючи вищезазначене, важливо підкреслити, що дослідження позитивних зобов'язань держави є ключовим для підвищення ефективності захисту прав людини. Вони дають змогу поглиблено розглядати права людини як конкретні, дієві та забезпечені законом засоби забезпечення гідного життя громадян. Отже, такий аналіз виступає важливою основою для розвитку правової системи, яка спрямована на підтримку гідності та свободи кожної людини.

Якщо розглянути це питання менш глобально, то сьогодні, на жаль, муніципалітети часто не вважають права людини обов'язковим джерелом натхнення для прийняття рішень, в той час як громадянське суспільство намагається зміцнити усвідомлення прав людини як закону. Ще однією особливістю процесу плюралізації прав людини на муніципальному рівні є різний акцент міст на певних наборах прав або договорах про права людини. Так, Чикаго

та Нью-Йорк – це всього лише приклади міст, де визначають різні пріоритети, проте важливо пам'ятати, що це лише дві з численних місцевих громад, які знаходять важливість у впровадженні прав людини, і кожне місто має свій власний підхід до цього питання [39, с. 54-55].

У зв'язку з гуманітарними кризами, деякі держави неспроможні або не хочуть захистити права своїх громадян, що викликає потребу у зовнішньому втручанні або розбудові держави. Політики та правозахисники виступають за втручання з метою захисту прав людини там, де внутрішні структури держави є непродуктивними чи неефективними у цьому плані. Зокрема, міжнародні організації, такі як ООН (ЗДПЛ породжує важливі зобов'язання держав поважати, виконувати та захищати широкий спектр соціально-економічних прав), можуть виконувати важливу роль у сприянні захисту прав людини в державах з гуманітарними кризами.

Наприклад, комплекс національних засобів визначено зокрема у Резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Основні принципи та керівні положення, що стосуються права на правовий захист і відшкодування збитку для жертв грубих порушень міжнародних норм в галузі прав людини та серйозних порушень міжнародного гуманітарного права», схваленій 25 липня 2005 р. [66].

Багато науковців роблять висновок, що досягнення інклюзивної підзвітності на глобальному рівні було б можливим лише в рамках світової держави, яка, як єдиний агент, була б підзвітна всім громадянам світу як єдиний принципал [126, с. 554; 208, с. 576-577; 182, с. 50]. Однак така утопічна концепція спрямована на створення єдиного суб'єкта, який відповідав би перед всіма жителями планети.

Ця ідея базується на припущенні, що збір окремих держав у світовий орган влади дозволила б ефективніше забезпечувати дотримання прав людини на міжнародному рівні. Завдяки такій світовій державі, єдиний агент був би підзвітним всім громадянам світу як єдиний принципал. Це, в свою чергу, може допомогти уникнути проблеми невідповідальності або нерівності у захисті прав людини на рівні країн та регіонів.

Однак, така ідея має суттєві теоретичні та практичні виклики. Однією з головних складнощів є забезпечення рівного представництва та участі всіх націй і

культур у світовій державі. Також потрібно розв'язати проблему узгодження різних систем влади, правових традицій та інтересів, які існують у сучасному світі.

Крім того, така світова держава могла б підтримувати свою діяльність лише за умови, якщо було б забезпечено її легітимність і прийняття її всіма країнами. Це потребувало б глибоких змін у геополітичних структурах, традиціях державництва та здатності країн узгоджувати свої інтереси.

Загалом, ідея світової держави може бути цікавою для філософських роздумів, але в практичному вимірі потребує глибокого аналізу, дискусій та компромісів, щоб стати реалізованим рішенням для захисту прав людини та досягнення інклюзивної підзвітності на глобальному рівні.

Нові форми міжнародного правління поділяють зі старими помітно опосередковане відношення до окремих громадян, і це має моральне значення. Усі ці мережі об'єднують представників не окремих осіб, а державних функцій та установ. Ці інституції несуть відповідальність перед власними громадянами і можуть відігравати значну роль у підтримці соціальної справедливості [169, с. 130] для цих громадян. Але глобальна чи регіональна мережа не несе подібної відповідальності за соціальну справедливість для спільного громадянства всіх залучених держав.

Нові форми міжнародного правління виявляють певне віддалене ставлення до окремих громадян, відрізняючись від традиційних зв'язків, які домінували раніше. Ця особливість має важливе моральне значення. У сучасних мережах, головними учасниками не є окремі особи, а державні функції та установи. Ці інституції несуть відповідальність перед своїми громадянами і можуть впливати на забезпечення соціальної справедливості для цих громадян [169, с. 141].

Однак, глобальні або регіональні мережі не несуть подібної відповідальності за соціальну справедливість для всіх залучених держав та їх громадян. Це виникає з того, що міжнародні структури не мають прямого зв'язку з окремими громадянами, і їх функціонування більше спрямоване на взаємовідносини між державами. Такі мережі створюються з метою координації і співпраці між державами, але не мають на меті забезпечення соціальної справедливості на

світовому рівні.

Одним із ключових аспектів такого віддаленого ставлення є залежність від волі та прихильності залучених держав до зобов'язань, що виникають з участі в міжнародних структурах. Такі зв'язки можуть бути менш прямими та менш обов'язковими, ніж зв'язки між державою та її громадянами, і тому виконання соціальної справедливості на глобальному рівні залишається викликом.

Актуальним новим напрямом дослідження є теорія державних зобов'язань у сфері прав людини, яка переосмислює взаємодію між людиною та державою в сучасних цивілізаційних умовах. Ця теорія прагне встановити системні зв'язки між правами особи та обов'язками держави, щодо їх реалізації, і визначити межу відповідальності держави у випадках порушення прав. Формування та реалізація державної політики повинні бути спрямовані на вирішення нагальних суспільних проблем, які виникають через недостатнє забезпечення прав та свобод людей. Держава має виступати як інституційний та функціональний гарант прав людини для кожної особи на своїй території.

Глобальний характер прав людини вимагає якісного міжнародного співробітництва між державами, оскільки ефективна співпраця може вплинути на адаптацію прав людини у слаборозвинених країнах і на їх подальший розвиток і вдосконалення в прогресивних країнах [21, с. 146].

Зважаючи на це, необхідно шукати способи забезпечення більш активного залучення міжнародних структур до соціальної справедливості, шляхом стимулювання держав до спільних зусиль у підтримці прав людини та забезпечення рівного ставлення до всіх громадян незалежно від їхнього походження. Важливо розробляти ефективні механізми, що вимагають залучення держав до виконання своїх зобов'язань у сфері прав людини на міжнародному рівні, з метою покращення глобальної соціальної справедливості.

Також доцільно зауважити, що сьогодні дві ключові цінності міжнародної політичної філософії – державний суверенітет і права людини. Історично, пріоритетом був державний суверенітет: держави сподівалися самостійно захищати права своїх громадян, і міжнародне співтовариство зазвичай

утримувалося втручатися у їхні внутрішні справи. Однак, з плином часу, ці пріоритети зазнали змін, і тепер права людини стали центральним фокусом уваги, з відповідним зниженням значення державного суверенітету.

Сучасна міжнародна етика стикається з важливим питанням: як узгодити державний суверенітет із захистом прав людини. К. Х. Веллман стверджує, що коли мова йде про захист прав людини, держава, навіть якщо легітимна, не повинна мати непереборні заперечення проти втручання сторонніх сил у її внутрішні справи. Якщо таке втручання допоможе запобігти лише одному порушенню прав людини, то воно вважається виправданим [204, с. 126]. При цьому зберігається достатній простір для державного суверенітету, щоб дозволити державам управляти своїми внутрішніми справами у великому контексті.

Такий підхід показує, що права людини стають важливим пріоритетом, і міжнародне співтовариство більше не залишається пасивним спостерігачем у разі порушень. Ця точка зору може допомогти змінити підхід держав та політичних сил до прав людини, сприяючи покращенню захисту та дотримання цих прав на міжнародному рівні. Однак, необхідно знаходити баланс між правами людини та державним суверенітетом, щоб забезпечити стабільність та зберегти основні принципи міжнародних відносин.

Відносини між правами людини та державним суверенітетом повинні і можуть бути взаємодоповнюваними.

Історично склалося так, що ідея захисту прав людини розглядалася як внутрішньодержавна справа, яка мала бути реалізована окремими державами в рамках їх внутрішнього законодавства та національних установ. Однак захист і підтримка прав людини стали одним із найважливіших питань для міжнародної спільноти в цілому. З часом міжнародній спільноті стає дедалі важче колективно вирішувати проблеми прав людини. Міжнародне співтовариство, включаючи ООН, має запровадити ефективні економічні санкції проти держав, де є грубі порушення прав людини (економічні санкції широко використовувалися ООН після закінчення холодної війни, їх метою, як правило, є не покарання окремої держави, а зміна її поведінки). Однак такі санкції суперечать іншим фундаментальним принципам

міжнародного права, а саме принципу невторчання та державного суверенітету.

Захист і заохочення прав людини можна посилити за умови поваги до державного суверенітету. Іншими словами, кожна окрема держава несе відповідальність за захист і підтримку прав людини своїх громадян на основі принципу суверенітету.

Державний суверенітет і незалежність мають бути не перешкодою, а гарантією реалізації основних прав людини громадянами держави. Концепція прав людини була розширена, і основні права людини є невідчужуваними та мають юридичну силу. Розвиток міжнародного права прав людини є одним із найвидатніших нововведень у сучасному міжнародному праві.

Якщо грубі порушення прав людини, особливо ті, що встановлені статусом *Jus Cogens* або зобов'язаннями *Erga Omnes*, не вирішуються самою державою, це більше не є проблемою лише відповідної держави [123, с. 4].

У той же час необхідно пам'ятати, що ефективний захист прав людини та укладання домовленостей для їх захисту в основному залежать від розробок та механізмів на національному рівні. Це означає, що країни мають власні правові системи, правозахисні механізми, а також міжнародні зобов'язання, які впливають на забезпечення прав людини.

Національні закони, конституції, судова система та інші правові структури визначають основні права та свободи громадян, а також надають механізми для їх захисту та відшкодування в разі порушень. Крім того, правозахисні організації та омбудсмени виконують важливу роль у сприянні захисту прав людини на національному рівні, представляючи інтереси громадян перед владою та інституціями.

І хоча існують міжнародні домовленості та організації, що сприяють захисту прав людини на глобальному рівні, успішність цих заходів значною мірою залежить від того, наскільки національні правові структури та механізми ефективно впроваджують і забезпечують дотримання прав людини на місцевому рівні.

Таким чином, співпраця міжнародних організацій та країн може бути дуже

корисною у забезпеченні глобального контексту для захисту прав людини, але її успішність залежить від національної волі та здатності країн реалізувати та виконати свої зобов'язання з прав людини на національному рівні.

У сучасному розумінні державотворення, права людини стали необхідним елементом державної будови, що створюється чи перебудовується. Особливо важливою є підтримка державних структур, які гарантують захист та дотримання прав людини як одного з фундаментальних принципів справедливого та гідного суспільства.

Дотримання прав людини має бути забезпечено на всіх рівнях – від місцевого до національного та міжнародного, щоб гарантувати права всіх громадян без винятку та забезпечити зростання довіри до держави та її інституцій.

Ключовою складовою здійснення прав людини в кожній країні є національні закони, політика, процедури та механізми, які визначають статус та захист прав громадян. Ці національні правові рамки створюють фундамент для забезпечення гарантій та свобод людини.

Національні закони визначають права та обов'язки громадян, встановлюють норми поведінки, регулюють відносини між державою та громадянами, а також між громадянами самими. Вони включають конституцію, закони, судові рішення, адміністративні акти та інші правові акти, які мають юридичну силу.

Політика та процедури, що реалізуються в кожній країні, визначають роль державних інституцій та органів в забезпеченні прав людини. Це може включати механізми звернень громадян до омбудсмена, регулярні перевірки правопорушень, захист прав меншин, реалізацію соціальних та економічних прав, та інші заходи, спрямовані на захист прав громадян.

Механізми здійснення прав людини можуть бути різноманітними, включаючи судові інстанції, правозахисні організації, державні органи, омбудсменів та інші структури. Ці механізми грають важливу роль у забезпеченні захисту прав громадян і врегулюванні ситуацій, коли права людини порушуються або відмовляють у здійсненні.

Таким чином, національні закони, політика, процедури та механізми є

фундаментальними засадами для забезпечення прав людини в кожній країні. Їх належне впровадження та ефективне функціонування визначають гарантії і свободи громадян і створюють умови для справедливого та демократичного суспільства.

Роль держави у сфері захисту прав людини є важливим і складним аспектом сучасного правового порядку. Держава виступає головним гарантом дотримання прав і свобод людей, і водночас вона зобов'язана забезпечувати рівний доступ до прав для всіх громадян без дискримінації.

Одна з основних функцій держави у сфері прав людини – прийняття та впровадження законів і політик, які гарантують захист прав громадян. Держава зобов'язана створити правову систему, що визначає права та обов'язки людей, а також механізми їх реалізації і захисту. Це включає у себе створення конституційних документів, кодексів, законів і правил, які гарантують рівні права для всіх громадян.

Незважаючи на активність дослідників-правозахисників у вивченні витоків прав людини, є обмежена кількість досліджень, що розглядають сприйняття прав людини зі сторони суспільства. Наразі є потреба розширити знання про чинники, які впливають на сприйняття прав людини на державному та індивідуальному рівнях. Важливо вивчити, наскільки сприйняття прав людини залежить від контексту, зокрема, чи впливають рівень насильства та активність правозахисних організацій на сприйняття громадськістю прав людини на державному рівні.

Одним із ключових питань є роль довіри до внутрішніх інституцій та сил безпеки у громадському сприйнятті прав людини. Чи є вплив партійних зв'язків з поточною адміністрацією на ставлення до прав людини – це також важлива сфера для дослідження. Рівень освіти також може грати суттєву роль у сприйнятті прав людини, і важливо вивчити, як саме впливає освіта на формування громадського усвідомлення про права людини.

Результати дослідження прав людини та суспільного сприйняття показують, що сприйняття прав людини пов'язане як з чинниками на рівні держави, так і на рівні особистості [124, с. 293]. Автори підкреслюють, що сприйняття прав людини

– це складний і багатоаспектний процес, що обумовлений факторами як на рівні суспільства і держави в цілому, так і на рівні окремих особистостей. Це може включати політичні, соціальні, економічні та культурні чинники, а також особисті вподобання, досвід і освіту. Такий комплексний підхід до вивчення сприйняття прав людини може допомогти краще розуміти механізми його формування та зробити кроки до підвищення усвідомленості та захисту прав людини на рівні суспільства.

Тож держава здійснює контроль за дотриманням прав людини та реагує на їх порушення. Для цього вона створює органи влади, які відповідають за забезпечення правової безпеки і правопорядку. Такі органи можуть включати правоохоронні органи, суди, людські права омбудсмени і комітети з прав людини.

Держава також має забезпечувати доступ до судової системи та забезпечувати ефективний механізм розгляду скарг і звернень громадян. Це важливо для того, щоб громадяни могли захищати свої права в разі їх порушення.

Крім того, держава повинна активно сприяти поширенню інформації про права людини та просвітництву в сфері правової грамотності. Надання доступу до освіти про права і свободи допомагає збільшити свідомість громадян щодо їх прав і обов'язків, а також допомагає уникнути порушення правових норм.

У міжнародному контексті, держава зобов'язана дотримуватися стандартів міжнародного права, зокрема договорів та угод про права людини, до яких вона приєдналася. Таким чином, держава зобов'язана захищати права своїх громадян, а також забезпечувати дотримання міжнародних стандартів щодо прав людини.

Загалом, роль держави у сфері захисту прав людини є невід'ємною частиною правового порядку, яка має на меті забезпечення рівних прав і свобод для всіх громадян, їх захист від порушень і створення умов для розвитку гідного життя.

В сучасних конституціях можна помітити значний акценту на ролі держави в економічній сфері та чітко простежуються соціальні орієнтири [110, с. 31]. Окрім того, регулюються відносини політичної системи, визначаються декларовані права і свободи людини, які часто є головними, і закладені норми для регулювання зовнішньополітичної діяльності.

У нових конституціях виділяються дві ключові сфери – економічна та соціальна. Підкреслення ролі держави в економічній сфері вказує на значення урядових заходів у стимулюванні економічного розвитку, сприянні підприємництву та забезпеченні соціальної стабільності.

Однак, не менш важливим аспектом є присутність чітких соціальних орієнтирів у конституціях, що підкреслюють забезпечення соціальної справедливості, захист прав працівників, рівних можливостей та доступ до освіти та охорони здоров'я.

Домінантними є права і свободи людини, які закріплюються як основоположний принцип демократичного суспільства. Це означає, що держава має забезпечити реалізацію цих прав і свобод, а також гарантувати захист громадян від будь-яких порушень.

Значна увага також приділяється регулюванню відносин політичної системи, що визначає порядок обрання та діяльності органів влади, механізми взаємодії між ними та контроль за діяльністю владних структур.

Нарешті, конституції містять норми щодо зовнішньополітичної діяльності, які регламентують зовнішні стосунки держави з іншими країнами, участь у міжнародних організаціях та дотримання міжнародних договорів.

В цілому, новітні конституції визначають різноманітні аспекти функціонування сучасних держав і ставлять громадянські права та соціальну справедливість у центр уваги. Вони визначають основоположні принципи держави, її внутрішньої політики та зовнішніх стосунків, що впливає на становлення правової держави та гарантує захист прав людини.

Окрім цього слід зауважити, що існує категорія прав, які ще не до кінця сформовані (вчені говорять про п'яте покоління прав) [109, с. 122; 49, с. 138].

Наразі існуючі покоління прав людини, такі як громадянські, політичні, економічні, соціальні, культурні та колективні права, були розвинені і визнані на міжнародному рівні через десятиліття боротьби та роботи правозахисників, активістів і держав. Ці права стали основою міжнародного права та є головним інструментом захисту прав людини в багатьох країнах.

З іншого боку, п'яте покоління прав людини, яке все ще неоформлене повністю, може включати нові права та гарантії, які відповідають сучасним викликам. Це можуть бути права, пов'язані з технологіями, кібербезпекою, захистом приватності та інтересів у цифровому світі, а також права, спрямовані на захист громадян у зв'язку з розвитком штучного інтелекту та біотехнологій. П'яте покоління може також включати нові аспекти інформаційної безпеки, діджитальних прав та екологічних гарантій.

Важливо зазначити, що п'яте покоління прав людини, як науковий концепт, поки що знаходиться в стадії розвитку та досліджень. Ці права ще не були повністю визнані на міжнародному рівні та їх регулювання більш усичене національним законодавством держав. Процес формування та визнання п'ятого покоління прав вимагатиме великих зусиль з боку міжнародної спільноти, держав, правозахисників та активістів.

Таким чином, оформлення та регулювання п'ятого покоління прав людини ще потребує часу та погодження поглядів між різними державами та сторонами. Однак, цей процес може стати важливим кроком у забезпеченні більш збалансованого та ефективного захисту прав людини в умовах постійних змін у суспільстві та технологіях. Поки що, держави залишаються головними захисниками прав людини, і ці права знаходяться під їхнім регулюванням на національному рівні.

Окремо необхідно зупинитись на питанні прав і свобод громадянина. Так, сучасна Конституція України відрізняється використанням термінів «людина» і «громадянин». Більшість статей розділу II Конституції починаються зі слів: «Кожен має право...» [72, с. 69]. Такий підхід знаходить підтвердження в практиці міжнародного співтовариства, оскільки він базується на всезагально визнаних принципах міжнародного права, відповідно до яких невід'ємні права та свободи кожної особи, незалежно від її громадянства, мають бути поважані будь-якою державою.

Це розмежування термінів в Конституції України відзеркалює уважність та стурбованість законодавців до всіх осіб, що перебувають на території країни,

незалежно від їх статусу. Поняття «людина» підкреслює універсальний характер прав та свобод, які мають бути доступними кожній індивідуальній особі без винятку.

Використання терміну «громадянин» в Конституції підкреслює специфічні права та обов'язки, які належать громадянам країни, і може включати питання, що стосуються громадянської ідентифікації, участі у політичних процесах та інших прав, що впливають із статусу громадянина.

Таке розмежування термінів у Конституції України забезпечує захист прав і свобод кожної людини, незалежно від її громадянства, та сприяє створенню справедливого і демократичного суспільства, де всі мешканці країни мають однакові права та можливості.

У Конституції України стаття 3 стверджує, що діяльність держави визначається правами і свободами людини та їхніми гарантіями [47]. З цієї принципової норми впливає організація державної влади, надання державі нових завдань та функцій, а також утвердження її відповідальності перед народом. Згідно з Конституцією, основною функцією держави є захист прав і свобод людини, який визнається її головним обов'язком.

Так, Конституція України встановлює, що діяльність держави повинна базуватися на захисті прав і свобод людини [106, с. 43]. Це ставить права людини в центр уваги і надає їм вирішального значення у функціонуванні державного апарату. Головною функцією держави, згідно з Конституцією, є захист прав і свобод людини. Це підкреслює важливість і пріоритетність прав людини в суспільстві. Конституція відводить значну частину свого обсягу (майже третину) правам людини, вказуючи на важливість цієї теми для суспільства.

Порівняно з попередньою Конституцією, кількість статей, присвячених правам людини, збільшилась, що свідчить про зростаюче розуміння їх значення та потреби в їх захисті. Узагалі, слід звернути увагу на засадному значенні прав людини в сучасному українському правовому контексті та підкреслює, що держава повинна брати на себе відповідальність за їхній захист. Така орієнтація сприяє зміцненню гарантій прав та свобод громадян, сприяє розвитку демократичної

системи та забезпеченню правової державності в Україні.

Права та свободи людини є широким інтердисциплінарним поняттям. Тому доцільно розглянути можливість створення комплексного правового акта на цю тему, такого як Декларація прав і свобод людини або Кодекс прав і свобод людини [59, с. 4]. Реалізація таких пропозицій потребує комплексного дослідження проблем гарантій захисту прав і свобод людини та розробки загальних принципів правоохоронної діяльності.

Створення комплексного правового акта, що об'єднує права та свободи людини, може сприяти більш ефективному захисту прав громадян та підвищенню рівня правової культури в суспільстві. Важливо пам'ятати, що такий документ повинен бути гармонійним і узгодженим з основоположними принципами міжнародного права, що стосуються прав людини.

Крім того, при розробці такого комплексного правового акта слід залучити представників різних галузей науки та правознавства, а також активно залучати громадськість та правозахисні організації. Такий підхід дозволить створити більш об'єктивний та всебічний документ, який враховуватиме потреби та інтереси різних верств населення.

Окрім цього, розробка комплексного правового акта дозволить уникнути дублювання та суперечностей у законодавстві, що регулює права людини. Важливо створити єдиний документ, який забезпечуватиме системність та консистентність норм, що стосуються прав та свобод громадян.

Забезпечення захисту прав і свобод людини є однією з основних функцій держави. Такий комплексний правовий акт може стати важливим кроком у розвитку демократичного суспільства та забезпеченні правової державності в Україні.

РОЗДІЛ 3

ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

3.1. Значення та місце прав людини в умовах глобалізації

Як окремі теми глобалізація та права людини викликали значний науковий та інший загальний аналіз, взаємність зв'язків між ними та те, як їх можна застосувати для посилення прогресу людства, в основному залишаються незрозумілими [180, с. 344]. Належний аналіз цього взаємозв'язку може мати велике значення для поточних зусиль щодо сприяння економічному розвитку людства, оскільки жоден розвиток не може бути значущим без належного розгляду його складових прав людини [135, с. 125].

Цей брак достатньої деталізації посилив непорозуміння, яке існує щодо правильного зв'язку між глобалізацією та правами людини, так, необхідним є вивчення природи глобалізації, прав людини та ключових питань, які пояснюють їх розуміння.

Сучасний світ, який ми спостерігаємо, характеризується швидким розвитком технологій, економічною інтернаціоналізацією, глобалізацією і культурним розмаїттям. Це епоха, де межі між країнами стають все менш помітними, а світ стає дедалі більше взаємозалежним і зв'язаним.

Вперше у 1983 році Т. Левіт назвав процес злиття різних ринків продукції, що виробляється великими транснаціональними корпораціями, *глобалізацією* [14, с. 7]. А уже на початку XXI століття у різноманітних роботах науковців можна прослідкувати, як це поняття розширювалось, наприклад, Роберт Холтон стверджував, що визначення глобалізації має наголошувати на трьох ключових аспектах, а саме:

- 1) посилений рух товарів, грошей, технологій, інформації, людей, ідей і культурних практик через політичні та культурні кордони;

2) взаємозалежність соціальних процесів у всьому світі, так що всі соціальні види діяльності є глибоко взаємопов'язаними, а не розділеними на різні національні та культурні простори;

3) усвідомлення та ототожнення світу як єдиного місця, як інформує космополітизм, релігія або орієнтований на землю екологізм [151, с. 14-15].

Глобалізація є одним із найпоширеніших, але глибоко суперечливих процесів і подій у сучасному суспільстві. Це очевидно в масиві творів і есе, присвячених конкретним аспектам процесу [158, с. 1]. Таким чином, автори не дійшли згоди не лише щодо його фактичного визначення, але й щодо його природи, історичного походження, актуальності та впливу на суспільство. Дійсно, Девід Хелд і Ентоні МакГрю описали дебати про це як «одні з найфундаментальніших дебатів нашого часу» [148, с. xi]. Зі свого боку Гевін Андерсон визначає нинішній період як «час глобалізації» [122, с. 1]. Хоча в певному сенсі глобалізацію можна назвати новим терміном для вікового процесу соціальної та економічної трансформації, широкі масштаби її функціонування призвели до домінуючої позиції в сучасному дискурсі. Саме ця поширеність глобалізації змусила одного автора стверджувати, можливо, бездумно, що це нове право людини [179, с. 2079].

Зміни у правах людини є неперервним процесом, який відбувається на численних рівнях. Найважливішою метою цього процесу є поширення істинної ідеї прав людини, і ця універсальнізація виявляється ефективною, лише коли зберігається моральність. Зауважується глибока взаємозалежність між поширенням прав людини та відчуттям гідності кожної людини перед іншими, що свідчить про позитивний характер уніфікації, а узгоджені дії міжнародної спільноти лишаються одними з найефективніших засобів універсальності прав людини, вираженими у спільному політико-правовому регулюванні суспільних відносин завдяки міжнародним нормативно-правовим документам. Важливо підкреслити, що успіх уніфікації і інтеграції прав людини залежить від їх наповнення моральністю, і це є ключем до створення світу, який зберігає соціокультурне різноманіття і не дозволяє традиційним категоріям «добро» і «зло» втратити свою вагу. Науково-технологічний прогрес викликає появу прав людини,

які є дуже контroversійним. Однак, основною загрозою для процесу уніфікації цих прав є можливість порушення моральності. Таким чином, важливо зберігати баланс між глобальними стандартами і моральністю, щоб забезпечити справедливість і збереження різноманітності в світі прав людини [38, с. 241-242].

Згідно зі загальними тенденціями сучасності, головна задача людства полягає у трансформації глобалізації в позитивний фактор для всіх народів світу. Це означає, що глобалізація повинна бути всеосяжною та справедливою, де всі країни та громадяни мають рівні можливості і користуються вигодами, що пропонує світове співробітництво.

Для досягнення цієї мети необхідно зосередитися на формуванні спільного майбутнього. Це означає визнання того, що проблеми та виклики, з якими стикається сучасний світ, є загальними і потребують спільних рішень. Співробітництво між країнами та регіонами, обмін знаннями та технологіями, а також розбудова міжнародних механізмів співпраці є важливими кроками у цьому напрямку.

Політика та засоби на глобальному рівні відіграють важливу роль у формуванні справедливої глобалізації. Розробка та виконання міжнародних угод, конвенцій та регуляторних механізмів дозволяють створити правила гри, які сприяють розвитку інклюзивної та стійкої економіки, захисту прав людини, збереженню навколишнього середовища та подоланню нерівності. Ці засоби мають бути розроблені з урахуванням потреб як країн, що розвиваються, так і країн з перехідною економікою, забезпечуючи їх ефективну участь у прийнятті рішень.

Окрім того, необхідно звернути увагу на розвиток освіти, культури та свідомості людей. Громадяни повинні бути свідомі своїх прав та обов'язків, розуміти важливість співпраці та толерантності, а також брати активну участь у формуванні майбутнього світу.

Таким чином, розвиток позитивної глобалізації вимагає зусиль всього людства. Шлях до спільного майбутнього полягає в розробці та реалізації політичних, економічних та соціокультурних стратегій на глобальному рівні, забезпеченні участі всіх країн і громадян у цих процесах та підтримці принципу

справедливості та рівноправності.

Через складність системи, яка охоплює різноманітні права, взаємодіючі між собою, механізм інституту прав людини не обмежується простим нормативним закріпленням прав. Натомість, визнання та реалізація прав людини вважаються ключовими аспектами законності в державі. Інститут прав людини також має здатність до саморозвитку, оскільки процес зміни в ньому є постійним. Під впливом нових факторів виникають нові особливості системи прав людини, оновлюються засоби гарантування і реалізації «класичних» прав людини й з'являються нові покоління прав.

Слушно зазначає Турянський Ю.І., що процеси інтеграції та уніфікації як прояви глобалізації інституту прав людини мають вагомую роль у правовому регулюванні. Правова трансформація у системі глобальних змін мають об'єктивну та суб'єктивну характеристику. Перша передбачає вплив на громадянське суспільство, національні спільноти, цілісні народи. Окрім того, поштовхом глобальних змін є трансформація ідеології особистостей, ціннісних детермінант людини та її ідентичності [100, с. 8].

Так, процеси інтеграції та уніфікації, що виникають у контексті глобалізації, відіграють значну роль у правовому регулюванні, спеціально в контексті інституту прав людини. Правова трансформація, що відбувається в системі глобальних змін, має як об'єктивну, так і суб'єктивну характеристику.

Об'єктивна характеристика полягає в тому, що глобалізація впливає на громадянське суспільство, національні спільноти та цілісні народи. За допомогою міжнародних правових стандартів та угод, створених у рамках глобальних організацій, забезпечується захист прав людини на міжнародному рівні. Це дозволяє забезпечити єдність стандартів та принципів, що регулюють права людини, у різних країнах світу.

Суб'єктивна характеристика передбачає, що глобалізація також впливає на ідеологію особистостей, ціннісні установки та ідентичність людини. За рахунок доступу до інформації та культурного обміну, індивіди отримують можливість відкривати нові погляди, переосмислювати свої цінності та розширювати свій

світогляд. Це може сприяти формуванню космополітичної свідомості та зміні у ставленні до прав людини.

Отже, процеси глобалізації впливають на правову систему та інститут прав людини, як об'єктивно, розширюючи межі захисту прав людини на міжнародному рівні, так і суб'єктивно, змінюючи світогляд та цінності людей. Це важливий аспект у розвитку сучасного правового регулювання та сприяє становленню більш універсальних та інклюзивних підходів до захисту прав людини.

Як і у випадку з багатьма важливими соціальними та економічними явищами, визначення глобалізації за своєю суттю було проблематичним. Частково це пояснюється тим, що письменники сприймають його з різних точок зору як багатогранний процес, можливо, за формою прославленого слона, якого торкалися семеро сліпих. У той час як одні наголошують на економічному аспекті процесу, інші зосереджуються на його політичних, культурних чи навіть технологічних аспектах.

Акцентуючи увагу на обмеженому часі та просторі, а також на розширенні соціальних зв'язків у сучасному світі, Ентоні Гідденс дефінює глобалізацію як процес, в якому збільшується інтенсивність світових соціальних відносин, які зв'язують віддалені географічно місця, таким чином, що події на одному кінці світу можуть впливати на події на іншому кінці, і навпаки [141, с. 64]. Він визнає той факт, що це тягне за собою діалектичний процес, оскільки такі локальні події можуть рухатися в протилежному напрямку від тих, які їх формують. Однак, окрім своєї стислості, це визначення не допомагає нам відрізнити глобалізацію від таких інших понять, як інтернаціоналізація, лібералізація, універсалізація та вестернізація. Ян Шолте стверджує, що важливе нове розуміння відкривається, коли глобалізацію ідентифікують як детериторіалізацію або як зростання супратериторіальних відносин між людьми [189, с. 84]. Згідно з ним, фундаментальна якість супратериторіальності полягає в тому, що вона описує обставини, коли територіальний простір виходить за межі, на відміну від інших чотирьох термінів, які певною мірою можна пояснити посиланням на територіальні відносини.

Визнаючи, що глобалізації дуже важко дати дефініцію, Боавентура де Суза Сантос віддає перевагу визначенню, яке більш чутливе до соціальних, політичних і культурних аспектів сучасного суспільства. Для нього глобалізація – це процес, за допомогою якого певна місцева умова або суб'єкт досягає успіху в розширенні свого впливу на всю земну кулю і, завдяки цьому, розвиває здатність позначати конкуруючий соціальний стан або суб'єкт як місцевий [188, с. 178].

Він звертає увагу на два важливі аспекти цього визначення:

1) що в умовах західної капіталістичної світової системи немає справжньої глобалізації, оскільки те, що ми називаємо «глобалізацією», завжди є успішною глобалізацією певного локалізму. Він пояснює це тим, що не існує жодної глобальної умови, для якої ми не могли б знайти локальне коріння, конкретне джерело культурної вкоріненості.

2) глобалізація тягне за собою локалізацію, і ми живемо у світі локалізації так само, як ми живемо у світі глобалізації. Він ілюструє це глобалізацією англійської мови як *lingua franca*, яка призвела до локалізації інших потенційно глобальних мов, таких як французька мова.

Те, що ми називаємо глобалізацією, складається з наборів соціальних відносин, які неминуче змінюються, і, оскільки «глобалізація» є пучками соціальних відносин; вони обов'язково включатимуть конфлікти, що призведуть до появи переможців і переможених.

Слід сказати, що описання Сантосом глобалізації в цих термінах підкреслює його тлумачення її впливу на права людини.

Його загальне визначення й опис процесу глобалізації дуже подібні до того, що пропонує Роланд Робертсон, який стверджує, що «ми можемо найкраще розглядати сучасну глобалізацію в її найзагальнішому розумінні як форму інституціоналізації подвійного процесу, що включає універсалізацію партикуляризму та партикуляризація універсалізму [184, с. 102].

Активізація інноваційних процесів в сучасному суспільстві супроводжується збільшенням швидкості впровадження соціальних нововведень і підвищенням їх соціально-економічної важливості. Цей процес призводить до того, що права

людини стають все більше об'єктом дослідження в інноваційній галузі, яка поєднує знання з різних сфер, включаючи соціальні гуманітарні, технічні та природничі науки.

Інноваційна галузь вивчає різні аспекти. По-перше, вона аналізує сутність нововведень, їх соціальну природу, види та роль у сучасному суспільстві. По-друге, вивчається закономірності, умови і фактори, які призводять до виникнення нововведень і відповідають на попит на них. Також вивчаються роль різних механізмів, таких як ринкові, правові, адміністративні та інші, в процесі створення, функціонування і розвитку інновацій. Нарешті, вивчаються процеси впровадження інновацій, фактори, які сприяють або гальмують їх поширенню, дифузії, перевірці та прийнятті в суспільстві [91, с. 561].

Економічна інтернаціоналізація та глобалізація вказують на зростаючу глибину економічних зв'язків між країнами, а також на глобальний охоплення міжнародними корпораціями. Це відкриває можливості для економічного розвитку та доступу до нових ринків, але також може призвести до експлуатації робочої сили, нерівності та порушень соціальних прав. Забезпечення справедливого та стійкого економічного розвитку вимагає уваги до прав людини, включаючи право на працю, справедливу оплату, безпеку на роботі та соціальний захист.

Французький соціолог Г. Тард, в своїх працях «Соціальна логіка» і «Соціальні закони. Особистісна творчість серед законів природи й суспільства» (1906), зосередився на дослідженні еволюції суспільства та ставленні до нововведень, розглядаючи їх як індикатор суспільного прогресу. Він підкреслює, що сутність нововведень полягає не лише в задоволенні існуючих потреб, але й у створенні нових можливостей для змін у життєдіяльності людини. Тард також зауважує, що освоєння нововведень може відбуватися не лише шляхом пристосування та наслідування, але і через конфлікти та протистояння між традиціями та інноваціями [195]. Варто відзначити, що вже на початку дослідження процесу інновацій була визначена проблема людини як суб'єкта творчості. За Тардом, соціалізація індивіда включає не лише освоєння соціальних норм і цінностей, але також і освоєння нововведень [196]. Ця проблематика особливо

актуальна у сучасному світі, який характеризується глобальними та динамічними змінами, де вимагається від людини інноваційного мислення, швидкого засвоєння нових знань та методів діяльності.

Окрім того глобалізація гостро поставила потребу розв'язання питання ролі держав щодо прав людини. Глобалізація спричиняє зменшення ролі держави, оскільки під її впливом зникають кордони. Глобалізація порушує соціальну стабільність, оскільки саме держави пропонують механізм відповідальності, який охоплює суб'єктів, фінансування та засоби виконання їхніх повноважень. Потенційною є небезпека, що держави можуть перекласти власні обов'язки на міжнародні інституції різного рівня, зокрема громадського характеру [101, с. 30].

Так, глобалізація права на концептуальному рівні помилково розуміється як побудова простої ієрархії правових порядків, де національний правопорядок знаходиться в кінці, регіональний правопорядок над ним і регіональний правопорядок над ним. Реальна ситуація складніша: мережа двосторонніх правових взаємодій не вписується в схему лінійного глобального правового порядку, якщо не буде досягнуто повної гармонії між регіональним, національним і глобальним рівнем [10, с. 15].

Розвиток технологій у сучасному світі впливає на багато сфер життя і має значний вплив на права людини. Зокрема, інформаційні технології, Інтернет та соціальні мережі надають можливість вільного обміну інформацією та свободи висловлювання, що є важливими компонентами свободи думки та прав людини. Однак, з цими технологіями пов'язані і нові виклики, такі як приватність, кібербезпека та розповсюдження недостовірної інформації, які потребують уваги та регулювання.

Глобалізація також призводить до культурного розмаїття та взаємодії між різними культурами. Культурне розмаїття є цінністю, яка збагачує суспільство, проте воно може також ставити під загрозу права меншин та викликати конфлікти. Важливо забезпечити захист культурної різноманітності та повагу до прав індивідуальної та групової ідентичності. Культурне розмаїття повинно сприяти взаєморозумінню, толерантності та взаємовдосконаленню, забезпечуючи права на

культурну свободу, мову, релігію та інші вирази культури.

Парадоксальним є те, що в міру зростання інерції глобалізації посилюється й увага до індивідуальної, комунальної, національної і регіональної ідентичності. Саме це посилює увагу до культурної різноманітності. В основі суперечливих відносин між економічною і культурною глобалізацією лежить складна проблема «одвічних зв'язків», під якими розуміють істотні особливості, що є особливостями буття людини як унікальної особистості. У реальному світі XXI ст. такі зв'язки набувають особливої значущості для особистісної ідентичності. Найголовніші з них: етнічна належність, стать, вік, мова, місце народження, статус і віра [56, с. 114].

Це може бути пояснено тим, що глобалізація часто викликає обурення та опір у тих, хто сприймає її як загрозу своїй культурній самобутності та ідентичності. І, отже, з'являється потреба у збереженні та посиленні культурної різноманітності.

Різнорізні фактори впливають на формування особистості та визначають її місце у світі. Вони створюють основу для самовизначення, самоідентифікації та взаєморозуміння між різними культурами. Збереження та визнання цих «одвічних зв'язків» є важливим для забезпечення культурної різноманітності та розуміння міжнародного діалогу.

Таким чином, у глобалізованому світі виникає потреба в балансі між глобальними процесами і збереженням культурної ідентичності. Враховуючи «одвічні зв'язки» та важливість культурної різноманітності, можна створити основу для гармонійного співіснування різних культур і захисту прав людини у контексті глобальної спільноти.

Зв'язок між розвитком технологій, економічною інтернаціоналізацією, глобалізацією та культурним розмаїттям полягає в тому, що ці процеси взаємопов'язані і впливають один на одного. Розвиток технологій допомагає полегшити економічну інтернаціоналізацію та глобалізацію, що в свою чергу змінює спосіб взаємодії між культурами та сприяє культурному розмаїттю. У цьому контексті важливо забезпечити, щоб права людини були визнані, захищені та просувані як на національному, так і на міжнародному рівнях, з метою

забезпечення рівності, справедливості та гідності для всіх людей у глобалізованому світі.

Технологічний прогрес, особливо в галузі інформаційних технологій, прискорює комунікацію та обмін інформацією між людьми з різних куточків світу. Інтернет, соціальні мережі, мобільні додатки та інші технологічні засоби перетворюють світ у глобальну сітку, де ідеї, думки та культури можуть бути швидко поширені і спільно використані.

Економічна інтернаціоналізація означає, що товари, послуги і капітал можуть легко перетинати національні кордони. Міжнародні корпорації мають глобальний охоплення, а економічні взаємозв'язки між країнами стають все глибшими. Глобалізація економіки має як позитивні, так і негативні наслідки, включаючи зростання економічної нерівності та вплив на середовище.

Культурне розмаїття також є характерною рисою сучасного світу. За допомогою засобів масової комунікації та подорожей, люди з різних культур зустрічаються, спілкуються та обмінюються своїми ідеями та цінностями. Це створює можливості для взаємного вивчення та розуміння, але також може викликати конфлікти та суперечності, пов'язані з культурним релятивізмом і незгодою щодо універсальних цінностей.

У такому світі, де інформація та вплив швидко поширюються, поняття прав людини має особливо важливе значення. Права людини є універсальними, незалежними від національності, раси, гендерної приналежності чи соціального статусу. Вони забезпечують всім людям гідне життя, свободу, рівність та справедливість. Однак, умови глобалізації ставлять нові виклики перед реалізацією прав людини, такі як забезпечення доступу до прав для всіх, збереження культурної різноманітності та боротьба з глобальними проблемами, такими як бідність, кліматичні зміни та міжнародний тероризм.

Тож необхідним є розглянути значення та місце прав людини в умовах глобалізації, проаналізуємо виклики та перспективи, які виникають у зв'язку з цим процесом, а також розглянемо роль держави, міжнародних організацій та громадського сектору в захисті та просуванні прав людини в глобальному

масштабі.

В сучасному світі, де глобалізація сприяє зростанню світових зв'язків та взаємозалежності, питання прав людини набувають особливого значення. Глобалізація впливає на всі сфери життя, включаючи політику, економіку, культуру та соціальні відносини. У такому контексті стає важливим розуміти роль та місце прав людини в умовах глобалізації, а також їх вплив на формування сучасного світового порядку.

Права людини є загальноприйнятою концепцією, що визнає невід'ємні та незалежні права кожної особи, незалежно від її походження, статусу чи положення. Вони закріплені в міжнародних документах, таких як ЗДПЛ, що створюють правову основу для захисту та забезпечення цих прав.

Однак, в умовах глобалізації права людини стикаються з новими викликами та труднощами. Світові проблеми, такі як глобальні конфлікти, бідність, нерівність, екологічні проблеми та міграція, вимагають нових підходів до захисту та забезпечення прав людини. Глобалізація також створює нові можливості для просування та захисту прав людини шляхом глобальних мереж, активної громадської участі та міжнародного співробітництва.

Так, важливим є аналіз значення та місця прав людини в умовах глобалізації, перегляд впливу глобалізаційних процесів на розвиток прав людини, їх універсальність та виклики, які виникають у контексті культурного релятивізму та різних цивілізаційних підходів. Необхідним є і дослідження також присвячене увагу ролі держави, міжнародних організацій та громадського сектору в забезпеченні та захисті прав людини в умовах глобалізації.

Аналізуючи значення та місце прав людини в умовах глобалізації, ми будемо спрямовані на розуміння того, як глобальні тенденції впливають на розвиток прав людини, які виклики стоять перед нами і як ми можемо спільно працювати на створення більш справедливого та людського світу.

Наша епоха, сучасний світ, характеризується значними змінами, які впливають на розуміння та реалізацію прав людини. Вона відзначається широким спектром викликів і можливостей, що ставить перед нами необхідність змінити

наше сприйняття та підходи до прав людини.

У сучасному світі права людини набули всесвітнього визнання та залучили увагу як національних, так і міжнародних організацій. Завдяки зусиллям активістів, правозахисників та інших діячів було досягнуто значних досягнень у визнанні та захисті прав людини.

Проте, наша епоха також супроводжується складними викликами, які ставлять під загрозу цінності та принципи прав людини. Ріст тероризму, екстремізму, конфліктів, нерівності, дискримінації та інших форм насильства потребують зосередження зусиль для їх протидії.

Глобалізація, швидкий розвиток технологій, зростання економічних інтересів та культурний розмаїття мають значний вплив на права людини. З одного боку, глобалізація може сприяти поширенню і захисту прав людини, сприяти взаєморозумінню, співпраці та мирному врегулюванню конфліктів. З іншого боку, вона може також спричиняти нерівності, експлуатацію, порушення приватності та культурної ідентичності.

В умовах глобалізації, де світ стає все більш взаємопов'язаним та взаємозалежним, швидко поширюються різноманітні виклики та загрози. Це відбувається через зростання потоків товарів, послуг, капіталу, інформації та людей між країнами, що веде до поглиблення економічних, політичних, соціальних та культурних зв'язків.

Одним з найважливіших викликів є глобальні проблеми, такі як зміна клімату, втрата біорізноманіття, енергетична безпека, тероризм, кіберзагрози та епідемії. Ці проблеми не зупиняються на кордонах країн і потребують спільної дії та координації зусиль з боку міжнародної спільноти.

Також глобалізація сприяє поширенню нерівності та соціального виключення, оскільки певні регіони та групи населення можуть залишатися поза користю від глобальних економічних та торговельних процесів. Це може призвести до збільшення напруженості, конфліктів та недовіри між країнами та культурами.

Загрози кібербезпеці стають все більш серйозними в умовах глобалізації, оскільки цифрові мережі та інтернет сприяють швидкому поширенню кібератак,

крадіжки даних, маніпуляції інформацією та кібершпигунству. Це викликає серйозні проблеми для національної та міжнародної безпеки, а також порушує приватність та права людини в онлайн-середовищі.

Наприклад, у контексті прав людини, зусилля країн БРІКС (Бразилія, Індія, Китай, Південно-Африканська Республіка та ін.) у сфері кібербезпеки та протидії інформаційному тероризму мають вагомий роль у забезпеченні безпеки та захисту прав людей у цифровому просторі. Ці ініціативи спрямовані на запобігання кібератак, боротьбу з кіберзлочинністю та забезпечення захисту критично важливих інфраструктур і мережевих систем [53, с. 360].

Створення Міжамериканської мережі груп реагування на надзвичайні ситуації в комп'ютерній сфері є позитивним кроком у напрямку координації та спільного реагування на кібербезпеку. Це сприяє швидкому виявленню, реагуванню та нейтралізації кіберзагроз, що має важливе значення для захисту прав людини на приватність, свободу слова та доступ до інформації.

Визначення єдиних стандартів галузі та модернізація нормативно-правової бази для боротьби з кіберзлочинністю також відіграють важливу роль. Це дозволяє уніфікувати підходи та спільно працювати над захистом прав людини в кіберпросторі. Приєднання до Європейської конвенції про кіберзлочинність вказує на зобов'язання країн БРІКС дотримуватись міжнародних стандартів та спільно боротися з кіберзлочинністю.

Залучення країн з перехідною економікою та країн, що розвиваються, до процесу формування і реалізації цих ініціатив є ключовим для забезпечення широкої участі і представленості різних груп населення. Це допомагає враховувати особливості та потреби цих країн у сфері кібербезпеки, а також сприяє створенню справедливої та рівноправної глобальної кібербезпекової системи.

Отже, забезпечення позитивної глобалізації в контексті прав людини вимагає спільних зусиль, які охоплюють політичні, економічні та правові аспекти. Це передбачає створення механізмів співпраці, встановлення єдиних стандартів і норм, залучення всіх країн і громадян до процесу прийняття рішень та формування спільного майбутнього, з урахуванням потреб і прав людей у цифровому просторі.

Таким чином, глобалізація несе з собою як позитивні, так і негативні наслідки. Щоб впоратися зі зростаючими викликами та загрозами, необхідно міжнародне співробітництво, солідарність та ефективне правове регулювання. Захист прав людини, збереження природних ресурсів, сприяння сталому розвитку та створення мирного та безпечного світу є спільною відповідальністю всіх країн та громадян світу.

Розуміння прав людини в сучасному світі розширюється та розвивається. Наприклад, поняття прав людини розширюється на питання екологічної безпеки та сталого розвитку, захисту приватності в епоху цифрових технологій, прав жінок, ЛГБТІ+ осіб, мігрантів та багато інших сфер життя.

У цьому контексті важливо продовжувати працювати над підвищенням свідомості, освітою та мобілізацією громадськості для захисту та просування прав людини. Це вимагає співпраці між урядами, міжнародними організаціями, громадським сектором та кожним з нас як активного учасника суспільства.

Завданням нашої епохи є забезпечення справедливості, рівності та гідності для всіх людей, незалежно від їхнього походження, статусу, релігії чи інших характеристик. Це вимагає постійного зусилля, діалогу та взаємодії між всіма сторонами суспільства для забезпечення прогресу та досягнення справедливого й гармонійного світу, де права людини захищені та поважаються всіма.

У сучасному світі, в епоху глобалізації, спостерігається поступове знищення кордонів між країнами. Це може мати як позитивні, так і негативні наслідки для прав людини.

Позитивний аспект полягає в тому, що зникаючі кордони сприяють зближенню різних культур, народів та ідеї глобальної громадянськості. За допомогою транснаціональних зв'язків, міжнародного спілкування та зростання туризму, ми стаємо більш відкритими для розуміння та прийняття різноманіття культурних, релігійних та соціальних цінностей. Це може сприяти підвищенню толерантності, взаєморозумінню та відмові від дискримінації.

Проте, разом з цим, глобалізація може мати й негативний вплив на права людини. На економічному рівні, зростання міжнародних корпорацій і торгових

угод може призвести до експлуатації праці, нерівних умов праці та порушення соціальних прав. Також існує ризик зростання соціальної нерівності, коли деякі групи населення залишаються позаду у глобальних економічних процесах, що призводить до виникнення нових форм дискримінації та виключення.

Зникаючі кордони також мають вплив на міграційні процеси. З одного боку, глобальна міграція може бути джерелом збагачення, культурного обміну та співробітництва. Вона може сприяти розширенню прав людини, особливо для мігрантів, які шукають притулок в інших країнах. З іншого боку, існує ризик порушення прав мігрантів, незаконної торгівлі людьми, насильства та дискримінації відносно мігрантів та біженців.

Отже, важливо зберігати баланс і гармонію між глобалізацією та правами людини. Це вимагає розвитку міжнародного права, механізмів контролю, встановлення стандартів і норм в сфері прав людини, а також міжнародного співробітництва для забезпечення захисту прав людини в умовах глобалізації.

В умовах глобалізації, цінності набувають особливого значення. Глобалізація, яка передбачає зростання взаємозалежності та злиття різних культур, ставить перед нами виклик знайти спільні цінності, які можуть служити основою для спільного розвитку та гармонійного співіснування.

Однією з ключових цінностей в умовах глобалізації є толерантність. Вона передбачає повагу та прийняття різноманіття культур, релігій, етнічних груп та інших соціальних характеристик. Толерантність сприяє побудові відкритого, рівноправного та мирного світу, де кожна людина має право на свободу виразу своїх поглядів та життєвий вибір.

Ще одною важливою цінністю є права людини. У глобалізованому світі, де кордони стираються, права людини повинні бути універсальними та недоторканими. Забезпечення прав людини є важливим елементом будь-якої демократичної суспільної системи, і вони повинні застосовуватись без будь-яких форм дискримінації чи нерівності. Цінність прав людини виявляється в захисті гідності, свободи, рівності, справедливості та безпеки кожної людини.

Іншою цінністю в умовах глобалізації є екологічна стійкість та

відповідальність. Світові проблеми, такі як зміна клімату, виснаження ресурсів, забруднення довкілля, потребують глобальних зусиль для їх вирішення. Екологічна стійкість означає збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь і збалансоване використання природних багатств. Це передбачає відповідальне ставлення до навколишнього середовища та активну участь у заходах з охорони природи.

Нарешті, важливою цінністю в умовах глобалізації є справедливість. Глобалізація створює нові економічні, соціальні та політичні нерівності, які потребують уваги та врегулювання. Справедливість означає розподіл ресурсів, можливостей та благополуччя у суспільстві таким чином, щоб кожна людина мала рівні шанси на розвиток та досягнення свого потенціалу.

Цінності, такі як толерантність, права людини, екологічна стійкість та справедливість, є основою для побудови гармонійного світу в умовах глобалізації. Розуміння, прийняття та практичне застосування цих цінностей допомагають забезпечити розвиток, мир та благополуччя для всіх народів та індивідів у цьому глобальному контексті.

Глобалізація створює складні і суперечливі умови для прав людини. З одного боку, вона може сприяти поширенню та захисту прав людини, просуваючи універсальні стандарти та створюючи можливості для міжнародного співробітництва та діалогу. З іншого боку, глобалізація може створювати небезпеки та виклики, що порушують права людини.

Позитивний вплив глобалізації на права людини полягає у зміцненні світового співтовариства, розвитку міжнародного права та створенні механізмів для захисту прав людини на глобальному рівні. Глобальні організації, такі як ООН, Міжнародний Кримінальний Суд та ЄСПЛ, відіграють важливу роль у просуванні та захисті прав людини в усьому світі.

З іншого боку, глобалізація також створює виклики та загрози для прав людини. Економічна нерівність, соціальна дискримінація, виснаження природних ресурсів та зміна клімату – це лише деякі з проблем, які можуть виникати в контексті глобалізації і що можуть посягати на права людини. Наприклад,

виробництво товарів за низькою ціною в країнах з низькими стандартами праці може призводити до порушень працівників, включаючи несправедливу оплату, недостатні умови праці та порушення прав.

Отже, глобалізація може мати як позитивний, так і негативний вплив на права людини. Важливо забезпечити, щоб глобалізація була супроводжена міжнародними стандартами, правовими механізмами та соціальними політиками, які сприяють захисту та просуванню прав людини у всіх країнах світу.

Глобалізація та інтернаціоналізація міжнародного життя стали невід'ємною частиною сучасного світу. Ці процеси приводять до змін у політичній, економічній та соціальній сферах, впливаючи на розвиток відносин між державами та народами. Однак, одним з найбільш застережних наслідків глобалізації є зростання збройних конфліктів та елементів внутрішньої боротьби.

На перший погляд, збройні конфлікти можуть здатися виключно «міжнародними», проте, в сучасному світі, ця оцінка стає недостатньою. Завдяки глобалізації, межі міжнародного та внутрішнього конфлікту стають розмитими, оскільки вони нерозривно пов'язані між собою. Збройні конфлікти, які здавалися питанням інтересів держав, тепер включають елементи внутрішньої боротьби за владу, контроль над ресурсами та релігійні або етнічні суперечності [6, с. 653-654].

Одним з факторів, що посилюють внутрішню боротьбу в міжнародних конфліктах, є залучення зовнішніх сил та втручання ззовні. Глобалізація зробила світ більш зв'язаним, а тому жодна ситуація не залишається поза увагою міжнародного співтовариства. Держави та міжнародні організації стежать за розвитком подій і не рідко втручаються в конфлікт з метою захисту власних інтересів або реалізації глобальних стратегій. Це може призводити до додаткового поглиблення конфлікту та відчуття внутрішньої боротьби серед населення, яке вступає в конфлікт через різні мотивації.

Зростання збройних конфліктів, що походять з внутрішньої боротьби, також пов'язане з глобальними тенденціями. Нерівність у розподілі ресурсів, економічні проблеми, політична нестабільність та етнічні конфлікти стають причинами напруженості в різних країнах. Глобальні економічні та політичні системи можуть

також впливати на ситуацію в конфліктних регіонах, сприяючи або збільшуючи напруженість.

Однак, незважаючи на ці виклики, глобалізація має потенціал стати позитивним фактором для всіх народів світу. Шлях до цього полягає в утвердженні справедливості та рівноправ'я на глобальному рівні. Держави повинні спільно працювати над створенням ефективних механізмів контролю за збройними конфліктами та протидії внутрішній боротьбі. Необхідно розвивати політику, яка сприятиме врегулюванню конфліктів на основі діалогу, миротворчості та захисту прав людини.

Крім того, важливо враховувати інтереси країн, що розвиваються та країн з перехідною економікою, у процесі розроблення та виконання глобальних стратегій. Інклюзивність та участь у прийнятті рішень є ключовими елементами для забезпечення справедливості та сталого розвитку.

Отже, вплив глобалізації на збройні конфлікти та внутрішню боротьбу є складним і багатогранним. Сучасний світ потребує спільних зусиль усіх націй та міжнародних організацій для розв'язання цих проблем. Лише шляхом співпраці, діалогу та забезпечення справедливості ми зможемо створити глобалізацію, що принесе позитивні зміни для всіх людей світу.

З викладених аргументів, можна зробити висновок, що глобалізація має значний вплив на збройні конфлікти та внутрішню боротьбу. Однак, глобалізація також надає можливостей для забезпечення та захисту прав людини. Важливо прагнути до створення глобалізації, що буде позитивним фактором для всіх народів світу.

У контексті прав людини, глобалізація має потенціал сприяти утвердженню загальноприйнятих стандартів та цінностей, які забезпечують захист та повагу до гідності кожної особи. Політичні та юридичні механізми на глобальному рівні мають сприяти забезпеченню правового регулювання та захисту прав людини в усіх країнах.

Однак, успіх у досягненні позитивного впливу глобалізації на права людини залежить від взаємодії міжнародних організацій, держав та громадськості.

Необхідно забезпечувати участь країн, зокрема тих, що розвиваються та мають перехідну економіку, у процесі прийняття рішень та розроблення стратегій.

У цілому, забезпечення позитивного впливу глобалізації на права людини вимагає спільних зусиль та докладання всіх можливих зусиль у формуванні спільного майбутнього, де права та гідність кожної людини будуть поважатись та захищатись незалежно від її національності, статусу чи місця проживання. Лише в такому справедливому та універсальному контексті можна реалізувати повний потенціал глобалізації для створення справедливого та гуманного світу.

У сучасному світі діджиталізація, або перехід до цифрового середовища, є невід'ємною частиною нашого повсякденного життя. Вона впливає на всі сфери людського існування, включаючи економіку, комунікації, освіту та культуру. Цей процес може мати значний вплив на права людини, створюючи нові можливості та виклики, які потребують уваги та аналізу.

Діджиталізація відкриває безліч нових можливостей для розширення прав людини. Цифрові технології дозволяють легший доступ до інформації та знань, покращену комунікацію та співпрацю, ефективнішу організацію та доступ до послуг. Це особливо важливо для людей з обмеженими можливостями, які можуть знайти нові шляхи взаємодії та самореалізації.

Однак, разом з цими перевагами постають нові виклики та ризики для прав людини. Питання приватності та захисту персональних даних стають надзвичайно актуальними, оскільки цифрові технології збирають, обробляють та зберігають великі обсяги особистої інформації. Важливо забезпечити ефективний правовий захист в цифровому середовищі, щоб запобігти зловживанням та недобросовісному використанню цих даних.

Крім того, діджиталізація може посилити нерівності та дискримінацію. Нерівний доступ до інтернету та цифрових технологій може призвести до виникнення цифрового розриву між різними соціальними групами. Важливо забезпечити рівний доступ до цифрових можливостей та впроваджувати політики, що сприяють інклюзивності та рівності.

В умовах діджиталізації важливо зберегти та посилити цінності прав людини.

Це означає забезпечення приватності та захисту даних, забезпечення рівного доступу до цифрових технологій, боротьбу з цифровими нерівностями та зміцнення цифрової грамотності. Враховуючи вплив діджиталізації на права людини, ми можемо розробляти стратегії та політики, що сприятимуть розвитку суспільства, заснованого на принципах рівності, справедливості та гуманізму.

Щодо інформаційних технологій, то доцільним також зауважити, що Інформаційні технології мають значний вплив на сферу прав людини, сприяючи їх розширенню, захисту та здійсненню. Цифрові інновації створюють нові можливості для доступу до інформації, комунікації та збереження даних, що має прямий вплив перш за все на реалізацію прав людини: інформаційні технології допомагають забезпечити доступ до основної інформації про права людини. За допомогою Інтернету та цифрових ресурсів можна швидко та ефективно знайти текст міжнародних документів, національних законодавств, звіти правозахисних організацій та інші ресурси, що стосуються прав людини.

3.2. Проблеми універсалізації прав людини та культурний релятивізм

Технічний прогрес ХХ-го століття призвів до конфігурації нової реальності, в якій індивіди встановлюють соціальні відносини незалежно від території, на якій вони проживають. Широке поширення Інтернету та поширення телевізійного мовлення означає, що будь-що може стати новиною і будь-яка новина може облетіти земну кулю за частки секунди. Нові глобальні проблеми стали невід'ємною частиною повсякденного життя людей, такі як проблеми глобального потепління, права людини та нестача питної води.

Так, розвиток, який відбувся у ХХ-тому столітті відіграв важливу роль у створенні нової реальності, яка відрізняється від попередніх епох. Цей прогрес охопив інформаційні технології, зв'язок, медицину, транспорт, промисловість, енергетику та інші галузі.

Інформаційний простір перетворився на глобальну мережу, де люди мають доступ до безлічі знань, можуть спілкуватися, обмінюватися інформацією та

взаємодіяти незалежно від географічних обмежень. Це створило нові можливості для освіти, бізнесу, наукових досліджень та культурного обміну.

Технологічний прогрес також змінив підхід до виробництва та промисловості. Впровадження автоматизованих систем, роботів, штучного інтелекту та інших новаторських технологій призвело до підвищення ефективності виробництва, скорочення часу та зусиль, а також до створення нових робочих місць та галузей діяльності.

У сфері медицини технічний прогрес дозволив досягти значних проривів у діагностиці, лікуванні та профілактиці хвороб. Впровадження нових медичних технологій, електронних систем збереження та обміну медичною інформацією допомагає поліпшити якість медичних послуг, забезпечити більш точні діагнози та ефективне лікування.

Однак, разом з технічним прогресом приходять і нові виклики та проблеми. Питання конфіденційності даних, приватності, кібербезпеки стають дедалі важливішими. Також виникають питання етичного використання технологій, регулювання штучного інтелекту та автоматизації, а також впливу технологій на соціальну сферу та робочі місця.

Тож прогрес ХХ-го століття безсумнівно перетворив світ і привніс багато позитивних змін. Проте, важливо враховувати його виклики та проблеми, і розвивати технології з відповідальністю, забезпечуючи гармонію між технічним прогресом, економікою, соціальною справедливістю та захистом прав людини.

Сприйняття того, що людина належить світу, стає дедалі сильнішим, особливо коли солідарність або можливості можна знайти поза національними кордонами. Подібним чином, оскільки все більше компаній стають міжнародними та транснаціональними, можливість купувати та продавати товари в будь-якій точці світу або навіть простий факт обміну інформацією в соціальних мережах онлайн – усе це посилює усвідомлення приналежності до глобального суспільства. Універсалізація відноситься до процесу поширення та застосування загальноприйнятих принципів, стандартів або цінностей на глобальному рівні.

Це означає, що певні ідеї, цінності чи практики, які раніше були обмежені або

характерні для певного регіону чи культури, стають більш універсальними та поширюються на інші частини світу. Універсалізація відбувається у різних сферах життя, таких як культура, економіка, політика, технології та інші. Наприклад, універсальні цінності, які включають рівність, справедливість, толерантність та інші, набувають все більшої ваги і прийняття у багатьох країнах та культурах.

Технологічний прогрес та глобалізація інформації сприяють поширенню ідей та практик у всьому світі. Універсалізація може мати як позитивні, так і негативні наслідки. З одного боку, вона сприяє обміну знаннями, розширенню горизонтів та взаємному зближенню різних культур та народів.

Вона може сприяти зростанню економічного розвитку, підвищенню якості життя та покращенню умов проживання людей. З іншого боку, універсалізація може призводити до втрати унікальних культурних та ідентичних особливостей. Вона може порушувати суверенітет країн та відчуження самовизначення народів.

Також вона може призводити до нерівності та негативних соціальних наслідків, якщо не враховується контекст та особливості кожної конкретної ситуації. Успіх універсалізації полягає у забезпеченні балансу між загальноприйнятими принципами та повагою до різноманітності та особливостей кожної культури та нації. Важливо враховувати потреби та голос кожної людини та сприяти розвитку різних форм самоврядування та демократії.

Також необхідно встановлювати механізми міжнародної співпраці та діалогу, щоб вирішувати спільні проблеми та протистояти викликам глобального характеру. Універсалізація є постійним процесом, який потребує участі всіх суб'єктів світового співтовариства. Вона має сприяти побудові більш справедливого, рівного та гармонійного світу, де всі люди можуть реалізувати свій потенціал та жити у мирі та гідності.

Універсалізація в контексті прав людини відноситься до процесу встановлення та застосування загальновизнаних принципів та норм, що гарантують права, свободи та гідність кожної людини, незалежно від її національності, раси, статі, релігії чи інших характеристик. У своїй книзі «Мистецтво управління державою», Маргарет Тетчер, відомий політик, розглядаючи Хартію

фундаментальних прав Європейського Союзу, наголошує на меті цього документа. Вона вказує, що при детальному вивченні кожної статті Хартії неможливо не помітити певну спрямованість: «ця мета полягає в підпорядкуванні суверенних держав, демократичних процедур прийняття рішень і національного законодавства міжнародним інститутам і групам тиску» [95, с. 311].

Універсалізація передбачає, що права людини є невід'ємними та незалежними від політичних, економічних чи соціокультурних умов. Вона покликана забезпечити, щоб кожна людина мала доступ до основних прав та свобод, таких як право на життя, свободу вираження, рівні можливості та справедливе судочинство. Хартія фундаментальних прав Європейського Союзу втілює волю кожного члена ЄС, а також самого ЄС.

Цей документ покладається на два основні принципи права ЄС: повагу до основних прав людини в національному і міжнародному праві [27, с. 167]. Універсальні принципи прав людини закріплені у міжнародних документах, таких як ЗДПЛ, МПГПП і МПЕСКП. Ці документи є загальноприйнятими та є нормативною основою для захисту прав людини на міжнародному рівні.

Відповідні норми юридичного характеру, що стосуються прав людини, включаються в різноманітні програмні документи міжнародних організацій. За словами відомого футуролога У. Бека, особливістю процесу глобалізації сьогодні є «розширення, зміцнення та стабілізація взаємодіючих регіонально-глобальних мереж зв'язку, медіа самоідентифікація, а також соціальних просторів і їх телевізійних потоків на культурному, політичному, економічному та військовому рівнях» [2, с. 28]. Універсалізація має важливе значення для забезпечення справедливості та рівності у світі.

Вона сприяє зменшенню нерівностей, дискримінації та соціальних нерівностей, а також підтримує принципи правової держави та демократії. Універсалізація прав людини сприяє розвитку громадянського суспільства, підтримує стабільність та мир у міжнародних відносинах. Держава втрачає свою позицію на міжнародній арені внаслідок з'явлення «нестандартних» систем управління. Як стверджує С. Стрейндж, «безіменні сили світових ринків нині

мають більшу потужність, ніж держави, яким колись належала політична влада... Зменшення впливу держав має своє відображення в тому, що влада все більше переходить до інших інституцій і об'єднань, до місцевих та регіональних органів» [193, с. 4].

Проте, універсалізація прав людини є складним завданням, оскільки вимагає спільних зусиль та діалогу між культурами, релігіями, політичними системами та іншими суб'єктами. Вона потребує врахування контексту, особливостей та потреб різних країн та народів, але при цьому не повинна піддаватися політичним маніпуляціям або інтерпретаціям, що призводять до порушень прав людини. Оскільки світова система управління перетворюється, то повна здатність держави контролювати та захищати права людини в умовах кризи суверенітету є обмеженою. За поглядами гіперглобалістів (зокрема, К. Омае), традиційні методи соціального захисту стають застарілими і важкими в реалізації. Повноваження і легітимність національних держав поставлені під сумнів: національні уряди стають менш здатними контролювати внутрішні події, а також задовольняти потреби своїх громадян. Економічна і політична влада проходять процес денаціоналізації, а національні держави, які займали центральну роль, все більше перетворюються на «перехідні організації для управління економічними процесами» [176, с. 149].

Універсалізація прав людини має бути прагматичною та реалістичною, враховуючи особливості кожної країни та культури, але при цьому не знижуючи вимог до захисту та забезпечення прав людини. Вона вимагає постійного моніторингу, дотримання міжнародних стандартів та залучення громадськості до процесу захисту прав людини.

Суть нового підходу полягає в формуванні та розробці концепції глобальної відповідальності, філософському осмисленні її природи та дослідженні проблеми розподілу відповідальності між глобальними акторами, зокрема, сферою глобальної економіки. Важливим аспектом цього підходу є забезпечення справедливості та розробка принципів розподілу відповідальності за дотримання прав людини між державами та недержавними акторами [157, с. 283].

Універсалізація прав людини є невід'ємною частиною будь-якої сучасної

демократичної та правової системи. Вона покликана забезпечити, щоб кожна людина мала можливість реалізувати свій потенціал та жити в гідності. Універсалізація прав людини вимагає постійного зусилля та підтримки з боку міжнародного співтовариства та кожної людини, яка відстоює свої права та права інших.

Універсалізація прав людини є однією з ключових метою глобальних зусиль у сучасний період глобалізації. Глобальний контекст намагається забезпечити, щоб усі люди, незалежно від їхньої національності, релігії, етнічності чи соціального становища, мали доступ до основних прав та свобод. Однак, універсалізація прав людини не є легкою задачею, адже виникають ряд проблем, які ускладнюють цей процес у часи глобалізації.

Важливо відзначити, що універсальність прав людини полягає в їх вродженій природі та застосовується до всіх індивідів, незалежно від їхніх індивідуальних характеристик. Ці права мають загальний характер, у відміну від того, щоб застосовуватися лише до окремих осіб або груп залежно від їхньої приналежності до певного класу (наприклад, релігії, раси, етносу). Більше того, права людини є властивістю, що може універсалізуватися.

Універсалізація прав людини є важливим напрямом правової політики у міжнародному масштабі. Це означає, що права людини повинні бути захищені і дотримуватися незалежно від національності, культури, соціального статусу чи політичних установок. Визнання універсальності прав людини відкриває шлях до створення міжнародних норм, стандартів і механізмів, спрямованих на їхню охорону та забезпечення [56, с. 115].

Різні культури, традиції та цінності можуть мати різний погляд на окремі права людини. Наприклад, ідеї про роль жінок, права геїв та лесбійок, аборти та релігійні свободи можуть сильно відрізнятися між різними культурами. Це може призводити до викликів при універсалізації прав людини, оскільки існуючі різниці у культурних переконаннях можуть заважати прийняттю загальноприйнятих стандартів.

Ідея права виявляється через поняття належності, що не має рефлексивного

характеру. У демократичних суспільствах, вимога свободи висувається як «першочерговий обов'язок». Проте, використання свободи на рівні закону передбачає свободу вибору та рефлексію на рівні правових норм. Ви маєте можливість обирати будь-яку форму поведінки, але позитивне оцінювання буде надано лише вашій обґрунтованій свободі, яка має характер дозволу або заборони, відповідно до норми. У цьому контексті обов'язок і примус розглядаються як засоби, що корелюють з гарантуванням та забезпеченням правової свободи, а не навпаки. Таким чином, свобода, реалізована як «примусовий обов'язок», набуває тиранічних рис. Схожі нетипові погляди на феномен свободи можна знайти у деяких сучасних філософсько-політичних працях [183].

Універсальність прав людини часто стикається з політичним опором. Країни, які мають проблеми з дотриманням прав людини, можуть сприймати універсальні стандарти як втручання у свою суверенність. Це може призвести до відмови від співпраці або використання вето на міжнародних форумах, що ускладнює універсалізацію прав людини.

Реалізація приватних інтересів може бути забезпечена лише за умови виконання обов'язків відповідних осіб, діяльність яких регулюється нормами публічного права. Існує взаємозв'язок між реалізацією приватних інтересів і покладеними на них обов'язками. Без такого виконання не можна вимагати їх здійснення, тому суб'єктивні претензії, пов'язані з цим, не можуть бути розглянуті як право. З іншого боку, норми публічного права визнаються нормами соціальної поведінки громадян лише в тому випадку, якщо ці норми узгоджуються з етичними пристрастями індивідуальної громадянської автономії. Отже, будь-яке обґрунтування приватно-правових інститутів тісно пов'язане з оптимізацією їх відношень з публічним правом, і лише при розв'язанні цього питання можна говорити про правову саморегуляцію суспільства, яка втілює ідею демократії [170, с. 6].

Глобалізація може спричиняти збільшення економічних нерівностей між країнами та внутрішньо. Нерівність у розподілі ресурсів та доступі до освіти, охорони здоров'я та життєвого рівня може призводити до порушення прав людини.

Бідніші та вразливіші верстви населення часто стикаються з обмеженим доступом до основних прав та свобод, а це ускладнює універсалізацію прав людини.

При розгляді та обґрунтуванні правової нормативності, яка призначена для регулювання суспільних відносин навіть на рівні окремих національних держав, необхідно враховувати складну систему цільових параметрів, які впливають на спрямованість та ефективність закону, де ця нормативність втілюється. Зараз спостерігається поглиблення елементів демократії в політичному житті, оскільки деліберативна модель підкреслює, що легітимність влади та суспільна згода найкраще досягаються завдяки комунікативним процедурам, таким як раціональний дискурс, діалоги, аргументована суперечка, конструктивна критика, компроміси, соціологічні опитування, референдуми тощо. Учасники цього дискурсу мають дивитися на світ очима інших, бути готовими відмовитися від своїх особистих уподобань, якщо це сприяє досягненню компромісу. Це стає можливим завдяки вільному вибору та на основі переконливих аргументів [149, с. 82].

Універсальність прав людини може бути обмежена недостатньою реалізацією та забезпеченням цих прав на практиці. Багато країн виявляються неспроможними або неохочими виконувати свої зобов'язання перед правами людини, що призводить до порушення прав та безкарності. Це ставить під загрозу універсальність прав людини та послаблює їх вплив у глобальному контексті.

Очевидно, що зростає як ступінь складності права, так і його функціональна сфера: його предметне поле розширюється одночасно на «внутрішній» (локальний) і «зовнішній» (регіональний і глобальний) рівні. На внутрішньому рівні право має узгоджувати інтереси суб'єктів приватного і публічного права в межах національного законодавства, тоді як на зовнішньому рівні «елементарними» суб'єктами виступають держави і наднаціональні інститути [143, с. 11].

Незважаючи на ці проблеми, важливо прагнути до універсалізації прав людини в часи глобалізації. Забезпечення всім людям основних прав та свобод є важливим кроком до побудови справедливого та гуманного світу. Розв'язання цих проблем потребує спільних зусиль міжнародної спільноти, діалогу між культурами

та країнами, а також практичних заходів для забезпечення дотримання та захисту прав людини. Тільки шляхом співпраці та зусиль усіх сторін можна досягти прогресу у напрямку універсальності та захисту прав людини у глобальному світі.

Така зміна акцентів у правових пріоритетах, з фокусування на «праві держави» на «право людини», безсумнівно, сприяє подальшому розвитку правового регулювання з орієнтацією на гуманістичні цінності. Проте, варто відзначити і протилежний бік цього процесу: поряд з позитивними аспектами такої еволюції існує своєрідний антропологічний парадокс глобалізації. Цей парадокс полягає в тому, що кількість осіб, які залучені до процесу, значно менша, ніж кількість виключених. В сучасному світі переважна більшість населення менш розвинених країн відчуває негативні наслідки глобалізації, бачачи себе переважно як дешеву робочу силу. Міграція населення з країн «глобального Півдня» до «глобальної Півночі», яка впливає з природного інстинкту самозбереження та бажання покращити умови життя і перспективи, а також потік промислових товарів, послуг і капіталу, суворо контролюються, так само як і експорт сільськогосподарської продукції з «глобального Півдня». Це стає фактором загострення прогресивного зростання численної частини населення, яке виключено з можливостей досягнення успіху у сучасному соціальному, економічному, культурному і політичному просторі. Отже, сучасне людство потребує справжньої солідарності [190, с. 564].

Культурний релятивізм є філософською концепцією, яка стверджує, що цінності, норми та переконання повинні сприйматись і бути оцінювані в контексті культур, в яких вони існують. Згідно з цією концепцією, не існує об'єктивних міркувань про те, що є правильним чи неправильним, морально чи не морально, а все залежить від культурних норм та контексту.

Недоліком соціальної сегрегації є зростання рівня злочинності, пов'язаної з етнічними, расовими, міжконфесійними та іншими конфліктами, що загрожує пріоритету права як на національному, так і на міжнародному рівнях. Це приводить до розширення сфери правового регулювання з метою забезпечення правових механізмів запобігання та врегулювання таких конфліктів [147, с. 276].

У контексті прав людини, культурний релятивізм може представляти виклик. Він може стверджувати, що існують різні культурні переконання та практики, які відображаються у різних визначеннях та розумінні прав людини. Наприклад, деякі культури можуть мати інше розуміння ролі жінок, свободи вираження, релігійних прав або прав сексуальних меншин.

У разі подальшого наростання розриву між формальним статусом людини як «основної цілі» соціально-політичного та правового прогресу і реальним перетворенням більшості людей на засіб, що використовується меншістю для збереження та примноження їхнього благополуччя, ймовірно, загострюватиметься «антропологічна криза» глобалізації, де одним з основних проявів є зростання ступеня «відчуження» індивіда від суспільства та зростання антисоціальної агресії. Це підтверджується активізацією терористичної діяльності, де окремі особи (терористи-одиночки) вчиняють масові акти насильства (наприклад, у США) [187, с. 27].

Однак, варто зазначити, що ідея універсальності прав людини базується на принципі, що деякі права є неодмінними для гідного життя кожної людини, незалежно від її культурного, релігійного чи етнічного походження. Міжнародні документи встановлюють основні права, які повинні бути гарантовані кожній особі.

У сучасних дослідженнях ці кризові стани і тенденції розглядаються як результат того, що людина, прагнучи до безпеки, комфорту та влади, розширила своє панування над світом і набула великої кількості різноманітних пристроїв і винаходів, при цьому втрачаючи ті якості, що дозволяли їй жити у її первісному незайманому природному середовищі. В останні роки баланс між прогресом і культурою людини, а також між прогресом і її біофізичними можливостями серйозно порушився. Завдяки цьому, рівень психологічної адаптації людини до штучності та швидкого темпу сучасного життя залишається недостатнім. Ігнорування цих нагальних проблем може призвести до серйозних та непоправних наслідків, як для індивіда, так і для суспільства в цілому [134; 165].

Урізноманітнення культур та розмаїття переконань можуть породжувати

напруження між принципом універсальності прав людини та культурним релятивізмом. Важливо знайти баланс між повагою до культурної різноманітності та забезпеченням захисту основних прав людини. Компроміс можна досягти через діалог, взаєморозуміння та пошук спільних цінностей, які можуть бути визнані всіма культурами.

Також варто відзначити, що розвиток постіндустріальної цивілізації необхідно невід'ємно супроводжувати змінами у всіх правових інститутах. Амбівалентність прогресу надає людині непередбачувані можливості для самовираження в природному та соціальному житті, але одночасно збільшує ризик, пов'язаний з використанням нових технологій проти «однодумців» і спричиняє негативні наслідки у вигляді екологічних проблем, викликаних порушенням рівноваги між суспільством і природою [153; 210].

Відстоювання універсальних прав людини не означає ігнорування культурних розбіжностей, але передбачає, що деякі мінімальні стандарти прав людини повинні бути дотримані всіма країнами та культурами. Це вимагає постійного діалогу, освіти та співпраці між різними культурами, щоб забезпечити розуміння та підтримку універсальних цінностей прав людини.

Важливо зауважити, що права людини, незалежно від їх конкретної форми, є комплексним явищем, якому притаманне різноманітне аксіологічне забарвлення та соціокультурний релятивізм. У контексті універсальності прав людини, яка здебільшого акцентується в сучасному дискурсі, слід розуміти загальноприйнятну формулу, яка відображає згоду міжнародного співтовариства щодо важливості кожної особи, необхідності її підтримки та збереження через визначені національні механізми. Універсальність прав людини базується на злитті їх світоглядних, моральних, соціокультурних та національних особливостей, досягаючи єдності в багатоманітності, а не в однаковості змісту. Тому неправильно розуміти універсальність прав людини як пристосування їх конкретного змісту до певного міжнародного стандарту, який претендує на статус всезагального [90, с. 73].

Таким чином, виклики, пов'язані з культурним релятивізмом, не повинні послаблювати зусилля спільноти міжнародного співтовариства з пропагування та

захисту прав людини. Важливо прагнути до побудови глобального консенсусу, що базується на загальноприйнятих принципах універсальних прав, з урахуванням культурних особливостей та контексту, з метою підтримки гідності та свободи кожної людини.

3.3. Розвиток прав людини на сучасному етапі в Україні

Загальнолюдські цінності, загальні для всіх цивілізацій і правових систем, передусім включають права людини, це є основою, на якій ґрунтується ідея універсальних прав людини. Вони є незаперечними та недоторканими принципами, що стосуються всіх і кожного, незалежно від їхнього походження, культурної, етнічної чи релігійної приналежності.

Загальнолюдські цінності, які включають права людини, виражають найважливіші принципи гідності, свободи, рівності та справедливості. Вони визнають, що кожна людина має невідчужувані права, які повинні бути поважними, захищеними та гарантованими державою та суспільством.

Ці цінності є загальними для всіх цивілізацій та правових систем. Принципи загальнолюдських цінностей, які включають права людини, є основою для будівництва демократичного суспільства, де кожна людина має можливість реалізувати свої потреби, розвиватися та жити в гідності, що сприяє побудові справедливого, толерантного та рівноправного суспільства, де кожна людина є рівноцінним членом.

Розвиток суспільства та держави нерозривно пов'язаний із соціальною відповідальністю кожного громадянина та рівнем його політичної і правової культури, а також здатністю розуміти своє місце і мету в соціумі. Переведення цих ідеалів в реальність стає вирішальним для спільного процвітання суспільства і демократії.

Питання прав людини стають дедалі актуальнішими для України, оскільки країна активно працює над своєю європейською інтеграцією і має амбіції стати важливим гравцем в європейському співтоваристві. Саме в цьому контексті

феномен прав людини стає центральним, оскільки з європейською інтеграцією пов'язана і необхідність впровадження великої кількості правових стандартів, які регулюють права і свободи особи.

Ці європейські стандарти фактично формують норми і принципи, які регулюють права людини в Україні. Інтеграція в європейське співтовариство вимагає від країни впровадження та дотримання цих стандартів, і їх реалізація в українському суспільстві вимагає зусиль кожного громадянина. Від їхньої активної участі в будівництві культури прав та правової свідомості залежить успіх цього процесу і майбутнє України в європейському співтоваристві [20, с. 11-12].

У цілому розвиток є процесом змін та вдосконалення, який відбувається з часом і включає різні аспекти життя, такі як соціальні, економічні, культурні, наукові та технологічні сфери. Він передбачає прогрес, розвиток нових можливостей та досягнення більш високого рівня функціонування, може охоплювати широкий спектр сфер, включаючи освіту, науку, технології, економіку, політику, культуру, соціальний прогрес та інші аспекти суспільного життя. Він вимагає інновацій, змін, адаптації до нових умов та викликів. Розвиток може стосуватися груп, організацій, країн та навіть світового співтовариства в цілому.

Центральною ідеєю розвитку є стале покращення та прогрес. Це включає розширення можливостей, підвищення якості життя, покращення умов праці та навколишнього середовища, забезпечення рівних можливостей та справедливості. Цей процес може бути багатовимірним і варіюватися в різних контекстах. Він може включати економічний розвиток, соціальний прогрес, політичну стабільність, культурний розвиток, наукові досягнення та багато інших аспектів.

У загальному розумінні розвиток є процесом покращення і змін, спрямованим на досягнення кращого стану, як для індивідів, так і для суспільства в цілому.

Доктрина і поняття прав людини мають постійно розвиватись з кількох причин. Суспільство постійно змінюється, а разом з ним змінюються й потреби та виклики, з якими стикаються люди. Нові технології, соціальні зміни, економічний

прогрес та інші фактори створюють нові ситуації, які вимагають адаптації і розвитку доктрини прав людини, щоб відповідати потребам сучасного світу.

Поняття прав людини повинно поширюватись на всі аспекти життя та всі сфери діяльності. Починаючи з основних прав, таких як право на життя, свободу вираження та недискримінацію, доктрина прав людини повинна розглядати також нові виклики, такі як права в сфері технологій, інтернету, приватності, біотехнологій та інших.

Розвиток прав людини спрямований на запобігання зловживанням та порушенням прав людини. Він враховує нові форми дискримінації, насильства, технологічні загрози та інші ризики, щоб встановити механізми захисту та забезпечити справедливість та рівність для всіх людей, а з розвитком міжнародного права та міжнародних організацій, таких як ООН, Рада Європи та інші, виникає потреба у постійному розвитку доктрини та понять прав людини, щоб відповідати новим викликам та забезпечити їх виконання та захист на міжнародному рівні.

Тож необхідно підкреслити, що постійний розвиток прав людини є необхідним для того, щоб вони відповідали сучасним вимогам, викликам і потребам людей, а також забезпечували ефективний захист прав людини у всіх аспектах життя та на всіх рівнях – від місцевого до міжнародного.

Нині становлення системи правозахисних інституцій та визначення напрямів функціонування правозахисного механізму в Україні зумовлені рядом факторів як внутрішнього, так і зовнішнього характеру. Метою цього процесу насамперед має бути визначено бажання держави виконати свій головний конституційний обов'язок, яким є утвердження та захист прав і свобод людини. Водночас забезпечення належного рівня захисту прав, свобод та інтересів особи є одним із найважливіших завдань будь-якої держави, яка прагне бути визнаною правовою, оскільки однією з основних ознак такої держави є система ефективних засобів правового захисту, що забезпечують людям правову безпеку.

Можливість успішної реалізації окреслених тут завдань держави насамперед залежить від ефективності комплексу уповноважених установ, врегульованих законом і спрямованих на усунення недоліків у функціонуванні таких складових

правового механізму прав людини, як їх захист та реалізація, у тому числі різноманітних форм ефективного правового обслуговування осіб, чії права були порушені, або, у разі загрози порушення таких прав, нормативні процедури для дотримання.

Проте, необхідно враховувати, що реалізація загальнолюдських цінностей та прав людини вимагає постійного зусилля, в тому числі в контексті конкретних суспільних, політичних та економічних умов. Проблема забезпечення прав людини наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття стала однією з найактуальніших проблем людства і має складні внутрішні та міжнародні аспекти прояву.

Внутрішні аспекти проблеми забезпечення прав людини відображаються у внутрішніх політичних, соціальних і економічних процесах країн. Нестабільність політичних систем, авторитарні режими, корупція, недостатня розвиненість правової системи та відсутність ефективного механізму захисту прав людини є серйозними проблемами, що перешкоджають гарантуванню прав і свобод громадян. Національні закони та політики часто не відповідають міжнародним стандартам прав людини, що породжує порушення правової безпеки та несправедливість.

Міжнародні аспекти проблеми забезпечення прав людини включають порушення прав людини на міжнародному рівні, конфлікти та війни, міграцію та біженців, тероризм та насильство. Порушення прав людини відбуваються в різних країнах світу, де громадяни піддаються політичному переслідуванню, насильству, дискримінації, незаконному утриманню під вартою та іншим формам поганого поводження. Конфлікти та війни призводять до масових порушень прав людини, геноциду, етнічної чистки та систематичних злочинів проти людства.

Міграція і біженці також відіграють значну роль у проблемі забезпечення прав людини. Наростаючий потік мігрантів та біженців, спричинений війнами, конфліктами, репресіями та економічною небезпекою, створює складну ситуацію для захисту їх прав і гідного ставлення. Брак ефективного міжнародного співробітництва у цьому питанні призводить до загострення гуманітарної кризи і порушення прав людини.

Шлях до універсалізації прав людини був досить складним і суперечливим. Тривалий час вважалося, що концептуальні уявлення про права людини суттєво відрізняються в різних цивілізаціях, тому відкидалась будь-яка можливість їх універсалізації, принаймні на рівні міжнародного документа, який встановлює мінімальні стандарти забезпечення та захисту прав людини. Вони розглядалися як внутрішня справа кожної держави чи цивілізації, яка може мати власний погляд на їх природу та рівень забезпечення та захисту. Спроби концептуальної «вестернізації» прав людини, тобто спроби поширити західноєвропейські уявлення про них та їх обсяг на інші країни та цивілізації, особливо за допомогою тиску, зустрічали різкий опір і часто закінчувалися фіаско.

Проблема забезпечення прав людини на початку XXI століття все ще є глобальною та вимагає спільних зусиль країн та міжнародних організацій для її вирішення. Необхідно зміцнювати правовий захист, розвивати демократичні інститути, боротися з корупцією та беззаконням, забезпечувати доступ до справедливості та забезпечувати рівність перед законом для всіх громадян.

Міжнародно-правові документи, що стосуються прав людини, відіграють надзвичайно важливу роль у внутрішньому законодавстві України. У рамках Угоди про асоціацію з Європейським Союзом особлива увага приділяється верховенству права та повазі до прав людини і основних свобод (стаття 14) [103].

Основним принципом Угоди про асоціацію, як зазначено у статті 2, є повага до демократичних принципів, прав людини і основних свобод. Аналіз змісту Угоди про асоціацію дозволяє зробити висновки, що у сфері прав людини особливе значення набувають наступні питання: зміцнення та підвищення ефективності судової влади; захист персональних даних; співробітництво у сфері міграції; реалізація права на працю та забезпечення трудових прав працюючих; захист прав на життя і свободу пересування; забезпечення інформаційних прав [103].

Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом визнає важливість дотримання принципів прав людини та зобов'язує сторони до спільних зусиль у цьому напрямку. Вона є правовою основою для зміцнення захисту прав людини в Україні та сприяє покращенню законодавства та практики їх реалізації.

Національна стратегія у сфері прав людини [75] є ключовим документом, який визначає шляхи та механізми для реалізації та захисту прав людини в Україні. Цей документ спрямований на вирішення системних проблем, що існують у сфері прав людини і має на меті створення необхідних механізмів та інструментів для їх ефективної реалізації.

Стратегія передбачає розробку комплексних заходів, спрямованих на забезпечення рівних прав і свобод для всіх громадян, незалежно від їх статусу, походження, релігійних переконань чи інших характеристик. Вона включає в себе такі аспекти, як запобігання дискримінації, забезпечення доступу до правосуддя, захист вразливих груп, просування гендерної рівності, свободи слова, права на освіту, охорону здоров'я та багато інших.

Одним із важливих аспектів Стратегії є створення ефективних механізмів моніторингу, контролю та звітності, які дозволять оцінювати стан дотримання прав людини, виявляти порушення та приймати відповідні заходи для їх запобігання та усунення. Такі механізми включають роботу омбудсмена, національних і міжнародних механізмів звітності, розробку імплементаційних механізмів та інше.

Окрім того, Стратегія сприяє розвитку партнерського підходу, включаючи співробітництво з громадськими організаціями, міжнародними організаціями та іншими зацікавленими сторонами. Це дозволяє об'єднувати зусилля всіх зацікавлених сторін для досягнення спільних цілей у сфері прав людини.

Так, Національна стратегія у сфері прав людини є важливим інструментом для реалізації та захисту прав людини в Україні. Вона спрямована на розв'язання системних проблем та створення необхідних механізмів, що допоможуть забезпечити всебічний захист прав і свобод кожного громадянина країни.

Таким чином, міжнародно-правові акти у сфері прав людини мають суттєве значення для України, встановлюючи стандарти і принципи, які сприяють забезпеченню поваги до прав людини, розвитку демократії та побудові справедливого суспільства. Виконання зобов'язань, передбачених цими актами, є важливим кроком до забезпечення захисту та реалізації прав людини в Україні.

Процес європейської інтеграції України у сфері прав людини на сьогоднішній

день перебуває безумовно в активному етапі розвитку, однак цей процес ускладнюється сучасною реальністю країни, пов'язаною як з окремими питаннями взаємодії громадського суспільства з органами державної влади та органами місцевого самоврядування, так і з повномасштабним вторгненням російської федерації.

Слід зазначити, що стратегічні цілі, визначені у Стратегії у сфері прав людини, реалізуються повільно, що частково пояснюється складними внутрішніми та зовнішніми факторами. У рамках європейської інтеграції важливим є перетворення системи управління, яке базується на принципах доброго врядування. Ці принципи передбачають високий рівень гарантій у всіх сферах життя.

Тож реформи, які здійснюються в рамках євроінтеграційного процесу в Україні, прямо пов'язані з поліпшенням реалізації та захисту прав людини і вимагають від держави неухильного дотримання положень Угоди про асоціацію та планового виконання обов'язків, що стосуються адаптації законодавства України. Це є важливим етапом для забезпечення високого рівня захисту прав людини відповідно до європейських стандартів та цінностей.

У межах України проблеми захисту прав людини тісно пов'язана з недостатнім рівнем дотримання державою закріплених у Конституції України прав і свобод людини, що проявляється як у певних труднощах реалізації деяких із них (насамперед, це стосується соціально-економічних прав: незабезпеченість працівників адекватними заробітними платами, недостатній рівень соціального захисту, відсутність доступу до якісної медичної допомоги та освіти – це лише кілька аспектів проблеми, часто громадяни, особливо з вразливих категорій населення, змушені стикатися з невизначеністю та відчуттям безпорадності у боротьбі за свої соціальні та економічні права), так і та в недостатньому рівні їх захищеності від правопорушень.

Звертаючись до академічних джерел, можна помітити думку, що набір прав, які гарантує стаття 64 Конституції України, та які відтіняють подібні положення МПГПП, відзеркалює намір Конституції захищати ті права і свободи, які не

повинні заважати досягненню цілей влади під час воєнного або надзвичайного стану і які повинні дотримуватися за всіх обставин.

Ця позиція частково відрізняється від концепції прав людини як природних і невід'ємних прав, оскільки оцінка обмеження певних категорій прав людини не повинна базуватися на досягненні мети і цілей влади. Такий підхід усуває вагомість прав людини, оскільки він може призвести до висновку, що обмеження права людини допустиме з метою досягнення цілей влади. Такий поспіх та радикальність у поданні законодавця при формуванні норм стають причиною грубих порушень фундаментальних конституційних прав людини. Часто, навіть дотримуючись «букви закону», права людини піддаються суворому обмеженню [40, с. 30].

Відповідно до результатів рейтингу опублікованих на сайті міжнародної громадської організації World Justice Project, у 2021 році Україна посіла 74 місце серед 139 країн за верховенством права [206], а вже в 2022 році 76 місце серед 140 країн [207]. У 2021 році за фактором «7. Цивільне правосуддя» Україна зайняла 64 місце, за фактором «8. Criminal Justice», вона, на жаль, займає лише 91 місце з 139 країн світу, в яких проводилося таке дослідження. У той час як у 2022 році за фактором «7. Цивільне правосуддя» Україна зайняла 67 місце, за «8. Criminal Justice», Україна зайняла 92 місце з 140 країн світу, в яких проводилося таке дослідження.

Порушення прав людини також спостерігаються у сфері правосуддя, свободи слова та інформації. Незалежність судової системи не завжди забезпечується, що призводить до необґрунтованих вироків та порушень процесуальних гарантій. Захист свободи слова та незалежних медіа є важливим аспектом прав людини, однак, в Україні часто спостерігаються випадки обмеження свободи висловлювання та намагання контролювати засоби масової інформації. Наприклад, експерти Інституту масової інформації в Україні зафіксували 243 випадки порушень свободи слова в Україні протягом 2019 року. З них 172 випадки стосувалися фізичної агресії проти журналістів [87]. Для порівняння: 567 порушень свободи слова зафіксували у 2022 році. З них 470 порушень вчинила Росія внаслідок свого повномасштабного вторгнення в Україну [118], а недовіра до

державних інституцій та низький рівень їх легітимності ускладнюють забезпечення прав людини та підривають довіру громадян до системи влади.

В одному з оціночних документів GRECO щодо України – Четвертий раунд оцінювання, Запобігання корупції щодо депутатів, суддів і прокурорів, Звіт про відповідність, Україна, ухвалений GRECO на її 76-му пленарному засіданні (Страсбург, 19-23 червня 2017 р.) – було зазначено, що хоча деякі законодавчі ініціативи були вжиті попереднім законодавчим органом для врахування рекомендацій GRECO, більшість із них, очевидно, було скасовано [144].

Необхідно зазначити, що права і свободи людини і громадянина, закріплені в чинній Конституції України, не є вичерпними, тобто в майбутньому система прав і свобод може бути розширена і вдосконалена. Слід зазначити, що положення статті 3 Конституції України деталізовано в численних статтях її розділу II «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина», норми яких не можна розглядати поза зв'язком із принцип визнання людини, її прав і свобод найвищою цінністю, і, звичайно, вони не можуть бути змінені чи доповнені всупереч цьому принципу [47].

Незалежна Україна та її правова система можуть існувати лише в європейському цивілізаційно-ментальному вимірі, водночас слід усвідомлювати, що наша держава наразі лише на початку свого повернення до Європи та європейських цінностей.

Не можна не відзначити, що науковці займалися дослідженням проблем прав людини в Україні, однак єдиного підходу щодо системи прав людини в Україні не впроваджено. У науці відомі результати досліджень прав людини в Україні, що, безумовно, є важливим, але не відображає повної картини комплексної природи. Права громадян – це складові єдиного механізму захисту прав громадян, який покликаний забезпечити відновлення права, усунення перешкод у його реалізації, запобігання порушенням і відшкодування моральної та матеріальної шкоди. Зокрема, захист охоронюваних законом суб'єктивних прав, свобод та інтересів здійснюється в порядку, встановленому законом, тобто шляхом використання відповідних форм, засобів і способів захисту [181, с. 476].

Тема утвердження та забезпечення прав людини є важливою та актуальною, особливо в контексті конфліктів та воєнних ситуацій, які можуть серйозно підірвати та порушити права людини. Так, на травень 2022 року Генеральний прокурор зафіксував майже 10 тисяч правопорушень, які були вчинені військовослужбовцями росії на території України [36].

Утвердження прав і свобод людини – це їх визнання державою, яке в контексті реалізації може здійснюватися різними засобами, шляхом відповідних дій держави, її органів та посадових осіб, наприклад, шляхом проголошення в деклараціях, заявах, закріплення прав людини в Конституції, інших законах, участь у підготовці та прийнятті міжнародних документів з прав людини шляхом приєднання до відповідних міжнародних договорів та їх ратифікації.

Забезпечення прав і свобод людини – це створення належних умов для реалізації прав і свобод людини, що включає такі три телеологічні домінанти (цільові напрями) діяльності держави: сприяння реалізації прав і свобод людини (через позитивний вплив на формування їх соціальних гарантій); захист прав і свобод людини (шляхом вжиття заходів, зокрема правових, щодо запобігання правопорушенням); захист прав і свобод людини (у разі порушення будь-яким суб'єктом) [192; 137; 125].

Ситуація в Україні, де триває війна, робить цю тему особливо актуальною: зараз реальний захист прав людини є однією з найгостріших проблем української дійсності. Це є одним із найважливіших завдань не лише функціонування, але й існування України. Тому слід пам'ятати, що гарантувати дотримання прав людини в Україні можливо лише шляхом ефективного реформування системи влади та дотримання комплексного підходу до гарантування прав людини як державою, так і суспільством.

Сучасність, у якій існують війни ставить перед світом безліч проблем, особливо що стосується порушення прав людини. Війна і конфлікти, які тривають у різних куточках світу, призводять до серйозних порушень прав людини та гуманітарних криз. Ці проблеми є актуальними і потребують нашої уваги та негайних заходів для їх вирішення.

По-перше, війна призводить до масового порушення прав на життя і особисту безпеку. Цивільні населення, включаючи жінок, дітей та вразливі групи, стають жертвами насильства, вбивств, тортур, сексуальних злочинів та етнічних чисток. Військові конфлікти також призводять до внутрішнього переміщення та примусової міграції, порушуючи право людини на свободу пересування та місце проживання.

По-друге, війна впливає на право на освіту та розвиток. Багато дітей зазнають перерви у навчанні, їхні школи та університети руйнуються, а доступ до освіти обмежується. Це створює нерівні можливості та поглиблює цикл бідності та нерозвиненості в постраждалих від війни регіонах. Крім того, війна також впливає на культурну спадщину та ідентичність, знищуючи пам'ятки, музеї та історичні об'єкти.

По-третє, війна створює гуманітарну кризу, позбавляючи людей доступу до необхідних медичних послуг, питної води, житла та харчування. Гуманітарні організації часто мають обмежений доступ до постраждалих районів і зазнають перешкод у наданні допомоги. Це призводить до зростання кількості голодуючих людей, хвороб та погіршення загального стану здоров'я населення.

Оскільки війна і конфлікти стають все більш складними та глобальними, міжнародне співтовариство має брати на себе відповідальність за забезпечення прав людини та захист цивільного населення. Необхідно сприяти мирному врегулюванню конфліктів, забезпечувати доступ до гуманітарної допомоги, притягати винних до відповідальності за воєнні злочини та сприяти процесам відновлення та примирення після війни.

Розвиток прав людини в сучасному світі є необхідним для забезпечення миру, стабільності та гармонії у всьому світі. Це вимагає спільних зусиль, співпраці між державами, громадських організацій та громадськості в цілому. Захист прав людини має бути головним пріоритетом, щоб забезпечити гідність, свободу та справедливість для всіх.

З початку 2017 року Freedom House проводить оцінку України за допомогою 100-бальної шкали, присвоюючи країні оцінку від 60 до 62 балів. Загальна оцінка

для України становить «частково вільна». Оцінки виборчих процесів в цілому є позитивними, але існують питання, що стосуються корупції та дотримання процедур [139].

Розвиток прав людини спрямований на захист гідності, свобод та прав кожної людини. Це означає забезпечення належних умов для людей жити безпечно, вільно висловлювати свої думки, практикувати свою релігію, володіти власністю, мати доступ до освіти та медичної допомоги, та інші права, які гарантують їхню свободу та гідність.

Розвиток прав людини сприяє побудові справедливого суспільства, в якому права кожної людини поважаються, а правові норми та механізми забезпечують їх захист. Це сприяє підтримці правової держави, де ніхто не перебуває поза законом, а правосуддя є незалежним та справедливим.

Розвиток прав людини є важливою складовою демократичного суспільства. Гарантовані права та свободи дають людям можливість брати участь у прийнятті рішень, виразити свою думку, брати участь у громадському житті та вибирати своїх представників. Це сприяє розвитку демократичних інституцій та зміцненню громадянського суспільства.

Розвиток прав людини в Україні є важливим для її міжнародного статусу та співробітництва з іншими країнами (наприклад, на початку 2006 року, українське керівництво вважало, що співробітництво рф з НАТО гарантує безпеку України щодо її майбутнього вступу до Альянсу. Вони вважали, що завдяки близьким відносинам з рф, Україна могла переконати Альянс не приймати антиросійських рішень, оскільки Україна як повноправний член НАТО мала право вето. Крім того, українські дипломати стверджували, що Альянс, який ґрунтується на загальних цінностях, таких як демократія, права людини та верховенство права, не має антиросійського характеру. У відповідь на це, російські представники відверто заявляли, що Росія не ділиться цими цінностями [97, с. 68]. Дотримання прав людини є важливим критерієм для отримання підтримки, інвестицій та співпраці з міжнародними партнерами. Країна, яка дотримується міжнародних стандартів прав людини, має більшу вагу та довіру на міжнародній арені.

Враховуючи війну, розвиток прав людини стає ще більш актуальним. Війна часто призводить до порушення прав людини, розумінням цього, розвиток прав людини стає необхідним для захисту та відновлення прав людей, які постраждали внаслідок конфлікту. Це включає забезпечення безпеки, захисту від насильства, надання гуманітарної допомоги, доступу до медичних послуг, освіти та житлових умов.

Крім того, розвиток прав людини в Україні на сучасному етапі також спрямований на побудову мирного та об'єднаного суспільства. Це означає забезпечення прав та участі всіх груп населення незалежно від їхньої національності, релігії, статі чи соціального статусу. Розвиток прав людини сприяє посиленню довіри, розумінню та толерантності між різними групами, що сприяє зміцненню соціального миру та врегулюванню конфлікту.

Узагалі, розвиток прав людини має велике значення для будь-якої країни, оскільки він створює фундаментальні принципи справедливості, свободи та гідності для всіх громадян. Це не тільки сприяє благополуччю та розвитку суспільства, але і відображає важливі цінності, на яких ґрунтується цивілізоване суспільство.

Розвиток прав людини відбувається в процесі поступового покращення і розширення гарантій, свобод і принципів, що визнаються і захищаються у рамках правових норм та міжнародних стандартів.

Прийняття нових законів, конституційних норм, міжнародних договорів та інших правових актів, які розширюють і закріплюють права людини. Це може включати створення нових законодавчих засад, внесення змін до існуючих норм та приведення законодавства у відповідність до міжнародних стандартів.

Розвиток судової практики та розширення інтерпретації прав людини через судові рішення. Суди вирішують спори, пов'язані з порушенням прав людини, і формують прецеденти, які встановлюють нові стандарти захисту прав.

Створення та посилення незалежних органів, комісій, уповноважених осіб, які спеціалізуються на захисті прав людини. Ці органи забезпечують нагляд за дотриманням прав людини, проводять розслідування порушень, надають

консультації та допомогу постраждалим.

Активна участь громадськості, громадських організацій та активістів у захисті прав людини. Громадськість впливає на формування правової політики, здійснює моніторинг дотримання прав і мобілізує громадську думку щодо покращення ситуації з правами людини.

Забезпечення доступу до інформації про права людини, освіти та свідомість про них. Це включає проведення навчальних програм, кампаній, семінарів, розповсюдження інформації через ЗМІ та соціальні медіа. Згідно з концепцією НУШ, сучасний випускник має бути «цілісною особистістю, здатною до критичного мислення»; патріотом «з активною позицією, який діє згідно з морально-етичними принципами і здатний приймати відповідальні рішення, поважає гідність і права людини»; інноватором, спроможним «змінювати навколишній світ, розвивати економіку за принципами сталого розвитку, конкурувати на ринку праці, учитися впродовж життя» [63, с. 6].

Участь країни в міжнародних організаціях, ратифікація міжнародних договорів та співпраця з іншими країнами для забезпечення та захисту прав людини. Міжнародне співробітництво сприяє обміну досвідом, узгодженню стандартів та спільним діям у сфері прав людини.

Розвиток прав людини є процесом постійного вдосконалення і розширення гарантій та захисту прав людини у всіх сферах життя. Цей процес вимагає спільних зусиль уряду, громадськості, правозахисних організацій та міжнародного співтовариства для досягнення рівного та справедливого суспільства.

Розвиток прав людини на сучасному етапі в Україні є одним з пріоритетних напрямів реформ і демократичного будівництва в країні. Україна здійснює значні зусилля для забезпечення та захисту прав людини, враховуючи міжнародні стандарти та норми, до яких вона зобов'язалася.

Одним з важливих кроків у розвитку прав людини в Україні є ухвалення Конституції України, яка гарантує основні права та свободи кожного громадянина. Конституція визнає недоторканність особистого життя, свободу думки, слова, віросповідання, право на справедливий суд, рівність перед законом та багато інших

важливих принципів.

Україна також активно співпрацює з міжнародними організаціями, зокрема з ООН, Радою Європи та ЄС, для зміцнення правової системи та впровадження міжнародних стандартів у сфері прав людини. Країна активно залучається до спільних проєктів та програм, спрямованих на підвищення правової свідомості громадян, покращення роботи правоохоронних органів та судової системи.

Важливим аспектом розвитку прав людини в Україні є боротьба з корупцією, яка є серйозною загрозою для прав і свобод громадян. Україна впроваджує антикорупційні реформи, створює спеціальні органи та механізми для боротьби з цим явищем, а також забезпечує прозорість та відкритість у державному управлінні.

Особлива увага приділяється захисту прав меншин, включаючи мовні та національні меншини. Україна розвиває політику і програми, спрямовані на забезпечення рівних прав та можливостей для всіх громадян, незалежно від їх етнічного походження, релігійних переконань чи інших характеристик.

За останні роки в Україні також спостерігаються позитивні зміни в сфері прав людини, зокрема у сфері свободи слова та доступу до інформації. Зростає активність громадських організацій, журналістів та активістів у висвітленні проблем прав людини, а також у забезпеченні захисту прав порушених громадян.

Однак, виклики і проблеми залишаються. Україна продовжує працювати над вдосконаленням системи правової охорони та забезпечення ефективності механізмів захисту прав людини. Реформи в судовій системі, поліції та інших правоохоронних органах спрямовані на забезпечення незалежності, прозорості та ефективності їх роботи.

Також важливим аспектом є те, що Україна докладаеть зусиль для захисту прав людини на тимчасово окупованих територіях та надає допомогу постраждалим від війни.

Незважаючи на досягнуті успіхи, українське суспільство стикається з викликами та проблемами, такими як корупція, нерівність, дискримінація та соціальна вразливість. Вирішення цих проблем потребує подальших реформ,

мобілізації громадськості та співпраці з міжнародними партнерами.

Україна продовжує залучати громадськість, експертів та активістів до процесу прийняття рішень та розробки політик у сфері прав людини. Забезпечення активної участі громадян та їхнього права на свободу вираження думок є одним із головних принципів демократичного розвитку країни.

Усі ці кроки свідчать про зростання усвідомлення важливості прав людини в Україні та зобов'язання країни перед міжнародним співтовариством. Розвиток прав людини є невід'ємною частиною процесу будівництва справедливого, демократичного та розвинутого суспільства в Україні.

Ще одна актуальна тематика – сучасний стан гендерних питань в Україні є складним і розмаїтим. В останні роки країна зробила значний прогрес у визнанні та захисті прав жінок і забезпеченні гендерної рівності. Проте, багато викликів залишаються невирішеними.

На позитивні зміни в гендерній сфері в Україні впливають ряд законодавчих актів та ініціатив. Наприклад, в 2005 році було прийнято Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків» [74]. Цей закон встановлює основні принципи гендерної рівності, забороняє дискримінацію на гендерній основі та визначає механізми захисту прав жінок.

Однак, незважаючи на існуючі закони, українське суспільство все ще стикається з численними викликами у гендерній сфері. Насильство щодо жінок, включаючи домашнє насильство, статеве насильство та торгівлю людьми, залишається серйозною проблемою. Нерівність у заробітній платі та обмежений доступ жінок до високооплачуваних посад та керівних посад також лишаються актуальними проблемами.

Потреби та інтереси різних соціальних груп, незалежно від їх розміру, мають бути поважні та належним чином представлені у всіх сферах суспільного життя, оскільки це є необхідною основою демократичного суспільства. За допомогою фахового аналізу ситуації можна врахувати різноманітні погляди, сприяти інклюзивності різних соціальних груп, а також виявляти чутливість та критичність.

Наприклад, протягом останнього століття статус жінок зазнав помітних змін.

Ті права та можливості, які вже сприймаються як норма для жінок, такі як доступ до вищої освіти, спадкування, виборче право, працевлаштування на ринку праці та можливість планування репродукції, виборювались протягом тривалого часу в різних країнах світу. Прогрес у досягненні цих прав завдяки фемінізму, яке протягом довгого часу було маловивченим та «страшним» для багатьох членів суспільства [117].

Гендерна нерівність виникає, коли жінки та чоловіки, через систематичний сексизм, фактично не мають рівних прав, можливостей та стереотипів про них. До сьогодні жінки мають меншу представленість у багатьох сферах, включаючи роботу на шахтах, питання безпеки, доступ до освіти, можливості на ринку праці, політичну участь та однакову оплату праці за однаковий обсяг роботи (варто відзначити проблему нерівності заробітної плати [23]). Між чоловіками та жінками існує значна різниця у розмірі заробітної плати. Жінки в Україні в середньому мають вищий рівень освіти, аніж чоловіки. Однак, вони часто працюють на низькооплачуваних посадах та отримують лише 70% від середньої зарплати, яку отримують чоловіки. Найбільш значний розрив у заробітній платі спостерігається в фінансовій сфері, тоді як найменший розрив спостерігається в сільському господарстві, де зарплати, як правило, значно нижчі порівняно з іншими секторами економіки України [89, с. 108]. Крім того, жінки також стикаються з гендерним насильством [58, с. 14].

Так, стереотипи щодо ролей жінок і чоловіків у суспільстві впливають на їхню свободу самовираження та можливість реалізувати свій потенціал. Жінкам часто доводиться стикатися з дискримінацією на роботі, у політиці та в інших сферах життя.

Останніми роками в Україні спостерігається зростання свідомості щодо гендерних питань і активізація громадських рухів, які працюють на користь гендерної рівності. Нарощування освіти з гендерних питань та розширення правового захисту жінок – це деякі з напрямів, на які спрямовуються зусилля в цьому напрямку.

Документом, який впроваджує міжнародний стандарт захисту прав жінок від

усіх форм насильства, зокрема домашнього насильства, та сприяє новим можливостям міжнародного співробітництва у цій сфері, є «Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» (відома також як Стамбульська конвенція).

Стамбульська конвенція є першою міжнародною угодою, яка вводить поняття гендеру. Вона визнає насильство стосовно жінок як порушення прав людини і форму дискримінації, а також встановлює прямий зв'язок між досягненням рівноправності між жінками та чоловіками і протидією насильству щодо жінок. Конвенція має на меті викоринити насильство стосовно жінок і забезпечити їх захист, а також враховує різні аспекти цього явища, включаючи профілактику, захист жертв та покарання винних осіб [77].

Однак, великою проблемою залишається реалізація законодавства та забезпечення його ефективного застосування. Важливо забезпечити доступ до справедливості для жертв гендерного насильства та змінити культурні установки, що лежать в основі стереотипів та нерівності.

Україна має потенціал для подальшого розвитку гендерної рівності та забезпечення прав жінок. Проте, це вимагає тривалого зусилля, спільної роботи держави, громадськості та міжнародних партнерів з метою просування гендерної рівності та захисту прав людини у всіх їхніх аспектах.

Окрім цього протягом останнього десятиліття ЄС, що визначає себе як «спільноту цінностей», зробив права ЛГБТК+-людей невід'ємною частиною так званого процесу «європеїзації» [203, с. 29]. Гендерна та статева рівність стала обов'язковою – хоча й декларативною – умовою для країн, які бажають приєднатися до Союзу. Тим не менш, ці спроби європеїзувати національну гендерну політику та політику рівності ЛГБТІ в країнах Східного партнерства не пройшли легко. Коли на початку 2010-х років ЄС став більш активним у просуванні прав людини ЛГБТІ-людей на міжнародному рівні, Росія стала головним регіональним гравцем, який диктує новий гендерний порядок, заснований на так званих «традиційних християнських сімейних цінностях». З цими змінами тема прав ЛГБТІ вийшла в публічний простір.

Процеси європеїзації в колишніх радянських республіках європейського сусідства розвивалися паралельно з релігійним відродженням і десекуляризацією як «реакцією на примусову секуляризацію радянського режиму» [156, с. 318]. У пострадянській Україні православні церкви почали відновлювати вплив на суспільному та державному рівнях. З поверненням релігії в публічну сферу православне християнство в цих країнах стало одним із основних елементів національної свідомості, що не могло не вплинути на просування гендерної та сексуальної рівності в цих молодих демократіях. У той час як ЛГБТІ-організації та активісти набували популярності в Україні, національні православні церкви перетворилися на головних громадських гравців, які протистоять просуванню прав ЛГБТІ та так званої «гендерної ідеології» (на відміну від Римсько-Католицької Церкви, Східне Православ'я не має центральної доктринальної влади, оскільки воно діє як спільнота автокефальних церков, кожна з яких керується на місцях, проте в Україні православні церкви мають тісні зв'язки з Російською православною церквою).

Ще один важливим сучасним аспектом для України є права людини в контексті інформаційної безпеки. Відповідно до Основних засад розвитку інформаційного суспільства в Україні, поняття інформаційної безпеки визначається як стан, коли життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави захищені від можливої шкоди. Це досягається шляхом запобігання:

1. Неповноті, невчасності та недостовірності використовуваної інформації.
2. Негативному впливу інформації, який може мати шкідливі наслідки.
3. Негативним наслідкам використання інформаційних технологій.
4. Несанкціонованому розповсюдженню, використанню та порушенню цілісності, конфіденційності та доступності інформації.

Такі заходи спрямовані на забезпечення захисту важливих інтересів індивіда, суспільства і держави у сфері інформації, а також на забезпечення безпеки використання інформаційних ресурсів та технологій [76].

І якщо донедавна питання, потреби щодо прав людини стосувалися лише соціальної, у широкому розумінні, сторони життя людей, то в останні десятиліття

вони відображають і зміни, що відбуваються внаслідок активного впливу людини на навколишнє середовище та на природу самої людини [130; 163]. У зв'язку з цим один із напрямів розвитку каталогу прав людини можна пов'язати з новими революційними відкриттями та досягненнями практичної медицини та біології, що стосуються природи людини як біологічної істоти, а саме трансплантації органів та штучного запліднення, вирішення проблеми евтаназії та клонування, існування та використання генетично модифікованих (трансгенних) продуктів тощо. Винайдення та використання цих відкриттів, які вторгаються в «свята святих», природу самої людини, викликає багато питань, вимагає їх критичне осмислення, розвиток не лише етичних, а й правових критеріїв [154; 121].

ВИСНОВКИ

У ході дисертаційного дослідження було проведено теоретичний аналіз і розв'язано наукове завдання, що передбачало отримання нових наукових висновків щодо поняття, сутності і змісту прав людини, виходячи з традиційних та сучасних підходів. Завдяки проведеному дослідженню, поряд з положеннями, які визначені у частині наукової новизни роботи, нами було сформовано ряд висновків та пропозицій.

1. Права людини – невід'ємний аспект нашого сьогодення, що стосується всіх сторін життя, оскільки вони є частиною правової сутності особистості і забезпечують необхідний рівень для її існування і розвитку. Питання виникнення та формування концепції прав людини, їх розвитку на різних етапах історії людства є одним з основних засад до розуміння історичного походження та значення цього феномену у сучасному світі. Дослідження історії формування прав людини сприяє кращому осмисленню сутності цих прав та їхнього впливу на розвиток людського суспільства. Ця теорія на початкових етапах свого розвитку розглядалася як засіб примирення і вирішення соціальних конфліктів. Це дозволило з'ясувати, яким чином ідеї про права людини виникали та еволюціонували, а також їх вплив на формування сучасного правового порядку. Таке дослідження є ключовим для налагодження глибокого розуміння важливості прав людини із перспективи історичного контексту.

2. Вираз «права людини» знаходить своє відображення у різних контекстах: абстрактному та філософському, як для позначення особливої категорії моральних вимог, які застосовуються до всіх людей, так і практичних, для позначення прояву відповідних вимог у позитивному праві, наприклад, у формі конституційних гарантій, що забезпечують відповідальність урядів за дотримання національних правових норм.

Термін «права людини» включає в себе декілька аспектів: юридичний, моральний та філософський. Він може використовуватися для вираження загальних універсальних принципів, які стосуються кожної людини, незалежно від

її походження, віросповідання, національності тощо. Також він використовується для конкретизації та захисту цих принципів в межах національного законодавства і правових процесів.

Застосування поняття «права людини» залежить від контексту, у якому воно використовується, і може включати різні аспекти від абстрактного морального обґрунтування до практичного правового захисту. Відтак, це робить його одним з найбільш важливих та універсальних понять, що стосуються всього людства.

3. На сучасному етапі розвитку юриспруденції перед наукою стоїть складна задача визначення сутності права людини у контексті змінних реалій суспільства. Зокрема, існує методологічна проблема, розв'язання якої визначить напрямок розвитку всієї правової системи. Така необхідність залежить від футурологічного аспекту у праві, який передбачає прогнозування майбутніх можливих наслідків розвитку правової системи в умовах взаємодії соціальних структур.

Основна проблема полягає у тому, що поняття та зміст прав людини мають адаптуватися до швидкозмінних реалій сучасного світу, де соціальні структури йдуть уперед технологічного прогресу, і суспільство стикається з новими етичними, правовими та соціальними викликами. Вирішення цієї проблеми потребує інноваційного підходу до розробки правових концепцій, забезпечення активної взаємодії між науковцями, юристами та соціальними дослідниками.

Футурологічне прогнозування дозволить антиципувати можливі сценарії розвитку права людини, що сприятиме забезпеченню ефективного захисту прав та свобод особистості. Такий підхід допоможе створити правову систему, яка відповідає потребам сучасного суспільства, забезпечуючи, при цьому, баланс між стабільністю традицій та прогресивними інноваціями. Важливо також враховувати культурні, етичні та ціннісні аспекти, щоб забезпечити широкий інтернаціональний діалог та співпрацю у гармонізації правових стандартів.

4. Основною засадою, фундаментом прав людини в будь-якому поколінні виступає її гідність. Поняття людської гідності носить комплексний характер і може трактуватися у двох аспектах. По-перше, в об'єктивному розумінні вона

передбачає дотримання прав та свобод кожної людини незалежно від її походження, статусу чи переконань і, таким чином, виявляється у сприйнятті кожної окремої особи як цінності для суспільства. По-друге, в суб'єктивному сенсі, людська гідність проявляється у свідомості особи, яка усвідомлює свою суспільну цінність, значимість та права як можливості для життя та розвитку. Такий підхід враховує як зовнішнє визнання, так і особистісну свідомість кожної людини. Здійснення поваги до гідності від інших та свідомість власної гідності допомагає створити гармонійне та справедливе суспільство.

Цінність людської гідності є основним принципом демократичних, соціальних, правових суспільств, що сприяє зміцненню прав людини та забезпеченню справедливих умов для життя усіх його членів.

Людська гідність визнається основним правом, що визначає можливості та потреби в правах кожної людини, оскільки саме вона індивідуально визначає комплекс прав, який вважає пріоритетним для себе. Такий комплекс прав є різним для різних людей, залежно від їх внутрішнього самовизначення. Гідність людини у важливих міжнародних національних документах сучасних демократичних, соціальних правових держав розглядається як основоположна вихідна точка, з якої виникають основні права людини і принципи державотворення.

5. Важливим підходом щодо поняття, змісту і обсягу прав людини є теорія інтеркультурного дискурсу, який поряд з врахуванням своєрідності культурних спільнот та їхніх уявлень про права людини призводить до активного міжкультурного правового діалогу. Пошук спільних цінностей є одним з найважливіших завдань міжнародного інтеркультурного дискурсу.

Позитивним і необхідним на сучасному етапі розвитку людства є запровадження такого діалогу та розробка універсальних принципів прав людини для сприяння зміцненню взаєморозуміння та співпраці між різними культурами і забезпечення широкого захисту прав людини в усьому світі, враховуючи різні культурні контексти та специфіку кожної культурної спільноти. Його є прийняття тези про універсальну цінність людського життя, незалежно від специфіки окремих регіонів і цивілізацій. Таким чином, він забезпечує комунікативні процеси

обґрунтування правових норм, інститутів і цінностей, що мають бути прийнятими різними соціокультурними спільнотами.

Таким чином, інтеркультурний дискурс базується на взаєморозумінні та пошуку спільних цінностей. Він визнає універсальну цінність людського життя та розвиває комунікативні механізми для обґрунтування правових норм, які відповідають різним культурним спільнотам, створення інтелектуального середовища, яке сприятиме досягненню згоди та взаєморозуміння щодо проблем людини та її прав в різних сучасних суспільствах. При цьому, універсальні права людини мають отримати легітимність в межах різних культур, з врахуванням принципів толерантності і визнання значущості та унікальності різних правових культур у світі. Мають бути знайдені спільні основи, які пов'язують універсальні правові цінності з конкретною культурою та сприятимуть гармонійному розвитку суспільства.

Інтеркультурний правовий дискурс – це складний і багатоетапний процес, який складається з певних етапів. По-перше, розробка універсальних цінностей, які могли б бути прийняті різними культурами. По-друге, визнання цінності самої локальної правової культури. По-третє, узгодження універсальних правових норм з баченням людини в рамках певної культури, а також знаходження шляхів впровадження цих норм у соціокультурну спільноту.

6. Правовий інститут, який стосується прав людини, є надзвичайно значимим та універсальним, розуміння його сутності вимагає злагодженого зусилля з боку науковців, правників та філософів для впровадження ефективних механізмів захисту та забезпечення прав кожної людини. Інститут прав людини визнається основною засадою сучасного суспільства.

Інститут прав людини представляє собою систему норм, принципів, процедур та механізмів, що регулюють взаємовідносини між людьми та державою з погляду захисту та гарантування прав людини. Це комплексна структура, яка включає як міжнародний, так і національний рівень, заснована на міжнародних договорах, конституціях та внутрішніх законах країн.

Правова сутність інституту прав людини полягає в тому, що права людини є

нормами права, які гарантуються державою і мають верховенство над усіма іншими нормами права. Держава зобов'язана захищати права людини від будь-яких порушень, як з боку своїх органів та посадових осіб, так і з боку інших суб'єктів.

Правова сутність інституту прав людини відображає його значення, цінність та функції у правовій системі кожної країни. Цей інститут базується на принципах, нормах та стандартах, що визнаються міжнародним співтовариством і закріплені в міжнародних документах та національному законодавстві.

7. Права людини – це юридично обґрунтовані вимоги, які закріплені у міжнародних та національних документах і забезпечують захист особистості від втручання держави та інших суб'єктів. Вони надаються кожній людині незалежно від її походження, раси, статі, релігії або інших характеристик. Помилково вважати, що права людини є лише суворими моральними стандартами. Важливо розуміти, що аналіз прав людини з точки зору юридичного та морального аспектів мають свої особливості та відмінності.

Моральні стандарти є сукупністю загальновизнаних правил і норм поведінки, що визначають моральне спрямування особистості та суспільства. Вони базуються на етичних цінностях, які можуть відрізнятися залежно від культурних, релігійних та індивідуальних переконань.

Відокремлюючи права людини від моральних стандартів, ми розуміємо, що права – це норми, які є зобов'язанням держави і суспільства перед кожною особою, що забезпечують її реальний захист та відповідальність. У той час як моральні стандарти можуть бути більш абстрактними і індивідуальними, не носять юридичного зобов'язання, але відображають моральні переконання окремих осіб чи груп.

Правильне розуміння різниці між правами людини та моральними стандартами допомагає забезпечити баланс між правами та свободами кожної особи, з одного боку, та моральними цінностями та етичними нормами суспільства, з іншого. Це сприяє створенню гармонійного і правового суспільства, де права і свободи кожної людини поважаються та захищаються і, при цьому, також враховуються загальноприйняті в людському суспільстві моральні стандарти та

цінності.

8. В окремих суспільствах можуть існувати нетипові системи прав людини, коли формально вони врегульовані у законодавстві, але у практиці є декларативними і порушуються. Такі ситуації можуть виникати у контексті недемократичних режимів, де влада нехтує інститутом прав людини, використовує людину в своїх цілях, певним чином маніпулює нею, робить їх інструментом політичного контролю людини і суспільства.

Однією з причин, яка призводить до неналежної реалізації прав людини є корупція. У випадку високого рівня корупції, досить часто владні інституції формуються за допомогою корупційної складової, можуть зловживати своїми владними повноваженнями, що призводить до порушень прав і свобод громадян та унеможлиблює на практиці їх реальний правовий захист.

Релігійні чи культурні особливості також можуть вплинути на спосіб, яким реалізуються права людини. В деяких регіонах традиції та звичаї можуть бути в суперечці з міжнародними стандартами прав людини, що призводить до порушення прав як окремих осіб, так і цілих груп населення.

Конфліктні зони і несприятливий економічний стан також є факторами, які створюють умови для порушення прав людини. У ситуаціях збройних конфліктів, де не забезпечується правопорядок, може страждати цивільне населення, а їх права залишаються без захисту. Надмірна бідність та відсутність доступу до основних потреб також можуть порушувати права людини.

Для ефективного вирішення таких проблем важливо розробити комплексний підхід, що враховуватиме конкретні обставини та причини, що призводять до неналежного функціонування прав людини. Міжнародні організації, громадські організації та держави можуть спільно працювати над удосконаленням систем прав людини, забезпечуючи їх дотримання та захист у будь-яких умовах. Подолання негативних факторів, таких як корупція та політична нестабільність, а також підвищення рівня освіти та свідомості громадян сприяють подоланню негативних ситуацій з правами людини та побудові правового, справедливого і гуманного суспільства.

9. Сучасний синтез природної та позитивістської концепцій прав людини є важливим механізмом в процесі функціонування демократичних держав для забезпечення рівноправності, справедливості та захисту прав усіх людей, які знаходяться під їх юрисдикцією, незалежно від їх статусу, етнічності, віросповідання, соціального положення тощо. Таке поєднання цих концепцій дозволяє створити систему, що враховує як універсальні принципи та стандарти, так і культурні та історичні особливості кожної окремої держави.

Природна концепція прав людини покладає акцент на ідею, що права людини є природною і невідчужуваною часткою людського існування. Вона стверджує, що права людини як невід'ємна її частина існують разом з людиною, незалежно від законів чи державної влади і їх не можна позбавити або обмежити за допомогою влади держави. Ця концепція покладає основу для універсальності та недоторканності прав людини, які повинні бути гарантовані в усіх демократичних суспільствах.

З іншого боку, позитивістська концепція прав людини підкреслює, що права людини закріплюються державою в нормах права і їх обсяг, зміст, функціонування залежать від законодавства та особливості системи права. Ця концепція підкреслює важливість формального аспекту щодо прав людини, а саме законодавства та правових механізмів для їх гарантування.

Сучасний синтез цих двох концепцій полягає в тому, що демократичні держави визнають і узгоджують ідеї природних прав людини з правами, закріпленими у законах та конституціях. Закріплення фундаментальних свобод у конституціях демократичних держав є гарантією забезпечення гідного життя та громадянських прав усіх громадян. Ці права визнаються невідчужуваними та необхідними для стабільного та гармонійного розвитку кожного і кожної особи.

Таке поєднання цих концепцій дозволяє демократичним державам розбудовувати справедливі, рівноправні та толерантні суспільства, де права меншин та індивідуальні свободи поважаються і захищаються. Враховуючи культурні та історичні особливості кожної держави, цей синтез допомагає забезпечити баланс між універсальністю прав людини та специфічними потребами

та цінностями кожного суспільства. Його імплементація в окремі правові системи допомагає побудувати суспільство, де кожен громадянин має рівні можливості для розвитку та реалізації своїх прав та свобод.

Одним з ключових аспектів дослідження є з'ясування взаємозв'язку між позитивними зобов'язаннями держави та визначеними видами прав людини. Розкриваючи цю кореляцію в контексті практики ЄСПЛ, ми маємо можливість уточнити, як зобов'язання держави сприяють реалізації та захисту основних прав громадян. Такий підхід сприяє практичному розумінню прав людини як ефективної юридичної концепції, а не тільки як абстрактної ідеї.

10. На концептуальному рівні, глобалізація в праві часто помилково сприймається як проста ієрархія правових порядків, де національний правопорядок перебуває на найнижчому рівні, регіональний правопорядок знаходиться вище, а глобальний правопорядок перебуває над ними. Однак, справжня ситуація є значно складнішою: глобалізація права передбачає мережу двосторонніх правових взаємодій, які не вписуються в просту схему лінійного глобального правового порядку.

Реальність полягає в тому, що взаємодія між правовими системами не обмежується ієрархічною структурою, а складається зі складних мереж зв'язків та впливів. Різні рівні правових порядків переплітаються та взаємодіють один з одним, створюють унікальні конфігурації та взаємозалежності. Національний, регіональний та глобальний рівні правових систем взаємодіють та впливають один на одного, і їх гармонізація є важливим чинником для успішної глобалізації права.

Для досягнення ефективної глобалізації права, необхідно забезпечити повну гармонію між різними рівнями правових систем. Взаєморозуміння та співпраця між національними та регіональними правовими порядками є важливими кроками для розбудови цілісної мережі правових стосунків на глобальному рівні. Важливо враховувати особливості кожної правової системи та забезпечувати їх взаємне доповнення та взаємний вплив.

Таким чином, глобалізація в праві передбачає складний та гнучкий механізм взаємодії між різними правовими порядками. Досягнення повної гармонії між

різними рівнями правових систем є важливим завданням для забезпечення ефективності цього процесу та забезпечення справедливості та рівноправності в сучасному світі.

11. Сучасний підхід полягає в створенні та розвитку концепції глобальної відповідальності, глибокому філософському розумінні її природи та вивченні проблеми розподілу відповідальності між різними глобальними суб'єктами, зокрема, у сфері глобальної економіки. Важливим аспектом цього підходу є забезпечення справедливості та розробка принципів розподілу відповідальності за дотримання прав людини між державами та недержавними суб'єктами.

У рамках нової концепції глобальної відповідальності, ставиться акцент на необхідності врахування взаємозалежності та співпраці між всіма суб'єктами глобальної арени. Розробка принципів, які забезпечать більш справедливий розподіл відповідальності за дотримання прав людини, є важливим кроком у побудові ефективної системи захисту прав та свобод.

Одним із основних завдань нового підходу є встановлення чітких механізмів і відповідальності, які зобов'язують держави та недержавні суб'єкти дотримуватися міжнародних стандартів прав людини. Важливо визначити ролі та обов'язки різних акторів глобальної спільноти і розподілити відповідальність за вжиття необхідних заходів для захисту прав людини.

Зрозуміло, що підходи до розподілу відповідальності можуть різнитися в залежності від контексту та особливостей різних ситуацій. Але розробка загальних принципів та стандартів глобальної відповідальності стане основою для створення більш справедливої та ефективної системи захисту прав людини на глобальному рівні.

Окрім того, глобальна відповідальність вимагає активної участі громадянського суспільства та громадян у моніторингу та забезпеченні дотримання прав людини. Це відкриває шлях для побудови діалогу та співпраці між різними сторонами, що допомагає зміцнити глобальну систему правових стандартів та забезпечити захист прав кожного громадянина у сучасному світі.

12. Сьогоднішній етап розвитку процесу європейської інтеграції України у

сфері прав людини безумовно характеризується активністю. Проте, слід визнати, що сучасна реальність нашої країни ускладнює його реалізацію. Ці ускладнення пов'язані як з окремими питаннями взаємодії громадського суспільства з органами державної влади та органами місцевого самоврядування, так і з повномасштабним вторгненням російської федерації.

Європейська інтеграція є важливим фактором для забезпечення захисту прав людини в Україні, оскільки вона включає в себе наближення законодавства та стандартів прав людини до європейських норм. Проте, реалізація цього процесу ускладнена різними внутрішніми та зовнішніми чинниками.

Однак сучасні реалії України створюють додаткові виклики для належної реалізації прав людини. Агресія російської федерації створила нові загрози правам людини, які особливо проявляються в прикордонних з РФ та окупованих регіонах. Діалог між громадянським суспільством та органами влади в цей період набуває надзвичайно важливого значення для забезпечення повноцінної реалізації та захисту прав і свобод усіх громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексі Р. Існування прав людини. *Право України*. 2011. № 8. С. 121–130.
2. Бек У. Что такое глобализация? Ошибки глобализма – ответы на глобализацию / пер. з нім. А. Григорьева, В. Седельника. М : Прогресс-Традиция, 2001. 304 с.
3. Бенедик В.І. Реординаційні відносини в системі державного управління. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 5. С. 102–104.
4. Бержель Ж.-Л. Общая теория права / пер. з франц. И. С. Юстинова. Київ : КНТ, 2021. 464 с.
5. Берназюк Я. Методологія проведення наукових досліджень у сфері конституційного права на сучасному етапі: визначення основних завдань. *Право України*. 2014. № 11. С. 136–144.
6. Бест Дж. Война и право после 1945 года. М : Ирисэн, 2010. 676 с.
7. Булыгин Е. К проблеме обоснования прав человека. *Проблеми філософії права*. 2006. Т. IV–V. С. 149–152.
8. Буткевич О. Право людини на життя в історії міжнародного права. *Становлення та розвиток критеріїв і стандартів його застосування. Європейський суд з прав людини. Судова практика* / за заг. ред. В.Г. Буткевича. Київ : Ред. журн. «Право України», 2011. Дод. до журн. «Право України». Вип. 2. Ст. 2 ЄКПЛ. «Право на життя» : у 3 кн. 2011. Кн. 2. С. 723-773.
9. Буття. 1:26. *Біблія*. URL: <https://www.bible.com/uk/bible/186/GEN.1.26-28>.UBIO (дата звернення: 11.10.2023).
10. Васильєв С. В. Концепції правової глобалізації. *Наукові записки. Серія : Право*. 2023. № 14. С. 12–16. URL: <https://pravo.cuspu.edu.ua/index.php/pravo/article/view/288/291> (дата звернення: 16.10.2023).
11. Верховенство права та права людини у світлі Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод : Практично-методичний посібник викладача.

Київ, 2016. 860 с. URL: https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2018/05/curriculum_rule_of_law_cd.pdf (дата звернення: 15.10.2023).

12. Гайс Е. Федеративна Республіка Німеччина: права особи в судовій практиці Федерального Конституційного Суду. *Права і свободи людини і громадянина в Україні (доктрина Європейського суду з прав людини і Конституційного Суду України)* : навчальний посібник. Київ, 2013. С. 49–68. URL: [https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/23393/1/Human%20Right's%20\(doctrina%20CCU%20&%20ECHR\).pdf](https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/23393/1/Human%20Right's%20(doctrina%20CCU%20&%20ECHR).pdf) (дата звернення: 12.10.2023).

13. Геродот. Історії в дев'яти книгах. Київ : Наукова думка, 1993. 575 с.

14. Глобалізація: взгляд с периферии / ред. С. Хоменко. Київ : Агентство гуманітарних технологій, 2002. 61 с.

15. Головін А. С. Захист прав і свобод людини і громадянина єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні : монографія. Київ : Логос, 2012. 381 с.

16. Гончарук О. В. Війна Північно-Американських колоній за незалежність та Ірландія (1775-1783): порівняльний аналіз. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2004. № 10. С. 428–442. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvdau_2004_10\(2\)_35.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvdau_2004_10(2)_35.pdf) (дата звернення: 12.10.2023).

17. Грищук О. В. Людська гідність у праві: філософські проблеми. Київ : Атіка, 2007. 431 с.

18. Гулаткан Т. В. Витоки концепції прав людини. *Юридичний вісник*. 2020. № 1. С. 329–335.

19. Гулаткан Т.В. Історичний аспект становлення прав людини. *Основні права людини: розуміння та виклики: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 10 грудня 2019 р.)*. К.: Видавничий дім «Гельветика», 2019. С. 30-33.

20. Гулаткан Т.В. Поняття прав людини. *Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 29-30 січня 2021 р.). Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2021. Ч. 1. С. 10-13.
21. Гулаткан Т.В. Призначення держави у сфері захисту прав людини. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2021. № 8 (44) vol. 1. С. 142-147.
22. Гьофе О. Розум і право : Складові інтеркультурного правового дискурсу. Київ : Альтерпрес, 2003. 264 с.
23. Гендерна рівність. *Представництво ООН в Україні*. URL: <https://web.archive.org/web/20190302100822/http://www.un.org.ua/ua/nasha-robota/gender> (дата звернення: 17.10.2023).
24. Давидова М. Права людини та громадянина в сучасних демократіях: автореф. дис. ... канд. політ. наук: спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси». Миколаїв, 2004. 16 с.
25. Добрянський С. Інститут прав людини: до характеристики вихідних засад. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2002. № 37. С. 3–9. URL: <https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2013/10/Вісник-37.pdf> (дата звернення: 11.10.2023).
26. Донеллі Дж. Права людини у міжнародній політиці / пер. з англ. Т. Завалій. Львів : Кальварія, 2004. 280 с.
27. Дэйвис К. Право Европейского Союза. Київ : Знання, 2005. 406 с.
28. Д'яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. Основи термінотворення: Семантичні та соціолінгвістичні аспекти. Київ : Видавничий дім "KM Academia", 2000. 218 с.
29. Еллинек Г. Общее учение о государстве: Право современного государства / ред. С. И. Гессен. 2-ге вид. Санкт-Петербург : Н.К. Мартынов, 1908. Т. 1. 626 с.
30. Журавська О. В. Роль людської гідності в системі засад права. *Збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Людська гідність і права*

людини як основа конституційного устрою держави» (м. Хмельницький, 19 жовтня 2018 р.). Хмельницький, 2018. С. 109–112.

31. Загальна декларація прав людини (рос/укр) : Декларація Організація Об'єднаних Націй від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 11.10.2023).

32. Загальна теорія права : підручник / ред. М. І. Козюбри. Київ : Ваіте, 2015. 392 с.

33. Загоруй І. С. Міжнародні стандарти прав людини: до питання про визнання й закріплення соціально-економічних прав у міжнародній хартії прав людини. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2016. № 31. С. 72–94.

34. Зайчук О. В., Заєць А. П., Журавський В. С. Теорія держави і права : підручник / ред.: О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко. 2-ге вид. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 688 с.

35. Івашев Є. В. Вплив аксіології права на розвиток теорії прав людини. *Науковий вісник національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 112–120.

36. Інтерв'ю Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини німецькому журналу «Der Spiegel»: 19 травня 2022 р. URL: https://ombudsman.gov.ua/news_details/intervyu-upovnovazhenogo-verhovnoyi-radi-ukrayini-z-prav-lyudini-nimeckomu-zhurnali-der-spiegel (дата звернення: 13.10.2023).

37. Історія українського права : навчальний посібник: Матеріали до курсу лекцій з історії української державності / О. Шевченко та ін. ; ред. О. О. Шевченко. Київ : Олан, 2001. 214 с.

38. Каменчук Т. В. Глобалізація як механізм забезпечення єдності розуміння прав людини. *Нове українське право*. 2022. № 2. С. 237–243.

39. Каменчук Т.В. Діяльність місцевих органів влади як джерело множинності сучасних підходів до розуміння прав людини. «*Чорноморські наукові студії*»: матеріали VIII Всеукраїнської мульти-дисциплінарної конференції (м. Одеса, 24 червня 2022 р.). Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2022. С. 52-56.

40. Каменчук Т. В. Стан забезпечення прав людини в умовах війни в Україні. *Право і суспільство*. 2022. № 4. С. 27–31.
41. Кармазіна М., Шурбована О. «Інститут» та «інституція»: проблема розрізнення понять. *Політичний менеджмент*. 2006. № 4. С. 10–19. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/karmazina_instytut-2.pdf (дата звернення: 13.10.2023).
42. Кириченко Ю. В. Актуальні проблеми конституційно-правового регулювання прав, свобод та обов'язків людини і громадянина в Україні в контексті європейського досвіду. Київ : «Центр учбової літератури», 2017. 540 с. URL: http://eir.zp.edu.ua/bitstream/123456789/9091/1/Kyrychenko_monograph.pdf (дата звернення: 14.10.2023).
43. Колодій А. М., Копейчиков В. В., Лисенков С. Л. Загальна теорія держави і права : навчальний посібник / ред. В. В. Копейчиков. Київ : Юрінком Інтер, 2000. 320 с.
44. Колодій А. М. Права людини і громадянина в Україні. Київ : Юрінком Інтер, 2004. 332 с.
45. Колодій А. М. Принципи права України. Київ : Юрінком Інтер, 1998. 208 с.
46. Конституційне право України / ред. В. Ф. Погорілка. Київ : Наукова думка, 1999. 201 с.
47. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 12.10.2023).
48. Кормич А. І. Історія вчень про державу і право : навчальний посібник. Київ : Правова єдність, 2009. 312 с.
49. Корнієнко О. В. Історичні етапи розвитку поколінь прав людини. *Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-річчя проголошення незалежності України та 25-річчя прийняття Конституції України)* : матеріали Міжнар. наук.-практ.конф. (м. Одеса, 21 травня 2021 р.). Одеса, 2021. С. 136–138. URL:

<http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/15345/Корнієнко%20І.%20В.%20Історичні%20етапи%20розвитку%20поколінь%20прав%20людини.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 15.10.2023).

50. Коталейчук С. П. Теоретико-правові проблеми правового статусу неповнолітніх в Україні та забезпечення його реалізації як один із основних напрямків діяльності міліції : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2004. 235 с.

51. Кретьова І. Ю. Тлумачення права: доктрини, розвинуті Європейським судом з прав людини : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2015. 236 с.

52. Кузьменко Я. П. Генезис «права на життя» в політико-правовій думці стародавнього світу. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2014. № 4. С. 15–19.

53. Макаренко Є. А. Суперечності співробітництва країн БРІКС у сфері інформаційної безпеки: тенденції і перспективи. *Проблеми міжнародних відносин*. 2012. Вип. 5. С. 356–371.

54. Максимов С. І. Інститут прав людини в сучасному світі: філософсько-правові аспекти. *Вісник Академії правових наук України*. 2000. № 3 (22). С. 49–58. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/4816/1/Maksymov_49.pdf (дата звернення: 13.10.2023).

55. Максимов С. І. Філософія права: сучасні інтерпретації: вибр. праці: статті, аналіт. огляди, переклади (2003 - 2010). Харків : Право, 2010. 336 с.

56. Максимов С. Універсальність прав людини. *Філософія права і загальна теорія права*. 2013. № 1. С. 110–117.

57. Маркс К., Енгельс Ф. Тези про Фейєрбаха. *Твори*. Київ, 1959. Т. 3. С. 1–4.

58. Марценюк Т. Гендерна рівність і недискримінація : посібник для експертів і експерток аналітичних центрів. Київ, 2014. 65 с. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a9fb5af5-76c1-460b-8319-0fded7ee8afe/content> (дата звернення: 17.10.2023).

59. Международное сотрудничество государств в области прав человека / ред. В. Н. Денисов. Київ : Наукова думка, 1987. 260 с.

60. Мушак Н. Б. Концептуальні підходи до класифікації прав людини в умовах глобалізаційних процесів. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 2. С. 298–301. URL: <http://kul-lib.narod.ru/bibl.files/chas-2011-2/298.pdf> (дата звернення: 12.10.2023).

61. Нагорна А. О. Мері Волстонкрафт та зародження витоків філософії фемінізму. *Суспільно-політичні процеси на українських землях: історія, проблеми, перспективи* : матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Суми, 21 квіт. 2020 р.). Суми, 2020. С. 37–41. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/78007/1/Nahorna_tsinnist_istorii.pdf (дата звернення: 12.10.2023).

62. Несинова С. В. Аксіологічні засади інституту прав людини у правовій системі. *Альманах права*. 2015. № 6. С. 289–294. URL: http://almanahprava.org.ua/files/almanah-prava.-vipusk-6-_2015_.pdf#page=289 (дата звернення: 13.10.2023).

63. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи : від 27.10.2016 р. URL: https://drive.google.com/file/d/1aJCZ_Vy1q1MhalPC3y4_vKgV-mB_aVry/view (дата звернення: 17.10.2023).

64. Обіход Т. Історичні аспекти і перспективи правового розвитку суспільства. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 2. С. 30–33. URL: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.2.2019.04> (дата звернення: 12.10.2023).

65. Опанасюк А. С., Лопаткін Р. Ю. Конспект лекцій на тему «Сучасна фізична картина світу» з курсу «Загальна фізика». Суми : Сум ДУ, 2004. 86 с. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/2409/1/m792.pdf> (дата звернення: 14.10.2023).

66. Основні принципи та керівні положення, що стосуються права на правовий захист і відшкодування збитку для жертв грубих порушень міжнародних норм в галузі прав людини та серйозних порушень міжнародного гуманітарного права». Резолюція Генеральної Асамблеї ООН. 25 липня 2005 р. URL:

<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/496/44/PDF/N0549644.pdf?OpenElement> (дата звернення: 14.10.2023).

67. Павлишин О. Права людини та методологія їх дослідження крізь призму семіотико-правового підходу. *Право України*. 2015. № 7. С. 46–51.

68. Панкевич О. З. Соціальна держава та права людини «другого покоління» (загальнотеоретичне дослідження). Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Академії правових наук України / Редкол.: ГІ. М. Рабінович (голов. ред.) та ін. Серія 1. Дослідження та реферати. Випуск 11. Львів: «Астрон», 2006. 176 с.

69. Панов М. Чезаре Беккарія і його славнозвісний трактат «Про злочини та покарання». *Право України*. 2014. № 9. С. 226–244. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7056/1/Panov_226.pdf (дата звернення: 12.10.2023).

70. Парахонський Б. О., Яворська Г. М. Онтологія війни і миру: безпека, стратегія, смисл : монографія. Київ : Національний інститут стратегічних досліджень, 2019. 560 с.

71. Петришин О. В. Вітальне слово. *Збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Людська гідність і права людини як основа конституційного устрою держави»* (м. Хмельницький, 19 жовтня 2018 р.). Хмельницький, 2018. С. 3–5.

72. Погорілка В. Ф. Конституційне право України: : підручник для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти. 3-тє вид. Київ : Наукова думка, 2002. 731 с.

73. Політична психологія : Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : МАУП, 2006. 400 с.

74. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 р. № 2866-IV : станом на 3 серп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text> (дата звернення: 17.10.2023).

75. Про Національну стратегію у сфері прав людини : Указ Президента України від 24.03.2021 р. № 119/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119/2021#Text> (дата звернення: 17.10.2023).

76. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки : Закон України від 09.01.2007 р. № 537-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text> (дата звернення: 17.10.2023).

77. Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами : Закон України від 20.06.2022 р. № 2319-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2319-20#Text> (дата звернення: 17.10.2023).

78. Пушкіна О. В. Конституційний механізм забезпечення прав людини і громадянина в Україні: проблеми теорії і практики : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.02. Острог, 2008. 457 с.

79. Пушкіна О. В. Система прав і свобод людини та громадянина в Україні: теоретичні і практичні аспекти забезпечення : монографія. Київ : Логос, 2006. 416 с.

80. Рабінович П. М. Межі прав людини (деякі питання загальної теорії). *Український часопис прав людини*. 1997. № 3-4. С. 14–18.

81. Рабінович С. У пошуках підстав прав людини: до дискусій у сучасному українському правознавстві. *Право України*. 2023. № 6. С. 19–32.

82. Рада ООН з прав людини (РПЛ). *Постійне представництво України у Женеві*. URL: <https://geneva.mfa.gov.ua/posolstvo/2602-human-rights> (дата звернення: 12.10.2023).

83. Рассел Б. Історія західної філософії / пер. з англ. Ю. Лісняк, П. Таращук. Київ : Основи, 1995. 759 с. URL: <http://litopys.org.ua/russel/rus.htm> (дата звернення: 12.10.2023).

84. Руднєва О. М. Теоретичні проблеми класифікації міжнародних стандартів прав і свобод людини. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 9. С. 32–42.

85. Саленко О. Міжнародні стандарти у сфері судоустрою та статусу суддів, їх зміст і класифікація. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. 2014. № 3. С. 263–269.
86. Сатохіна Н. І. Обґрунтування прав людини: реконструкція проблеми. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Серія : Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2016. № 1. С. 119–127.
87. Свобода слова в Україні у 2019 році погіршилася – ІМІ. *Інститут масової інформації*. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/svoboda-slova-v-ukrayini-u-2019-rotsi-pogirshylasya-imi-i31267> (дата звернення: 17.10.2023).
88. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. Харків : Консум, 2001. 656 с.
89. Словська І. «Гендерна рівність» звучить як утопія?. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2021. № 2. С. 107–112.
90. Сунегін С. Гендерні відносини у світлі міжнародного права та національного правопорядку: соціокультурний контекст. *Theoretical and practical aspects of modern scientific research : II international scientific and practical conference*, м. Seoul, 28 квіт. 2023 р. 2023. С. 72–74. URL: <https://doi.org/10.36074/logos-28.04.2023.21> (дата звернення: 17.10.2023).
91. Сурмин Ю. П. Теория социальных технологий : навчальний посібник. Київ : МАУП, 2004. 608 с.
92. Талдикін О. В., Орлова О. О. Конспект лекцій з дисципліни «Історія держави та права зарубіжних країн». Дніпро, 2016. 210 с. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/lectures/1116/3.1.pdf> (дата звернення: 13.10.2023).
93. Теорія держави і права. Академічний курс : підручник / ред.: О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 688 с.
94. Теорія держави і права : навчальний посібник. Запоріжжя : Просвіта, 2010. 348 с.

95. Тетчер М. Искусство управления государством. Стратегия для меняющегося мира. 2-ге вид. М : Альпина Бизнес Букс, 2007. 503 с.
96. Тищик Б. Й. Історія держави і права країн Стародавнього світу : Навчальний посібник. Львів : Світ, 2001. 384 с.
97. Тодоров І. Я. Євроатлантична інтеграція України. Історія та сучасність : навчальний посібник. Ужгород : ТОВ «РІК-У», 2022. 376 с. URL: http://eurodev.uzhnu.edu.ua/images/files/2023_T.pdf (дата звернення: 17.10.2023).
98. Тофтул М. Г. Етика. Київ : Академія, 2005. 414 с.
99. Трофанчук Г. І. Історія держави і права зарубіжних країн : навчальний посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 400 с. URL: http://pidruchniki.com/1628041456547/pravo/zakoni_tsarya_hammurapi (дата звернення: 12.10.2023).
100. Турянський Ю. І. Глобалізація прав людини. *Європейські перспективи*. 2019. № 4. С. 5–9.
101. Турянський Ю. І. Роль держави у сфері прав людини в сучасному глобалізованому суспільстві. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція*. 2019. Т. 1, № 41. С. 29–32. URL: http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc41/part_1/9.pdf (дата звернення: 16.10.2023).
102. Турянський Ю. Права людини нового покоління: суспільна мораль vs людська гідність. *Публічне право*. 2019. № 3 (35). С. 9–15. URL: <https://www.publichne-pravo.com.ua/files/35/pdf/pp-2019-35-01.pdf> (дата звернення: 12.10.2023).
103. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угода Україна від 27.06.2014 р. : станом на 25 жовт. 2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 17.10.2023).
104. Фальковський А. О. Складові інтеркультурного правового дискурсу. *Актуальні проблеми держави і права*. 2007. № 36. С. 99–103.

105. Філософія прав людини / ред.: Ш. Госепат, Г. Ломаннь ; пер. з нім. О. Юдіна, Л. Доронічева. Київ : Ніка-Центр, 2016. 320 с.
106. Хавронюк М. І. Конституція України. Коментар законодавства України про права та свободи людини і громадянина : навчальний посібник. Київ : Парламентське видавництво, 1999. 544 с.
107. Христова Г. Позитивні зобов'язання держави у сфері прав людини як новий напрям дослідження у вітчизняній теоретичній юриспруденції. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 2. С. 30–41.
108. Центр інформації про права людини. Що українці знають та думають про права людини: оцінка змін (2016-2018). *Громадянська Освіта в соціальних мережах*. URL: <https://osvita.khpg.org/index.php?id=1547641858> (дата звернення: 12.10.2023).
109. Чукаєва В. О. Права людини: розвиток, сучасний стан. *Права людини та публічне врядування в сучасних умовах* : Матеріали VI Міжнародного правничого форуму, м. Чернівці, 9 черв. 2023 р. Львів – Торунь, 2023. С. 119–123. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-314-2-31> (дата звернення: 15.10.2023).
110. Шаповал В. М. Конституційне право зарубіжних країн : підручник. Київ : Арттек, 2001. 264 с.
111. Шаповал В. М. Конституція Польської Республіки. Київ : Москаленко О.М, 2018. 82 с. URL: http://pol-translit.com/upload/konstitutsiya-polshchi-na-01_2018-v_-sharoval.pdf (дата звернення: 12.10.2023).
112. Шемшученко Ю. С. Актуальні проблеми філософії права. *Проблеми філософії права*. 2003. Т. 1. С. 7–10.
113. Шишкіна Е. Людська гідність у контексті конституційного судочинства. *Вісник Конституційного Суду України*. 2014. № 1. С. 105–111.
114. Шукліна Н. Г. Конституційно-правове регулювання прав і свобод людини і громадянина в Україні (проблеми теорії та практики) : монографія. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 424 с.
115. Юров А. Вступ до концепції прав людини : навчальний посібник. Буча : ФОП Бурнос Світлана Олександрівна, 2017. 56 с. URL:

http://labs.journ.univ.kiev.ua/hrj/wp-content/uploads/2019/09/Вступ-до-концепції-прав-людини_Юров-Андрій_переклад.pdf (дата звернення: 14.10.2023).

116. Ющик О. І. Галузі та інститути правової системи (міфи і реальність): Критичний нарис. Київ : Оріяни, 2002. 112 с.

117. 10 запитань про фемінізм із Тамарою Марценюк. *Amnesty International*. URL: <https://www.amnesty.org.ua/10-zapytan-pro-feminizm-iz-tamaroyu-marczenyuk/> (дата звернення: 17.10.2023).

118. 567 порушень свободи слова ІМІ зафіксував у 2022 році в Україні. Понад 80% вчинила Росія. *Інститут масової інформації*. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/567-porushen-svobody-slova-imi-zafiksuvav-u-2022-rotsi-v-ukrayini-ponad-80-vchynyla-rosiya-i50055> (дата звернення: 17.10.2023).

119. A brief history of human rights. *Amnesty International*. URL: <https://www.amnesty.nl/a-brief-history-of-human-rights> (date of access: 12.10.2023).

120. Alter K. J. The global spread of european style International Courts. *West European Politics*. 2012. Vol. 35. P. 135–154. URL: https://faculty.wcas.northwestern.edu/kal438/KarenJAlter2/Comparative_International_courts_files/AlterGlobalSpreadECJStyleCourtsWEP2012.pdf (date of access: 15.10.2023).

121. Analysis of country's competitiveness factors based on inter-state rating comparisons / N. Shmygol et al. *E3S web of conferences*. 2020. Vol. 153. P. 03001. URL: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202015303001> (date of access: 17.10.2023).

122. Anderson G. W. Constitutional rights after globalization (human rights). Oregon : Hart Publishing, 2005. 156 p.

123. Baek B. S. Economic sanctions against human rights violations. Cornell : Cornell Law School Inter-University Graduate Student Conference Papers, 2008. 102 p. URL: https://scholarship.law.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1039&context=lps_clap (date of access: 15.10.2023).

124. Barton D., Hillebrecht C., Wals S. A neglected nexus: Human rights and public perceptions. *Journal of human rights*. 2017. No. 16. P. 293–313.

125. Bodnar S., Mirkovich I., Koval V. Human capital development in Ukrainian education system by means of language integrated teaching. *Dilemas contemporaneos-educacion política y valores*. 2019. No. 7. P. 14–29.
126. Bradlow D. D. International organizations and private complaints: the case of the World Bank inspection panel. *Virginia journal of international law*. 1994. Vol. 34. P. 553–613.
127. Britannica, The Editors of Encyclopaedia. What was the Iran hostage crisis?, 2023. *Encyclopædia Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/biography/Mohammad-Reza-Shah-Pahlavi> (date of access: 12.10.2023).
128. Buckle S. John Locke. *Natural law and the theory of property*. 1993. P. 125–190. URL: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198240945.003.0003> (date of access: 11.10.2023).
129. Buckle S. Natural law. *A companion to ethics* / ed. by P. Singer. Oxford, 2000. P. 161–174.
130. Chermnykh V., Zubko T. Human rights in Ukraine. *New policy*. 2016. Vol. 13, no. 1. P. 44–60.
131. Chowdhury A. “The Giver or the Recipient?”: The Peculiar Ownership of Human Rights. *International Political Sociology*. 2011. Vol. 5. P. 35–51.
132. Cicero M. T. *De re publica, De legibus*, with an English translation by Clinton Walker Keyes. Cambridge : Harvard University Press, 1961. 533 p.
133. Craig E. Natural law. *Encyclopaedia of philosophy*. London, 1998. Vol. 5. P. 685–690.
134. Dahms H. F. *The challenge of progress: theory between critique and ideology*. Emerald Publishing Limited, 2019. 240 p.
135. Dunoff J. L. Does globalization advance human rights?. *Brooklyn journal of international law*. 1999. No. 25. P. 125–139.
136. Encyclopaedia Britannica. *Fractal*. 1 electronic optical disc (CD). Deluxe Edition, 2004.

137. European standards for social protection of internally displaced persons / K. Borychenko et al. *Revista Dilemas Contemporáneos: Educación, Política y Valores*. 2019. Vol. 7, no. 88. P. 1–30. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/16679/European%20standards%20for%20social%20protection%20of%20internally%20displaced%20persons.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (date of access: 17.10.2023).
138. Falk R. The world order between interstate law and the law of humanity: the role of civil society institutions. *The international legal theory*. 1993. No. 1. P. 14–31.
139. Freedom in the world 2022 Ukraine. *Freedom House*. URL: <https://freedomhouse.org/country/ukraine/freedom-world/2022> (date of access: 17.10.2023).
140. Gertoux G. Moses and the exodus chronological, historical and archaeological evidence. Lulu Press, Inc., 2015. 268 p. URL: https://www.academia.edu/14778076/%20Moses_and_the_Exodus%20_Chronological_%20Historical_and_Archaeological_Evidence (date of access: 15.10.2023).
141. Giddens A. The consequences of modernity. Cambridge : Polity Press, 1990. 101 p.
142. Glendon M. A. The forgotten crucible: The Latin American influence on the universal human rights idea. *Harvard human rights journal*. 2003. Vol. 16. P. 27–39. URL: <https://www.corteidh.or.cr/tablas/25400.pdf> (date of access: 15.10.2023).
143. Globalization and the transcendence of the public/private divide - what is public law under conditions of globalization?. *After public law*. Oxford, 2013. P. 10–42.
144. GRECO Fourth evaluation round. Corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors. Strasbourg, 2017. 76 c. URL: <https://rm.coe.int/grecoeval4rep-2016-9-fourth-evaluation-round-corruption-prevention-in-/1680737207> (дата звернення: 17.10.2023).
145. Habermas J. Droit et démocratie. Entre faits et normes. Paris : Gallimard, 1997. 554 p.
146. Hegel G. W. F. Leçons sur la philosophie de l'histoire. Vrin, 1998. 349 p.

147. Held D. *Democracy and the global order: from the modern state to cosmopolitan governance*. Cambridge : Polity Press, 2013. 336 p.
148. Held D., McGrew A. *Globalization / anti-globalization: beyond the great divide*. Cambridge : Polity, 2007. 283 p.
149. Hoecke M. *Law as communication*. London : Hart Publishing, 2002. 240 p.
150. Höffe O. *Political justice: foundations for a critical philosophy of law and the state*. Polity, 1995. 368 p.
151. Holton R. J. *Making globalization*. Palgrave Macmillan, 2005. 224 p. URL: [https://perpus.wildanfauzy.com/Cosmopolitanism/Robert%20J.%20Holton-Making%20Globalization-Palgrave%20Macmillan%20\(2005\).pdf](https://perpus.wildanfauzy.com/Cosmopolitanism/Robert%20J.%20Holton-Making%20Globalization-Palgrave%20Macmillan%20(2005).pdf) (date of access: 16.10.2023).
152. Hulatkan T. *The Relation between Democracy and Human Rights*. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції іноземними мовами *Сучасне суспільство і наука: актуальні дослідження молодих науковців* (м. Харків, 29 травня 2020 р.). Х.: НЮУ ім. Ярослава Мудрого, 2020. С. 43-45.
153. *Human footprints on the global environment: threats to sustainability* / ed. by R. E. A. Cambridge, MA : MIT Press, 2009. 344 p.
154. Institutional qualities of inclusive environmental management in sustainable economic development / K. Kostetska et al. *Management systems in production engineering*. 2020. Vol. 28, no. 1. P. 15–22. URL: <https://doi.org/10.2478/mspe-2020-0003> (date of access: 17.10.2023).
155. Jensen S. L. B. *The making of international human rights: The 1960s, decolonization, and the reconstruction of global values*. Cambridge : Cambridge University Press, 2016. 313 p.
156. Köksal P., Aydıngün A., Gürsoy H. E. Religious revival and deprivatization in post-soviet georgia: reculturation of orthodox christianity and deculturation of islam. *Politics and religion*. 2019. Vol. 12, no. 02. P. 317–345.
157. Kuper A. *Global responsibilities: who must deliver on human rights?*. Routledge, 2005. 283 p.

158. MacGillivray A. A brief history of globalization: The untold story of our incredible shrinking planet. London : Constable & Robinson, 2006. 354 p.
159. Madsen M. R. The Challenging Authority of the European Court of Human Rights: From Cold War Legal Diplomacy to the Brighton Declaration and Backlash. *SSRN Electronic Journal*. 2015. No. 20. P. 4–32. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.2588471> (date of access: 15.10.2023).
160. Makau W. Mutua. What Is TWAIL?. *94 Proceedings of the ASIL Annual Meeting*. 2000. P. 31–38. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/236359788.pdf> (date of access: 15.10.2023).
161. Malcolm X. The ballot or the bullet. *Social Justice Speeches*. URL: http://www.edchange.org/multicultural/speeches/malcolm_x_ballot.html (date of access: 12.10.2023).
162. Mallowan M. Cyrus the great (558–529 B.C.). *Journal of the British Institute of Persian Studies*. 1972. Vol. 10. P. 1–17. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/05786967.1972.11834152?journalCode=rirn20> (date of access: 12.10.2023).
163. Marketing of Ukrainian higher educational institutions representation based on modeling of webometrics ranking / S. Kvitka et al. *Marketing and management of innovations*. 2019. No. 3. P. 60–72. URL: <https://doi.org/10.21272/mmi.2019.3-05> (date of access: 17.10.2023).
164. Merry S. E. Human rights and gender violence: Translating international law into local justice. Chicago, IL : University of Chicago Press, 2006. 269 p.
165. Moxley D. P. Consumerism in the human services: rationale, evolution, perspectives, and policy strategies. Springer Singapore Pte. Limited, 2022. 148 p.
166. Moyn S. Not enough: human rights in an unequal world. Harvard University Press, 2018. 276 p.
167. Moyn S. Steven L.B. Jensen, The making of international human rights: the 1960s, decolonization, and the reconstruction of global values. *Journal of contemporary history*. 2018. Vol. 53. P. 470–471.

168. Moyn S. *The last utopia: Human rights in history*. Cambridge, Mass : Belknap Press of Harvard University Press, 2010. 337 p.
169. Nagel T. The problem of global justice. *Philosophy & public affairs*. 2005. Vol. 33. P. 113–147.
170. Nobles R., Schiff D. *Law, society and community: socio-legal essays in honour of roger cotterrell*. Burlington : Ashgate Publishing, 2014. 366 p.
171. Nussbaum M. C. Capabilities and human rights. *Fordham law review*. 1995. No. 66. P. 273–300. URL: <https://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3391&context=flr> (date of access: 11.10.2023).
172. Nussbaum M. C. Human capabilities, female human beings. *Women, culture, and development*. 1995. P. 61–104. URL: <https://doi.org/10.1093/0198289642.003.0003> (date of access: 11.10.2023).
173. Nussbaum M. C. Nature, Function, and Capability: Aristotle on Political Distribution. *Oxford studies in ancient philosophy: supplementary volume / ed. by J. Annas, R. H. Grimm*. Oxford, 1986. P. 145–184.
174. Obama B. H. Nobel lecture. A just and lasting peace, 2009. *The Nobel Prize*. URL: <https://www.nobelprize.org/prizes/peace/2009/obama/lecture/> (date of access: 12.10.2023).
175. O'Boyle M. On reforming the operation of the European Court of Human Rights. *European human rights law review*. 2008. No. 1. P. 1–11.
176. Omae K. *The end of the nation state: The rise of regional economies*. New York : Free Press, 1995. 214 p.
177. Painter S. Magna Carta. *The American historical review*. 1947. Vol. 53, no. 1. P. 42–49.
178. Parsons T. *Essays in sociological theory*. New York : Free Press, 1964. 460 p.
179. Pendleton M. D. A new human right—the right to globalization. *Fordham international law journal*. 1998. Vol. 22, no. 5. P. 2052–2095. URL:

<https://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1642&context=ilj> (date of access: 16.10.2023).

180. Pollis A. Human rights and globalization. *Journal of human rights*. 2004. No. 3. P. 343–358.

181. Regarding the problem of defining the concept of «administrative and legal provision of citizens' rights» / H. Ivanova et al. *Revista Amazonia investiga*. 2020. Vol. 9, no. 26. P. 473–478. URL: <https://doi.org/10.34069/ai/2020.26.02.54> (date of access: 17.10.2023).

182. Reinisch A. The changing international legal framework for dealing with non-state actors. *Non-State actors and human rights* / ed. by P. Alston. Oxford, 2009. P. 37–89.

183. Rhodes A. A. The debasement of human rights: how politics sabotage the ideal of freedom. New York : Encounter Books, 2018. 288 p.

184. Robertson R. Globalization: social theory and global culture. London : Sage, 1992. 211 p.

185. Roosevelt F. D. The “Four Freedoms” speech, 1941. *The blog of the Franklin D. Roosevelt Presidential Library and Museum*. URL: https://fdr.blogs.archives.gov/2016/01/06/four_freedoms/ (date of access: 12.10.2023).

186. Rosen M. Dignity: Its history and meaning. Cambridge : Harvard University Press, 2012. 200 p.

187. Sanchez A. An analysis of terrorism and mental health in mass shootings as perceived by the media : Masters thesis. Orlando, 2018. 57 p. URL: <https://stars.library.ucf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6852&context=etd> (date of access: 17.10.2023).

188. Santos B. d. S. Toward a new legal common sense: law, globalization, and emancipation. 2nd ed. London : Butterworths LexisNexis, 2002. 565 p.

189. Scholte J. What is global about globalization. *The global transformations reader: an introduction to the globalization debate* / ed. by D. Held, A. McGrew. 2nd ed. Cambridge, 2003. P. 84–97.

190. Sciortino G. Bringing solidarity back. *European journal of social theory*. 2007. Vol. 10. P. 561–570.
191. Shiman D. Teaching human rights. Denver : Center for Teaching International Relations, 1993. 204 p.
192. Social marketing in public administration of social service institutions / H. Bukanov et al. *Gênero & Direito*. 2019. Vol. 8, no. 6. URL: <https://doi.org/10.22478/ufpb.2179-7137.2019v8n6.49320> (date of access: 17.10.2023).
193. Strange S. The Retreat of the state: The diffusion of power in the world economy. Cambridge : Cambridge University Press, 1996. 240 p.
194. Swoyer C. Relativism. *Stanford encyclopedia of philosophy* / ed. by E. N. Zalta. Stanford, CA. URL: <https://plato.stanford.edu/archives/sum2015/entries/relativism/#toc> (date of access: 11.10.2023).
195. Tarde G. d. La logique sociale. Le Plessis-Robinson : Institut Synthélabo pour le progrès de la connaissance, 1999. 603 p.
196. Tarde G. d. Les lois sociales: esquisse d'une sociologie. Le Plessis-Robinson : Institut Synthélabo, 1999. 151 p.
197. Tasioulas J. On the foundations of human rights. *Philosophical foundations of human rights*. 2015. P. 45–70.
198. The Declaration of Independence : of 04.07.1776. URL: <https://www.archives.gov/founding-docs/declaration-transcript> (date of access: 13.10.2023).
199. The quality of life / ed. by M. Nussbaum, A. Sen. Oxford University Press, 1993. URL: <https://doi.org/10.1093/0198287976.001.0001> (date of access: 11.10.2023).
200. Toghiani L. Contemporary policy making and the capability approach : MA Thesis. Leiden, 2016. 30 p.
201. Tuck R. Natural rights theories: Their origin and development. Cambridge : Cambridge University Press, 1979. 185 p.
202. United Nations. Frequently asked questions on a human-rights approach to development cooperation. United Nations, 2006. 48 p.

203. Vermeersch P., Sloomaeckers K., Touquet H. The EU enlargement and gay politics: the impact of eastern enlargement on rights, activism and prejudice. Palgrave Macmillan, 2016. 238 p.
204. Wellman C. H. Debate: taking human rights seriously. *Journal of political philosophy*. 2011. Vol. 20, no. 1. P. 119–130.
205. Winter J., Prost A. René Cassin and Human Rights: From the Great War to the Universal Declaration. Cambridge University Press, 2013. 424 p.
206. WJP Rule of Law Index. Ukraine. 2021. *World Justice Project*. URL: <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/global/2021/Ukraine/> (date of access: 17.10.2023).
207. WJP Rule of Law Index. Ukraine. 2022. *World Justice Project*. URL: <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/global/2022/Ukraine/> (date of access: 17.10.2023).
208. Woods N., Narlikar A. Governance and the limits of accountability: the WTO, IMF, and World Bank. *International social science journal*. 2001. Vol. 53. P. 569–583.
209. World society and the nation-state / J. W. Meyer et al. *American journal of sociology*. 1997. Vol. 103, no. 1. P. 144–181. URL: <https://www.rochelleterman.com/ir/sites/default/files/meyerbolietal1997.pdf> (date of access: 15.10.2023).
210. Yilanci V. Perspectives on ecological degradation and technological progress. IGI Global, 2023. 342 p.

ДОДАТОК
СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ ТА
ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких відображено основні результати дослідження:

1. Гулаткан Т.В. Витоки концепції прав людини. *Юридичний вісник*. 2020. № 1. С. 329-335.
DOI: <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i1.1641>
2. Гулаткан Т.В. Призначення держави у сфері захисту прав людини. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2021. № 8 (44) vol. 1. С. 142-147.
DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.8.1.20>
3. Каменчук Т.В. Глобалізація як механізм забезпечення єдності розуміння прав людини. *Нове українське право*. 2022. № 2. С. 237-243.
DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2022.2.32>
4. Каменчук Т.В. Стан забезпечення прав людини в умовах війни в Україні. *Право і суспільство*. 2022. № 4. С. 27-31.
DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.4.5>

Наукові праці, в яких засвідчено апробацію матеріалів дослідження:

1. Гулаткан Т.В. Історичний аспект становлення прав людини. *Основні права людини: розуміння та виклики*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 10 грудня 2019 р.). К.: Видавничий дім «Гельветика», 2019. С. 30-33.
2. Hulatkan T. The Relation between Democracy and Human Rights. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції іноземними мовами *Сучасне суспільство і наука: актуальні дослідження молодих науковців* (м. Харків, 29 травня 2020 р.). Х.: НЮУ ім. Ярослава Мудрого, 2020. С. 43-45.
3. Гулаткан Т.В. Поняття прав людини. *Пріоритетні напрямки розвитку*

правової системи України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 29-30 січня 2021 р.). Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2021. Ч. 1. С. 10-13.

4. Каменчук Т.В. Діяльність місцевих органів влади як джерело множинності сучасних підходів до розуміння прав людини. «*Чорноморські наукові студії*»: матеріали VIII Всеукраїнської мульти-дисциплінарної конференції (м. Одеса, 24 червня 2022 р.). Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2022. С. 52-56.